

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 00098

ALE VERK

Sholem Aleichem

*Permanent preservation of this book was made possible by
Ellen Metzger & Marvin Lange
in memory of
Jacob & Kate Sultan*

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שלום-עליכם און זיין פרוי צו זייער חתונה
(1883)

אלע ווערק פון שלום-עליכם

פונ'ם יאריד

לעבענסבאשרייבונגען

צווייטעס בוך

שלום-עליכם פאלקס-פאנד אויסגאבע — ניו-יארק, 1923

(Sholom-Aleichem), New York, N. Y.
Copyright, 1923, by Olga Rabinowitz

פונ'ם יארִיד

לעבע: סבאשרייבונגען

צווייטעס פוך

געשריבען אין די יאָהרען 1913—1916.

א י נ ה א ל ט

7	א מענה־לשון פון א שטיפמאמע
14	אויפ'ן בענקעלע ביים טויער
20	דער קאלעקטאר
28	די געראטענע איידעם
34	ארנאלד פון די פידוואַרקעס
42	נימנאָויסטעל סאלאמאן
49	די „פענסיע“
56	חבר אלי
65	צווישען חזנים און כליוזמרים
72	לא תגוב!
83	דעם חזנים טיידעל
90	שמחת־תורה צו הקפות
99	דער קריזיס
109	ער גיט שטונדען
116	א אירליע
125	די צעשטעהרטע האפענונגען
133	דער סוף פון דער אירליע
139	א האלב יאהר נעיונד
148	וויעדער אין דער היים
155	ער פאהרט אויף א רייכע שטעלע
162	אין חלום און אויף דער וואהר
168	א מעשה מיט א זייגער
175	א מלאך פון נאט אינ'ם געשטאלט פון א מענטשען
182	איין אומגעריכטער עקזאמען
189	א איד א פאמעשטישק
196	דאָס לעבען אין דארף
204	דאָדי דער עקאנאם
211	דער פריזיוו
219	די מוהמע טויבע פון באַרדיטשעוו
227	דער ערשטער אַרויספאהר
236	פראַטעקציעס
245	קיפערניק
251	א שטעלע פון א „סקרעטאַר“
259	די „וויבאַרעס“
271	צו טיין ביאַגראַפיע
283	די צואה פון שלום־עליכם
291	די עמיטאַפיע פון שלום־עליכם

א מענה לשון פון א שטיפמאמע

א שטיפמאמע — קלות נאכ'ן אלהיבית. — דאס ערשטע ווערק —
א לעקסיקאן פון קלות.

וואָס האָבען זיך מענטשען אָנגעהאַפּט — „שטיפּמאַמע“?
ווערליג די קינדער האָבען זיך אָנגעהערט „שטיפּמאַמע“ און
„שטיפּמאַמע“, האָבען זיי געמעגט מיינען, אז אַ שטיפּמאַמע איז
טאַקי באַמת מיט הערנער. אז אויף יעדען טריט און יעדען שריט
האַט מען זיי געסטראַשעט מיט דער שטיפּמאַמע: „וואַרט־אויס,
שקצים, אָט וועט דער טאַטע אַרויספּאַהרען אויף דער וועלט און
וועט אַייך ברענגען אַ שטיפּמאַמע, וועט איהר וויסען, וואָס פאַר
אַ גאָט מיר האָבען!“... וואָס דאַרפּט איהר מעהר — טאַמער
וואַרעמט די זון ניט אזוי פּוינעלדיג, זאָגט מען: „די זון וואַרעמט,
ווי אַ שטיפּמאַמע“... עס מוז דאָך עפּיס זיין אין דעם. אַ וועלט
איז דען משונע?

מיט אַ מאָל איז דער טאַטע נעלם געוואָרען. ס'איז אוועק
אַ וואָך, און אַ וואָך, און נאָך אַ וואָך. וואו איז אַהינגעקומען
דער טאַטע? מע זאָגט ניט! עלטערע רעדען צווישען זיך, נאָך
שטילערהייט, די קינדער זאָלען ניט הערען, און מעהר אויפ'ן וואונט.
נאָך איין מאָל האָט אין חדר דער רבי זיך אַרויסגעהאַפּט מיט אַ
וואַרט. ער האָט אַ פרעג געגעבען ביי די קינדער: „נישטאָ נאָך
דער טאַטע פון באַרדימטעוּ? “ צו דער דאָזיגער דיפּלאַמאַטישער

פראגע האָט די רביצין צוגעזעצט פון איהר זייט נאָך מעהר דיפלאַמאַטיש: „וואָס זשע? אזוי גרינג קומט עס אָן איין אַלמן אַראָפּצוברענגען אַ שטיפּמאַמע פאַר די יתומים?“... ווייסען מיר שוין, הייסט עס, אַז דער טאַטע איז אין באַרדיטשעוו, און אַז ער זוכט אַ שטיפּמאַמע צו זיינע קינדער. וואָס זשע, פּרענט זיך, באַדאַרף מען זיך דאָ באַהאַלטען? וואָס איז דאָ דער סוד? והראיה: אַז ער האָט באַדאַרפט צו קומען אַהיים מיט דער סחורה פון באַרדיטשעוו, האָט ער פריהער צוגעשיקט אַ „שטאַפּעט“, אַז גאָט האָט איהם מזכּה געווען זיין גלייכען, וואָס איז אַ מציאה אין אַלע אופנים, הן אין יחוס, הן אין געלט, און אַז ער וועט אין גיכען, אַם ירצה השם, קומען מיט דער מציאה, און ער בעט, מע זאָל איהר ניט זאָגען אזוי גיך, וויפיעל קינדער ער האָט — צו וואָס זאָל זי דאָס ווייסען מיט אַ מאָל? מיט דער צייט וועט זי דאָס אַליין געוואוירע ווערען. סאַי-ווייסאַי זענען ניט אַלע קינדער חל אַויף איהר: די עלטערע זענען דאָך עלטערע, און די צוויי מיידלעך — די זענען דאָך ביי זייער באַבע. ער וואַשט זיך ניט אָפּ די הענט חלילה פון זיי. קינדער זענען קינדער. נאָר ביי אַט אַזעלכע ביטערע אָבסטיאַטעלסטוועם איז געזינטער, אַז מע פאַר-לייקענט עטליכע קינדער אַויף אַ קורצע צייט. „יותר אין לחדש רק חיים ושלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל זיך זעהען אין גיכען בשלום. ממני...“

דער דאָזיגער בריעף וואָלט געמאַכט אַ גוטען אַיינדרוק, ווען ניט דער קנייטש מיט די קינדער. ערנער פון אַלץ איז דאָס געווען פאַר די קינדער גופא. אמת, זיי האָבען געפיהלט, אַז דער טאַטע האָט זיי לייעב, אַז זיי זענען איהם טייער איטליכס קינד באַזונדער, נאָר וואָס זיי זענען אַויף אַ וויילע געוואָרען אַ מין קאָנטראַבאַנדע-סחורה — דאָס האָט זיי אַ ביסעל אַ פאַרקע געגעבען און אַרויס-גערופען מאָרנע מחשבות און געדאַנקען. אָבער ניט אַויף לאַנג, וואָרום אַט איז מען געקומען צו זיי אין חדר אַרײַן און מע האָט זיי אָנגעזאָגט אַ בשורה: „דער טאַטע איז געקומען און געבראַכט

צו פיהרען פון באַרדיטשעו אַ שטיפּמאַמע". „מזל טוב! — האָט זיך אַרײַנגעמישט די רביצין. — איהר זאָלט דערלעבען אָנזאָגען בעסערע בשורות!"... און דער רבי האָט אָפּגעלאָזט די קינדער אַהיים פאַר דער צײַט.

געקומען אַהיים, האָבען די קינדער געטראָפּען די נאַנצע משפּחה: דעם פעטער פּיני מיט זײַנע זײַהן, די מוהמע חנה מיט איהרע טעכטער, אַלע אַרום טיש. מע האָט געטרונקען טײַ, פּלומרשט געגעסען לעקאַך און אײַנגעמאַכטס און גערויכערט פאַפּיראַסען, און גערעדט פּוסטע רעד, וואָס אַ וואָרט צו אַ וואָרט האָט זיך ניט געקלעפּט, וואָרום קײַנער האָט נישט געהערט וואָס דער אַנדערער זאָגט. יעדער איז געווען אַרײַנגעטהאָן אין זײַנע אײַגענע געדאַנקען, און אַלע אינאײַנעם האָבען געהאַלטען אין אײַן קוקען אויף דער שטיפּמאַמע און אין אײַן באַטראַכטען און אָפּ-שאַצען די מציאה, וואָס דער טאַטע האָט אײַנגעהאַנדעלט אין באַרדיטשעו — און, דאַכט זיך, מע איז געווען צופּריעדען מיט'ן אַנקוק. אַ אײַדינע אַ בכבוד'ע, ניט קײַן נאַרישע, און דער עיקר — אַ ליעפּליכע, אַ צונגעלאָזטע, אַ גוטע, אַ מענטש אָהן אַ גאַל! הײַנט וואָס האָבען זײַ דאָ געפּילרערט, געמאַכט אָנשטעלען — „שטיפּמאַמע"?...

ערשט העט'שפעטער, אין אַ וואָך אַרום אָדער אין צוויי, האָט זיך די שטיפּמאַמע אַרויסגעוויזען מיט איהר היציגען טעמפּעראַ-מענט און קודם פּל אַרויס מיט איהר שפּראַך, מיט איהר אמת באַרדיטשעווער שטיפּמאַמע-לשון, אַ שפּראַך אַ גלאַטע, אַ רײַכע, אַ בלומענדיגע. אויף אײַטליכס וואָרט אַ קללה, און צום גראַם, און דוקא אין גוטען מוט. למשל: עסען — עסען זאָלען דיך ווערעם! טרינקען — טרינקען זאָלען דיך פּיאַווקעס! שרײַען — שרײַען זאָלסט דו אויף די צײַהן! פאַרנייהען — נײַהען זאָל מען אײַך תּכריכים! געהן — געהן זאָלסט דו אין דער ערד! שטעהן — שטעהן זאָלסט דו פּראַווצעם! זיצען — זיצען זאָלט איהר אין געהאַסטע וואַונדען! לײַגען — לײַגען זאָלט איהר אין דער ערד!

רעדען — רעדען זאָלט איהר פון היי! שווייגען — אנשוויגען
 זאָלט איהר ווערען אויף אייביג! זאָגען — געזאָגט זאָל אייך
 ווערען אַלדאָס בייז! האָבען — האָבען זאָלסט דו מכות בכורות!
 ניט האָבען — ניט האָבען זאָלסט דו קיין גוטס ווייל דו לעבסט!
 טראָגען — טראָגען זאָל דיך דער רוח אויף די פלייצעס! אַרײַג-
 טראָגען — אַרײַגטראָגען זאָל מען דיך אַ קראַנקען! אַרויס-
 טראָגען — אַרויסטראָגען זאָל מען דיך אַ טוידטען! אַרומ-
 טראָגען — אַרומטראָגען זאָל מען דיך אויף די הענט! אוועק-
 טראָגען — אוועקטראָגען זאָל מען דיך אויפ'ן בית-עולם! צי,
 אַשטייגער, למשל, נעמט אַזא אומשולדיג וואָרט, ווי שרייבען?
 איז שרייבען זאָל מען דיר רעצעפטען! פאַרשרייבען — פאַר-
 שרייבען זאָלסט דו ווערען צום טוידט! אָפּשרייבען — אָפּשרייבען
 זאָל מען דיך פון קדחת! אַרײַגשרייבען — אַ משוגענעם אויס-
 מעקען און דיך אַרײַגשרייבען! ... און אַמאָל איז זי געווען אויפ-
 געלעגט און אַ וואָרט האָט זיך אַרײַנגעהאַפּט איהר אין מויל
 אַרײַן — האָט זיך עס געדריעהט און געפלאַכטען און געגאַסען זיך
 און געצויגען זיך, ווי אַ גוטער בוימעהל, גאָר אָהן אַיין אָפּשטעל,
 און אין אַיין אָטעם, ווי ביי אַ גוטען חזן די עשרת בני המן:
 „ס'זאָל דיך אָנהאַפּען, רבוננו של עולם, אַ שמעכעניש און אַ ברע-
 כעניש, אַ רייסעניש און אַ בייסעניש, אַ טריקעניש, אַ פאַרטריי-
 קעניש, אַיין אויסטריקעניש, אַיין אַינטריקעניש, אַ דאַרעניש, אַ
 פאַרדאַרעניש, אַיין אַינדאַרעניש, אַ שרימפעניש, אַיין אַינשרימ-
 פעניש, ליעבער גאָט! האַרציגער פּאָטער, נעטרייער!“ ...

דער העלד פון דער דאָזיגער ביאָגראַפיע איז זיך מודה, אַז
 אַ היבש ביסעל קללות און שלאָגווערטער אין זיינע שפּעטערדיגע
 ווערק האָט ער גענאָשט פון דער שטיפּמאַמע און פון איהר מענה-
 לישון. נאָך גאָר-נאָר אין די יונגע יאָהרען, ער האָט נאָך גאָר-
 ניט געוואוסט, וואָס שרייבען באַטייט, און האָט נאָך גאָר אפילו
 ניט גע'חלומ'ט, אַז ער וועט אַמאָל זיין אַ שרייבער, האָט זיך איהם,
 אַלס קוריאָז, פאַרוואָלט פאַרשרייבען אַלע קללות, וואָס ער האָט

זיך אָנגעהערט פון זיין שטיפמאמע, צונויפזאמלען זיי אינאיינעם, מאכען אַ מין ווערטערביכעל. האָט ער זיך ניט געפּוילט, געזאמלעט און געזאמלעט, און אז ער האָט זיי אָנגעזאמלעט אַ היבש ביסעל, האָט ער זיי גענומען סאָרטירען נאָכ'ן אַלף־בית, אָפּגעשוויצט אַ פּאַר גוטע געכט און צונויפגעשטעלט אַ גאַנץ פּיינעם לעקסיקאָן, עַל־פי אַלף־בית, וועלכער עס ווערט דאָ געגעבען נאָר אויפ'ן זפרון: א — אביון, אומגליק, אידיאָט, אייזעל, איינגעגעסענע בריאה, אָפּגעריסענער נאָר, אַשמדאי.

ב — באָלואו, באָדיונג, בטלן, בייטעלשניידער, בלינדערהאָץ, בעדער, בעזעם, בעטלער, בערענטרייבער, בעל־עגלה, באַשעפעניש.

ג — גוי, גולם, גדלן, גולן, גנב, געשלייערטע האַנוי.

ד — דאָנאָשטיש, דבר־אחר, דלות, דערקאָטש.

ה — האָלעדראָנציס, האָצמאָך, האָצעקלאָץ, הולטיי, הינט־

שלעגער, הינסעדיגער שניידער, המון, הפּקרי־יונג.

ו — וואַנץ, וויסטע קאליקע, וועווריק, ווערעמיגער, וצדקתך.

ז — זאָיאיקע, זאָק פּאָלאָווע, זויערע קיסליצע, זומערפּוויגעל,

זויפּער, זיצפּלייש.

ח — חאַליפּוסניק, חאַפּער, חוּזק, חזיר, חיים־יענקעל, חכמ־

בליכה, חלירע.

ט — טאָטער, טאָרבע, טויגעניכטס, טפּש, טערקישער פעפּער,

טריפּה קישקע.

י — יאַטקעהונט, יונגאַטש, יורקע, ימח־שמו'ניק, ים־קאָטער.

כ — כּזבּן, כּל־בו'ניק, כּל־ב שפּפּלבים.

ל — לאָבוס, לאָבאַזניק, לאָדער, לאַיוצלה, לאַמטערענשיסער,

לינגער, למד־ואו'ניק, לעדינגעהער.

מ — מאַלפּע, מאַמעטליווע בחור, מאַנדריש, מגיד, מלמד,

משומד.

נ — נאַריש פּנים, נאַפּודעלע, נאַשער, נודניק, נכּפה'ניק.

ס — סאַוואָלע, סוואָלעטש, סווישטשוו, סמאַרקאָטש.

ע — עזות־פּנים, עני ואביון, עפּוש, עקדיש, עקשן.

פ — פאסקורניאק, פאציאָרע, פארטאטש, פאָרד, פוסטע-
פאסניק, פופיק, פיפערנאָטער, פלעצל, פעטלעלע, פעמפיק, פרא-
אָם, פריטשעפע.

פ — פאָנפאטש, פאלשער מענטש, פארשלעפטע קרענק,
פויליאק, פיפער, פליאסקעדריגע, פלאַכט, פלאָקענשיסער, פער-
דאטש, פרעסער.

צ — צבועק, צדיק-אין-פעלץ, צורה-מלוכה, צלם-קאָפּ, צע-
בראָכענער שאַרבען, צרעת.

ק — קאטאָרוזשניק, קאָכלעפעל, קאליקע, קארטאָפלישלינגער,
קאָרטענשפיעלער, קאפעלישמאכער, קבצן, קוימענסקהרער, קישקע-
אָהן-אָדנאָ, קלעק, קריכער, קשקשת.

ר — רויטער, רוצח, רכילות'ניק, רעטאך, רשע מרושע.

ש — שאַרלאַטאן, שבת-נוי, שוטה בן פיסהאָלץ, שוסטער,
שייגעץ, שליאטענטש, שיקסע, שלאַנג, שלים-מזל, שמאטע, שמד-
קאָפּ, שמינדער-בנעץ, שמענדריק, שנויץ מיט ברויט, שקראַב.

ת — תרח.

דאָס איז נעווען, קאָן מען זאָגען, דאָס ערשטע ווערק, וואָס
דער קומענדיגער שלום-עליכם האָט פארפאסט, און אַ נאָמען גע-
געבען האָט ער עס: „אַ מענה-לשון פון אַ שטיפמאַמע“... מיט
דעם ווערק האָט זיך געטראַפּען אַ מעשה, וואָס האָט זיך געקאָנט
ענדיגען מיט נאָר אַ מיאוס'ער קאַטאַסטראָפּע.

מחמת עס האָט געמוזט זיין אויסגעשטעלט שטרענג נאָכ'ן
אַלף-בית, האָט דער פארפאסער שטאַרק געשוויצט, עטליכע מאָל
איבערגעשריבען דאָס ווערטערבוך. האָט דער טאַטע, אַפנים,
באַמערקט, אַז דער חברה-מאַן אַרבייט עפּים זעהר געשמאַק. איז
ער אונטערגענאַנגען איינמאָל ביינאַכט פון הינטען, אַריינגעקוקט
אינוועניג און אַ נעם געגעבען צו זיך דעם פּת-כּידי און איבער-
געלייענט פון אַלף ביז תּיו. און לאַדי, וואָס ער האָט עס אַליין
געלייענט, האָט ער עס נאָך דורכגעלייענט פאר דער שטיפמאַמע.
און עס איז געשהען אַ נס: ס'איז שווער צו וויסען, צי ווייל

ס'איז גראָד געווען אין אַ גוטער מינוט, ווען זי איז געווען אויפֿ-
 געלענט, צי ווייל זי האָט זיך געשעמט צו זיין אין בעס, — נאָר
 ס'איז אָנגעפאלען אויף איהר אַ מאָדנער בייזער געלעכטער. יענע
 האָט אזוי געלאַכט, אזש געקוויטשעט. מע האָט געמיינט, אַז זי
 וועט דעם שלאַק באַקומען! מעהר פון אַלץ זענען איהר געפעלען
 די ווערטער „פופיק“ און „קשקשת“. „פופיק“ האָט ביי איהר
 געהייסען טאַקי דער העלד פון דער דאָזיגער באַשרייבונג. און
 „קשקשת“ (קאַשקעט) — מיט דעם נאָמען האָט זי געקרוינט
 איין עלטערען בחור'על דערפאַר, וואָס ער האָט געטראָגען אַ נייעם
 קאַשקעט.

נו, געהט זייט אַ נביא, אַז ס'וועט זיך ענדיגען גאָר מיט אַ
 געלעכטער! אוראי האָט דער מחבר פונ'ם לעקסיקאָן ביי זיך אין
 האַרצען געבענטשט גומל, וואָס ס'האָט זיך אזוי גוט אויסגעלאָזט.

אויפ'ן בענקעלע ביים מויער

דער „איינפאהר“. — דאס פאררופען אורחים. — וויעדער חלומות
ווענען אוצר.

ווויסט איהר, וואָס הייסט איין „איינפאהר“? — איין „איינ-
פאהר“ איז ניט קיין אַכסניה און ניט קיין האָטעל, נאָר עפּים
אזעלכעס, וואָס געפינט זיך צווישען די דאָזיגע צוויי מינים,
אָדער — ביידע מינים אינאיינעם. די אַכסניה, אָדער דער טיפּ
האָטעל, וואָס נחום ראַבינאוויטש האָט געהאַלטען אין דער שטאָדט
פּערעיאַסלאָוו און געלעבט דערפון, איז געווען דער אמת'ער „איינ-
פאהר“. אַ גרויסער הויף מיט גרויסע שטאַלען פאַר פּערד און
וואָגענס און מיט גרויסע חדרים מיט בעטלעך פאַר די אורחים.
מיינסטענס זענען אין די חדרים געשטאַנען צו עטליכע בעטלעך,
און דער אורח, וואָס איז פאַרפּאָהרען, האָט נאָר אָפּגערונגען אַ
בעטעל, ניט קיין גאַנצען חדר. סיידען אַ נגיד, איין אָפּגעפּוצטער,
אַ מיוחס. אזעלכע זענען אָבער געווען זעלטען, און די האָבען
געהייסען „פעטע“ אורחים. דאָס רוב אורחים זענען געווען
„בעטלעך“. די האָבען נישט באַדאַרפט באַזונדער קיין סאַמאָואַרען
מיט קיין באַדיענערס. איין סאַמאָואַר אַ גרויסער איז אַריינגע-
טראָגען געוואָרען אין „זאַל“, און יעדער פון די „בעטעל-אורחים“
האָט זיך געהאַט זיין טשייניק מיט זיין ביסעל טיי — גיסט אייך,
אידישע קינדער, און טרינקט אייך וויפיעל אייער האַרץ געלוסט! ...
אַ מחיה געווען אָנצוקוקען אין דער פריה, אָדער אויף דער נאַכט

ביי ראבינאָוויטשען אין איינפֿאָהר. אַ גאַנץ בינמעל אידען אַרום
 טיש, מע טרינקט און מע רעדט אַלע אינאיינעם און מע גרענערט
 און מע רויכערט — דעם רויך חאַטש שניידט מיט אַ מעסער!
 און רעדען רעדט מען פון וואָס איהר ווילט. דער רעדט פונ'ם
 יארד — אַ יארד־מענטש. דער רעדט פון ווייץ — אַ איד, וואָס
 האַנדעלט מיט ברויט. דער רעדט פון דאָקטוירים — אַ איד אַ
 קראַנקער, וואָס הוסט. און דער רעדט גאָר פון חזנים — אַ איד,
 וואָס האָט לייעב נגינה, און טהומ איהם עפּים. און יענער זיצט
 זיך אין אַ ווינקעל, שאַקעלט זיך און דאווענט דערוויילע פון פאַרענט
 מיט אַ קול פון אַ נקבה. און דער בעל־הבית אַליין, רב נחום
 ראבינאָוויטש, אַ איד אַ חלוש, ווי אייך איז שוין פאַקאָנט, מיט
 אַ קעצען האַלאַטעל, מיט אַ קיילעכיג יאַרמעלקעלע אויפ'ן קאָפּ און
 מיט אַ גראַבען פאַפּיראַס, זיצט צווישען די אורחים אויבענאָן, ווי
 אַ מלך, און הערט זיי אויס אַלעמען אין איין צייט, אָבער נאָר מיט
 איין אויהער, ווייל מיט'ן אַנדערען אויהער הערט ער זיך צו, אפשר
 ניט ווילענדיג, צו דער שטיפּמאַמע'ס מענהילשונ, וואָס גיסט זיך
 אזוי ווי בוימעהל און ציהט זיך אזוי ווי האָניג. דאָס רעכענט זי
 זיך מיט איהרע שטיפּקינדער אויפ'ן ניכטערען האַרצען, טיילט זיי
 אויס ברכות יעדען באַזונדער מיט דער פּולער האַנט. דערלאַנגט
 דעם אַ זעץ אין זייט אַרײַן, דעם אַ סטוסאַק אין האַלז־און־נאַקען,
 און יענעם איז זי מכבד מיט'ן רעכטען פּוס אין בויך אַרײַן. זי
 וויל, אַז איינער זאָל געהן פאַרוועגען איהר דאָס קינד, אַז דער
 אַנדערער זאָל געהן אין מאַרק אַרײַן איהר העלפען טראַגען דעם
 קויש, און אַז דער דריטער זאָל געהן גלאַט אין דער ערד אַרײַן...
 און די קינדער פאַלגען, טהוען אַליץ וואָס מע הייסט זיי, וואָרום די
 צייט איז שלעכט, פרנסה איז געשלאַגען, אין חדר געהט מען נאָר
 אַ האַלבען טאָג, דעם אַנדערען האַלבען טאָג העלפט מען אויס
 דעם טאַטען ווי ווייט מע קאָן. ווער אין שטוב אַרום די אורחים,
 און ווער אין דרויסען אויפ'ן בענקעלע ביי'ם טויער — צו פאַררופען
 די דורכפאַהרענדיגע בעלי־עגלות: „אהער פאַרפּאָהרט, אַהער!“...

אודאי איז אין דרויסען אויפ'ן בענקעלע ביי'ם טויער שוין בעסער, ווי אויסצושטעהן דעם הו-הא, מיט'ן גיהנום, מיט'ן גלות-שטיפמאמע אינוועניג אין שטוב. דאָס זיצען ביי'ם טויער אויפ'ן בענקעלע איז גאָר קיין אַרבייט ניט. דאָס איז אַ שפיעלכעל, אַ פאַרגעניגען. ווער שמועסט זומער, אַז די בעלי-עגלות פליהען מיט אַ הוק און מיט אַ פייף און מיט אַ קנאַק. דאָס פאַהרען זיי פונ'ם פאַראַחאָד מיט פאַרשויןרלעך, ווילען איבעריאָגען איינס דאָס אַנדערע, הויבען זיי אויף אַזאַ שטויב, אַז מע זעהט ניט אַרויס די פאַסאַזשירען, וואָס פאַר אַ פנים זיי האָבען. נאָר אַז אין וואָגען נעפינען זיך פאַסאַזשירען — דאָס זעהט מען. און אַלע יונגלעך מיט אַלע משרתים פון די איינפאַהר-הייזער טהוען זיך אַ לאַז אַקעגען דעם בעל-עגלה מיט אַ פרייליכען געפילדער: „אהער, פֿעטער! אהער פאַרפאַהרט!“ און דער בעל-עגלה ענטפערט זיי אַפּ מיט דער בייטש, פליהט-דורך פאַרביי און ווערט פאַרשוואונדען אינ'ם געדיכטען שטויב, לאַזט-איבער די יונגלעך און די משרתים מיט אַ נאָז.

דאָס איז אָבער נאָר זומער-צייט, בעת נאווינאַציע, ווען דער דניעפער געהט. ווינטער, אַז דער דניעפער שטעלט זיך אַוועק, לעבט דער איינפאַהר פון איין אַנדער סאָרט אורחים. ווינטער פאַהרען אַרײַן גרויסע בוכטעס, אָדער בוידען, געפאַסט מיט אַ מין סחורה, וואָס איז איינגעוויקעלט אין צינאָווקעס און שטינקט מיט טאַראַן. דאָס זענען שוין ניט קיין אורחים אויף צו עסען שבתים און פאַרנעמען בעטלעך. זיי זענען ניט קליין צו ליגען אַלע אינ-איינעם אויף דער ערד, אָדער אין הויף ביי די וועגען, און זיי נעבען צו ליזען נאָר פאַר היי און האָבער. פון אַזעלכע פאַרשוניגען האָט מען ווינציג נחת, און פּרנסה נאָך ווינציגער. היינט דאָס זיצען אַליין אויפ'ן בענקעלע ביי'ם טויער אויפ'ן פּראָסט איז אויך עפּים ניט אַזוי זיס. דער העלד פון די דאָזיגע באַשרייבונגען געדענקט גאַנץ גוט יענע צייט, ווען ער איז געזעסען אויפ'ן בענקעלע ביי'ם טויער. זומער אין דער גרעסטער היץ געפּראָטען זיך אויף דער

זון, און ווינטער אויף דער קעלט געפרוירען ווי א הונט, אייני-
 געהילט אין א צעריסען פעלצעל מיט אועלכע שטיוועלעך, וואָס
 האָבען זיך געבעטען צום שוסטער, און ער האָט געקלאָפט אַ פּוס
 אָן אַ פּוס און אַרויסגעקוקט, טאָמער וועט זיך באַווייזען אַ בעל-
 ענלה, אָדער אַ בוכטע מיט אורחים, וועט ער אויפשטעהן, זיך לאָזען
 אַסקענען: „אהער פּאָהרט! פּאַרפּאָהרט אַהער!“ זענען אָבער
 בעלי־עגלות, ווי אויף צו־להכעים, דורכגעפלוניגען פּאַרביי און זענען
 גאָר פּאַרפּאָהרען אין אַ צווייטען, אַ רייכערען איינפּאָהר, טאַקי
 אַסקענען, צו ראובן יאַסנעגראַדסקי. דאָרט זענען, זאָנט מען,
 פּאַרהאַן חדרים גרויסע, מיט ווייכע בענקלעך, מיט שפּיעגלען, מיט
 נאָך און נאָך זאַכען, וואָס די ראַבינאַוויטשעס פּאַרמענען דאָס ניט.
 דערפּאַר איז דאָרט תּמיד פּול געפּאַסט מיט פּעטע אורחים, און
 ביי זיי, ביי די ראַבינאַוויטשעס אין איינפּאָהר, איז פּוסט, האָטש
 הינט צו פּאַרטרייבען. און דאָס פּאַרדריסט שלומ'ען זעהר שטאַרק —
 אויף וועמען? אויף נאָט! פּאַר וואָס האָט נאָט ניט געמאַכט
 אזוי, אז ער זאָל בעסער געבוירען ווערען ביי ראובן יאַסנעגראַדסקי,
 איידער ביי נחום ראַבינאַוויטשען פּאַר אַ זוהן? ...

און ראובן יאַסנעגראַדסקי ווערט ביי איהם אַ סימבאָל פון
 מזל, פון עשירות און פון אַלדאָס נוטס. און אַ סך פעטע אורחים
 ווערט ביי איהם אַ אידעאָל, אַ צווייטער „אוצר“, פון וועלכען
 ער חלומ'ט אַצינד, ווי ער האָט גע'חלומ'ט אַמאָל, אין שמואליק'ס
 צייטען. און עס שטעלט זיך איהם פּאַר אין יעדען פּוהרעל, וואָס
 פּאָהרט־דורך פּאַרביי, אז דאָס פּאָהרט אַ בעל־ענלה מיט בכבוד'ע
 פּאַרשוניגען, פעטע אורחים אין בערענע פעלצען. עס פּאָהרט־דורך
 דער בעל־ענלה אַסוראַט געבען זייער איינפּאָהר, און איידער שלום
 באַווייזט אַרויסצורעדען דאָס וואָרט: „אהער!“ האָט דער בעל-
 ענלה שוין אַליין אָפּגעשטעלט די פּערדלעך: „טפּרררו!“ — און
 עס קריכען־אַרויס פון דאָרטען איינס נאָך דאָס אַנדערע די בכבוד'ע
 פּאַרשוניגען אין זייערע בערענע פעלצען. און מע טראַגט־אַראָפּ נאָך
 זיי געלע לעדערנע טשעמאָדאַנעס, אָנגעפּאַסט מיט בל טוב, יעדער

משעמאָדאָן וועגט אַ פּוּד! און זיי מאַרשירען-אַרײַן אין שטוב אַרײַן, און זיי הייסען זיך געבען איטליכען באַזונדער אַ נומער, און בעטען, מע זאָל זיי דערלאַנגען סאַמאָוואַרען, און הייסען קאַכען וואַרעמעס און וועטשערע. און עס קומט-אַרײַן צו זיי דער טאַטע אין דער יאַרמעלקע, מיט אַ שמייכלענדיג פנים, און שטעקט זיי אָפּ אַ ברייטען שלום-עליכם און פּרעגט זיי, צי רעכענען זיי דאָ שבת האַלטען? צעלאַכען זיי זיך און זאָגען: „וואָס עפּים איין שבת? פאַר וואָס ניט דריי שבתים? און לאָזען לאָזט זיך אויס, אַז דאָס זענען נאָר סוחרים, וואָס זענען געקומען קויפען ווייץ, און ביי קויפען ווייץ וועט דער טאַטע קאָנען האַפען אַ שען פאַרדיענסטעל קאָמיסיע, און טאַקי פאַר וואָס ניט אָפּלעקען אַ ביינרעל? ... אין דעם קומט-אַן די שטיפּמאַמע, אַרויפּגעחאַפּט אויף זיך די שבת'דיגע זיידענע פעטשיילע; דאָס פנים פלאַקערט איהר פאַר פרייד, און זי קוקט מיט איין אויג אויף די פעטע אורחים און טהוט אַ פּרעג שטילערהייט: „ווער האָט דאָס זיי געבראַכט צו פיהרען?“, „ס'איך האָב זיי פאַררופען, איך!“ — ענטפערט איהר שלום מיט גדלות, און איז גליקליך מיט'ן ליגען, וואָס ער האָט דאָ נאָר-וואָס אָפּגעטאַקט. גליקליך, וואָס אויך ביי זיי וועט אַמאָל זיין אַ גוטער טאָג, האָטש איין טאָג אַ גוטער. און אַ שבת אַ גוטער — אַך! וואָס פאַר אַ פּרייליכער שבת ביי זיי וועט זיין! און פאַר וואָס עפּים נאָר איין שבת? פאַר וואָס ניט אַלע דריי שבתים? ...

דאָס אַלסדינג וואָלט געווען זעהר גוט, ווען ס'זאָל ניט זיין קיין דמיון, קיין חלום. די דאָזיגע פעטע אורחים אין די בערענע פעלצען מיט די געלע טשעמאָדאַנעס זענען טאַקי צוגעפּאָהרען און טאַקי אָפּגעשטעלט זיך, נאָר ניט ביי זייער איינפּאָהר — אַטוראַט אַקעגען האָבען זיי זיך אָפּגעשטעלט, ביי ראובן יאַסנעגראַדסקי'ס איינפּאָהר. „אַך! וואָסערע שלעכטע, שלעכטע אורחים! וואָס וואָלט זיי געאַהרט, זיי זאָלען בעסער געווען פאַרפּאָהרען צו אינז? — טראַכט זיך דער שטענדיגער בעל-דמיון און קומט-אַרײַן

אין שטוב א דורכנעפרוירענער דורך און דורך, און טרעפט דעם טאטען אינ'ם קעצענעם האלאטעל, איינגעפויגען אין דרייען איבער א ספר, און די שטיפמאמע נליהט ווי אויף פאקען: „נישט גע- קומען קיינער? וואָס וועט זי טהון מיט'ן ברויט, וואָס זי האָט אָנגעבאָקען, און מיט די פיש, וואָס זי האָט אָנגעקאָכט? האָטש נעם וואַרף זיי אַרויס פאַר די הינט! צי איהר מיינט אפשר, אַז ס'וועט זיין פון אייערטוועגען? — ווענדט זי זיך צו די שטיפ- קינדער. — איהר זענט גאָר נעבאָך קראַנק צו עסען אַלטגעבאָקען ברויט! ס'וועט זיך אייך אַודאי שטעלען פאַפּעריק אין האַלז, אָדער אייער מאָגען וועט עס חלילה ניט פאַרדייען! אַ קלייניגקייט, אַזעלכע איבערנעוואַשענע קינדערלעך, אַ נאַנצע חאַליאַסטרע, קיין עינ'הרע, און אַלע אַזוי איידעל געפאַצקעט! מע האָט זיי גאָר ניט געקאָנט איבערלאָזען, ווי די מיידלעך, אין באַהסלאָוו ביי'ם זיידען מיט דער באַבע, זיי זאָלען בעסער דאָרטען קרענקען, איידער נעמען זיי אַהער, נעמען זאָל אייך דער רוח, זיי זאָלען העלפען עסען, עסען זאָלען אייך ווערעם און טאָטשען אייער לייב לעבע- דינערהייט, ס'זאָל פאַלען פון אייך שטיקער, ווי סע פאַלט פון מיר, אַז עס קומט דער ווינטער, קומען זאָל אויף אייך איין אויס- האַפעניש מיט איין איינדאַרעניש מיט איין איינשרימפעניש...”

דאָ געהט אַוועק אַ באַקאַנטער מענה-לשון, און שלום דער בעל-החלומות פאַרגעסט, אַז ס'איז איהם קאַלט, און ער לויפט- אַרויס צוריק אויף דער קעלט, צוריק צום טויער אויפ'ן בענסעלע. דאָרט איז בעסער. דאָרט קאָן מען האָטש זיצען רוהיג און חלומ'ען וועגען דעם, טאָמער וועט גאָט פאַרט צושיקען עפּיס פעטע אורחים מיט בערענע פעלצען, מיט נעלע לעדערנע טשעמאָדאַנעס, וואָס וועלען זיך אפשר פאַרט אָפּשטעלען ביי זיי אין איינפאַהר, ניט אַקעגען ביי ראַוכן יאַסנעגראַדסקי? ... גאָט, אַז ער וויל, קאָן ער!

דער קאלעקטאָר

זאקסישע און ברוינשוויינער לאמערדייגעמלען. — נרויסע האמער
 נונגען, נישטיגע נעווינסען. — ער שרייבט א ראמאן אויפ'ן שניט
 פון סאפ'ס „אהבת ציון“.

צו באוואונדערען, וואָס פאַר אַ שטאַרקער מענטש אָט דער
 שוואַכער איד, דער שטילער און פאַרטראַכטער נחום ראַבינאָוויטש,
 האָט באַדאַרפט צו זיין, אז ער האָט געקאָנט אַריבערטראַגען דעם
 גלות פון דער שטיפּמאַמע, אויסהערען איהר מענה־לשון מיט איהרע
 ברכות, צוועהען, ווי זי פייניגט זיינע קינדער, און נישט אַרויס־
 טרעטען מיט אַ וואָרט אפילו! וואָס דער מענטש האָט איבער־
 געטראַגען אינוועניג ביי זיך אין האַרצען — קאָן מען ניט וויסען.
 אַרויסבאַוויזען האָט ער עס אָבער קיינמאַל ניט און אַרויסגעזאָגט
 האָט ער עס קיינעם ניט. און דערפאַר, אַפנים, האָט זי געלעגט
 אויף איהם כבוד, געעהרט, רעספעקטירט, נישט באַגאַנגען זיך
 קעגען איהם אזוי גראָב, ווי צו זיינע קינדער, למשל, און געשעצט
 איהם אזוי הויך, ווי ס'איז נאָר מעגליך געווען פאַר אַזאַ אידניע,
 וואָס האָט אַליין אויך קיין האָניג ניט געלעקט, נעפאַך גוט אויס־
 געריסען געוואָרען, געהאַרעוועט ווי אַיין אָפּס אויף אַזאַ נרויסער
 שטוב מיט אַ האַליאַסטער קינדער, אייגענע און פרעמדע.

און אפשר האָט זיך איהר רעספעקט גענומען דערפון, וואָס
 זי האָט געזעהען, מיט וואָס פאַר אַ כבוד מע האַלט איהר מאַן
 אין שטאַרט, האָטש אַלע ווייסען, אז ער איז ווייט פון אַ נגיד,

פארדיענט קוים דאָס שטיקעל ברויט. קיין נאַרישע אידינע, ווי געזאָגט, איז זי ניט געווען, נאָר אַ פאַרביטערטע נשמה, נישט קיין איינגעהאַלטענע בשעת פּעס און בטבע איין אָפּענטליכער מענטש: וואָס אויף דער לונג, דאָס אויף דער צונג. דערפאַר, וואָס דער טאַטע האָט איהר קיינמאָל ניט געשטעהרט אין איהר מענה-לשון, האָט זי איהם ניט געשטעהרט אין זיינע זאַכען — אַרײַנקוקען אין אַ בוך, שפּיעלען אַ שאַך אָדער אזוי פאַרברענגען מיט אַ מענטשען. און די מענטשען, מיט וועלכע דער טאַטע האָט פאַרבראַכט, זענען געווען לויטער משפּילים, אויפגעקלערטע יונגעלייט און גלאַט „קאָפּמענטשען“, מע קאָן זאָגען, די סמעטענע פון דער דעמאָלטיגער שטאָדט־אינטעליגענץ. דאָס איז געווען אַ גאַנץ בינטעל משפּילים, וואָס פאַרדיענען אויסגערכענט צו ווערען ביי די נעמען און אָפּגעמאַהלט צו ווערען, ווי זיי שטעהען און געהען, מיט זייער גאַנצער פיגור.

דער ערשטער באַדאַרף באַשריבען ווערען „דער קאָלעקטאָר“, אַ איד אַ בעל־בשר, אַ שווערער איד, נאָר אַ „קאָפּמענטש“ און — ווי מע האָט אונטערגעשמועסט — אַ שטיקעל אַפיקורס, האָטש ער האָט געטראָגען אַ לאַנגע קאַפּאַטע און געדיכטע פּאות. נחום ראַבינאָוויטש האָט געזאָגט אויף איהם, אַז דער איד איז „עמוק“ און אַז ער „ווייסט אַ שלל“. גאַנצע טעג האָבען זיי געקאָנט אוועקזיצען אינצווייען און רעדען און רעדען אָהן אַ שיעור. פון וואַנען האָט זיך גענומען ביי זיי אזוי פיעל רעד? אָפּטמאָל פלעגט דער קאָלעקטאָר קומען מיט אַ ביכעל, אָפּטמאָל נעמען אַ ביכעל. ביי דער שטיפּמאַמע האָט ער געהאַט אַ צונעמעניש: „דער קאָלטון“ — דערפאַר, וואָס ער האָט געהאַט אַ קאָלטונעוואַטע באַרד. נאָר אין שטאָדט האָט ער געהייסען „דער קאָלעקטאָר“. געהאַנדעלט מיט צעטלען, זאַקסישע און ברוינשווייגער צעטלען. געטראָגען האָט ער שוואַרצע פּרילען (געהאַט קאָלי אויגען), זומער און ווינטער איז ער געגאַנגען אין טיעפע קאַלאָשען. קיין שטיוועל ניט, נאָר קאַלאָשען, ווייסע זאַקען און קאַלאָשען. אַ

גרויסער אביון, נאָר אַ מורא'דיגער בעל־בטחון. געווען זיכער, אַז זיינע קונדען מוזען אַמאָל אויסנעמען דאָס גרויסע געווינס, און דורך דעם וועט ער שוין אַליין אויך געהאַלפּען ווערען. און געווינען, האָט ער געזאָגט, וועט ניט קיין אַנדערער, נאָר נחום ראַבינאָוויטש. ער איז איהם מבטיח, וואָרום קיינער באַדאַרף ניט אַזוי נויטיג דאָס גרויסע געווינס, האָט ער געזאָגט מיט אַ טעם, ווי רב נחום ראַבינאָוויטש... עס קאָן זיין, אַז דאָס אייגענע האָט ער מבטיח געווען אויך זיינע אַנדערע קונדען. ער האָט זיי געהאַט אַ סך, כמעט די גאַנצע שטאָרט אירען האָבען געשפּיעלט לאַטעריי. נאָר נחום ראַבינאָוויטש האָט אין איהם געגלויבט, ווי אין אַ רבין, און גלייך מיט איהם אַרויסגעקוקט אויפ'ן גרויסען געווינס, ווי אויף משיח'ען, געזיפּצט און געבענקט און געוואַרט, אַז אַט־אַט קומט דער קאָלעקטאָר מיט דער גוטער בשורה: „מזל-טוב, רב נחום, איהר האָט געוואונען די פינף און צוואַנציג טויזענט..."

דער העלד פון דער באַשרייבונג געדענקט, אַז אַלע מאָל, ווען ס'האָט געהאַלטען ביי דער לעצטער ציהונג פון דער לעצטער קלאַס, האָט דער טאַטע ניט געקאָנט איינזיצען אויף איין אָרט, געזיפּצט מעהר ווי אַלע מאָל, שטאַרק גענעהניצט און געצויגען זיך, ווי אין אַ פּיעבער. גלייך מיט'ן טאַטען האָט אויך שלום געפּיעבערט און אַרויסגעקוקט אויף דעם גליקליכען טאָג, אפשר נאָך מעהר ווי דער טאַטע. ער איז געווען זיכער, אַז ניט קיינער, נאָר זיין טאַטע איז דער קאַנדידאַט אויפ'ן גרויסען געווינס. דאָ האָט זיך איבערגע'חזר'ט וויעדער אַ מאָל דער אוצר פון זיין חבר שמואליס. ער האָט געטראַכט וועגען דעם גאַנצע טעג. ער האָט געקאָנט אויסוועניג די נומערען פונ'ם טאַטענ'ס צעטלען. ער האָט זיי געזעהען אין חלום. ער האָט זיך נאָר ניט געקאָנט פאַרשטעלען, אַז נאָט זאָל זיין אַזאַ שלעכטער. וואָס וועט איהם אַהרען, דעם רבונר-של-עולם, אַז ס'וועט אַרויס דעם טאַטענ'ס נומער ? דאָס איז דאָך שוין ביי גאָט אַזוי גרינג, וואָס גרינגער קאָן שוין נאָר ניט זיין...

שלום, זיצענדיג אין דרויסען אויפ'ן בענקעלע ביי'ם טויער, דערזעהט פון ווייטען דעם קאלעקטאָר, ווי ער שפרייזט מיט די טיעפע קאלאָשען גלייך צו זיי, — לויפט ער אָנזאָגען דעם טאטען אַ בשורה: „ער געהט!“ — „ווער?“ — „דער קאלעקטאָר.“ — „און אז דער קאלעקטאָר, איז וואָס?“ — „וואָס הייסט? היינט איז דאָך דער לעצטער טאָג פון דער ציהונג!“...

אזוי זאָגט שלום צום טאטען, און ער באַמערקט, ווי דעם טאטענ'ס געלגענקייטשט פנים איז בלאַס געוואָרען. אין זיינע פארזאָרגטע אויגען האָט זיך באַוויזען אַ פייערעל און איז באלד פארלאָשען געוואָרען.

דער קאלעקטאָר קומט־אָרין אַ פאַרסאַפּעטער — ער האָט איין אַסטמאַ. „ביי איהם בלייב עס“, זאָגט די שטיפּמאַמע. מוז ער פריהער איבערחאַפּען דעם אָטעם און זאָגט אַ גוט־מאַרגען. דער טאטע פרעגט נישט ביי איהם גאַרנישט. ס'זאָל עפּים זיין, וואָלט ער דאָך אַליין געזאָגט... יענער זעצט זיך אַוועק, פאַרשאַרט דאָס היטעל, ווישט זיך מיט דער פּאַלע דעם פאַרשוויצטען שטערן און דערזעהלט אַ נייעס, אַז ס'איז הייס מיט ספּנט־נפּשות! ממש עס ברענט! עס ברענט!... אַ פּויזע. ביידע שווייגען. דערנאָך בינדט ער אויף די פעטשיילע, אַ פאַרסמאַלצעוועטע, אַ רויטע, מיט גרינע פּליאַמעס און שמעקט מיט הערינג. דאָרט ליגען ביי איהם אַלע לאָטערי־צעמלען. ער נעמט־אָרויס מיט ציטערענדיגע באַ־וואַכסענע הענט אַ גרויסען בויגען פּאַפּיער מיט אַ סך ציפּערען פון אויבען ביז אַראָפּ, זוכט און זוכט מיט די שוואַרצע ברילען. שאַט! ער האָט געפונען! ער שטעלט־אָן די שוואַרצע ברילען אויפ'ן טאטען:

— אייער נומער, רב נחום, איז, דאַכט זיך, אויב איך האָב קיין טעות ניט, זעכצעהן טויזענט דריי הונדערט פיער און אַכציג?
— איך פאַרשטעה ניט, וואָס איהר פרעגט ביי מיר. —
ענטפּערט איהם דער טאטע מיט אַ שמייכלע. — מיר דאַכט, אַז

איהר האָט אַ גוטען זכרון: איהר ווייסט אַלעמענ'ס נומערען
אויף אויסוועניג.

— אויף אויסוועניג — זאָגט איהר? סע קאָן זיין. הכלל,
זעכצעהן טויזענט, זאָגט איהר, דריי הונדערט מיט פיער און אכציג.
ער קוקט דורך די שוואַרצע ברילען און טאַפט מיט די פינגער
אינ'ם ציפערדיגען פּאַפּיער. שלום פיהל'ט, אז אָט-אַט שפּרינגט
איהם אַרויס דאָס האַרץ. נו? לאָמיר שוין הערען! ... נאָר דער
קאָלעקטאָר האָט צייט. ער רעדט זיך פּאַוואָלי:

— אייער נומער, רב נחום, האָט געוואונען... יאָ, ער האָט
געוואונען...

שלום זעהט, ווי אויפ'ן טאַטענ'ס פנים פליהט דורך אַ געל
חמאַרעלע און ווערט פאַרשוואונדען. און אַליין גלוסט זיך איהם
אויסשרייען מיט אַ קוויטש: קוקוריקו! — נאָר ער האַלט זיך
אַיין און שלינגט איטליכס וואָרט, וואָס געהט-אַרויס פונ'ם קאָלעקט-
טאָר'ס מויל:

— געוואונען... אָבער אַ קליין געווינסעל. נאָר אַ קליין
געווינסעל! עס וועט זיך אָנגעמען, אַחר נכיון פעט און פל
הוצאות, אַזוי גרויס... אַזוי גרויס...
דער קליינער חלש'ט שיער!

— אַזוי גרויס, ווי אַכט רובעל מיט זעכציג. קומט פון אייך,
אַפנים, אויב איך בין מיך ניט טועה, צוועלף מיט פופציג, און
פון פריהער, אויב איהר גערענקט, דריי מיט אכציג. האָבען מיר,
הייסט עס, אַ קיימאָלן פון זעכצעהן מיט דרייסיג? נמצא, אז
איהר בלייבט מיר שולדיג אויף להבא אַזוי גרויס, אַפנים, ווי
זיעבען מיט זיעבעציג. הא? איז דאָס אַזוי, צי ניין? אַצינד ווילט
איהר דאָך מסתמא אַ ניי צעטעל? וועל איך אייך געבען. געמט,
רב נחום, קלויבט אייך אויס אַ נומער. היינטיגס מאָל, אם ירצה
השם, וועט איהר שוין געוויס געווינען. דאָס איז אַזוי זיכער,
הערט איהר, ווי מיר האָבען היינט יום גימל אויף דער גאַנצער
וועלט! שוין? האָט איהר שוין אויסגעקלויבען? וואָס פאַר אַ

נומער ? אַכט טוויזענט זעכס הונדערט דרייצעהן ? לאָז נאָט געבען מיט גליק, אין אַ גוטער שעה זאָל זיין !... וואָס קוקסט דו זיך אזוי איין, — זאָגט ער צו שלום'ען — דו קונדאָס איינער ? (א קוועטש דעם „אַס"). וואו האַלסט דו אינ'ם „שירי־תפארת", דו שיינאָץ איינער ? (א קוועטש דעם „אַץ").

דער „שירי־תפארת" פון נפתלי הערץ ווייזעל — דאָס איז אַ ביכעל, וואָס דער קאַלעקטאָר האָט געהאַט געבראַכט צו טראָגען דעם „שיינאָץ", ער זאָל לייענען, מיט נאָך ביכלעך פון אָדום הבהן לעבענזאָהן און פון קלמן שולמאַן און פון רב יצחק בער לעווינזאָהן. און דער שיינאָץ (שלום) האָט זיי געשלונגען, זיצענדיג אין דרויסען אויפ'ן בענקעלע ביי'ם טויער. און דער טאַטע האָט אָנגעקוואַלען, וואָס זיין זוהן לייענט שוין אַזעלכע ביכלעך, און געפרעגט ביי איהם, צי פאַרשמעהט ער האַטש וואָס ער לייענט ? שעמט זיך שלום זאָגען, אַז ער פאַרשמעהט, וואָרום ווי אזוי רעדט מען דאָס מיט אַ טאַטען ? ענטפערט פאַר איהם דער קאַלעקטאָר, אַז ער פאַרשמעהט זעהר גוט, דער „שיינאָץ", פאַר וואָס זאָל ער ניט פאַרשמעהן ? זעהט איהר, מאַפּו און סמאָלענסקין איז פאַר איהם נאָך אַ ביסעל פריה, פאַר אַזאַ וועווריק, נאָך צו פריה ! — אזוי לאָזט אויס דער קאַלעקטאָר, און מהאי טעמא, ווייל דער קאַלעקטאָר האָט געזאָגט, אַז ס'איז נאָך צו פריה, האָט דער וועווריק באַקומען ערשט רעכט חשק צו אָט די דאָזיגע ביכלעך, און ער האָט בגנבה זיך צוגעהאַפּט צו מאַפּו און צו סמאָלענסקין און אַ נאַש געגעבען בסוד, אַז קיינער זאָל ניט זעהען, אַ ביסעל מאַפּו און אַ ביסעל סמאָלענסקין.

דאָס ערשטע, וואָס איז איהם געקומען צו דער האַנט, איז געווען דער ערשטער אידישער ראָמאַן „אהבת ציון" פון אַברהם מאַפּו. מאַפּו'ס „אהבת ציון" האָט ער איינגעשלונגען אין איין שבת, פון אָנהויב ביז'ן סוף, ליגענדיג אויפ'ן בוידעם און ברענענדיג ווי אַ שטרויענער דאָך. ער האָט געוויינט מיט ביטערע טרערען אויפ'ן אומגליקליכען אַמנון, געוויינט און געחליפעט ! און האָט

זיך שטערבליך פארליעבט אין דער שענער געטליכער תמר'ען גלייך מיט דעם העלד פונ'ם ראָמאַן, מיט אַמנונ'ען, אויב ניט מעהר נאָך פון אַמנונ'ען, געזעהען זי אין חלום און גערעדט מיט איהר אויף שירדהשירים שפראך, אַרומגענומען זי און געהאַלט זי און געקושט זי...

אויף מאָרגען איז דער פארליעבטער שלום אַ גאַנצען טאָג אַרומגעגאַנגען, ווי אַ שאַטען, מיט אַ מורא'דיגען קאָפּוועהטיג, פארלוירען דעם אַפעטיט צום עסען, אָבער טאַקי לחלוטין, — וואָס ס'איז געווען פאַר דער שטיפּמאַמע אַ רעטעניש: „גע'פּנר'ט אַ בער אין וואַלד! ניט אַנדערש!“ — אַזוי האָט די שטיפּמאַמע געזאָגט און גענומען נאָכקוקען און נאָכפאַרשען, וואָס איז די מעשה, וואָס דער בחור האָט אויפּגעהערט צו עסען? ...

דער סוף פונ'ם „אהבת ציון“ איז געווען אָט וואָס פאַר אַ סוף. פון די אורחים, וואָס האָבען זיך אָפּגעשטעלט ביי זיי אין איינפאַהר, זענען אַריינגעפאַלען איהם אָפּטמאָל עטליכע גראַשענס פאַר פאַלגען אַ גאַנג. אָט די גראַשענס האָט שלום אויסגעגעבען אויף פאַפיער, צונויפגענייהט דאָס פאַפיער אין אַ ביכעל, צעווירעט אַלע בלעטלעך פון ביידע זייטען, און האָט זיך אַוועקגעזעצט צו דער אַרבייט — שרייבען אַ ראָמאַן אויפ'ן שניט פון מאַפּו'ס „אהבת ציון“, איין אייגענעם ראָמאַן, נאָכגעגאַנגען מאַפּו'ס פּיס-טריט, מיט'ן לשון און מיט'ן סטיל און מיט'ן גאַנצען פּלאַן, נאָר אונטער איין אַנדער נאָמען: ניט „אהבת ציון“, נאָר „בת-ציון“, און די העלדען האָבען ניט געהייסען ניט אַמנון און ניט תמר, נאָר שלמה און שולמית. און אַזוי ווי בייטאָג איז ניט געווען קיין סך צייט צו שרייבען — אַ האַלבען טאָג דאַרף מען געהן אין חדר און אַ האַלבען טאָג העלפען אין איינפאַהר, — לכן האָט ער געמיינט אויסנוצען דערצו אויך די נאַכט, אַוועקגעזעצט זיך ביי אַ לאַמפּ און געשריבען מיט קליינע אותיות'לעך, און געשריבען און גע-

שריבען, ביז... ביז די שטיפמאמע האָט דערהערט, סע סקריפעט עפּים, און דערזעהען, אז עס לייכט זיך, האָט זי זיך ניט געפּוילט און איז אַראָפּ פון בעט אַ באַרוויסע, זיך אונטערגע'גנבה'ט אַן דערזעהען דעם חברה'מאַן זיצען און שרייבען, האָט זי אויפגעהויבען אַזאַ נוואַלד, אז די גאַנצע שטוב האָט זיך אויפגעחאַפּט אין איין שרעק, געמיינט, אז סע ברענט. דער גאַנצער נוואַלד איז אָבער געווען נאָר איבער'ן קעראַסין, וואָס איז אויסגעברענט. „נאַז וועלען זיי ברענען, ברענען און שרפה'נען זאָלט איהר, ליעבער גאָט! אַ מיטה משונה! אַ חלירע! אַ שרפה! אַ מגפה!“...

אוראי האָט דער טאַטע דעם ניטגעענדיגטען ראָמאַן „בת-ציון“ צוגענומען צו זיך, אינאיינעם מיט'ן גע'גנבה'טען „אהבת ציון“, און דער מחבר פון דער „בת-ציון“ האָט שוין געוואַרט אויף אַ רעכטען פּסק. צום סוף לאָזט זיך אויס, אז דער טאַטע האָט דעם „בת-ציון“ באַוווּזען, צום אַלעם ערשטען, דעם קאָלעקטאָר. האָט דער קאָלעקטאָר זיך גאָר ניט געקאָנט אָנסוקען אינ'ם כתב און אינ'ם לשון און אין דער מליצה! און ער האָט געשענקט דעם „קונדאַס“ אַזאַ קניפּ אין באַק, אז ס'איז געבליבען שטעהן אַ בלויער סימן.

— איהר ווייסט נאָר ניט, רב נחום, וואָס פאַר אַ פּרי דאָס איז! שטראָף מיך גאָט, אויב איהר ווייסט! פון איהם וועט עפּים אויסוואַכסען! אָט וועט איהר זעהען, וואָס פון איהם וועט אויסוואַכסען!... קום נאָר אַהער, דו שיינאַץ איינער, לאָס איך דיר שענקען האָטש נאָך אַ רעכטען קניפּ אין דייןע רויטע פאַמ-פעשקעס, אַ רוח אין דיין פאַרענט און מיטען אַרײַן!

די געראַטענע איידעמס

דער „מיראָוואַי סודיא“, אַ נוי, זאָנט מוסר די אידען. — לייזער
יאָסעל און מאַנידאָוו — צאָצקעוואַטע איידעמס. — טויענמ בלאַט
נמרא אויסוועניג.

נאָכ'ן „קאַלעקטאָר“ זענען אָפּטע אַריינגעהערס צו נחום
ראַבינאָוויטשען געווען די „געראַטענע איידעמס“, די אמת'ע
זיידענע יונגעלייט, די צאָצקעס, די אינטעליגענץ פון שטאָרט.

איטליכע שטאָרט מיט איהרע השגות און מיט איהרע מאָדעס.
אין פּערעיאַסלאָוו איז געווען אין יענער צייט אַ מאָדע — איידעמס.
ביי די דאָרטיגע בעלי־בתים איז דאָס געווען אַ מין ספּאָרט, וואָס
מע האָט זיך דערויף אויסגעבראַכט, זיך געלאָזט קאָסטען געלט,
אַבי צו קריגען אַ רעכטען איידעם. באַצויגען האָט מען די סחורה,
מיינסטענס, פון דער פרעמד. זעלטען ווער עס האָט אַ שידוך
געטהאָן אין דער היים. סיידען אַזעלכער, וואָס האָט ניט צו באַ-
צאָהלען. ווער אָבער עס האָט געקאָנט און געוואָלט געבען נדון,
דער האָט זיך געבראַכט צו פיהרען פון דער ליטא אָדער פון פוילען
אַיין איידעמעל אַ צאָצקע, יעדער נאָך זיין גוסט, נאָך זיין פּאַסאָן,
נאָך זיין השגה און נאָך זיין פאַרמעגען.

למשל, דער פעטער פּיני האָט זיך געבראַכט אַיין איידעמעל
דוקא ניט פון ווייט, פון לובען, אַ יונגערמאַן אַ בן־תורה, אַ רוחניות,
וואָס האָט ניט געוואוסט קיין צורת מטבע. די מוהמע חנה פאַר

איהר שענער מאַכטער האָט אַרָאָפּגעבראַכט אַיין איידעם פון יאַנאַטין, אַ פאַרשוין, וואָס מע האָט געמעגט איהם אָנקוקען אויף בילעמען! ניט קיין איבעריגער חכם און ניט קיין גרויסער למדן, דערפאַר אַ פאַרשוין! שבת נאָך דער חתונה, אַז מע האָט געפיהרט דאָס פּאַרעל אין שוהל און פון שוהל, האָבען אידען און ווייבער זיך געשטופט קאָפּ אויף קאָפּ, אַיינגעקוקט זיך און באַוואַנדערט און געשאצט, ווער פון די צוויי איז שענער? און דוקא הויך אויף אַ קול. אַייניגע האָבען געזאָגט, אַז זי איז שענער, אַנדערע האָבען געדורנגען, אַז ער איז שענער. דער „ער“ מיט דער „זי“ האָבען דאָס ביידע געהערט, זיך פאַררויטעלט און דערפון געוואָרען נאָך שענער. מעהר האָבען די עלטערען ניט געדאַרפט, אָפּי זיי האָבען אויסגענומען, זייער סחורה איז געפעלען, און די שטאַרט רעדט פון זיי. וואָס נאָך דאַרף מען האָבען צו פּאַפּולאַריטעט?... אָפטמאָל האָט זיך געמאַכט, אַז מע האָט זיך געשלאָגען פאַר איידעם. דאָס הייסט, מע מיינט ניט, חלילה, זיך געשלאָגען מיט שטעקענס. געשלאָגען הייסט — מחותנים האָבען זיך געקריעגט און געזידעלט, ווער עס האָט אַ שענערען איידעם. מחותנת'טעס האָבען זיך געשטעלט פּייגען, און עס איז טאַקע דערגאַנגען אַמאָל צו פעטש אויך, און ראָמאַנאָווסקי דער „מיראַוואַי סודיאַ“, אַ גוי אַ חרוין, וואָס פאַרשטעהט אידיש, האָט זיי געזאָגט מוסר... פאַרט אַ גוי! ווי קאָן אַ גוי פאַרשטעהן דעם הענוג פון פיהרען אַיין איידעם שבת אין שוהל אַרײַן, אַוועקזעצען איהם אין זיינע נייע בנדים פון קאָפּ ביז פיס גאַנץ אויבענאָן אין מזרח, אויף דער אויסשטעלונג, איהם אָפּגעבען מפטיר, און ער זאָל אַרויפגעהן אויף דער בימה און אָפּקלינגען אַ הפטרה'לע, אַז ס'זאָל קנאַקען, און די ווייבער פון עזרת־נשים זאָלען זיך שטופען דורך די פענסטערלעך: „וואו איז ער? וואו?“... ניין, דאָס וועט אַ גוי קיינמאָל ניט פאַרשטעהן, ער מעג זיין דער גרעסטער חכם אין דער וועלט!

מעהרסטענטיילס אָבער איז דער דאָזיגער אַרטיקל געווען אַזאַ מין, וואָס ווערט גיך אָפּגענוצט, טהוט אַ גלאַנץ און ווערט

וואָכעדיג, ווי יעדער מין סחורה, וואָס הויבט-אָן ווערען אַלט, אָדער געהט-אַרויס פון דער מאָדע. אַ יאָהר, צוויי יאָהר — און דער געוועזענער איידעם, די צאצקע, דער נעכטיגער פרינץ, ווערט אַ איד גלייך מיט אַלע אידען, עס הויבט זיך איהם אָן אויסשיטען אַ בערדעל, און ס'איז צו זעהען, ווי ער הויבט-אָן צו טראָגען אויף זיך דעם עול פון פרנסה. אַ רחמנות צו קוסען, ווי אזוי דער געוועזענער איידעם, דער נעכטיגער פרינץ, וואָס איז, דאַכט זיך, ערשט פאַראַכטאָגען שבת געשטאַנען אין בית-מדרש אין מזרח אויף דער אויסשטעלונג, האָט אָפגעטראָטען מחילה דעם אויבענאָן אַ נייעם איידעם אַ צאצקע, אַ נייעם פרינץ, און ער קוסט אויף איהם און איז איהם מקנא, און זיין יונג ווייבעל, וואָס איז ערשט אָט דאָ ניט לאַנג געווען אַ קעניגין, שטופט זיך מיט אַלע ווייבער גלייך פון עזרת-נשים אַהין, צום פענסטערעל: „וואו איז ער? וואו?“ ... אָט אזוי איז אַלסדינג אויף דער וועלט. מיר וואָלטען דאָ באַדאַרפט זאָגען: דור הולך ודור בא, און עס וואָלט געווען אַ יושר אַריינצולאָזען זיך אַ ביסעל אין לעפענס-פילאָזאָפיע, נאָר מיר האַלטען ביי די געראַטענע איידעמס, געהען מיר דעריבער אונזער וועג.

צוויי אַזעלכע געראַטענע איידעמס זענען געווען, קאָן מען זאָגען, איין אויסנאַם פונ'ם פלל איידעמס, און זיי זענען דעריבער פאַרבליבען אין דער שטאָדט פערעיאַסלאָוו מיט'ן גאַנצען גלאַנץ אויף אַ לאַנגער-לאַנגער צייט נאָך זייער חתונה, ניט אָפגעבליא-קעוועט, ווי אַלע אַנדערע איידעמס, און ניט אַרויס אזוי ניד פון דער מאָדע. איינער האָט געהייסען לייזער-יאָסעל, דער אַנדערער — מאַגידאָוו. דעם ערשטען האָט אַראָפגעבראַכט פון קאַרסן אַ נגיד אַ לעדער-הענדלער, וואָס האָט געהאַט ניט קיין איבעריג שענע טאַכטער און האָט אָבער געקאָנט רעכט פאַצאָהלען. דעם אַנדערען האָט אויסגעשריבען פון דער ליטא ערניץ אַ נגיד אַ ליוועראַנט, וואָס שטעלט-צו פערד אין „קאָזנאַ“, איהם געגעבען ביידע זאַכען: אי אַ שענע טאַכטער, אַ געזונטע שטיק, אי היבשליך נדן, אַ חוז

מתנות און קעסט און וואָס איהר ווילט. און אז מע האָט זיי אַראָפּגעבראַכט, האָט געקלונגען די שטאָרט, ממש גענאָנגען „חאָ-דאָראָם“! חתונות זענען געווען אזעלכע, וואָס ליגען ער היום אין טעם און זענען אַ לאַנגע צייט ניט פאַרגעסען געוואָרען. מע האָט גערעדט פון זיי נאָכדעם אין שטאָרט און אויסער דער שטאָרט און אין אַנדערע שטעדט אַרום און אַרום אין דער גאַנצער סביבה. אַ קלייניגקייט, וואָס די צוויי חתונות האָבען אָפּגעקאָסט!... אויב די טעכטער זענען געווען גליקליך, אָדער ניט — דאָס איז זיך אַ באַזונדערע זאַך. אויף וויפּיעל אונז איז באַוואוסט, האָט איינע פון זיי זיך גע'נט מיט איהר מאַן שוין דערנאָכדעם, אז זי האָט געהאַט פון איהם אַ מתנה — עטליכע קינדערלעך, — און זי איז אוועק קיין אַמעריקע... די אַנדערע — דער מאַן איהרער איז, דאַכט זיך, אָדער אַ מלמד, אָדער אַ שרכן, אָדער ביידע זאַכען אינ-איינעם, פאַר זיכער איז שווער צו זאָגען, נאָר אז ער איז איין אָרעמאַן — דאָס איז געוויס. מיר רעדען אָבער נישט פון איצט. מיר רעדען פון דעם, וואָס איז געווען אַמאָל, מיר רעדען פון דעמאָלט! דעמאָלט זענען די פאָטער און מוטער, די שווער און שוויעגער, הייסט עס, געווען אויפ'ן זיעפעטען הימעל! איינע פאַר דער אַנדערער האָבען זיך די שוויעגערס באַריהמט מיט די „מציאות“, וואָס זיי האָבען איינגעהאַנדעלט. איינע האָט זיך אַרויסגערעדט פאַר די ווייבער, אז זי האָט געבראַכט אַ פרוכת'על אין שוהל אַריין. האָט די אַנדערע זיך אויסגעדריקט נאָך שאַרפּער, אז זי האָט אַריינגעבראַכט אַ ספר-תורה'לע אין אַרון-קודש'על אַריין (צוליעב'ן פרוכת'על מיט'ן ספר-תורה'לע איז שוין דער אַרון-קודש ביי איהר געוואָרען איין „אַרון-קודש'על"...).

און באַריהמען זיך האָבען זיי געמענט. זיי האָבען געהאַט מיט וואָס. לייזער-יאָסעל איז געווען אַ עלוי: אַ יונגערמאַנטשיק, וואָס האָט געקענט — אזוי האָט מען געשמועסט — טויענט בלאַט גמרא בעל-פה; 1000 — ניט קיין 1999 פון תנ"ך שמועסט מען ניט. היינט אַ בעל-לשון-קודש, און אַ בעל-מליץ, און אַ כתבא רבה,

און א ברען, א לץ, א פארשלעפטע קרענק בסוד האָט מען אפילו אונטערנעשמועסט, אז ער איז א ביסעל „געזאפט“ : פאר-קנייטשט דאָס דאוונען, האַלט ניט פון תעניתים, טראַגט דאָס נאָר-טיכעל אים שבת, שרעקט זיך ניט איבער פאר א נקבה — און נאָך אזעלכע זאכען האָט מען געקאָנט האַרען, ביי'ס פעטער פיני אין שטוב, למשל. דאָס איז אָבער אַלסדינג נעווען במל אַקענען די טויענט בלאַט גמרא אויסוועניג.

דער צווייטער איידעם, מאַנידאָוו, איז אויך געווען א עלוי, אויך טויענט בלאַט גמרא אויסוועניג — 1,000 — ניט קיין 999 — און אויך א בעל-תנ"ך און א בעל-דודק און א בעל-לשון-קודש און א שענער בעל-דברן, נאָר שוין נישט קיין לץ און נישט קיין פארשלעפטע קרענק, ווי לייזער-יאָסעל. אַדרבה, שוין אַ ביסעל צו אַ חסרן, צו אַ טיעפער, פארדרעהטער מח. אַלסדינג, וואָס איהר זאָלט ניט זאָגען, איז פונקט קאפור. אַ שטיק עקשן — א „ליטוואק“!

פארשטעהט זיך, אז נחום ראַבינאָוויטש האָט ניט דורכגעלאָזט אזא טייערע געלעגנהייט, אז די דאָזיגע געראָמענע איידעם זאָלען פארהערען זיין קליינעם בעל-תנ"ך און זעהען, ווי דער ימח-שמו'ניק שלום שרייבט לשון-קודש. ביידע איידעם האָבען געפונען, אז דער ימח-שמו'ניק איז טאָקי אַ ימח-שמו'ניק, און מע טאָר איהם ניט לאָזען געהן לאַבד. מע דאַרף זעהען פאר איהם עפּים אַ „תכלית“, מאַכען דאָס קינד פאר א „מענטשען“. איינער פאר'ן אנדערען האָבען זיי איהם אָפגעלויבט אין טאָג אַרײן, גע-זאָגט, אז „מע קאָן נאָר ניט וויסען, הערט איהר, וואָס פון דעם ימח-שמו'ניק קאָן אַמאָל זיין“... און דער קאָלעקטאָר מיט די שוואַרצע ברילען, וואָס רייבט זיך אַרום יונגעלייט, האָט אויך צוגעבאָמקעט, אז ער זאָגט שוין לאַנג, אז מע קאָן נאָר ניט וויסען, וואָס פון דעם „שייגאָץ“ (אַ קוועטש אויף דער „אַץ“) קאָן אַמאָל זיין... און דער ימח-שמו'ניק, אָדער דער שייגאָץ, וואָס איז גע-שטאַנען דערפּײ, האָט דאָס אַלסדינג געהערט, און די נשמה האָט

איהם געצאפעלט, און דאָס האַרץ איז איהם געוואַפּסען, און דער קאָפּ האָט זיך איהם געדּרעהט, ווי ביי אײנעם, וואָס קלעטערט אויף אַ גאַנץ הויכען לײטער, און מענטשען שטעהען אַרום איהם און זעהען, ווי ער קלעטערט גוט, און געבען איהם אונטער היץ און מאַכען איהם קוראָזש. אַ קלײניגקײט, אַזעלכע מענטשען לױבען איהם, זאָגען, אז „מע ווייסט נױט, וואָס פּוֹן איהם קאָן אַ מאָל זײן!“... און דער טאַטע — שמועסט מען נױט. יענער איז געווען אויפ'ן זיעבעמען הימעל! יעדער זיפ'ן פון דעסטוועגען האָט אויסגעריסען אַ שטיק האַרץ. דאָס זיפצען האָט באַדאַרפט זאָגען: „איך ווייס אַלײן, אז מע קאָן גאָר נױט וויסען, וואָס פון דעם ימח־שמו'ניק קאָן אַ מאָל זײן; נאָר נױט מיר אײן עצה, אירישע קינדער, וואָס טהוט מען מיט איהם? ווי אזוי מאַכט מען איהם פאַר אַ „מענטשען“? אַדרבה, נױט עפּים אײן עצה?“...

און עס האָט זיך געפונען אײנער, וואָס האָט איהם געגעבען אײן עצה, אַ שאַרפע, אַ ראַדיקאַלע, נאָר אַ רעכטע עצה — און איהם האָט דער טאַטע געפאַלגט. דאָס איז געווען אײנער פון די גרעסטע פּערעיאַסלאַזער אינטעליגענטען מיט'ן נאָמען „אַרנאָלד“, אַ יונגערמאַן אַ פּילאָזאָף פון הינטער דער שטאָרט, פון די אַזױ-גערופענע „פּידוואָרקעס“. איהם שענקען מיר אַ באַזונדער קאַפּיטעל.

אַרנאַלד פון די פֿידוואָרקעס

די פּאַרשטאָדט פון פּערעיאַסלאָוו. — אַרנאַלד איין אַפיקורס. —
 יציאת־מצרים אַ לענענדע. — וואָס דרעפּער זאָגט אויפ'ן רמב"ם. —
 ראַבינער־שול און גימנאַזיע.

כמעט יעדע שטאָדט פון דער געבענטשטער „טשערטאַ" האָט זיך איהר פּאַרשטאָדט, איהר „סלאָבאָרקע", וואָס איהר באַפעל־קערונג באַשטעהט מעהר פון גויים איידער פון אידען, און די אידען, וואָס זיצען דאָרט, זענען ניט די אידען, וואָס אין שטאָדט. איין אַנדער טיפּ אידען. זיי זעהען־אויס מעהר דאָרפיש, זענען ניט אזוי פיפּיג, ווי די שטאָדט־אידען, אַ ביסעל פּאַרגרעבט, טראַגען גרויסע שטיוועל, שמעקען מיט פעלץ. אָנשטאָט „גענוג" זאָגען זיי „האָדי". לאַכען לאַכען זיי הויך און מיט אַ קמץ: חאָ-חאָ! און די רי"ש רעדען זיי אַרויס האַרט, ווי צוויי רי"שען, אָדער נאָך מעהר: „ררבי! דער פּעטער מרודכי האָט אייך גערופּען אויפ'ן ברית"...

אין דער געגענט פון פּערעיאַסלאָוו געפינט זיך אזא מיין סלאָבאָרקע, וואָס איז אָפּגעטיילט פון דער שטאָדט מיט אַ היל־צערנער בריק און מיט אַ טייכעל, און רופּען רופּט זיך עס מיט'ן נאָמען אויף אידיש: „די פֿידוואָרקעס". דאָס איז איין ערטעל מיט איין אַנדער אויסזעהען, מיט איין אַנדער אַטמאָספּערע. אַהין געהט מען זיך דורך אַמאָל, אַז מע האָט צייט, האַפען פּרישע לופּט, ווייל דאָרטען זענען דאָ סערער, דאָרט וואַכסט גראָן. אַהין געהען

שפאציערען שבת ביימאָן יונגלעך און מיידלעך. דאָס הייסט, ניט חלילה יונגלעך מיט מיידלעך אינאיינעם — יונגלעך באַזונדער און מיידלעך באַזונדער, נאָר ס'איז שוין במילא, אז מע באַגעגענט זיך איבער דער בריק געהענדיג, שטעלט מען זיך אָפּ, האַפט מען אַ קוק, וואַרפט מען זיך דורך מיט אַ וואָרט. אַמאָל טהוט מען זיך אַ שאַר אויך, אַ ריהר־אָן איינס דאָס אַנדערע מיט'ן עלענבויגען, און דער בחור מיט'ן מיידעל ווערען רויטליך, יונגע הערצלעך קלאָפּען... פון עטליכע מאָל אזוי באַגעגענען זיך אויף די „פיר-וואַרקעס“ הויבט מען אָן זיך איבערשרייבען בסוד-סודות מיט בריוועלעך, און עס פּיקט זיך אויס אַמאָל אַ דאָמאָן. מיט וואָס אָט אזא דאָמאָן ענדיגט זיך — דאָס וועלען מיר האָבען אַ געלע-גענהייט זעהען ווייטער. דערווייל האַלטען מיר נאָך ביי „אַרנאָלדען פון די פּידוואַרקעס“, און אָט מיט איהם ווילען מיר זיך דאָס באַקענען.

דאָרט, אויף די „פּידוואַרקעס“, האָט נחום ראַבינאָוויטש געהאַט אַ באַקאַנטען און אַ גוטען פּריינט מיט'ן נאָמען „בנימין קלמן פון די פּידוואַרקעס“. אַמאָל, שוין גאַנץ לאַנג, האָט בנימין-קלמן פון די פּידוואַרקעס געהאַנדעלט תּבואה בשותפות מיט נחום ראַבינאָוויטש, אינאיינעם „געגרוזעט“ באַרקעס און בערלינעס קיין קעניגסבערג און קיין דאַנציג. די לעצטע צייט איז ער אַ ביסעל אַראָפּ, אָנגעוואוירען דעם גלאַנץ, געהאַנדעלט קליין, געגאַנגען האַרט ביי די ווענט. נאָר די גוטפּריינטשאַפט פון די געוועזענע שותפים איז פאַרבליבען די זעלבע, וואָס אַמאָל. ער איז אָפט אַריינגע-קומען אַ ביסעל זיצען און שמועסען. געשמועסט האָט, אייגענטליך, בנימין-קלמן. ער האָט ליעב געהאַט רעדען. צום מיינסטען — דערצעהלען מעשיות פון זיין יונגערען ברודער אַרנאָלד. „מיין אַרנאָלד! וואו האָט איהר נאָך אזא קאַפּמענטש, ווי מיין אַרנאָלד? אזא קענער, ווי מיין אַרנאָלד? אזא עהרליכען מאַן, ווי מיין אַרנאָלד? וואָס ווייסט איהר, וואָס פאַר איין אַרנאָלד דאָס איז! שוין איין מאָל איין אַרנאָלד!“... און אזוי ווייטער.

נישט נאָר דער ברודער בנימין־קלמן — אלע האָבען גערערט פון אַרנאָלדען. „אַרנאָלד פון די פּירוואָרקעס“ איז געווען אַ מין העלד אין שטאָרט. ערשטענס, אַ באַיאָהרטער בחור, אָדער איין אלמן, און אפשר אַ גרוש, נאָר סאַיוויסאי — אָהן אַ ווייב. אַ איד אָהן אַ ווייב איז דאָך גלאַט אַ זעלטענהייט. אַ חוץ דעם, איז ער אַ נאָטאָריום. אַ איד אַ נאָטאָריום — דאָס איז דאָך שוין אַרדאי אַ זעלטענהייט! איהר האָט עפּים אַ סך געזעהען אידישע נאָטאָריוםען ביי אונז? דאָס הייסט, ער איז נאָך דער־ווייל נישט קיין נאָטאָריום, נאָר ער וועט זיין אַ נאָטאָריום. וואָרום ער שטודיערט אויף נאָטאָריום. ער שטודיערט שוין פון לאַנג. ער דאַרף נאָר אָפּגעבען „עקזאַמענט“, אזוי ווערט ער באַלד אַ נאָטאָריום. סײַדען ער וועט ניט אָפּגעבען דעם „עקזאַמענט“. נאָר פאַר וואָס זאָל ער ניט אָפּגעבען? „ער וועט געוויס אָפּגעבען, — אזוי זאָגט בנימין־קלמן — און ער וועט געוויס זיין נאָטאָריום, ס׳איז נאָר ניטאָ וואָס צו רעדען. איהר שפּיעלט זיך מיט מיין אַרנאָלדען?“

וואָס אַ נאָטאָריום איז — דאָס ווייסען אלע, און שלום אויך. פאַרהאַן אין פּערעיאַסלאַוו אַ נאָטאָריום, איז ער אַ גוי און הייסט נאָוואָוו. נאָוואָוו דער נאָטאָריום. נאָר וואָס הייסט „אָפּגעבען עקזאַמענט“ — דאָס ווייסט ער שוין ניט. וואָס דאַרף ער אָפּגעבען, און וועמען דאַרף ער אָפּגעבען, און ווי אַזוי ניט מען דאָס אָפּ „עקזאַמענט“? — דאָס זענען פון די זאַכען, וואָס מען הערט פון זיי און מען רעדט זיי נאָך, נאָר מען זאָל פאַרשטעהן וואָס דאָס איז — דאָס ניט. למשל, אויף אַרנאָלדען פון די פּיר־וואָרקעס זאָגט מען, אז ער שרייבט אין די גאַזעטען, און אז די גאַנצע שטאָרט, סאַי אידען, סאַי פּריסטען, האָבען מורא פאַר איהם, ער זאָל זיי ניט באַשרייבען אין „קיעווליאַנין“. פאַרשטעהט ניט שלום, ערשטענס, וואָס האָבען זיי מורא? און צווייטענס, ווער איז געווען דער „קיעווליאַנין“? ער הערט אלע זאָגען, זאָגט ער נאָך, אז אלע ציטערען פאַר אַרנאָלדען, פאַר זיין טויל און פאַר

זיין פען, ווי פאר'ן מלאך-המות. אויספאהאלטען זיך פאר איהם איז אוממעגליך, און אונטערקויפען איהם — פארמאגט קיינער ניט אזוי פיעל געלט. „זיי וועלען זיך דערשפיעלען! — אזוי פלעגט בנימין-קלמן זאגען מיט א שמייעלע. — לאָז מיין אַרנאָלד נאָר וועלען זיך פאַצקען די הענט, אזוי באַשרייבט ער זיי אין „סיעוור-ליאָנין“ פון קאַפּ ביז פּיס אַלעמען, לאָזט ניט איבער איינעם ניט קיין באַשריבענעם! איהר שפיעלט זיך מיט מיין אַרנאָלדען?“ ...

שענער פון אלץ איז דאָס — און זעהר כאַראַקטעריסטיש, — וואָס אַרנאָלד איז געזעסען מיט זיין ברודער בנימין-קלמן אויף די פּידוואַרקעס אונטער איין דאָך ימים ושנים ברוגז'ע, ניט אויס-גערעדט אַ וואָרט צווישען זיך, נאָר איינער פאַר'ן אַנדערען האָבען זיי זיך געלאָזט די פינגער שניידען! „מיין אַרנאָלד“ ... „מיין בנימין-קלמן“ ... קיינער, ניט אויף די פּידוואַרקעס, ניט אין שטאָרט, האָט געזעהען אַמאָל ביידע ברידער געהן אינאיינעם, אָדער געהערט אויס-רעדען זיי אַ וואָרט. אפילו ביי איין טיש ניט געזעסען. אַרנאָלד האָט זיך געהאַט ביי בנימין-קלמן'ען אין שטוב זיין חדר'על, פול מיט ספרים און ביכער ביז דער סטעלי, און געלעבט זיך גאַנץ אַליין — אַ מין פרוש. מאָדנע ברידער! אַ מאָדנער מענטש אָט דער אַרנאָלד! און דער איז דאָס געווען פון די אָפטע אַריינגעהער צו נחום ראַבינאָוויטשען. זיין אַריינגעהן איז אָבער געווען ניט ווי דאָס אַריינגעהן פון די איבעריגע משכילים. ער איז אַריינגעקומען ניט גלאַט פּלאַפלען, רעדען דברים בטלים, נאָר אָדער מיט אַ אַ בוך, וואָס קיינער האָט דאָס נאָך ניט געזעהען, אָדער מיט אַ בלאַט „סיעווליאָנין“, אָדער מיט אַ טענה צו דער שטאָרט און צו איהרע רעדעלפיהרער. שלום האָט פאַר איהם געהאַט מעהר רעספעקט, ווי פאַר אַלע אַנדערע. ער איז ניט אָפּגעטראָטען פון איהם, נעקוקט איהם גלייך אין מויל אַריין און אַיינגעהערט זיך, ווי אַרנאָלד פון די פּידוואַרקעס רעדט. אָט דאָס איז דער אַרנאָלד, וואָס וועט אָפּגעבען דעם „עקזאַמענט“ און וועט זיין אַ נאָטאַריום? אָט דאָס איז דער אַרנאָלד, וואָס שרייבט אין „סיעוור-

ליאנין", נאָר ער וויל זיך ניט פאצקען די הענט? צו וואָס דאַרף מען זיך פאצקען די הענט, אז מע שרייבט אין „סיעווליאנין"? ... און ער לאָזט קיין אויג ניט אַראָפּ פון אַרנאָלדען. דער אַרנאָלד איז איהם געפעלען. זעהר אַ סימפאטישער, איין איינגענומענער פאַרשוין. נישט קיין גרויסער, אַ דאַרינקער, נאָר אַ פעסטער, ווי פון שטאַל אויסגעגאַסען. אַ געל בערדעלע, און דוקא גוט אונטער-געשוירען, קיין סימן פון קיין פּאָת. אַ קורץ רעקעלע, אַ דיין שטעקעלע, און אַ צינגעלע — שאַרף ווי אַ נאַלמעסער! פּעך און שוועבעל! רעדט על ה' ועל משיחו! לאַכט-אַפּ פון די חסידים, מאַכט אַ תל פון די „פאַנאַטיקער". „עהרליך דאַרף מען זיין — וואָס טויג מיר פרומקייט? מען איז אייך מוחל אייער פרומקייט, זייט בעסער עהרליך!" — און זיין שאַרפער גיפטיגער געלעכטער הילכט-אַפּ ווייט-ווייט!

וואונדערט זיך שלום, ווי אזוי שטעלט זיך איין אַ איד אזוי צו רעדען און אזעלכעס צו זאָגען? אַפּנים, אז ער מען. אַרנאָלד פון די פּירוואָרקעס מעג אַלסדינג, וואָרום ער הייסט אַרנאָלד און איז אַ נאַטאַריום, דאָס הייסט, ער וועט זיין אַ נאַטאַריום. מאַכט זיך אַמאָל, אז דער פעטער פּיני זיצט אויך דערפּיין און הערט, ווי אַרנאָלד פון די פּירוואָרקעס דרשנ'ט. קאַטשעט ער זיך פאַר געלעכטער און זאָגט: „אַרנאָלד! אוי, אַרנאָלד, אַרנאָלד!" דער פּשט דערפון, אַפּנים, דאַרף זיין: „ווי טראַגט אויף זיך די ערד אזא רשע, ווי דו ביזט?" ... פון דעסמוועגען האַלט אפּילו דער פעטער פּיני אויך פון אַרנאָלדען. איבער זיין עהרליכקייט. זיין עהרליכקייט האָט אַ שם אין שטאָדט. אַ משוגענער עררליכער! אַ מענטש, וואָס האָט פאַר קיינעם קיין מורא ניט, זאָגט אַלעמען דעם ריינעם אמת, און גלייך אין די אויגען, און דער עיקר, ער לאַכט זיך אויס פון די גבירים, שפּייט אויף געלט! נו, זאָגט שוין איהר אַליין, ווי אזוי האַלט מען ניט פון אזא מענטשען? האַלט אָבער אַרנאָלד ניט פון אייך, ניט פון קיינעם. למשל, פּונ'ם פעטער פּינין איז ער אויך ניט נתפעל. טאַסי

א שענער איד מיט א שענער באָרד, נאָר אַרנאָלד האַלט ניט פונ'ם פעטער פינין. ער האַלט פון זיין ברודער נחומ'ען א סך מעהר. דערפאַר, זאָגט ער, וואָס נחום ראַבינאָוויטש איז א איד אָהן אַ מאַסקע און נישט קיין פאַרנאַרישטער חסיד; איהם קאָן מען זאָגען וואָס מע וויל, רעדען נישט נאָר אויפ'ן רבין, אפילו אויף משה־רבינו'. שלום אַליין האָט געהערט אַרנאָלדען זאָגען דעם טאַטען, אז ער, אַרנאָלד פון די פידוואָרקעס, גלויבט ניט אין יציאת־מצרים! ס'איז אַ „לעגענדע“, האָט ער געזאָגט. די גאַנצע מעשה איז אַ „לעגענדע“. שלום האָט אָפּגעשאַצט דאָס וואָרט „לעגענדע“, אז עס נעמט זיך מסתמא פונ'ם וואָרט „ליגען“. א „לעגענדע“ הייסט, אַפנים, אַ קליין ליגענדעל. נאָך גוט, וואָס ניט קיין גרויסער ליגען... הערט אַ שענס: איינמאָל איז אַרנאָלד פון די פידוואָרקעס געקומען צו לויפען מיט אַ גראַבען בוך: „נאַט זעהט, וואָס דרעפער זאָגט אויף אייער רמב"ם! דער רמב"ם איז געווען הויף־דאָקטאָר ביי'ם טערקישען סולטאַן דרייצעהן יאָהר. האָט ער זיך צוליעב דעב גע'שמד'ט. דרייצעהן יאָהר געווען אַ טערק. אייער רמב"ם, אייער „מורה־נבוכים" — וואָס וועט איהר היינט זאָגען?..."

אַ גליק, וואָס דער פעטער פיני איז דערביי ניט געווען!
וועה־וועה, וואָס וואָלט געווען, אַשטייגער, ווען דער פעטער פיני זיצט דערביי? ...

פאַר אַט דעם חברה־מאַן האָט זיך, אַפנים, שלום'ס פאַטער באַריהמט מיט זיין זעהנ'ס שרייבעכצען און מיט איהם, אַפנים, זיך איין עצה געהאַלטען, וואָס טהוט מען מיט'ן קינד, ווי אזוי מאַכט מען איהם פאַר אַ „מענטשען"? שלום איז אָנגעקומען אויף די דאָזיגע רעד פון אַרנאָלדען:

— די שרייבערייכצען זיינע בין איך אייך מוחל. נעמט וואַרפט זיי אַרויס אויפ'ן מיסט. אַזעלכע שרייבערייכצען זענען ניט ווערטה דאָס פאַפיער. און דעם קליינעם, אויב איהר ווילט

איהם מאכען פאר א מענטשען, נעמט און גיט איהם אוועק אין דער „אויעזדנע“. פון דער „אויעזדנע“ זענען פאר איהם דערנאך אלע וועגען אָפּען: ווילט איהר אין ראַבינער-שול — איז אין ראַבינער-שול. ווילט איהר אין גימנאַזיע — איז אין גימנאַזיע...

מיט שלום'ס אַרײַנקומען איז דער שמועס איבערגעריסען געוואָרען. און הגם אַרנאָלד'ס קריטיק איבער זיינע „שרײַבערײַ-עכצען“ איז געווען פאַר'ן יונגען שרײַפטשטעלער עפּים גיט אַזוי פּויגעלדיג, און אײן אָרט האָט מען זײ אַוועקגעגעבען עפּים גיט אַזאָ פּכבוד'יגען (אויפ'ן מיסט), פון דעסטוועגען איז שלום געוואָרען אָט דעם אַרנאָלדען פון די פּידוואָרקעס דער גרעסטער גוטער פּרײַנט — נאָר פאַר'ן וואָרט „גימנאַזיע“, וואָס האָט גע-קלונגען אין זײַנע אויהערען ווי די שענסטע מוזיק און געהאַט דעם זיעפעטען חן בײַ איהם אין די אויגען. גיט אַזוי נאָך דאָס וואָרט „גימנאַזיע“, וואָס ער האָט נאָך, אײַגענטליך, גיט געוואוסט מיט וואָס מע עסט דאָס, ווי דאָס, וואָס ער וועט זײַן אַ „גימנאַזיסט“! אַ קלײַניגקײַט, אַ גימנאַזיסט? אַ גימנאַזיסט האָט ער געוואוסט, געקענט, געזעהען מיט זײַנע אויגען. דאָס איז געווען דער אײַנ-ציגער אײַדישער גימנאַזיסט אין פּערעיאַסלאָוו. און גיט קײַן גימנאַזיסט, נאָר אַ „גימנאַזיסטעל“, מיט ווײַסע זילבערנע קנעפּלעך און מיט אַ זילבערנער צאַצקע אויפ'ן קאַשקעטעל. און געהײסען האָט ער אויך שלום, נאָר גערופּען האָט מען איהם סאַלאָמאָן — אַ יונגעל גלייך מיט אלע יונגלעך, נאָר פאַרט גיט גלייך, פאַרט אַ „גימנאַזיסטעל“, נאָר אײַן אַנדער מײַן באַשעפּעניש, ווי מיר וועלען דאָס באַלד אַרויסזעהען. דערווײַל האַלטען מיר נאָך בײַ דער עצה, וואָס אַרנאָלד פון די פּידוואָרקעס האָט אויפגעגעבען. ער האָט מיט זײַן אידעע אַרײַנגעלאָזט אַ גרײַל, און פון דעמאָלט אָן האָבען די ווערטער „קלאַסען“, „עקזאַמענט“, „ראַבינער-שול“, „גימנאַזיע“, „דאָקטאָר“ זיך באַזעצט בײַ די ראַבינאַווײַטשעס אין שטוב. פון וואָס מע זאָל גיט רעדען, איז מען אַרויף אויף אײַנע פון די אויבענ-דערמאַנטע ווערטער. אײַטליכער האָט געהאַט וואָס צו דערצעהלען

א שׂענס: ווי אזוי איין אָרעם־בַּחור פון דער ישיבה האָט זיך אוועקגעלאָזט אַ באַרוויסער קיין זשיטאָמיר אין דער ראַבינער־שול... ווי אזוי אַ מלמד'ס אַ יונגעל, אַ ליטוואַק, איז פאַרפאַלען געוואָרען אויף עטליכע יאָהר, געמיינט, ער איז אין אַמעריקע. צום סוף לאָזט זיך אויס, אַז ער האָט אָפּגעגעבען „עקזאַמענט“ אויף אַלע אַכט קלאַסען נימנאָזיע, און איצט שטודיערט ער, זאָגט מען, אויף דאָקטאָר. דאָס קאָן נאָר אַ ליטוואַק!

— שאַט! וואָס דאַרפט איהר אַ סך? אַמעהר נעמט אונזער יענקעל דעם רופּא'ס זעהנדעל. וויפּיעל, מיינט איהר, געהט איהם אָפּעט צו ווערען אַ דאָקטאָר?

— פּאָלג מיך אַ גאַנג! עס דאַרף נאָך אוועקגעהן אַ יאָהר מיט אַ מיטוואַך, ביז יענקעל דעם רופּא'ס זעהנדעל וועט אַמאָל זיין אַ דאָקטאָר...

יענקעל דעם רופּא'ס זעהנדעל — דאָס איז דער נימנאָזיסט, אָדער „נימנאָזיסטעל סאָלאָמאָן“, וואָס איז דערמאַנט ביי אונז אויבען, און פון איהם געהען מיר דערצעהלען אין קומענדיגען קאַפיטעל.

נימנאזיסמעל סאלאמאן

יענקעל דעם דאקטאר'ס זעהנעל א נימנאזיסמעל. — ער איז איהם
שרעקליך מקנא. — דער וויינקעלער „יושנאהא בערענא“. —
ווימאראזיג פון ראזינקעס. — „צערקאווע כשר לפסח“.

עס זענען געווען אין פערעיאסלאוו עטליכע דאקטוירים, און
יעדער מיט זיין צונעמעניש: דער גראָבער דאָקטאָר, דער האָר-
באַטער דאָקטאָר, דער שוואַרצער דאָקטאָר. די אַלע דאָקטוירים
זענען געווען פריסטען, און נאָר איין דאָקטאָר איז געווען אַ איד,
אי דאָס — ניט קיין גאַנצער דאָקטאָר, אַ האַלבער דאָקטאָר —
יענקעל דער דופא. געהאלטען האָט ער זיך אָבער, ווי
אַ גאַנצער דאָקטאָר. געטראָגען אַ טענדעווערענדע, פאַרשריבען אַ
רעצעפט און אָנגערופען איהם דוקא הויך און דוקא אויף לאטיין:
— איהר וועט מוחל זיין אייננעמען אַלע צוויי שעה איין
עסלעפעל „קאלי בראַמאלי“, און אַלע דריי שעה אַ טיילעפעלע
„גאַטרי בראַמאטרי“, וועט אייך מאַרגען ווערען בעסער. און אז
ס'וועט ניט ווערען בעסער, וועט אייך ווערען ערגער, וועט איהר
מיך רופען, וועל איך קומען נאָך אַ מאָל...

די שטאָדט האָט לייעב געהאַט יענקעל דעם רופא אַ סך בעסער,
ווי אַלע דאָקטוירים. דערפאַר, ווייל מיט יענקעל דעם רופא קאָן
מען זיך דורכשמועסען, געוואוירע ווערען, פון וואַנען נעמט זיך
דאָס, וואָס סע שפאַרט אונטער'ן לעפעלע? און וואָס איז דער

שכל, אז מע האָט אַ רעמאַטיז אין אַ פּוס, זאָל מען טרינקען טראָן? וואָס פאַר אַ שייכות האָט אַ מאַגען מיט אַ פּוס? — און נאָך אזעלכע זאַכען. היינט האָט ער אַייך אַ מעלע — ער דינגט זיך ניט, ער נעמט וויפיעל מע גיט איהם. קוקט נאָר אפילו נישט. ער שארט נאָר מיט די פינגער עטליכע מינוט און טרעפט שוין אין דער פינסטער, וואָס פאַר אַ מטבע מע האָט איהם אַריינגערוקט. אויב ס'איז אַיין אָפגעריבענער דרייער, וואָס האָט ניט קיין שום ווערטה, גיט ער אַייך אָפ צוריק און זאָגט, אז מע דאַרף גאָרניט. ווערט אַייך איבער דער טבע, גיט איהר איהם שוין אַיין אַנדער מטבע.

און נאָך אַ מעלע האָט ער: ער לאָזט זיך רעדען און האָט אַליין אויך ליעב רעדען. רעדען, דערצעהלען מעשיות, און צום מינסטען — פון זיינע קינדער, וואָס ערע געראַטענע קינדער ער האָט. איינער, דער עלטערער, שלום הייסט ער — סאָלאָמאָן — איז ער שוין אַ גימנאַזיסט. ער וועט, אם ירצה השם, ענדיגען די גימנאַזיע און וועט אַריין אין אוניווערסיטעט און וועט אַרויס פון דאָרטען אַ דאָקטאָר, אַ פאַרטיגער דאָקטאָר. טאַקי אַ גאַנצער דאָקטאָר! — כ'וואָלט שוין געהרען, ס'זאָל שוין זיין יום־טוב! — זאָגט יענקעל דער רופא מיט אַ זיפּץ. — אם ירצה השם, אויף יום־טוב קומט ער צו פּאָהרען, מיין סאָלאָמאָן, וועט איהר זעהען אַ גימנאַזיסטעל!...

שלום וואָלט שוין אויך געהרען, ס'זאָל שוין זיין יום־טוב, און ער זאָל אָנקוקען דאָס גימנאַזיסטעל, וואָס פאַר אַ פנים האָט דאָס אַ גימנאַזיסטעל. קוים דערלעבט יום־טוב, פּסח. אָט דאָ וועט ער שוין זעהען, וואָס הייסט אַ „גימנאַזיסטעל“.

יענקעל דער רופא איז ניט אזא נרויסער דאוונער, וואָס זאָל לויפען יום־טוב אין שוהל אַריין. ער איז דאָך עפּיס אַ דאָקטאָר!

טאקי נאָר אַ האַלבער דאָקטאָר, און דאָך אַ דאָקטאָר. פון דעסט-וועגען צוליעב'ן זעהנדעל, דעם נימנאָזיסטעל, איז ער שוין אויך געקומען אין שוהל אַרײַן. אײַן אויסגעצוואַנגענער, אײַן אָנגעפאַ-מאָדעטער און אַ גליקליכער. ער זיצט אין שפּיעגעלכאַנק, אַקוראַט אַקעגען מזרח. נעבען איהם שטעהט זײַן זעהנדעל שלום, אָדער סאַלאַמאָן, אָנגעטהאַן אין אַ מונדירעל מיט זילבערנע קנעפּלעך פון אויבען ביז אַראָפּ, מיט אַ מאָדנע היטעלע אויפ'ן קאַפּ, אַ היטעלע מיט אַ צאַקע. אין די הענט האַלט ער אַ קלײַן סידור'על און דאווענט, ווי אַ געוויינליכער מענטש, און אַלע בעל-בתיים און אַלע קינדער לאָזען ניט אַראָפּ קײַן אויג פונ'ם נימנאָזיסטעל מיט די זילבערנע קנעפּלעך. דאַכט זיך, אַ מענטש גלייך מיט אַלע מענטשען, אַ יונגעל גלייך מיט אַלע יונגעלעך — און פאַרט ניט גלייך: אַ נימנאָזיסטעל! און עס רײסט זיך אַרויס אַ טיעפער זיפּץ פון האַרצען.

אָפּגעדאווענט, האַפט זיך יענקעל דער רופּא נאָך ניט אַוועק-צונעהן פון שוהל. וועמען ער דאַרף נאָך זאָגען אַ גוט יום-טובּ, ווער עס דאַרף איהם זאָגען אַ גוט יום-טובּ. און דער עיקר וועט דאָך ווערען אַ שמועס מסתמא פון זײַן זעהנדעל דעם נימנאָ-זיסטעל. און פּך הוה.

— אַט דאָס איז ער, אײער נימנאָזיסטעל, רב יענקעל? נאָ דיר אָפּ שלום.

און מע שטעקט איהם אָפּ שלום פון אַלע זײַטען. דאַכט זיך, אַ יונגעל — און אידען מיט בערר געבען איהם שלום-עליכם! אַנדערע שטעלען זיך אָפּ אַ ביסעל שמועסען מיט יענקעל דעם רופּא טאקי פון זײַן זעהנדעל: וואו לערענט ער? און וואָס לערענט ער? און וואָס וועט זײַן, אַז ער וועט שוין אויסלערנען? צו וואָס וועט ער זיך דערלערנען?...

— צו וואָס וועט ער זיך דערלערנען? — זאָגט יענקעל דע-רופּא מיט אַ געלעכטערעל. — ער וועט זיך שוין דערקערנען,

הע-הע-הע. ער וועט שוין זיין א דאָקטאָר. טאָקי אַ גאַנצער דאָקטאָר, זע-הע-הע.

יענקעל דעם רופא'ס זוהנדעל וועט זיין א דאָקטאָר? אַ גאַנצער דאָקטאָר? ! — וואָס-וואָס, נאָר מיט פרנסה וועט ער שוין זיין באַוואָהרענט... אפילו גרויסע, אַלטע אידען וואונדערען זיך, האָטש מע פאַרשטעהט ניט, און זיי אַליין פאַרשטעהען ניט, ווער שטעהרט זיי, למשל, אַז זיי ערע קינדער זאָלען זיין דאָקטוירים? קיינער שטעהרט זיי ניט. נאָר אַז זייערע טאַטעס האָבען זיי ניט געוואָלט מאַכען פאַר דאָקטוירים, ווילען זיי ניט, אַז זיי ערע קינדער זאָלען זיין דאָקטוירים. טרייסטען זיי זיך דערמיט, וואָס זייערע קינדער וועלען דערפאַר זיין אידען. אי וואָס — פרנסה? עט! „מאן דיהיב חיי יהיב מזוני“. דער פשט איז: ווער עס ניט לעבען, דער וועט געבען צום לעבען, און גליק איז ביי גאָט... אָט האָט יוזי פינקעלשטיין ניט געענדיגט אויף דאָקטאָר און איז, פון דעסטוועגען, הויז זיין שאָדען אויף אונז אַלעמען גע-זאָגט געוואָרען האָטש האַלב!...

— איז וויפיעל, זאָגט איהר, רב יענקעל, דאַרף ער נאָך לערנען, אַייער דאָס, אַייער נימנאַזיסטעל? — פּרעגען איהם די אידען, קוקענדיג פון אויבען אַראָפּ.

— מיין סאָלאָמאָן? — זאָגט יענקעל דער רופא און גלעט זיך דאָס בערדעל און טאַנצט-אונטער אויף איין פוס. — אָ! ער דאַרף נאָך לאַנג-לאַנג שטודיערען! — און ער רעכענט-אויס אויף די פינגער, וויפיעל יאָהר ער דאַרף נאָך שטודיערען אין גימנאַזיע, וויפיעל יאָהר אין אוניווערסיטעט, און דערנאָך אַרבייטען אין אַ שפיטאַל, אָרער נאָר אַריין אין וואַיענע האָספיטאַל, ווערען וואַיענע דאָקטאָר, דאָס הייסט, פּמעט אַליין אָפיציר, מיט פּאַלעטען, הע-הע-הע...

און ס'איז ניטאָ קיין מעהר גליקליכער מענטש אויף דער וועלט, דאַכט זיך, ווי יענקעל דער רופא, — אַ קליין אידעלע מיט אַינגעפּאַלענער נאָז, נאָר מיט געגרייזעלטע שטאַרק-אַנגעפּאַ-

מאדעטע האָר און מיט אַ טענדעווערענדע, ווי אַיין אמת'ער דאָקטאָר. און ס'איז ניטאָ קיין מעהר גליקליכער אויף דער וועלט, ווי אָט דאָס נימנאָזיסטעל מיט די רויטע בעקלעך און מיט די זילבערנע קנעפלעך און מיט'ן מאָדנעם היטעלע מיט דער צאצקע. ביידע נעהען זיי פון שוהל, אַרומגערינגעלט פון אַ סך בעלי-בתיים. אידען רייבען זיך אַרום יענקעל דעם רופא. יונגלעך רייבען זיך אַרום זיין נימנאָזיסטעל, ווילען זיין וואָס נעהענטער, וואָס נעהענ-טער. עס דאַכט זיך אויס, אַז ער איז עפּים גאָר אַיין אַנדער מין באַשעפעניש. ער ש מ ע ק ט ג אָ ר אַ נ ד ע ר ש . . .

ניין, שלום האָט נאָך אויף זיין לעבען קיינעם אַזוי ניט מקנא געווען, ווי אָט דעם גליקליכען נימנאָזיסטעל. „פאַר וואָס איז ער ניט אויף זיין אָרט? פאַר וואָס איז ער בעסער ניט יענקעל דעם רופא'ס וזהן? ער הייסט דאָך אויך שלום... דאַכט זיך, וואָס וואָלט גאָט געאַהרט, אַז נחום ראַבינאָוויטש זאָל זיין יענקעל דער רופא און יענקעל דער רופא זאָל זיין נחום ראַבינאָוויטש?“ ער האָט איהם געזעהען נאָכדעם אין חלום. ער האָט פון איהם גע'חלום'ט אויף דער וואָהר. ער איז איהם ניט אַרויסגעקראַכען פון קאָפּ אויף אַ מינוט. ער איז געוואָרען ביי איהם אַ משוגעת, אַ „אידע-פּיסק“, דער צווייטער חיים פרוכשטיין... ער האָט איהם מקנא געווען, שטאַרק מקנא געווען! צוגעהן צו איהם און רעדען האָט ער נישט געהאַט קיין מוט. ווי אַזוי רעדט מען דאָס מיט אַ נימנאָזיסטעל? ... ווי אַזוי טרעט מען צו צו אַ יונגעל, וואָס הייסען הייסט ער שלום און רופען רופט מען איהם סאָלאָמאָן? ... נאָר פאָרגעשטעלט האָט ער זיך אין דער פאַנטאַזיע, אַז ער איז אַליין אַ נימנאָזיסטעל, און הייסט שוין אַליין אויך ניט שלום, נאָר סאָלאָמאָן, און אַז ער טראַגט אַ מונדירעל מיט זילבערנע קנעפלעך און אַ צאצקע אויפ'ן היטעלע, און אַלע יונגלעך זענען איהם מקנא, און אַלע אידען חידוש'ען זיך: „אָט דאָס איז נחום ראַבינאָוויטש'עס וזהנדעל, דער נימנאָזיסטעל? ... אָט דער האָט אַמאָל געהייסען שלום?“ ...

מע קאָן זיך פּאַרשטעלען, וואָס פאַר אַ גרולה, וואָס פאַר אַ יום־טוב ס'איז געוואָרען ביי שלום'ען אין האַרצען יענעם טאָג, און דער טאַטע האָט איהם געגעבען צו וויסען, און מאָרגען, אים ירצה השם, הויבט ער אָן געהן אין די קלאַסען. ער איז שוין געווען, זאָגט ער, ביי'ם דרעקטער, איינגעגעבען אַ „פּראָשעניע“, דערווייל אין „פּרינאַטאָוויטעלנע“.

— אין זעכס וואָכען וועסט דו ענדיגען די „פּרינאַטאָוויטעלנע“, וועסט דו אַרײַן, אים ירצה השם, אין דער „אויעזדנע“, און פון דאָרטען, און גאָט וועט וועלען, אין גימנאַזיע, און פון דאָרטען נאָך ווייטער... ביי גאָט איז אַלץ מעגליך, אַבי זאָלסט נאָר וועלען זיך צושטאַרען אַ ביסעלע.

שלום האָט שיער ניט אַרויסגעלאָזט קיין קוויטש — ער זאָל זיך ניט שעמען פאַר'ן טאַטען. אַ שאלה, אויב ער וועט זיך צושטאַרען! ער האָט נאָר ניט געוואוסט אַקוראַט, וואָס איז „אויעזדנע“, ווער איז דער דרעקטער און וואָס הייסט „פּרינאַטאָ-וויטעלנע“? ער האָט גוט געדענקט, וואָס אַרנאָלד האָט געזאָגט, אַרנאָלד פון די פּידוואָרקעס. און פאַר די אויגען איז איהם געדומען יענקעל דעם רופּא'ס גימנאַזיסטעל מיט די זילבערנע קנעפּלעך און מיט'ן מאָדנעם היטעלע מיט דער צאַצקע, — און דאָס האַרץ איז איהם געוואָרען פול, און דער קאָפּ האָט זיך איהם געדערהט, און טרערען, טרערען פון פּרייד האָבען זיך איהם געשטעלט אין די אויגען. נאָר ער איז געבליבען שטעהן ווי אַ סטאַטיק, אַ נעפּאָכעל, וואָס קאָן קיין צוויי ניט צעהלען. דער סטאַטיק האָט אָבער אַרויס־געקוקט אויף דער מינוט, ווען ער וועט קאָנען בלייבען אַליין, וועט ער זיך שוין ראַספּאַשעווען: ער וועט שענקען זיך אַליין צוויי פעטש אין בייַדע באַקען, אָדער אין בייַדע ליטקעס, אָדער נאָר געבען זיך אַ וואָרף אויף דער ערד און איבערקוליען זיך דריי מאָל

היך-און-צוריק, אָדער אַוועקשפּרינגען אויף איין פּוס ווייט-ווייט
און אויסרופען מיט אַ ניגון :

סאָלאָמאָן ! סאָלאָמאָן !

נימנאָזיסטעל סאָלאָמאָן !...

— און דערווייל געה, זיי מוחל, פאַרוויעגען דאָס קינד, דער-

נאָך וועסט דו זיך זעצען העלפען האַקען ראָזינקעס...

דאָס, פאַרשטעהט זיך, זאָגט די שטימפּאַמע. און בכדי דעם
לעזער זאָל ניט זיין קשה, וואָס איז פאַר ראָזינקעס, וואָס מע דאַרף
זיי האַקען, באַדאַרף מען איהם דאָ געבען צו וויסען, אַז ווייל פּונ'ם
אַיינפאַהר אַליין קאָן מען נישט לעבען, האָט נחום ראַבינאָוויטש
געעפּענט אַ קעלער, אַ וויין-קעלער, און אויפּגעהאַנגען אַ שילד :

„פּראָדאָזשאַ ראַזניך וויין יושנאַהאָ בערעגאַ“.

ער אַליין טאַקי האָט געמאַכט די וויינען פון געהאַקטע
ראָזינקעס אונטער אַלערליי נעמען, פון וועלכע עס גערענקט זיך
„ווימאַראָזיג“, „חערעס“, „מאַדעראַ“ און נאָך אַ סאָרט רויטער
וויין מיט'ן נאָמען „צערקאָוונע פּשר לפּסח“. דעם סאָרט וויין
האַבען די קינדער ליעב געהאַט מעהר פון אַלע וויינען — איבער
דעם, וואָס דער „צערקאָוונע פּשר לפּסח“ איז געווען זיס און
טערפּקע. זיין זיסקייט האָט זיך גענומען פון אַזאַ מין סיראַפּ,
וואָס מע האָט אין איהם אַריינגעטאַהאָן, און זיין טערפּקייט האָט
געשטאַמט פון די קערלעך פון די ראָזינקעס. און פון וואַנען האָט
זיך גענומען זיין רויטקייט — דאָס האָט דער טאַטע געהאַלטען
בסוד... אַלע מאָל, ווען מע האָט די קינדער געשיקט אין קעלער
נאָך אַ קוואַרט וויין, האַבען זיי זיך צוגעהאַפּט צום „צערקאָוונע
פּשר לפּסח“ און אויסגעזשליאַקעט צוויי מאָל אַזוי פּיעל — און
פון דעסטוועגען האָט זיך געצויגען פּונ'ם וויין דאָס שטיקעל ברויט
נאָך נישקשה'דיג, מעהר פון אַלע אַנדערע פּרנסות.

די „פענסיע“

דער טאטע שטאהל און אייזען פאר'ן „קלאסניק“. — דער העלד
באקומט א סטיפענדיע. — א רעש אין שטאדט. — די חלומות
ווענען אוצר הויבער'אז מקוים צו ווערען.

נישט אזוי גיך טהוט זיך עס, ווי סע רעדט זיך. דאָס אַרײַנ-
טרעטען אין דער „אויעזדנע“ איז ניט אָנגעקומען אזוי גרינג און
ניט אָפגעלאָפּען גלאַט. דער ערשטער שטיין אין וועג איז געווען
דער פעטער פינג. ער האָט געארבייט מעשים: סטייטש, נעמען
קינדער און מאַכען זיי פאַר גוים בידים! — האָט ער גע'טענה'ט,
זיך שטאַרק געערנערט, און האָט זיך ניט באַרוהיגט, ביז ער האָט
ניט גענומען ביי'ם ברודער דאָס וואָרט, אַז ער וועט האָטש ניט
לאָזען זיינע קינדער שרייבען אים שבת. דעם תנאי האָט טאַסי
נחום ראַבינאָוויטש אויסגענומען מיט'ן דירעקטאָר (סמאָטריטעל)
פון דער „אויעזדנע“ בפירוש, אַז שבת באַדאַרפען זיינע, ראַבי-
נאָוויטש'עס, קינדער זיין פריי. נאָך אַ תנאי האָט ראַבינאָוויטש
אויסגענומען מיט'ן דירעקטאָר (דאָס איז געווען אַ צייט, וואָס
אידען האָבען דיקטירט תנאים), אַז זיינע קינדער זאָלען ניט זיין
אין קלאַס, ווען דער גלח גיט'אָפּ זיין שמונדע — און אויסגעפיהרט
האָט ראַבינאָוויטש.

די צווייטע שוועריגקייט פאַר די קינדער איז געווען די
שפּראַך. זיי האָבען ביי'ם אַרײַנטרעטען אין קלאַס פאַרשטאַנען

אזוי ווינציג רוקיש, אז אלע האָבען פון זיי געמאכט חוזק — סאי דער לעהרער, סאי די חברים. עם האָט זיך אויסגעוויזען, אז די בענק לאַכען. און דאָס האָט דעם ציקאווען שלומ'ען פארדראָסען. ער איז געוואוינט געווען אָפצולאָכען פון דער גאַנצער וועלט, צום סוף לאַכט מען גאָר פון איהם! ... און די חברים, די שקצימ'לעך, האָבען אויך ניט געשוויגען. קוים האָט זיך געענדיגט דאָס לערנען אין קלאַס און די אידישע קינדער, די „זשידעניאָטיעס“, האָבען זיך באַוויזען אין הויף, אזוי האָט מען זיי, במחילת כבודם, אַוועקגעלעגט אויף דער ערד, און דוקא אין גוטען מוט, צוגעהאַלטען די הענט מיט די פיס, און גוט אָנגעשמירט זיי די אידישע פּיסקעס מיט גווישען חזיר... געקומען דערנאָך אַהיים מיט באַטריבטע הערצער, האָבען זיי מורא געהאַט צו דערצעהלען דעם אמת, מע זאָל זיי ניט אָפנעמען פון די קלאַסען. די שטיפמאַמע האָט אזוי אויך געקאָכט און געגראָבען אויף די „קלאַסניקעס“ (אזוי האָבען גע- הייסען ביי איהר די קינדער גאָכ'ן אַרײַן אין דער אויערונדע). און ווייל שלום איז געווען מעהר מתמיד פון אלע, האָט זי איהם גע- רופ'ט מעהר פון אלעמען. האָט זיך אָבער געטראָפען אַ מעשה און מע האָט איהר אָפגעהאַקט די פליגעל, איז זי געוואָרען שטיל. וכך היה מעשה:

איינמאָל, אין אַ שענעם פריהמאָרגען, האָט שלום געלערענט, אַרומגעשפּאַנט איבער דער שטוב און אַיינגע'חזר'ט דעם „אוראָק“ אויף אויסוועניג, און דער טאַטע איז געשטאַנען אין טלית און תפלין און האָט געדאווענט. און די שטיפמאַמע האָט זיך געטהאָן איהר אַרבייט: זי האָט געיאָדעט דעם טאַטען, אויפגעוואָרפען איהם די אַלטע עבירה, וואָס ער האָט אַמאָל פאַרלייקענט פון איהר די עלטערע און די קלענערע קינדער, די מיידלעך, זיך דורכגעשמועסט וועגען דעם, וואָס פאַר אַ גוטען אַפעטיט, קיין עין-הרע, זיינע קינדער האָבען צום עסען און וואָסערע גוטע מאָגענס זיי פאַר- מאָגען. נישט פאַרנעסען אַגריהרען אויך די „משפּח'טערע“ זיינע... דאָס אַלסדינג האָט דעם טאַטען נישט געריהרט. ער איז געשטאַנען

מיט'ן פנים צו דער וואַנט און האָט געדאווענט, גלייך ווי ניט
 איהם מיינט מען. נאָר אָט האָט זי זיך צעלאָזט מיט איהר מענה-
 לשון אויף שלום'ען, למאי ער געהט אַרום און לערענט :

— ער מיינט, דער שענער קלאַסניק, אז חרין איז זיין פעטער
 און אז ער איז שוין אַ גאַנצער פריץ און איז שוין פטור פון אַלס-
 דינג, אַ חוץ עסען! די סך משרתים, וואָס מע האָט דאָ, מיט די
 דיענסטען! נישקשה, עס מעג דיר נאָך אָנשטעהן, דו שענער
 קלאַסניק מיט די אויסגערדעהטע שטיוועלעך, זיך מטריח זיין
 אַריינטראַגען דעם אורח דעם סאַמאָואַר, עס וועט חלילה ניט
 אָפּפאַלען פון דיר קיין האָר אפילו, און צום אַפעטיט וועט דאָס
 דיר ניט שאַרטען, און צום שידוך אודאי ניט...

דער „קלאַסניק" איז שוין גרייט געווען אַוועקלעגען דעם
 „אוראַק" און לאָזען זיך אין קיך אַריין נאָכ'ן סאַמאָואַר, אז עס
 טהוט זיך ניט אַ וואָרף דער טאַטע און האַפט איהם ניט אָן פאַר
 אַ האַנט און צעלאָזט זיך ניט מיט אימפעט אויף לשון-קודש (נישט
 געוואָלט אין דאווענען מפסיק זיין) :

— אי - אַ - נו - פע — לא! לא! בשום אופן! מע דאַרף
 ניט! איך הייס ניט! איך וויל ניט! — האָט ער אויסגעלאָזט
 אויף איריש און איז אָנגעפאַלען אויף דער שטיפּמאַמע מיט אַ
 פייער, אפשר דאָס ערשטע מאָל זינט זי איז זיין ווייב, אז זי זאָל
 זיך ניט דערוועגען מעהר שאַפען מיט איהם פון דאַנען אַהין! מיט
 אַלע קינדער קאָן זי זיך שאַפען, נאָר ניט מיט שלום'ען! שלום
 איז ניט גלייך צו אַנדערע! שלום באַדאַרף לערנען!

— איין מאָל פאַר אַלע מאָל! אָט אזוי וויל איך, און אָט
 אזוי איז דאָס, און אָט אזוי וועט דאָס זיין!

צי דערפאַר, וואָס יעדער דעספּאָט, יעדער שלאַט-פורעניות,
 אז ער דערהערט אַ הויך וואָרט, דערשרעקט ער זיך און ווערט
 אַנשוויגען, אָדער דערפאַר, וואָס דאָס איז געווען דעם טאַטענ'ס

ערשטער ווידערשטאנד זינט זיי קענען זיך און פיהרען אזא זים לעבען, — נאָר ס'איז געשעהן אַ נס: די שטיפּמאַמע האָט צו-געביסען די צונג און איז אַנשווינגען געוואָרען, ווי אַ קעצעלע. פון דעמאָלט אָן איז זי צו שלומ'ען געוואָרען נאָר איין אַנדער מענטש. דאָס הייסט, שטעכווערטלעך און קללות האָט זי ניט געזשאַלעוועט, אַלע מינוט איהם אויפגעוואָרפען די „קלאָסען“, געגעבען אַנצו-הערעניש בדרך נזומה, אַז עס געהט אוועק אַ פּוד פּאפּיער אַ וואָך און דריי בּוטעלעקעס מינט אַ טאָג, און זי פּלעגט פּאַרגעסען מיט אַ פּיון אַנצוגינסען דאָס לעמפּעל אויף פּיינאַכט, אַנצוגרייטען אַנ-פּייסען, און נאָך אזעלכע זאַכען. דערפּאַר אָבער שאַפען זיך האָט זי מיט איהם מעהר ניט געשאַפּט. סידען אזוי, אין נוטען מוט, אַז ער האָט געוואָלט פּאַלגען אַ נאַנג, אָדער אַ קוק טהון צום סאַמאָואַר, אָדער פּאַרוויעגען דאָס קינד — מהכּתיתּי.

— שלום? — זאָגט צו איהם די שטיפּמאַמע ווייך און מיט אַ ניגון, ווי מע רעדט אין באַרדיטשעוו. — וואָס איז דאָס, וואָס דו, אַז דו טהוסט נאָר אַ קוק צום סאַמאָואַר, אזוי הויבט ער אָן זידען?

אָדער:

— שלום? קום נאָר אַהער! פאַר וואָס ווערט דאָס קינד ביי דיר אַנשלאָפּען מיט דער מינוט?

אָדער:

— שלום? וואָס געדויערט ביי דיר אַ שפּרונג אין מאַרק הין און צוריק? אַ האַלבע מינוט! קיין האַלבע מינוט אויך ניט!...

און דערצו האָט איהם צוגעשפּיעלט די הצלחה אויך אַ ביסעל. אַז עס הויבט אָן געהן אַ מענטשען, געהט עס. איינמאָל אין קלאַס האָט דער „סמאָטריטעל“ פון דער „אויעדנע“, אַ נאַנץ וואוילער גוי, אַנגענומען שלומ'ען פּיי'ם אויהער און געהייסען, אַז דער טאַטע זאָל קומען צו איהם צו געהן אין דער קאַנצעליאַריע. ער דאַרף איהם עפּיס זאָגען. דערהערט, אַז דער „אָדון דער דירעקטאָר“

רופט איהם, האָט זיך נחום ראָבינאָוויטש ניט געלאָזט לאַנג בעטען, אָנגעטהאָן די שבת'דיגע קאָפּאַטע, נאָך שטאַרקער אונטערגע- קאַטשעט די אונטערנגעקאַטשעטע פּאות און איז אַוועק צום דירעקט- טאָר הערען, וואָס וועט ער זאָגען. לאָזט זיך אויס אזא געשיכטע: אַזוי ווי זיין זוהן שלום לערענט זיך אויסגעצייכענט גוט, וואָלט ער, איינגעטליך, „פּאַ-זאַקאָנו“, באַדאַרפט איהם צונעמען אויף „קאַזיאַנע שטשעאַט“. נאָר אַזוי ווי ער איז אַ איד, קאָן ער איהם שענקען אַ פענסיע (דאַכט זיך, אויב ניט הונדערט צוואַנציג רובעל אַ יאָהר, אָדער הונדערט צוואַנציג רובעל אַ האַלב יאָהר).

דאָס האָט אָנגעמאַכט אַ מאָדנעם רעש און אַ טומעל אין שטאָדט. איינער נאָכ'ן אַנדערען איז מען געקומען געוואוירע ווערען, צי ס'איז אמת?

— וואָס זשע? אַ ליגען?

— פענסיע?

— פענסיע.

— נאַזנאַטשעט פון קאַזנאַ?

— ניט פון קאַזנאַ, נאָר פון נאַראָדנע פּראָסוויעשטשעניע.

אַ מענטש, וואָס געהער זיך אָן מיט „נאַראָדנע פּראָסוויע- שטשעניע“ — אַ קאַטאַוועס אַ ביסעל? ... פאַרנאַכט קלויבען זיך צונויף די משפּחה — אָנקוקען וואָס פאַר אַ פנים ער האָט, „דער בעל הפענסיע“? ... אַך! ווער עס האָט ניט געזעהען דעמאָלט דעם טאַטען, ווי ער האָט געשיינט און געלויכטען, דער האָט נאָר קיין גליקליכען מענטשען אויף זיין לעבען נישט געזעהען! אפילו די שטייפּמאַמע, וואָס האָט זיך משמח געווען גלייך מיט אַלע און איז דעם דאָזיגען טאָג געווען מאָדנע גוט, מכבד געווען די משפּחה מיט טיי און מיט איינגעמאַכטס, האָט באַקומען חן אין די אויגען פונ'ם בעל הפענסיע, וואָס האָט איהר פאַרגעסען און מוחל געווען אַלסדינג. „וואָס ס'איז געווען — איז געווען“ ... איצט איז ער אַ העלד. אַלע קוקען אויף איהם. אַלע רעדען פון איהם. אַלע לאַכען און פּרעהען זיך. דער מוהמע חנה'ס קינדער, וואָס

האָבען ליעב טרייבען מיט איהם קאטאָוועס, פֿרענען איהם: „וואָס רעכענט ער צו טהון מיט אזוי פיעל געלט?“ גלייך ווי זיי ווייסען ניט, אז פונ'ם געלט וועט ער ניט זעהען א גראַשען אין די אויגען. גלייך ווי זיי ווייסען ניט, אז דאָס געלט וועט צונויף קומען דעם טאטען אין געשעפט אַרײַן, אינ'ם וויינקעלער „יוזשנאהאָ בערענאָ“... שאַט! אָט איז ער אויך דאָ — דער גראַבער קאַלעקטאָר מיט די שוואַרצע ברילען און מיט די טיעפע קאַלאַשען. ער וויל נאָר אַ קוק טהון מיט זיינע בלינדע אויגען דעם קונדאָס (אַ קוועטש אויפ'ן אָס) און געבען איהם, דעם שייגאַץ (אַ קוועטש אויפ'ן אַי), אַ קניפ אין בעקעל, אַרויסרייסען אַ שטיק פֿלייש! אויך די „איידעמס“, לייזער־יאָסעל און מאַגידאָו, זענען אַרײַנגעקומען צום טאטען אָפגעבען מזל־טוב און אַ ביסעל זיצען און שמועסען פון השפּלה און פון ליכטיגקייט, פון פראַגרעס און פון ציוויליזאַציע... און נאָך זיי איז געקומען אַרנאָלד פון די פידוואָרקעס און האָט אַ ביסעל פאַרשטעהרט שלומ'ען די שמחה. ערשטענס, האָט ער באַוווּזען די אידען, אז זיי זענען בהמות, זיי ווייסען ניט וואָס זיי רעדען. די פענסיע איז ניט קיין פענסיע, נאָר אַ סטיפענדיע. פענסיע איז פענסיע, און סטיפענדיע איז סטיפענדיע... והשנית, איז שלום ניט דער איינציגער — ס'איז דאָ נאָך איינער אין דער אויערונדע, וואָס האָט באַקומען אַ סטיפענדיע, אויך אויף הונדערט צוואַנציג רובעל, און דאָס איז געווען שלומ'ס נײַער חבר פון דער אויערונדע. אַלי האָט ער געהייסען. נאָר וועגען איהם שפעטער. דערווייל איז דער העלד פון אונזער באַשרייבונג געווען אויפ'ן זיעבעטען הימעל. ער האָט אַרויסגעזעהען בחוש, אז זיינע אַמאָליגע חלומות וועגען זיין חבר שמואליק'ס, „אוצר“ הויבען־אָן פאַוואָלינסקע מקוים צו ווערען... און זיין פאַנטאַזיע האַפט איהם אויף אויף איהרע פליגלען און פאַרטראַגט איהם ווייט־ווייט, אין עולם־הדמיון אַרײַן. און ער זעהט זיך אַרומגערינגעלט מיט זיינע חברים, וואָס קוקען אויף איהם מיט שטראַהלענדיגע אויגען און זענען איהם מקנא. און דעם טאטען זעהט ער, נאָך נאָר אַ יונגע־מאַנטשיק עפּים.

וואו איז אַהינגעקומען דער אויסגעבויענער רוקען ? די טיעפע
 קנייטשען אויפ'ן שטערן ? דאָס געלע פּאַרזאַרנטע פנים ? גאָר
 אַיז אַנדער מענטש געוואָרען ! און ער זיפצט שוין גאָר ניט
 מעהר. און די גאַנצע משפּחה — שטעלט זיך איהם פּאָר —
 רינגעלט איהם אַרום, גיט איהם אָפּ גרויס פּבּוד, איהם און זיין
 זוהן שלומ'ען, דעם אויסדערוועהלטען, דעם גליקליכען, וואָס פון
 איהם ווייסען היינט אַלע, אפילו „קאַזנאַ" און אפילו די „גאַראַדנע
 פּראָסוויעשטשעניע" — אַלע, אַלע, אפשר טאַקי ביז'ן קיסר —
 ווער ווייסט ? ...

חבר אלי

אלי דאדי'ס. — די ערשטע באקאנטשאפט אויף א שרפה. —
 שמועסען וועגען קאסמאגראפיע מיט'ן פעטער פיני. — דער העלד
 איז סתלג שבת בפרהסיה. — ער ווערט געקרוינט מיט'ן נאמען
 „פיסאטעל“.

א פנים א ווייס, א קיילעכיגס, א ביסעלע א געשמופעלטס.
 האָר שטעהענדיגע, האַרטע, שוואַרצע, געדיכטע, שטעכעדיגע —
 א נאַנצע גריווע. אויגען לאַכענדיגע, צייהן געזונטע, ווייסע.
 פינגער קורצע. א געלעכטער א הילכיגער, א שיסענדיגער. א
 טעמפערעמענט א פייעריגער. — אָט דאָס איז דער פּאַרטעט פון
 שלומ'ס חבר אלי, פון דער ערשטער קלאַס אויערדנע ביו'ן סוף.
 זייער ערשטע באקאנטשאפט איז געשלאָסען געוואָרען ביי-
 נאַכט אויף א שרפה.

א שרפה — דאָס איז א ספּעקטאַקל, איין אומזיסטיגע פּאַרד-
 שטעלונג, א העכסט-אינטערעסאַנטע פאַרזאַמלונג פון אַלערליי
 טיפּען אידען און ווייבער, איין אָפּשפּיעגלונג פון אַלערליי סצענעס,
 טרויעריגע און פּרייליכע — מע דאַרף נישט קיין טעאַטער. די
 נאַכט איז שטיל, דער הימעל איז טיעף, שטערען פינקלען. וואַר-
 ניט-וואו לאָזט זיך הערען דאָס בילען פון א הונט. און דאָס שטיפעל
 ברענט זיך ווי א ליכטעל, רוהיג, פאַמעליך. ס'האָט צייט. פון
 אלע נאַסען צייהען זיך מענטשען. פריהער שלעפּעריג, דערנאָך

לעבעדיגער און האַמעטנער. פריהער איינציגנווייז, דערנאָך מחנות ווייז, און אידישע קינדער — אַ גאַנצע האַליאַסטערע. אידען מיט אַרבע־כּנפות'ען וואַרפען זיך אין פייער אַרײַן ראַטעווען, ווייבער קוויטשען, קליינע קינדער וויינען, בחורים זאָגען ווערטלעך, אונטערנעוואַכסענע מיידלעך לאַכען. ראַבינאָוויטש'עס קינדער זענען אויך דאָ. פּלוצים דערהערט שלום עמיצענ'ס קול, אַ קול פון אַ יונגעל, און גלייך צו איהם אויפ'ן אויהער:

— זיי פּאָהרען!

— ווער?

— די „פּאָזשאַרנע קאָמאַנדע“. קום, וועלען מיר העלפען

לעשען.

און ביידע יונגלעך נעמען זיך פאַר די הענט און מע לאָזט זיך לויפען איבער'ן גאַנצען מאַרק צו פּאַנעגענען די „פּאָזשאַרנע קאָמאַנדע“. לויפּענדיג, ווערט שלום געוואוירע, אַז זיין חבר רופּט מען אלי און אַז ער איז דאָדי דעם שרייבער'ס אַ יונגעל. און אלי ווערט געוואוירע, אַז זיין חבר הייסט שלום און אַז ער איז נחום ראַבינאָוויטש'עס אַ יונגעל.

זייער צווייטע פּאַנעגעניש איז פּאַרנעקומען אַ ביסעל שפּעטער, שוין דוקא בייטאָג, אויך אין גאַס און אויך אויף אַיין אומזיסטיגער פּאַרשטעלונג. עפּים אַ שוואַרצער מיט ווייסע צייהן ווייזט אַ מאַלפּע, און די גאַנצע שטאָדט מיט יונגלעך לויפען איהם נאָך. דאָס איז איינס פון די חידושים, וואָס מע זעהט זעלטען אין פּערע־יאַסלאָוו. אָדער מע פיהרט אַרום אַ בער מיט אויסגעברענטע אויגען, וואָס טאַנצט אויף אַ שטעקען. אָדער אַ וואַנקא רוטוטיו מיט רויטע הויזען, וואָס מאַכט אַנשמעלען. אָדער אַ ציגיינער ווייזט אַ מאַלפּע. דער ציגיינער און די מאַלפּע האָבען ביידע איין פנים, גלייך ווי איין מאַמע האָט זיי געהאַט. ביידע האָבען אַלץ איינע געקנייטשטע באַוואַכסענע פּנימ'ער, אַלץ איינע אויסגעקראַכענע קעפּ, און קוקען ביידע מיט אַלץ איינע רחמנות'דיגע אויגען און ציהען־אויס די באַוואַכסענע ברודינע דאַרע הענט, מע זאָל זיי עפּים

געבען. און רעדען רעדט דער ציגיינער מיט אזא מאָדנע קול און אויף אזא מאָדנע שפראַך, שאַקעלט מיט'ן קאָפּ און מאַכט אזא מאָדנע גרימאַסע דערביי, אז מע מאַז לאַכען: „דאַי, באַרין! האַראַש אָבעזשיאַן! אַמעריקאַנסקו!“... און חברה שיסען-אויס אַ נעלעכטער. די דאָזיגע צוויי באַגעגענישען זענען שוין גאַנץ גענוג, אז אַזעלכע צוויי יונגלעך, שקצים, ווי שלום נחום דאַבי-נאָוויטש'עס און אלי דאָדי דעם שרייבער'ס, זאָלען ווערען חברים. דאַרף נאָך גאָט פיהרען אזוי, אז זיי טרעפען זיך ביידע אין איין קלאַס אין דער אויעזדנע, אַ באַנס נעבען אַ באַנס, און אַקוראַט דעמאָלט, ווען דער לעהרער האַלט-אַפּ זיין ערשטע לעקציע פאַר'ן גאַנצען קלאַס. דערזעהט שלום זיין נייעם חבר אלי, ווי ער ציהט-אויס די האַנט, שאַקעלט מיט'ן קאָפּ, מאַכט דעם ציגיינער'ס גרי-מאַסע: „דאַי, באַרין! האַראַש אָבעזשיאַן! אַמעריקאַנסקו!“ — זייט אַ בריה, האַלט זיך איין און צעלאַכט זיך ניט. אַוראַי פאַ-קומען ביידע חברים אַ מיאוס'ען פּסק, בלייבען ביידע איבער „אַהן וואַרעמעס“, און זייער פריינטשאַפט ווערט געשלאָסען אויף שטענדיג, אויף אייביג.

פון דעמאָלט-אַן ווערען זיי נפש אַחת, איין זעל, איין נשמה. וואו איינער, דאָרט איז דער צווייטער. ביידע אינאיינעם לערנען, און לערנען נוט. מע האָט זיך דאָס וואָרט געגעבען, אז מע זאָל איבערשטיינען אלע גוים, מע זאָל זיין די ערשטע, די בעסטע תלמידים אין קלאַס. און מע האָט אויסגעפיהרט. מע האָט ווייט-ווייט איבערגעשטיינען אלע גוים און מע איז געגאַנגען פון קלאַס צו קלאַס די ערשטע בעסטע תלמידים, אָבער אויך די ערשטע און די גרעסטע שקצים אין שטאָרט. וואָס די צוויי האָבען זיך דער-לויבט אַפּצוטהון אין שטאָרט האָבען דאָס אַנדערע יונגלעך נישט געוואַנט. די בעסטע יונגלעך, פענסיאָנערען, סטיפּענדיאַנטען — אַ קלייניקייט? היינט זייער קענען רוסישע גראַמאַטיקע! וואָס פאַר אַ וואָרט מע זאָל ניט אַרויסרעדען, איז פאַלד צו דער גראַ-מאַטיקע. למשל, אַ טיש איז סטאַל. און סטאַל איז: סטאַל,

סטאַלאַ, סטאַלו, סטאַל, סטאַלאַם, אָ סטאַליע. אַ מעסער איז נאָזש. און נאָזש איז: נאָזש, נאָזשאַ, נאָזשו, נאָזש, נאָזשאַם, אָ נאָזשיע. היינט געאַגראַפֿיע! ווער נאָך ווייסט אַזוי ווי זיי, פֿאַר וואָס איז די ערד קיילעכיג? ווער דרעהט זיך אַרום וועמען — די ערד אַרום דער זון, צי די זון אַרום דער ערד? און פֿון וואַנען נעמט זיך אַ ווינט? און וואָס איז פֿריהער — דער דונער, אָדער דער בליץ? און פֿון וואַנען נעמט זיך אַ רעגען?

פֿון אַלע לערנעכצען, וואָס מע לערענט אין די קלאַסען, געפעלט שלומ'ס טאַטען נאָך געאַגראַפֿיע. מחמת פֿון געאַגראַפֿיע ווערט מען געבילדעט, אויפגעקלערט. חשבונ'ען איז אויך אַ גוטע זאַך. מאַטעמאַטיקע שאַרפֿט־אויס דעם מוח. אָבער נישט מעהר. אָט איז יאָסי פֿרוכשטיין אַ פֿראַסטער איד, ניט געלערענט אין ערניץ, פֿון דעסטוועגען ניט איהם די שווערסטע „זאָדאַטשע“, וועט ער זי אייך מאַכען אויפ'ן קאַפּ. צי, אַשטייגער, נעמט דעם קאַלעקטאָר. וואו האָט ער שטודיערט? ערניץ אין דער ישיבה. נו, קען ער נישט, מיינט איהר, קיין אַלגעברע? פֿון לייזער־יאַסלען שמועסט מען ניט, און אַרנאָלד פֿון די פֿידוואָרקעס — פֿון יענעם איז אָפֿ־גערעדט. אַרנאָלד איז דאָך גרייט אָפּגעבען „עקזאַמענט“. ניין, זאָגט אייך וואָס איהר ווילט, געאַגראַפֿיע איז ניט מאַטעמאַטיקע. געאַגראַפֿיע דאַרף מען לערנען. געאַגראַפֿיע דאַרף מען קענען. און שלום קען געאַגראַפֿיע. זיין פֿאַטער האָט לייעב מיט איהם צו פֿאַרברענגען נאָך וועגען געאַגראַפֿיע. און איז צופֿריעדען, און איז גליקליך, אַז עס זיצט דערביי אַ דריטער.

אַ קאָמעדיע איז, אַז דער פעטער פֿיני זיצט דערביי. דער פעטער פֿיני גלעט די באָרד, שמייכלט, מאַכט חוּזק פֿון דעם קליינעם פֿילאָזאָף, ווי ער צעשפּרייט זיך דאָס אַ ביסעל מיט זיין געאַגראַפֿיע. אַ יונגעל אַ שנעק האָט אַ העזה צו זאָגען פֿאַר איין עלטערען אידען, פֿאַר אַ פעטער, אַז די ערד דרעהט זיך, ניט די זון. אי, עס שמעהט בפֿירוש: „שמש בגבעון דום“? — דו, זון, אין גבעון, בלייב שטעהן? בלייבט אַ קשיא... „צי, אַשטייגער,

דו זאָנסט, אז דער דונער קומט פריהער פאר'ן בליץ. אי, מיר זעהן פריהער דעם בליץ און ערשט נאָכדעם קומט דער דונער?" — פּרעגט ביי איהם דער פעטער פּיני אויף אַ טשיקאַוועסט און קאַטשעט זיך פאַר געלעכטער. „צי דו זאָנסט, אז די ערד איז אַ פּדור, קיילעכיג, הייסט דאָס, ווי איין עפעל. מיט וואָס וועסט דו דאָס מיר באַווייזן?" ענטפערט איהם שלום: „אויב איהר ווילט זיך מטריח זיין, פעטער, שמעהט-אויף, זייט מוחל, מאַרגען גאַנץ פריה און טהוט אַ קוק אויפ'ן שפיץ מאַנאַסטיר, בעת די זון געהט אויף, וועט איהר זעהן, ווי דער שפיץ קלויסטער ווערט באַלייכט פריהער פון אַלסדינג..." „אודאי האָב איך מעהר ניט וואָס צו טהון, נאָר אויפשטעהן דיר פאַר און קוקען אויפ'ן שפיץ קלויסטער צוליב דיין געאַגראַפיע — האַ - האַ - האַ!" ...

ניין, דער פעטער פּיני איז ניט צופריעדן ניט מיט דער געאַגראַפיע, ניט מיט די קלאַסען און ניט מיט דעם, וואָס זיין נחומ'ס זוהן איז אַ חבר מיט דאָדי דעם שרייבער'ס יונגעל. ער וועט איהם אַרויפפיהרען ווער ווייסט אויף וואָסערע דרכים... דער פעטער פּיני האָט געהערט אויף זיי עפּיס ניט אַזעלכע שענע זאַכען. ער האָט געהערט, אז די יונגעל געהען שבת שפאַציערען אויף די פּידוואָרקעס, און אז זיי טראָגען טיכלעך אים שבת, און אז זיי רעדען — רעדען זיי צווישען זיך אויף רוסיש, ניט אויף אידיש.

אוי-וועה — ס'איז נעבאָך אַלסדינג געווען אמת, קודש קדשים! נאָך מעהר: זיי געהען אַלע שבת אויף די פּידוואָרקעס, אָבער ניט שפאַציערען, ווי מיר וועלען ווייטער זעהען... זיי טראָגען ניט נאָר טיכלעך אים שבת, נאָר קליינגעלט אויף צו קויפען באַרלעך, און רעדען אַזעלכע זאַכען — אַך! ווען דער פעטער פּיני זאָל נאָך וויסען, פון וואָס מע רעדט, און ווי אזוי מע רעדט!... דער פעטער פּיני זאָל נאָך וויסען, ווי אזוי די צוויי בחורימ'לעך שיפען זיך אויף אַ שיפעל, פאַרקלויבען זיך אינצווייזען העט-ווייט אויף יענער זייט טיך. דאָרט, אויפ'ן גרינעם גראָז, לייענט מען ביכלעך (רוסישע) און מע זינגט ליעדלעך (גויישע) און מע

חלומ'ט אויף דער וואָהר, מע בויפט אינאיינעם לופטשלעסער, וואָס וועט זיין אַמאָל, אז מע וועט ענדיגען די אויעזדנע? וואוהין וועט מען פֿאַהרען? אויף וואָס וועט מען שטודיערען? וואָס וועט מען זיין? און דער אמת מוז דאָ געוואָגט ווערען, עס האָט געהערשט, אזוי צו זאָגען, אַ גויישע שטימונג, און קיין אידישער אינהאַלט איז אין די דאָזיגע זיסע חלומות ניט געוועזען, וואָרום דער חבר אלי איז געוואַכסען אין אַ שטוב, וואָס איז געווען ווייט פון אידישקייט, האָטש — איינס צום אַנדערען געהערט זיך ניט — פעטש פֿאַר ניט וועלען דאוונען האָט אלי געהאַפּט פון זיין טאַטען נישט ווינציגער ווי אַלע אַנדערע יונגלעך פון זייערע טאַטעס. איך האָב מורא, אז אַלע טאַטעס זענען אזוי. איהר קאָנט נאָך היינט אויך באַגעגענען טאַטעס, וואָס אַליין טהוען זיי פֿל דבר אָסור און ווילען, אז זייערע סינדער זאָלען זיין גוט און פֿרום, ניט אין זיי געראַטען...

ניט וועלען דאוונען — דאָס איז געווען פֿיי חברה יונגוואָרג איין אַלטע קרענק נאָך פון חדר. היפערען אין דאוונען איז געווען אַ וואַכעדיגער גאַנג. און פון זינט זיי זענען אַריין אין די „קלאַסען“, האָבען זיי דאָס דאוונען גאָר אינגאַנצען פֿאַרבויען. דער טאַטע האָט דאָס געוואוסט, נאָר געמאַכט זיך פֿלאַיִדע. האָבען זיך אָבער געפונען אַזעלכע, וואָס האָבען נאָכגעקוקט און געעפענט דעם טאַטען די אויגען, ער זאָל זעהען, ווי זיינע סינדער געהען ביסלעכווייז אַראָפּ פון דרך־הישר — און דאָס האָט געפֿיהרט דערצו, אז די סינדער זאָלען נאָך מעהר ניט וועלען דאוונען און זאָלען אין דעם ניט וועלען דאוונען פֿיהלען אַ מין עונג רוחני. ניט אוימיסט האָט דער רבי געגעבען צו פֿאַרשטעהן זיינע תלמידים, די קליינע בעלי־עבירה־ניקעס, דעם שכל פון איין עבירה, אז די עבירה אַליין איז ניט אַזוי מורא־דיג, ווי הַיִתָּ תאווה פון טהון איין עבירה... שלום געדענקט נאָך עד היום דעם טעם פון דער ערשמער עבירה, פון „חילול־שבת“.

אזוי איז געווען די מעשה:

שבת בייטאָג. אידען האָבען אָפגעגעסען וואַרעמעס און געהאַלטען אין רעכטען שלאָף. אין גאָס איז נאָך נישטאָ קיין משוגענער הונט. שטיל און רוהיג, האָטש ציה זיך אויס. די זון באַקט, ווי אין דער מדבר. די ווענט פון די געפאַרבטע הייזער און די הילצערנע פאַרקאַנעס פון די הויפען בעטען זיך, מע זאָל עפּים אויף זיי אָנצייכענען, אָנשרייבען. שלום האַלט די הענט אין די קעשענעס. דאָרט ליגט ביי איהם אַ קריידעל פון די קריידלעך, וואָס ווערען באַנוצט אין קלאַס צו דער מאַטעמאַטיקע. ער קוקט זיך אַרום אויף אלע זייטען — נישטאָ קיין מענטש. די לאָדען זענען פאַרהאַקט. און דער יצירהרע רעדט איהם אָן: „מאָהל!“... וואָס זאָל ער מאָהלען? נעמט ער אויף דער גיך און טהוט אַ מאָהל-אויס דאָס באַוואוסטע ליעדעל, וואָס אלע קינדער זינגען און מאָהלען בעת מעשה:

טאַטשקאַ, טאַטשקאַ, זאַפּאַטאַיאַ,
מינוס, ראָזשיצאַ קריוואַיאַ,
רוטשקאַ, רוטשקאַ, אי קרוזשאַק,
נאָזשקאַ, נאָזשקאַ, אי פּופּאַק...*

פאַרטיג אַ מענטשעל מיט אַ קיילעכיג פנים, מיט הענטלעך און מיט פיסלעך און מיט אַ מויל, וואָס לאַכט... דער מאָהלער איז צופריעדען מיט'ן בילד. עס פעהלט נאָר איין אויפשריפט. שלום קוקט זיך אַרום אויף אלע זייטען — נישטאָ קיין מענטש. די לאָדען זענען פאַרהאַקט. און דער יצירהרע רעדט איהם אָן: „שרייב!“... וואָס זאָל ער שרייבען? נעמט ער און שטעלט אַוועק פון אונטען, אונטער'ן בילד, מיט שענע קיילעכיגע אותיות אויף רוסיש, צום גראָם:

* אַ פונקט, אַ פונקט, און אַ קאַמאַ,
אַ פאַסיקעל אַ גלייכס, אַ פנימ'על אַ קרוסט,
אַ הענטעל, אַ הענטעל, און אַ קיילכעל,
אַ פיסעל, אַ פיסעל און אַ בייכעל.

קטאָ פּיסאַל — נייע זנאיו,
א יא, דוראק, טשיטאיו...*

און איידער ער באווייזט איבערצולייגען וואָס ער האָט דאָ
אַנגעשריבען, דערפיהלט ער, ווי עמיצענ'ס צוויי פינגער האַלטען
איהם ביים לינקען אויהער, אָבער שטאַרק!...

איך מיינ, אז קיינעם פון די לעזער וועט ניט איינפאלען צו
טרעפען, ווער האָט דאָס געקאָנט זיין אָט דער, וואָס האָט געפאַקט
דעם העלד פון דער ביאָגראַפיע מיט דער דאָזיגער מיאוס'ער עבירה
פון חילול שבת בפרהסיא? פאַרשטעהט זיך, אז ניט קיין אַנדערער,
נאָר דער פעטער פיני! גראָד ער באַדאַרף היינט פריהער פון
אַלעמען אויפשטעהן פון שלאָף און פריהער פון אַלעמען געהן מיט
א ווייט גוט־שבת זאָגען! וואָס ווייטער איז געווען — איז
איבעריג צו דערצעהלען. יעדער קאָן זיך פאַרשטעלען, אז עס האָט
ניט געהאַלפּען קיין זאך, קיין בעטען זיך, קיין טרערען — דער
פעטער פיני האָט דעם בחור, איין אויסגעשמירטען אין קרייד,
אַפגעפיהרט גלייך אַהיים און איבערגעגעבען איהם אויפ'ן טאַטענ'ס
הענט. נאָר דאָס איז געווען גאָרניט אַקעגען דעם, וואָס איז גע-
שעהען נאָכדעם, אז די גאַנצע שטאַדט איז געוואוירע געוואָרען פון
דער מעשה און ס'איז דערגאַנגען צו דער נאַטשאַלסטווע פון דער
אויעזדנע. עס האָט געהאַלטען דערביי, אז מע זאָל דאָס בחור'על
„אויסשליסען“. דער טאַטע האָט געוויינט מיט טרערען און האָט
געבאַד געמוזט געהן צום אָרון צום דירעקטאָר (סמאָטריטעל),
בעטען פאַר זיין זוהן רחמים, און נאָר צו פאַרדאַנקען דאָס, וואָס
ער איז געווען איינער פון די בעסטע תלמידים אין קלאַס, אַ
סטיפענדיאַנט, האָט מען אויף איהם געלעגט פּבור, רחמנות געהאַט
אויפ'ן טאַטען און ניט „אויסגעשלאָסען“. דערפאַר האָבען די
לעהרערס געבענטשט דעם תלמיד מיט אַ נייעם נאָמען. אז זיי

* ווער ס'האָט געשריבען — ווייס איך ניט,
נאָר איך, שוטה, לייען דאָס.

האָבען איהם באַדאַרפט אַרויסרופען אין קלאַם צו דעם ברעט,
האָבען זיי ניט געזאָגט, ווי ביז אַהער: ראַפּינאַוויטש! זיי
האָבען איהם אַרויסגערופען אַדער „חודאַזשניק“ (מאַהלער), אַדער
„פּיסאַטעל“ (שריפטשטעלער). און צעצויגען האָט מען דאָס
וואָרט אויף דריי קלאַפטער די לענג:

— פּי - סאַ - טעל! ...

אַט דער נאָמען איז איהם פאַרבליבען אויף לאַנג, שוין ביז'ן

סוף.

צווישען חזנים און כליזמרים

א מעשה מיט א אידיש ביכעל, וואס רופט ארויס געלעכטער. —
 חזנים מיט א „קאלאווראטור“. — יהושע העשעל דער כליזמר מיט
 זיין האליאסטערע. — דער יצירהרע פון פיעדעל.

צו „שרייבעריי“ האָט דער העלד פון דער דאָזיגער ביאָגראַפֿיע
 געהאַט אַ נייגונג פון תּמיד אָן. זיין אידעאַל איז געווען צו זיין
 אַ מחבר, אַ שרייבער, ניט נאָר מיט'ן קריידעל אויף די ווענט, נאָר
 טאַקי באַמת אַ שרייבער, אַ פּאַרפּאַסער פון אַ בוך. אויף איהם
 האָט נביאות געזאָגט נאָך זיין אַלטער פריינט דער קאַלעקטאָר, אַז
 ער וועט אַמאָל זיין אַ שריפטשמעלער און וועט שרייבען העברעאיש,
 אַזוי ווי צעדערבוים, גאָטלויבער, יהל"ל און נאָך אַ סך אַנדערע
 „גדולים“. האָט אָבער אַרנאָלד פון די פּידוואָרקעס געדרונגען
 פאַרקעהרט: אַז אויב אָט דער חברה־מאַן וועט אַמאָל שרייבען,
 וועט ער שוין זיין בעסער אַ רוסישער שרייבער, ניט קיין העברע־
 אישער. אין „המליץ“, האָט ער געזאָגט, זענען פאַרהאַן אָהן איהם
 גענוג דילעטאַנטען, אינגאַראַנטען, מלמדים און בטלנים! ניט
 צעדערבוים, ניט גאָטלויבער, ניט יהל"ל, נאָר טוֹר געניעוּ
 און גאַנאַל, פּוֹשֵׁי און לַעֲרֵם אַנטאָו — אָט
 ווער עס באַדאַרף איהם שמעהן פאַר די אויגען!...

מיט איינעם וואָרט, אָדער העברעאיש, אָדער רוסיש. אַז דער
 „חברה־מאַן“ וועט אַמאָל שרייבען אַיִדיש — דאָס איז קיינעם
 אויף די געדאַנקען ניט געקומען, וואָרום אידיש איז דען אויך אַ

שפראך? דאָס הייסט, רעדען האָט מען קיין אנדער שפראך ניט גערעדט אויסער אידיש, נאָר אז מע קאָן שרייבען אויף אידיש — ווער האָט דאָס געוואוסט? „זשאַרגאָן“, „עברי-טייטש“ — דאָס איז אַ מאַכל פאַר ווייבער. אַ איד האָט זיך געשעמט צו האַלטען אַ אידיש ביכעל אין די הענט — מע וועט זאָגען: אַ גראָבער יונג!...

פון דעס טוועגען גערענט זיך אַ מעשה נאָך פון קינדווייז. נאָך אין יענעם פאַרוואָרפענעם קליינעם שטערטעלע, אין וואָרגאַנקאַ, האָט אַ אידיש ביכעל, און דוקא אויף „זשאַרגאָן“ געשריבען, געהאַט דעם גרעסטען ערפאָלג. וואָס דאָס איז געווען פאַר אַ ביכעל — קאָן זיך דער העלד פון דער ביאָגראַפיע ניט דערמאַנען. ער געדענקט נאָר, אז סאיז געווען אַ ביכעלע אַ קליינטשיקס, אַ דאַרינקס, מיט געלע, פאַרסמאָלצעוועטע, צעפאַלענע און אָפגעריסענע בלעטלעך, אָהן טעוועלעך, און אפילו אָהן אַ פאַדערבלעטעל. שבת-צורנאַכטס, אַלע בעלי-בתים פון שטאָדט האָבען זיך צונויפגעקלויבען ביי רב נחום וועוויק'ס אויף „מלוה-מלכה“. די מאמע איז פאַרנומען אין קיך מיט'ן „וואַלכישען באַרשט“, און דער עולם האַלט זיך אונטער דערווייז. רב נחום לייענט אַ מעשה-ביכעל. דער טאַטע לייענט, און דער עולם זיצט אַרום טיש, רויכערט פאַפיראַסען און מע קאַטשעט זיך, מע האַלט זיך ביי די זייטען פאַר געלעכטער, און מע אונטערברעכט אַלע מינוט דעם פאַרלעזער און מע דריקט-אויס די גרויסע התפעלות הויך אויף אַ קול, און עס שיטען זיך קללות אויפ'ן בעל-מחבר'ס אדרעס: „אַט אַ ימח-שמו'ניק! אַ פל-בו'ניק! אַ ממזר! אַ רוח אין זיין טאַטענ'ס טאַטען אַרײן!“... אפילו דער פאַרלעזער אליין קאָן זיך ניט איינהאַלטען, ווערט שיער דערשטיקט פאַר געלעכטער! די קינדער ווילען ניט געהן שלאָפן, און שלום אַוראי ניט. פאַרשטעהן וואָס דער טאַטע לייענט — פאַרשטעהט ער ניט, נאָר ס'איז איהם גלאַט געפעלען צו זעהען, ווי אידען מיט בערד קאַטשען זיך, האַלטען זיך ביי די זייטען און שיסען-אויס אַלע מאָל מיט אַ געלעכטער. און ער זיצט פון דער-

ווייטענס און קוקט אין אלעמענ'ס פנימ'ער, ווי זיי שיינען, און ער איז מקנא יענעם אידען, וואָס האָט געמאכט אָט דאָס ביכעלע, און זיין טיעפסטער וואונטש איז, אז נאָט וועט העלפען, ער וועט אויס-וואַכסען און ווערען אַ גרויסער, וועט ער אויך אָנשרייבען אזא מין ביכעלע, וואָס אידען וועלען דאָס ליינען און וועלען לאַכען און וועלען איהם שעלטען אין גוטען מוט, גלאַט אזוי זיך, אין טאַטענ'ס טאַטען אַרײַן...

נאָר ווי די מעשה איז — אויב ער וועט זיין אַ שרייבער אָדער ניט, אויב ער וועט זיין אַ העברעאישער שרייבער אָדער אַ רוסישער — אַ „קענער“ וועט ער שוין זיין געוויס. ס'איז נאָר ניטאָ וואָס צו רעדען. זיין אַ „קענער“ — דאָס האָט ער געמוזט און דאָס האָט ער געוואָלט. ער האָט געוואָלט קענען אַלסדינג. אפילו אזא זאך, ווי פיעדעל־שפיעלען. דאָכט זיך, וואָס פאַר אַ שייכות האָט שפיעלען אויפ'ן פיעדעל צו השכלה? ניין, עס האָט אַ שייכות. שפיעלען אויפ'ן פיעדעל איז אין יענער צייט געשטאַנען אין פראַגראַם פון קענטעניש גלייך מיט אַנדערע זאַכען און האָט זיך אָנגעקעהרט מיט לערנען, ווי, אַשטייגער, אַ טאַטענ'ס אַ קינד האָט געלערענט דייטש, אָדער פראַנצויז. קיין פראַקטישע נוצען האָט דערפון קיינער ניט געוואַרט, נאָר אַ טאַטענ'ס אַ קינד, וואָס וויל זיין אַ מושלם, באַדאַרף אַלסדינג קענען. כמעט אַלע פיינסטע בעל־הבתישע בחורים־לעך אין שטאָרט האָבען דעריבער זיך גע-לערענט שפיעלען פיעדעל. חיים פרוכשטיינ'ס האָט געשפיעלט פיעדעל, צאלי מערפערט'ס האָט געשפיעלט פיעדעל, מאַטעל סריב-נער'ס האָט געשפיעלט פיעדעל. נאָך אַ סך יונגלעך האָבען גע-שפיעלט פיעדעל. מיט וואָס איז שלום ראַבינאָוויטש ערנער פון זיי? האָט אָבער דער טאַטע ניט געוואָלט. ער האַלט ניט דערפון. עס איז איין איבעריגע זאך, האָט ער געוואָנט, איין עבירה די צייט, און עס קומט־אויס ביי איהם מעשה בלי־זמר. טאַטעמאַטיקע, געאָגראַפיע, מליצה — דאָס איז אַ זאך. אָבער ריכטלעך אויפ'ן פיעדעל — וואָס איז פאַר איין עובדה?...

אזוי טענה'ט נחום ראבינאָוויטש און איז פון זיין שטאנד-פונקט אפשר גערעכט. הערט זשע אָבער, וואָס זאָגט דערויף יהושע־העשעל דער פליזמר? יהושע־העשעל דער פליזמר איז אַ איד אַיין עהרליכער, אַיין איידעלער איד, מיט צוויי גראָבע געדיכטע פאות. זאָגט ער בפירוש: „וואָס געהער זיך אָן דאָס מיט דעם? ער האָט, זאָגט ער, אויך קינדער, ניט ערנער פון אלע אנדערע אידישע קינדער, און שקצים אויך גוטע, דער רוח האָט זיי ניט גענומען! אלא דעריבער איז וואָס? האָט איהר מורא, אַז זיי שפיעלען ניט ביי איהם אויף אלע אינסטרומענטן?... און בנציון דער פליזמר וואָס זאָגט? אָט דער בנציון, וואָס האָט אויסגעלעהרענט די אלע אויסגערעכענטע בחורימ'לעך פיעדעל שפיעלען, איז אַליין אַ איד מיט אַיין אַיינגעפאלענער נאָז, און דעריבער פאַנפעט ער אַ ביסעל אונטער. האָט ער אויסגעפרובט נחום ראבינאָוויטש'עס יונגעל, געגעבען איהם די ערשטע פּאַר לעקציעס פון ערשטען חלק „בעריאָט“, האָט ער אַליין געזאָגט פאַר אלע יונגלעך, אַז אָט דאָס בחור'על איז אַ „פאלאנף“. אויף בנציון'ס פאַנפעוואַטע לשון האָט דאָס באַדארפט הייסען אַ „טאלאנט“... צי ער האָט טאַקי געהאַט אַ טאלאנט אָדער ניט — דאָס ווייסט ניט שלום. ער ווייסט נאָר, אַז פון קינדווייזאָן געהט ער אויס שפיעלען און איז די כפרה נאָך אַ פיעדעל, און ווי אויף צולחכעים, גלייך ווי מע וואָלט זיך וועלען רייצען מיט איהם, האָט ער זיך שטענדיג געפונען אין אַ וועלט פון געזאַנג און מוזיק, צווישען חזנים און פליזמר.

חזנים און משוררים זענען כמעט קיינמאָל ניט אַרויס פון זייער שטוב, ווייל נחום ראבינאָוויטש איז אַליין געווען אַ בעל־תפילה און אַ יודע־נגן, און דערצו איז זייער אַיינפאַהר געווען, קאָן מען זאָגען, די אַיינציגע סטאַנציע פאַר חזנים. עס איז ניט אַוועק קיין שבת־מברכים, ס'זאָל ניט קומען צו פאַהרען אַ בויד, אָנגעפאַסט מיט מאַדנע פאַרשוניגען, לעבעדיגע, ריהרעוודיגע, אלע הונגעריגע. געזאַנגען זענען זיי, מעהרסטענטייל, אָפּגעריסען און

אָפגעשליסען, כמעט נאָקעט און באַרוויס, נאָר די העלזער אַרומ-
געוויקעלט מיט שאַרפעס, וואָלענע, וואַרעמע שאַרפעס. אזוי ווי
די היישעריקען האָבען זיי באַפאלען די אַכסניה, געגעסען אַלסדינג,
זאָס מע האָט זיי געגעבען. דאָס איז שוין געווען אַ בלל, אַז ווי-
באלד הונגעריגע — זענען דאָס געווען משוררים מיט אַ וועלט-
באַריהמטען חזן. גאַנצע טעג האָט זיך דער וועלט-באַריהמטער
חזן געקאָטשעט אויפ'ן האַלז, אויסגעפרובט זיין „קאָלאָוראַטור“
און געשלאָנגען רויהע אייער, און די זינגערלעך האָבען זיך געריסען
אויף די גלייכע ווענט, מעהרסטענטייל געהאַט שוואַכע קולות, נאָר
שטאַרקע אַפּעטיטען צום עסען, האָבען זיי דעריבער מיט זייער
דאָוונען עפּים ניט אזוי שטאַרק אויסגענומען, נאָר אָנגעגעסען און
אָנגעטרונקען זיך און אַוועקגעפּאָהרען אומבאַצאָהלטערהייט. דאָס
האָט דער שטיפּמאַמע, פאַרשטעהט זיך, שטאַרק ניט געשמעקט.
האָט זי ביסלעכוויי אַטלענטשעט די וועלט-באַריהמטע חזנים, גע-
בעטען, זיי זאָלען שוין מוחל זיין פאַרפּאָהרען בעסער צו ראובן
יאַסענגראַדסקי, מחמת עסערס האָט זי, קיין עין-הרע, אַליין גענוג,
און שרייערס איז ביי איהר אויך דאָ אַ היבש ביסעל, ניט צו פאַר-
זיגדיגען... דער פּועל-יוצא איז געווען, וואָס ראַבינאָוויטש'עס
קינדער האָבען זיך אָנגעהערט אזוי פיעל נגינה, אַז זיי זענען געווען
קלאָר אויף אויסוועניג, וועמען געהער אָט די און די קדושה, און
וועמען געהער דער און דער „תּפּנת-שבת“: צי פּיצו דעם חזן,
אָדער מיצי דעם חזן, אָדער דעם קאַשטאַנער חזן, אָדער דעם
שערליצער, אָדער דעם סאַלוואַריער חזן, אָדער נאָר ניסי בעלזער?
עס זענען געווען צייטען, וואָס געזאַנגען האָבען זיך, אזוי צו זאָגען,
געטראָגען אַליין פון זיך אין דער לופטען, און אין קאַפּ האָט זיך
געפּלאַכטען אַ געדאַנט, און אין האַלז האָט זיך געקייקעלט און
געקייקעלט עפּים אַ נינונ'דעל און ניט געלאָזט שלאָפּען.
דאָס איז געווען מיט נגינה. און וואָס אָנבאַלאַנגט מוזיק,
האָט דער העלד פון דער דאָזיגער ביאָגראַפּיע געהאַט די זעלבע
געלעגענהייט צו הערען פּלי-זמר נאָך מעהר ווי חזנים, וואָרום סאַי

יהושע־העשעל דער פליזמר מיט די גראָבע פאות, סאי בנציון מיט דער איינגעפאלענער נאָז האָבען געוואוינט ניט ווייט פון חדר, אזוי, אז מע איז געגאנגען אין חדר אריין, האָט מען באַ-דארפט דורכגעהן פארביי יהושע־העשעלען און פארביי בנציונען. דאָס הייכט, קיין מוז איז דערביי ניט געווען: מע האָט זעהר שען געקאָנט אויסמיידען, און ווען מע מיידט זיי אויס, וואָלט געווען אַ סך געהענטער. האָט אָבער שלום ליעב געהאט דוקא געהן פארביי זיי און דוקא בלייבען שטעהן אונטער'ן פענסטער און הערען, ווי בנציון דער פליזמר לעהרענט די יונגלעך פיעדעל שפיעלען, אָדער ווי יהושע־העשעל דער פליזמר מאַכט רעפעטיציע מיט זיינע בנים, וואָס שפיעלען אויף אלערליי אינסטרומענטען. און דעמאָלט איז געווען איהם ניט אָפצורייסען און ניט אָפצו-טרייבען. יהושע־העשעל'ס בנים האָבען דאָס באַמערקט, האָט דער עלטערער, העמעלע, איהם מכבד געווען איין מאָל מיט'ן סמיטשיק, דאָס אַנדערע מאָל מיט אַ קוואַרט וואַסער — עס האָט אָבער ניט געהאָלפּען. דורך איין ציגאַר טיטון איז מען מיט העמעלען געוואָרען חבר, און שלום איז געוואָרען אַ בן-בית ביי יהושע־העשעל דעם פליזמר, נישט דורכגעלאָזט קיין איין רעבע-טיציע — און רעפעטיציעס זענען געווען דאָרט אלע מאָנטאַג און דאָנערשטאָג, — און דורך זיי האָט ער זיך באַקענט מיט'ן גאַנצען בינטעל מוזיקאַנטען, מיט דער גאַנצער פליזמר'שער משפּחה, מיט זייערע ווייבער און קינדער, מיט אלע זייערע זימען און מנהגים, מיט זייער אַרטיסטיש ציגיינער־לעבען, און אפילו מיט זייער שפראַך, „פליזמר־לשון“, וועלכעס ער האָט דערנאָכדעם, שוין אַלס שלום-עלכם, טיילווייז אויסגענוצט אין זיינע ווערק: „אויפ'ן פיעדעל“, „סטעמפעניו“, „בלאָנזענדע שטערען“ און אַנדערע.

אַלזאָ, ווי איהר זעהט, איז אין לערנען פיעדעל שפיעלען ניט געווען קיין מניעה. געהערט האָט ער געהאט גענוג אַ סאַלאַנט, זאָגט בנציון דער פליזמר, האָט ער אויך געהאַט. וואָס זשע נאָך

פעהלט? איין אינסטרומענט, א פיעדעל. און א פיעדעל קאסט
 געלט, און קיין געלט איז נישטאָ! וואָס טהוט מען? — דארף
 מען, הייסט דאָס, קריגען געלט... אָט דאָ, ביי דעם געלט קריגען,
 האָט זיך געטראָפּען אַ מעשה, אַ קאָמישע, נאָר אַ טרויעריגע. אַ
 מין טראַניקאָמעדיע.

לא תגנוב!

דעם אורח'ס בייטעלע מיט קליינעלט. — ער באַנעהט אַ גנבה און
האַט חרטה. — ווי אזוי ווערט מען פטור פונ'ם בייטעלע?

צווישען די אורחים, וואָס האָבען זיך אָפּגעשטעלט ביי די
ראַבינאָוויטשעס אין „איינפֿאַהר“, איז געווען איינער אַ באַשטענ-
דיגער אורח, אַ איד אַ ליטוואַק, אַ תּבואַה־הענדלער פון פינסק,
מיט'ן נאָמען וואָלפּסאָהן. דער וואָלפּסאָהן פלעגט איינשטעהן
חדשים־לאַנג און האָט זיך געהאַט זיין שמענדיגען חדר, וואָס מע
האַט איהם גערופּען „וואָלפּסאָהנ'ס חדר“ (אפילו דעמאָלט, ווען
וואָלפּסאָהן אליין איז גאָר געווען אין פינסק). און אויך אַ סאַמאָ-
וואַר אַ באַזונדערען האָט ער געהאַט — „וואָלפּסאָהנ'ס סאַמאָ-
וואַרעל“. און געווען איז דער וואָלפּסאָהן ביי די ראַבינאָוויטשעס
אַ מענטש אַ היימישער, גענעסען דאָס, וואָס אלע עסען, און אז
די בעל־הבית'טע (די שטיפּמאַמע) איז געווען עפּים ניט אזוי
אויפגעלעגט, האָט ער געחאַפּט פון איהר אַ פּסק גלייך מיט אלעמען,
ווי איין אייגענער... געטראַגען האָט ער אין שטוב אַ קורץ
חאַלאַטעל, און אַמאָל איז ער געגאַנגען גאָר אָהן אַ חאַלאַט, און
גערויכערט האָט ער מורא'דיג גראָבע געבלעטערטע ציגאַרען, און
ליעב געהאַט צו רעדען, האַלטענדיג די געבלעטערטע ציגאַרען אין
מױל, די הענט אין די הויזען, און גערעדט, און גערעדט — נייען
מאָס רעד! דער חדר איז געווען אָפּען, דאָס סאַמאָוואַרעל ביי'ם

מיש, דאָס טישקעסטעל צוגעשלאָסען, נאָר די שליסעלעך הענגען דערביי — א דרעה מיט'ן שליסעל, און דאָס טישקעסטעל איז אָפּען. וואָס אין טישקעסטעל טהוט זיך — וויסען אַלע. דאָרט נעפינען זיך ביכער, בריעה, חשבונות און געלט. איין טייסטער א גרויסער, א גראָבער, אָנגעשטאָפט מיט אַסיגנאַציעס — ווער וויסט, וויפּיעל דאָרט איז! און א חוץ דעם טייסטער — א לעדערן בייטעלע, איין אַלטס, איין אָפּגעקראַכענס, נאָר שטענדיג פול מיט קליינגעלט, זילבערנע און קופּערנע מטבעות, אויך היבשליך — הלואי פאַרמאָגט דאָס אזא יונגעל, ווי שלום, האָטש האַלב, וואָלט איהם אויך גענוג געווען אויף צו קויפּען די בעסטע פיעדעל אין דער וועלט...

ניט איין מאָל האָט וואָלפּסאָהן געהאַט געעפענט דאָס טיש-קעסטעל פאַר איטליכען אין די אויגען, און, ניט ווילענדיג, האָט שלום געהאַפט אַ קוק אויפ'ן אָנגעפאַקטען טייסטער מיט אַסיגנאַציעס, און דערהויפּט — אויפ'ן לעדערן בייטעלע מיט מיני, און זיין גרעסטער וואונש איז געווען, אז וואָלפּסאָהן זאָל אַמאָל פאַר-לירען אָט דאָס בייטעלע און ער, שלום, זאָל דאָס געפינען. דאָס וואָלט געווען, ווי מע זאָגט, אַ כּש'ער טאָפּ מיט אַ כּש'ען לעפעל... „השבת אבירה“ איז טאַקא איינע פון די גרויסע מצוות. נאָר פאַר-מאָגען אָט אזא בייטעלע מיט קליינגעלט איז נאָך מעהר מצוה... וויל ער אָבער ניט פאַרלירען, דער ליטוואַק! ... פּועל'ט ביי זיך שלום און איז זיך מתיר נדר, אז ווען וואָלפּסאָהן גיט איהם, למשל, די הויזען אויספוצען און פאַרגעסט דאָרטען דאָס בייטעלע, וואָלט ער עס איהם אַ מכה אָפּגעגעבען צוריק! ס'האָט זיך אַרויסגע-גליטש פון קעשענע בשעת רייניגען — וואָס איז ער שולדיג? ... איז אָבער וואָלפּסאָהן אויך ניט קיין נאַר. אַלע מאָל, ווען ער גיט די קינדער פוצען די מלבושים, לעדיגט ער פריהער אויס אַלע קעשענעס — אַ ליטוואַק בלייבט אַ ליטוואַק! פאַרדריסט דאָס שוין שלומ'ען. איז ער זיך מיישב איינמאָל, אז ס'איז יאָ אזוי, אז פאַרלירען ניט און פאַרגעסען אויך ניט, באַדאַרף מען נעבען

א קוק אריין אין בייטעלע, האָטש וויסען, וויפיעל קליינגעלט דאָרט
 געפינט זיך... און מיט דער דעה, ניט חלילה אויף צו באַנעהן
 אַ גנבה, נאָר גלאַט אזוי אויס נייניערוינקייט, האָט שלום איינמאָל
 אין אַ פריהמאָרגען אַריינגעחאַפט זיך צו וואָלפּסאַהנען אין חדר'על
 אַריין, זיך אַרומגעדריעהט אַ וויילע, פּלומרשט אויפגערוימט ביי'ם
 טיש, בשעת דער ליטוואַק איז געשטאַנען אין זאַל מיט דער גראָבער
 בלעטערנער ציגאַר אין מויל און געגראַנערט. פּונ'ם דאָזיגען
 אַרומדריעהן זיך איז אָבער נישט אַרויסגעקומען גאָרנישט. ביי'ם
 אָנדיהרען מיט דער האַנט די קאַלטע שליסעלעך, האָט זיך איהם
 אויסגעוויזען, אַז דאָס בינטעל שליסעלעך האָט אויפגעהויבען אַ
 גוואַלד עד לב השמים, און עס האָבען איהם אָנגעהויבען ציטערען
 הענט און פיס. האָט ער זיך געגעבען אַ דרעה-אויס און אַוועק
 פון וואָלפּסאַהנ'ס חדר'על מיט לעדיגע הענט.

דער ערשטער סעאַנס איז איהם ניט געראָטען, האָט ער גע-
 וואַרט אויף אַ צווייטען מאָל, זיך אַליין אויסגעוואַרפען, אַז ער
 איז אַ גנב. „ביזט אַ גנב, שלום! האָסט דו נאָר געהאַט איין
 מחשבה אַ שלעכטע, ביזט דו שוין אַ גנב... אַ גנב! אַ גנב!...“
 דער צווייטער סעאַנס האָט זיך ניט געלאָזט לאַנג וואַרטען.
 וואָלפּסאַהן האָט פיינט געהאַט זיצען איינער אַליין ביי זיך מיט
 די פיער ווענט. אין זאַל זענען געווען נאָך אורחים. האָט ער בעסער
 פאַרבראַכט אין זאַל, גערויכערט און גערעדט, ווי אַלע מאָל. שלום
 האָט זיך וויעדער אַ מאָל אַריינגעחאַפט אין וואָלפּסאַהנ'ס חדר'על.
 איצטיגס מאָל שוין מיט דער דעה ניט אַ קוק צו טהון, נאָר טאַקי
 עפּים געניסען אויך. סאַר-וויסאי אַ גנב... אַריינגעחאַפט זיך,
 האָט ער זיך איבערגעפּויגען מיט'ן גאַנצען גוף איבער'ן טיש, גלייך
 ווי ער וואָלט וועלען עפּים דערלאַנגען פּונ'ם אַנדערען ברעג טיש,
 מיט דער לינקער האַנט געגעבען אַ נעם דעם קאַלטען שליסעל, אַ
 דרעה רעכטס — דער שלאָס האָט זיך געעפּענט מיט אַ שטילען
 קלאַנג — דוין! — און אַנשווינען געוואָרען. ער האָט געגעבען
 אַ קוק אַריין אינוועניג און איז געבליבען אַ פאַרציטערטער. צד

ערשט האָט ער דערזעהען פאַר זיך דעם גראָבען טייסער איין אָפּגעגעבן, כול און פול געפאַסט מיט פאַפּיער-געלט: צעהנערלעך רויטע, פינפערלעך בלויע, דרייערלעך גרינע, און איינערלעך געלע — ווער וויינט, וואָס דאָס האָט געקאָנט באַטרעפּען? ! איין פאַפּיערעל אַ רויטינקס ווען ער טהוט נאָר אַ שלעפּ-אַרויס פון דאָרטען — איז ער דאָך שוין אַ געהאָלפּענער! ווער וועט זיך אַרומקוקען? נעם זשע, שוטח, און שלעפּ-אַרויס — ניין! קאָן ער ניט! עס טרייסלען זיך איהם די הענט, עס קלאָפט איהם אַ צאָהן אויף אַ צאָהן און עס פאַרציהט איהם דער אָטעם. ער האַפט בעסער אַ קוק אויפ'ן לעדערנעם בייטעלע — ס'איז געפאַסט! ער וויל דאָס אַ נעם טהון — פּאָלנט איהם ניט די רעכטע האַנט. עפענען דאָס בייטעלע און אַרויסנעמען פון דאָרט עטליכע זילבערנע מטבעות וואָלט אויך געווען נישקשה — איז צופיעל אַרבייט. נעמען דאָס בייטעלע און אַריינרוקען דאָס אין קעשענע — וועט מען זיך באַלד אַרומקוקען. דערווייל די צייט שטעהט ניט און די מינוטען ציהען זיך. אַ מינוט אַ יאָהר... און דאָ דערהערט זיך אַ שאַראָך — אַהא, ער שקראַבעט שוין, דער ליטוואַק, מיט די אויסגעטראַטענע שטעק-שיך... אַ דרעה דעם שלאָס מיט דער רעכטער האַנט צוריק — און לאָזט זיך געהן פון חדר וויעדער מיט לעדיגע הענט, רעכענט באַגעגענען זיך מיט עמיצען, צום סוף — ווער? וואָס? ניטאָ קיינער! געהן נאָך אַ מאָל צוריק — שוין צו שפעט. באַדאַרפט פריהער! דורכגעלאָזט אזא געלעגענהייט! ... „ביזט אַ אידיאָט, שלום! דו ביזט ביידע זאַכען — אי אַ גנב, אי אַ אידיאָט!“... דער דריטער סעאַנס, אין אַ צייט אַרום, איז שוין נאָר אַפּ-געלאָפּען גלאַט. ער האָט אויסגעמידען די פריהעריגע הכנות, ניט געמאַכט קיין שיהות, נאָר גלייך צום טיש, אויפגעעפענט דעם שלאָס, אַריינגעשטעקט די האַנט אין שיפלאָד, געגעבען אַ נעם דאָס בייטעלע, געגעבען דאָס אַ לאָז אין קעשענע, צוגעמאַכט צוריק דעם שיפלאָד און אַוועק מיט די ביכלעך אין קלאַס אַרײַן, דוקא ניט געהאַפּט זיך, דוקא פּאַוואָלי, און, דאַכט זיך, אזוי קאַלט-

בלוטיג, כמעט שלעפעריג. נאָר אַרויסגעהענדיג פון שטוב האָט ער דערפיהלט, אז דאָס בייטעלע פריהט איהם דורך דער קעשענע דאָס לייב, און אז ער דאַרף עס ביי זיך ניט האַלטען בשום אופן ואופן! ווער שמועסט, דעם ערשטען טאָג — אוראי און אוראי ניט! און אָנשטאָט דעם, ער זאָל געהן אין קלאַס, האַפט ער זיך אַריין אין שטאַל אַריין, דאָרט, וואו מע האַלט האַלץ, אָנגעהאַקט האַלץ, בויגט זיך אָן און טהוט אַ רוק אַריין דאָס בייטעלע אין ווייטען, פינסטערען ווינסעל אַריין, צווישען האַלץ און צווישען דער וואַנט, מאַכט אַ סימן מיט'ן אויג, ער זאָל געדענקען דעם אָרט אַקוראַט — און מאַרש אין קלאַס אַריין.

האָט זיך אַיך געטראָפּען ווען באַגעגענען איינעם מיט אַ פֿלאַמענדיג פנים, מיט ברענענדיגע אויגען, וואָס איז מאַדנע אויפֿ גערוימט און איז גרייט פאַר אַיך אין פייער און אין וואַסער, נאָר ער איז עפּים צעטראָגען, אַריינגעהאַן אין זיך — זאָלט איהר וויסען, אז דער חברה־מאַן ווייסט עפּים אַ זאך, וואָס נאָר ער ווייסט און נאָט, און ווייטער קיינער ניט. אָט אזוי האָט אויס־געזעהען יענעם פריהמאַרגען דער העלר פון דער דאָזיגער ביאָגראַפיע. ער האָט אַלעמען געקוקט אין די אויגען אַריין, ווי אַ זינדיגער מענטש. עס האָט זיך איהם אויסגעדאַכט, אז אַלע זעהען, אז ער ווייסט עפּים זעהר־זעהר אַ הייליגען סוד... זיין חבר אלי, וואָס האָט איהם געקענט מעהר ווי אַלע, האָט איהם אַ פרעג געגעבען: „שלומוֹאָנטשיק! וואָס איז מיט דיר? האָסט שוין וויעדער עפּים אויסגעמאָהלט אַ צאָקע מיט אַ קריידעל אויפֿן פאַרקאַן?...” „האַלט'ס מויל, אליק, וואָרום אָט מאָהל איך דיר אויס אַ צאָקע אויף דער פיזיאָנאָמיע, וועסט דו פאַרגעסען, ווי מע רופט דיר!“ „טאַקי? אַנו, פרוב, לאַמיר זעהען, ווער וועמען!“ — און אלי האָט שוין פאַרקאַטשעט די אַרבעל, גרייט געווען צו נעבען אויס־גאַב, ווי ער קאַן. זיין חבר איז אָבער ניט געלעגען אין זינען שלאָגען זיך. זיין קאַפּ און אַלע זיינע געדאַנקען און אַלע זיינע הוישים זענען געווען דאָרטען, אין שטאַל פון געהאַקטען האַלץ,

ביי'ם בייטעלע... פאר גרויס אימפעט האָט ער אפילו פאַרגעסען געבען אַ קוק אַרײַן, וואָס אין בייטעלע טהוט זיך... ער האָט קוים דערלעבט, די לעקציעס זאָלען זיך ענדיגען און ער זאָל שוין קומען אַהײם, וועט ער זיך אַרײַנחאָפּען אויף אַ רגע'לע אין שטאַל, אַ קוק טהון האָטש פון אויבען-אויף — וויפיעל? וואָס פאַרמאָגט ער איצטער?...

געקומען אַהײם, האָט ער געטראַפּען אַ חורבן, אײַן איבער-קעהרעניש! דאָס נאַנצע בעטגעוואַנט איז צעוואָרפּען, די קיך — מיט'ן קאָפּ אַראָפּ. די שיקסע וויינט, שווערט, האַפּט די ערד, אַז זי ווייסט ניט פון וואָס צו זאָגען. דער טאַטע איז אויס מענטש, שוואַרץ ווי די ערד. אַזש אײַנגעבויען אין דרייען. די שטיפּי מאַמע פּייערט, שעלט, לעגט די תּוכחה — אויף וועמען? שווער צו וויסען. וואָרום די קללות געהען ביי איהר מיט אַ לשון-דברים, אין אַ מעהרצאָהל: „פון אונטער דער נאָז זאָל מען צונעמען — נעמען זאָל אַ ייך דער שוואַרצער יאָהר!“ „אַרײַן אַ בייטעל מיט געלט אין דער ערד אַרײַן — אין דער ערד זאָלט איהר אַרײַן!“ „קײנער האָט ניט געזעהען דאָס בייטעלע — ניט זעהען זאָלט איהר די וועלט!“ „וואָסער אורח וועט דאָ וועלען שטעהן — שטעהן זאָלט איהר פּראַווצעם!“... און דער אורח אַלײן, וואָלפּסאָהן מיט'ן האַלאַטעל, שטעהט מיט דער גראַפּער בלעטערנער צינאר אין מויל, האַלט די הענט אין די קעשענעס, קוקט אויף די קינדער, שמייכעלט און רעדט צו זיך אַלײן: „ערשט הײנט אין דער פּרייה געהאַלטען די בייטעלע, פון שטוב ניט אַרויס-געאַנגען“...

— האָט איהר ניט געזעהען דאָס בייטעלע? — פּרעגט דער טאַטע ביי די קינדער, און שלום שטעלט זיך אַרויס פאַר אַלע: — וואָסער בייטעלע?...

זעלטען-ווען דער טאַטע איז אין בעס. איצט קאָן ער שוין ניט אײַנהאַלטען זיך און פאַלט-אָן אויף זײַן ליעבלינג און קרימט איהם איבער:

— „וואָסער בייטעלע?“ וואָס זאָגט איהר אויף דעם תם?
 אַ גאַנץ פריהמאָרגען הערט ער „בייטעלע-בייטעלע! בייטעלע-
 בייטעלע!“ — פרעגט ער גאָר: וואָסער בייטעלע!...
 און צום אורח זאָגט דער טאַטע:
 — וויפיעל פאָרט איז דאָרט געווען געלט ביי אַייך אין
 בייטעלע?

— עס האַנדעלט זיך ניט אום געלט, — ענטפערט וואָלפסאָהן
 אויף זיין ליטוויש לשון — דאָ האַנדעלט זיך אום די בייטעלע!
 ערשט היינט אין דער פריה געהאַלטען די בייטעלע, ניט אַרויס-
 געגאַנגען פון שטוב ניט אַרויסגעגאַנגען!...
 ניין, איצט איז ניט די צייט אויף געוואוירע צו ווערען,
 וויפיעל געלט עס געפינט זיך אין בייטעלע. שלום איז ניט אזא
 אידיאָט, ער זאָל איצטער, אויף דער הייסער שעה, געהן אין
 שטאַל אַריין טרויבערען דאָס בייטעלע. ער קאָן באַשטעהן אָפּ-
 לעגען די אַרפייט אויף מאָרגען, אָדער אויף איבערמאָרגען. דער-
 ווייל דאַרף מען זיך נעמען צו די ביכלעך, חזר'ען די געאַגראַפיע
 מיט דער היסטאָריע אויף אויסוועניג, מאַכען אַ פאָר טעאָרעמעס
 פון געאָמעטריע... נעבאָך גאָט די נשמה שולדיג. און דאָ אין
 שטוב קאָכט זיך! די שיקסע האָט מען שוין אָפגעשאַפט. די
 שטיפמאַמע פייערט. דאָס גאַנצע הויז איז אויף רעדלעך. אַלע
 זוכען דאָס בייטעלע, און שלום זוכט גלייך מיט אַלעמען, טהוט
 אַ קוק אויפ'ן טאַטענ'ס פנים, און עס פאַרגעהט איהם דאָס האַרץ,
 קאָן ניט זעהען, ווי ער געהט אַיינגעבויגען, קאָן ניט הערען, ווי
 ער זיפצט און ווי ער קרעכצט. און ערשט דאָ דערפיהלט דער
 גנב, וואָס פאַר אַ מיאוס'ע זאָך ער האָט אָפגעטהאָן, און ער האָט
 חרטה אויף דער מעשה, איז אויפגעטראָגען אויפ'ן יצר-הרע, וואָס
 האָט איהם אָנגערעדט אויף אזאַ עבירה, אַרויפגעהרט אויף
 אַ גליטש...

ווי אַ יאָהר האָט זיך געצויגען יעדע שעה, ווי אַיין אייביגקייט
 האָט אויסגעוויזען דער טאָג. קוים דערלעבט דעם פאַרנאַכט, ווען

דער רעש מיט'ן טארעראס האָבען זיך אַ ביסעל איינגעשטילט און די שטוב־צרות מיט די דאגות־פרנסה האָבען אַרויסגעשטויסען אויף אַ וויילע דעם האַרמידער פון דער גנבה. האָט זיך דער קליינער גנב אַריינגעהאַפּט אין הויף, אַריינגעהאַפּט זיך אין שטאַל פון האַלץ, פאַוואַלי זיך אַראָפּגעלאָזט אויף דער ערד, אַרויסגעצויגען פון צווישען וואַנט דאָס בייטעלע, אויפגעעפענט דאָס, געגעבען אַ קוק אַרײַן — און... דאָרטען איז געלעגען אײַן אַלטע, אָפּגעריבענע מטבע פון פאַרצײטען, וואָס האָט אַמאָל געדאַרפט באַטרעפּען צעהן קאָפּיקעס, נאָר הײַנט איז זי ניט ווערטה גאָרניט, וואָרום קײַנער נעמט זי ניט!... און דאָס בײַטעלע אַלײן איז אויך ניט ווערטה גאָרניט. אַ בײַטעלע אַ פאַרזעהעניש, אַ שלעסעל דער רוח ווײַסט וואָסערס, דאָס לעדער אָפּגעבאַרעט און פעט־פאַרסמאָלצעוועט, בײַ די ברענעס אײַנגעקאַרטשעט און פאַרנעלט, ווי בײַ אײַן אַלטער באַביצע די הױט פון פנים — אזאַ בײַטעלע האַלטען אין די הענט איז מוקצה מחמת מיאום!... טאַקי פּדאי געווען צולײַעב אזאַ פאַסקודסטווע אָפּטהון אזאַ מיאום'ע זאַך, עובר זײַן אויף אַ לאו פון די עשרת הדברות: „לא תגנב“!...

אַריינגעקומען אין שטוב אַרײַן, איז איהם די שטיפּמאַמע מכבד מיט אַרײַנטראָגען דעם אורח דעם סאַמאָוואַר. דער אורח (וואָלפּסאָהן) האָט אַ טבע איטליכס מאָל, ווען מע טראָגט איהם אַרײַן דעם סאַמאָוואַר, רײַבט ער אַ האַנט אָן אַ האַנט און טהוט אַ זאָג מיט אַ ניגון און מיט אַ גראַם: „אָט אזוי! אַצינד וועלען מיר טרײַנקען טײַ!“... איצטיגס מאָל האָט ער צוגעלעגט אויך די ווערטער: „וואָס זשע הערט זיך — ניטאָ די בײַטעלע?“... און האָט געגעבען בעת מעשה אַ קוק אַרײַן דעם בחור'על אין די אַרײַגען אַרײַן, און עס האָט זיך געלאָזט הערען אַ פאַרבאָרגענע איראָניע סאַי אין די ווערטער, סאַי אינ'ם קוק... און אפּשר האָט זיך עס נאָר אויסגעוויזען אזוי? ווי זאָגט מען דאָס: „עס ווײַסט די קאַץ וועמענ'ס פּלײַש זי האָט אויפּגעגעסען“... אָדער: „אויפ'ן גנב ברענט דאָס היטעל“... יעדענפאַלס, האָט דער גנב אין דער

מינוט פיינט געהאט דעם אורח וואָלפּסאָהן מיט ספּנות, נישט געקאָנט אָנקוקען זיין ליטוויש פנים מיט זיין ליטווישען לשון: „די בייטעלע“, און ער האָט זיי ביידען ביי זיך אין האַרצען געשאַלטען מיט קללות נמרצות!... וואָס טהוט מען מיט'ן פּאַר-שאַלטענעם בייטעלע? ס'איז ניט קיין תכלית, טאָמער געפינט מען דאָס אין שטאַל צווישען האַלץ! וואָלט מען זיך ניט צו-געאַילט אזוי אָפּצושאַפען די שיקסע, וואָלט געווען דער בעסטער פּלאַן אונטערוואַרפען דאָס בייטעלע. איצט אָבער, אז די שיקסע האָט מען שוין לאַנג דורכגעטריבען, קאָן דאָך ערשט פּאַלען דער חשד אויף די קינדער — שלעכט!...

ביינאַכט האָט ער לאַנג ניט געקאָנט אַנשלאָפּען ווערען. ער האָט ביי זיך אַליין ניט געקאָנט פּועל'ען, אז דאָס איז ניט קיין חלום, קיין בייזער חלום. ניט שוין זשע איז דאָס אמת? ניט שוין זשע איז ער אַ גנב? אַ פּשוט'ער גנב? !... און עס באַר-שלאָגט איהם אזש אַ שווייס, ווי אזוי אַ מענטש קאָן פּאַלען!... און וואָס וועט זיין ווייטער? ווייטער ווערט ער אַנשלאָפּען און עס פּלאַנטען זיך איהם בייטעלעך, און די בייטעלעך זענען ניט קיין בייטעלעך, נאָר לעבעדיגע מיאוס'ע באַשעפּענישען, אָפּגע-קראַכענע, געלע און איינגעקנייטשטע, און קאַלטע און נאַסע, אזוי ווי שרצים, זשאַבעס... און זיי ריהרען זיך און זיי קריכען איהם איבער'ן לייב, פאַרשריכען אונטער'ן קאָלנער, אונטער די פּאַכוועס — בררר!... ער האַפט זיך אויף, קוקט אונטער דער קאָלדרע, טאַפט זיך דאָס לייב — דאַנקען און לויבען גאָט, ס'איז נאָר אַ חלום... יא, אָבער ווי אזוי ווערט מען פאַרט פטור פּונ'ם בייטעלע? ס'איז ניטאָ קיין אַנדער עצה, סיידען פאַרוואַרפען דאָס ערגיץ אין אזאַ אַרט, אז קיין פּויגעל זאָל ניט וויסען. פרעגט זיך: וואוהין? צום גויישען שכן אין גאָרטען אַריין? ערגיץ ווייט אויפ'ן הייליגען אַרט? אין דער ווייבערשער שוהל? ניין. דאָס בעסטע וועט זיין — פון דער בריק אין טייך אַריין. און די בעסטע צייט דערויף איז שבת. און אזוי איז דאָס געבליבען.

שבת בייטאָג. סוף זומער. אין דרויסען איז נאָך וואַרעם. אידישע קינדער שפאַציערען נאָך אָהן אויבערשטע מלבושים. מיידלעך געהען נאָך מיט זאָנמוקלעך. צווישען די, וואָס האָבען שפאַציערט, האָט זיך געפונען אויך דער העלד מיט'ן בייטעלע. ס'איז געלעגען פאַרבאָרגען ביי איהם ווייט אין אַ קעשענע, אָנ-געפילט מיט שטיינדלעך, בכדי אַז ער וועט דאָס אַראָפּלאָזען פון בריק אין טייך אַרײַן, זאָל עס מיט זיכערקייט אַראָפּ טיעף אויפ'ן אָפּגרונט פונ'ם וואַסער. איז אָבער די צרה, וואָס די בריק איז פאַרפלייצט מיט מענטשען — און ער דאַרף, אַז קיינער זאָל ניט זעהען, ווי אַזוי ער וועט מאַכען די אָפּעראַציע. דרעהט ער זיך אַרום הין און צוריק, פאַרקוקט איטליכען אין די אויגען, און ער וואַלט געמעגט שווערען, אַז אַלע קוקען אויף איהם עפּים מאַדנע... און אפשר ווייזט זיך איהם נאָר אויס אַזוי? אַלץ די אייגענע מעשה: „אויפ'ן גנב ברענט דאָס היטעל"... נאָר אַט האָט איהם נאָט געהאַלפּען — ער האָט זיך פאַרשלאָגען אין אַ ווינקעל אונטער אַ גרויסען סלופּ פון די סוואַיעס, אויף וועלכע עס האַלט זיך די בריק, אַריבערגעפויגען זיך מיט'ן גאַנצען קערפּער איבער דער פאַרענטשע, איינגעקוקט זיך פּלומרשט אין וואַסער אַרײַן, גלייך ווי דאָרטען וואַלט ער דערזעהען גאָט ווייסט וואָס פאַר חירושים, אָנגעטאַפט מיט דער האַנט זיין קעשענע, וואו דאָס פאַרשאַלטענע בייטעלע ליגט, דערפיהלט אין האַנט אַ מיאום'קייט, אַ לעבעדיגע זאָך, אַ מין שרץ... אַרויסגעצויגען דאָס פּאַוואַלינסע פון קעשענע און צענומען די פינגער און אַרויסגעלאָזט דאָס פון דער האַנט. פּלויך — אויס בייטעלע! אויפ'ן אָרט, וואו דאָס בייטעלע איז געפאַלען, האָט זיך באַוווּזען אַ רעדעל. דאָס רעדעל איז געוואַכסען ברייטער און ברייטער, און פון דעם רעדעל איז באַשאַפּען געוואָרען נאָך אַ רעדעל און נאָך אַ רעדעל. ער האָט נאָר ניט געקאָנט אַפּרײַסען די אויגען פון דעם אָרט, וואו זיין עבירה איז געווען

לערטרונקען און זיין סוד איז געווען באגראָבען אויף אייביג.
 גאָר אַ שענע שטימע האָט איהם אויפגעוועקט פון זיינע מחשבות,
 און אַ זיסער געלעכטער האָט איהם אָפגעקלונגען אין די
 אויהערען.

— פישעלעך שווימען? הא-הא, וואָס דען שטעהט מען
 אזוי לאַנג און מע קוקט?

ער דרעהט-אויס דעם קאָפּ און דערזעהט דעם חזנ'ס מיידעל
 מיט איהרער אַ חבר'טאָרין.

— איהר זענט שוין דאָ לאַנג? — טהוט ער אַ פרעג ביים
 חזנ'ס מיידעל מיט דער חבר'טאָרין.

— די גאַנצע צייט, הא-הא! — ענטפערען זיי איהם ביידע
 מיט אַ געלעכטער. ביי זיי איז דאָס אַ געלעכטער, און איהם ווערט
 איינגעפאלען אינוועניג, טאָמער האָבען זיי געזעהען וואָס ער האָט
 געטהאָן...

גאַרישער בחור'על! אומזיסט געווען זיין מורא. איהם האָט
 אָפגעוואַרט איין אַנדער צרה, וואָס דערויף האָט ער זיך גאָר ניט
 געריכט. איהם איז באַשערט געווען איבערצולעבען, ווי מיר
 וועלען דאָס באַלד זעהען, אַ נייע דראַמע מיט'ן נאָמען „דעם חזנ'ס
 מיידעל“.

דעם חזנים מיידעל

צאלי דעם חזנים פאכטער. — א פלאספיייעריג פארליעכעניש. —
 זיין איבערשרייבעניש צווישען צוויי יונגע הערצער. — זיין ברעף
 פאלט-אריין אין פרעמדע הענט.

די זעלבע דאלע, וואָס אין דער נרויסער שטאָרט שפּיעלען
 איצט נימנאָזיסטען און סטודענטען, האָבען אין דער קלענערער
 שטאָרט אין יענער צייט געשפּיעלט די תלמידים פון דער „אויזדנע“.
 איין זאך האָט זיי נאָר געפּעהלט — אַ באַזונדערע אונטער-
 ווייטער זענען דאָס געווען העלדען אין פּולען זין פון וואָרט. זיי
 איז געווען דערלויבט אַלסדינג, וואָס פאַר סתם תּרדיונגלעך איז
 ניט געווען דערלויבט. אַשטויגער, אַפּצומהון אַ שפּיעל דעם שמש
 פון שוהל, באָרען זיך אין טייך אויסער דער „קופּאלני“, פּראַווען
 ליצנות מיט וועמען זייער האַרץ געלוסט, און אפילו רעדען מיט
 אַ מיידעל, נאָר אַבי פון לייטישען שטאַנד, פון בעל-הבתּישען גראַד.
 און מיידלעך זענען געווען נאָך זיי די כּפּרה! איך מוז מיך אָבער
 פּאַרהאַפּען באלד אויפ'ן אָרט און מאַכען אַ באַמערקונג, אַז דאָס
 איז ניט געווען קיין „פּלירט“ און ניט קיין ראָמאַנען. דאָס זענען
 געווען די ריינסטע און סאַמע הייליגסטע באַציהונגען, וועלכע זענען
 נאָר מעגליך צווישען יונגע קינדער פון ביידע מינים. עס וועט
 ניט זיין איבערטריבען אויף אַ האָר, ווען איך וועל זאָגען, אַז די
 באַציהונגען צווישען מלאָכים קאָנען ניט זיין ריינער און אומ-

שולדינער, ווי יענע באציהונגען, וואָס זענען געווען צווישען דעם חזו"ם מיידעל און צווישען דעם יונגען העלד פון דער דאָזיגער ביאָגראַפיע. וואו, ווען און ביי וועלכע אומשטענדען זייער ערשמע באַקאַנטשאַפט איז פאַרגעקומען — איז שווער צו געדענקען אַקוראַט, און ס'איז אויך ניט אזוי וויכטיג. קיין אַנדער צייט און קיין אַנדער פּלאַץ אויף צו באַגעגענען זיך איז אין שטאָדט ניט געווען, אויסער שבת בייטאָג אויף דער בריק, וואָס פיהרט צו די „פיר-וואָרקעס“. ווער פון די צוויי האָט אָנגעהויבען פריהער צו רעדען, דער בחור אָדער דאָס מיידעל, און וואָס איז צום ערשמען מאָל גערעדט געוואָרען — איז אויך ניט מעגליך פעסטצושטעלען. אָנ-געהויבען האָט זיך עס זיכער פון אַ שאַרפען קוק. דערנאָך אַ שטייכלע. דערנאָך אָנגעריהרט זיך פּלומרשט אומגעהרען מיט די עלענפּויגענס. דערנאָך אַ נעם געגעבען זיך צום היטעלע: „זדראַסטי“ (נוט מאָרגען). דערנאָך שוין אָהן אַ נעם-געבען זיך צום היטעלע: „קאַס פּאַזשיוואַיעטיע?“ (וואָס מאַכט מען ?). דערנאָך, ביי שפּעטערע באַגעגענישען, שטעלט מען זיך אָפּ אויף אַ פּאַר מינוט אַ רעד טהון וועגען גאַנץ אומבאַדייטענדע זאַכען און מע טהוט אַ שמועס וועגען אַ צווייטער באַגעגעניש:

ער: אויף וויעדערזעהען.

זי: ווען? וויעדער שבת?

ער: ווען זשע, אז ניט שבת?

זי: וואו? וויעדער אָט דאָ, אויף דער בריק?

ער: וואו דען זשע?

זי: אפשר איין אַנדער אָרט?

ער: דהיינו?

זי: וואו וועט איהר זיין שמחת-תורה צו הקפות?

ער: וואָס הייסט וואו? אין גרויסען בית-המדרש.

זי: פאַר וואָס ניט אין דער קאַלטער שוהל?

ער: דאָרט, וואו אייער טאַטע דאווענט?

זי: וואָס מאַכט דאָס אויס?

ער: מיין טאטע וועט זיך האַפּען, וואו בין איך.
 זי: אויב איהר זענט א יונגעלע, וואָס האָט מורא פאַר'ן
 טאטען...

ווייטער לאָזט ער זי ניט ענדיגען, וואָרום עס דערלאַנגט איהם
 ביי דער זיעפעטער ריפּ. סטייטש — מע זאָגט איהם, אז ער איז
 א יונגעלע, וואָס האָט מורא פאַר'ן טאטען! און ווער זאָגט
 דאָס איהם?! ... ער געפינט אײן אויסרעד אויף אַרויסצורדעהען
 זיך אָבער קונציג, ווי אַ מוזיק. ער האָט איהר וואָס צו זאָגען אַ
 נויטיגע זאך. נאָר אזוי ווי זי איז ניט אַליין, זי איז מיט איהר
 חבר'טאָרין, קאָן ער עס איהר ניט זאָגען. דעם חזנ'ס מיידעל
 ווערט דוּיט און טהוט אַ וואונק צו איהר חבר'טאָרין, זי זאָל אָפּ-
 געהן אַ פּאַר טריט ווייטער. יענע פּאָלגט, און זיי בלייבען אינ-
 צווייען. זי איז גרייט אויסצוהערען דעם סוד. ער לאָזט זיך ניט
 לאַנג וואַרטען און, פּלאַנטענדיג מיט דער צונג, גיט ער איהר איבער
 אַט וואָס: „ער האָט איהר שוין לאַנג געוואָלט זאָגען, אז ער
 וואָלט אַ בעלן געווען זעהען זיך אַמאָל מיט איהר אַליין, אָהן
 באַגלייטערינס, אָהן חבר'טאָרינס.“ „מאלע וואָס! און זי וואָלט
 דען ניט געוואָלט רעדען מיט איהם אונטער פיער אויגען, אָהן
 באַגלייטערינס און אָהן חבר'טאָרינס? — קאָן זי אָבער ניט. מע
 לאָזט זי ניט אָפּ אַליין. די מאמע גיט אַכטונג, זי זאָל ניט זיין
 אַליין. נאָר ער באַדאַרף ניט מורא האָבען פאַר איהר חבר'טאָרין.
 זי איז אַ מיידעל אַ שטילע, אײן עהרליכע, און האָט אַליין אויך
 געהרען, אַ בחור זאָל מיט איהר רעדען, און אויב ער וויל וויסען,
 איז אַט דאָס מיידעל אויך פאַרליעבט אין אַ בחור“... „אויך
 פאַרליעבט? איז די משמעות, אז זי, דעם חזנ'ס מיידעל, איז
 אַ ורד אי פאַרליעבט? וואָלט ער וועלען וויסען, ווער איז יענער
 גליקליכער?“... „אז ער וועט אַלסדינג וויסען, וועט ער גיך אַלט
 ווערען“...

דאַרף מען נאָך האָבען אַ ווייטערען פירוש אויף די דאָזיגע
 ווערטער? פאַרשטעהט מען דען ניט, אז דער דאָזיגער גליקליכער —

דאָס איז ניט קיין אנדערער, נאָר ער אליין טאָקי ? און טאָמער איז נאָך פאָרהאָן אַ שטיקעל ספּק אין דעם, איז גענוג איין קוק אויף איהר ליכטיג־שיינענדיג פנים און אויף איהרע מיט גליק שטראַהלענדיגע אויגען. אַ באַקאַנט פנים. באַקאַנטע אויגען. וואו האָט ער געזעהען אָט דאָס ווייסע מיידעל מיט די בלאַנדע גע־גרייזעלטע האָר ? אפילו די האַנט איהרע איז איהם קענטליך. אַ ווייס הענטעל מיט דינע לאַנגע פינגער. אַ ווייס הענטעל, אַ גלאַטס און אַ וואַרעמס. דאָס ערשטע מאָל אויף זיין לעבען בכלל, אַז ער האַלט אַ מיידעל'ס האַנט...

ווי אַיין עהרליכער איד, וואָס קוסט־אַרויס אויף משיח'ען, אַזוי האָט ער גענומען אַרויסקוקען אויף דעם גליקליכען יום־טוב שמחת־תורה. די צייט איז איהם אָבער געווען צו לאַנג צו וואַרטען. ווי פון פּעך האָבען זיך געצויגען די טעג. ער איז שיער ניט משוגע געוואָרען. און ער האָט זיך אַנטשלאָסען אויסגיסען דאָס האַרץ אויף פּאפיער אין דער פּאַרם פון אַ בריעף, אַליין נישט צו וויסען, צוליבע ווען און צוליבע וואָס ? אַ טאָג מיט אַ נאַכט האָט דאָס שרייבען צוגענומען, און געשריבען האָט זיך עס ווי אַ וואַסער, וואָס לויפט אומגעשטעהרט, ווי אַ פּאַנטאַן, וואָס מע האָט אָפּגעלאָזט אַלע זיינע קראַנען. דאָס שרייבען וואָלט קיינמאָל קיין עק ניט געהאַט, ווען ס'זאָל ניט געווען אויסגעהן פּאפיער. ווי דער פּאַרפּאַסער זאָל זיין ניט קיין גביר, וואָלט ער היינט אַ סך, אַ סך באַצאָהלט פּאַר'ן דאָזיגען דאָקומענט!...

אַצינד איז געבליבען נאָר איין זאַך: ווי אַזוי קומט די קאַז איבער'ן וואַסער ? ווי אַזוי וועט זי באַקומען דעם דאָזיגען בריעף ? איין עצה נאָר איז פּאַרהאָן: איבערשיקען איהר דעם בריעף דורך איהר חבר'טאָרין. דאָס וועט הייסען אַזוי גוט, ווי אַריינצונעמען אינ'ם סוד אַ דריטע פּערזאָן, פּאַרטרויען זיך פּאַר אַ זייטיג מיידעל, וואָס מע קען זי ניט און מע ווייסט זי ניט. וואָלט אפּשר אין דעם אויך ניט געווען קיין מניעה, איז אָבער אַ חסרון: ווי אַזוי קומט מען צו צו אָט דער דריטער פּערזאָן ?

איז דערצו אויך דאָ אַ רפואה : מע וועט מוזען אַרײַנשלעפען נאָך אַ פערטע פּערזאָן. דאָס איז דער בחור, וואָס דעם חזנ'ס מײדעל'ס חבר'טאָרין איז אין איהם פאַרליעבט. אַ בחור מיט אַ בחור — איז נאָר אַנדערע ווערטער. אַ בחור מיט אַ בחור קאָנען אומגעשטעהרט זיך צונויפּרעדען און אָפּהאַנדלען צווישען זיך די גרעסטע סודות. איצט איז נעבליבען נאָר איין קלייניגקייט — אויפּזוכען דעם בחור און פאַרבינדען מיט איהם ברודערשאַפט. דאָס איז, דאַכט זיך, נאָר אַ גרינגע זאַך. נאָר נישט אַזוי ניד טהוט זיך עס, ווי סע רעדט זיך.

דער בחור איז געווען אַ יונג אַ פּריקאזשציק אין איין אַייזען־געשעפט („זאַליאַז“), אַ גאַנץ שענער אויפ'ן פנים, נאָר הענט האָט ער געהאַט אַ פּאַר — דאָס, וואָס מע רופּט'אָן „ידיים“. צו־טרעטען צום בחור איז ניט אַזוי שווער, ווי ס'איז שווער געווען צו זאָגען איהם, אויף וואָס מע דאַרף איהם האָבען. שוין ביי'ם ערשטען אַרויסטרעט איז שיער אויסגעפּאַלען אַ שטיקעל סקאַנדאַל. דער בעל־הבית'טע פונ'ם אַייזען־געשעפט, אַ אידניע איין אָנגע־פעלצטע, גאָרניט נאָכ'ן סעזאָן, מיט שוואַרצע הענט און מיט איין אונטערנגעשוואַרצטער נאָז (פון דעם, וואָס זי ווענט שרויט און צוויקעס מיט די הוילע הענט און שנייצט מיט די זעלבע הענט די נאָז), איז ניט געפּעלען געווען די מעשה, וואָס איהר פּרי־קאזשציק קען זיך מיט ראַבינאָוויטש'עס יונגעל. וואָס פאַר „דאָ־טשיניעניעס“ קאָן האָבען אַ בחור אַ פּריקאזשציק מיט רב נחום ראַבינאָוויטש'עס אַ יונגעל ? איז איין מאָל אַוועק. דאָס אַנדערע, אַז ס'איז געקומען צום רעכטען שפּיץ, און שלום האָט איהם אַ זאָג געגעבען, אַז ער האָט אַ בקשה צו זיין פּלה, האָט זיך דער פּרי־קאזשציק אויפּגעבלאָזען, ווי אַ האָהן אויף אַ קאַץ, ווען זי האַפט זיך אַרײַן צו זיינע היהנער : „פון וואָנען ווייסט דו, אַז איך האָב אַ פּלה ? “ „איך בין באַקענט מיט איהר חבר'טאָרין“. „מיט'ן חזנ'ס מײדעל ? ע ! דאָרט וועסט דו האָבען אַ ביינברעכער... שלום פאַרשמעהט ניט, וואָס הייסט דאָס, אַייגענטליך, אַ „ביינ־

ברעכער". נאָר נאָכ'ן פריקאזשציק'ס געלעכטערעל שטויסט ער זיך, אז דאָס דארף זיין ניט פון די אָנגענעהמע זאכען. טהוט ער איהם אַ פרעג: „ווער איז דער ביינברעכער?" ... „דאָס איז שוין מיין עסק... נאָר לאָמיר האָרכען, וואָס איז די בקשה?" שלום ציהט־אַרויס דעם געפאקטען בריעה פון קעשענע און גיט איהם איבער דעם פריקאזשציק: „אַט דאָס דארף אַייער פֿלח איבער־געבען דעם חזנ'ס מיידעל און איבערשיקען מיר דורך אַיך טאקי אַיין ענטפער". דער פריקאזשציק נעמט־צו דעם בריעה, באַטראַכט דעם קאָנווערט פון אַלע זיימען: „אַט דאָס איז נאָר? קום צו געהן מאָרגען, וועסט דו מסתמא באַקומען אַיין ענטפער".

אַראָפֿ אַ שטיין פונ'ם האַרצען. אויף מאָרגען אין דער אָפֿ־געשטעלטער צייט האָט שלום באַקומען פונ'ם פריקאזשציק אַיין ענטפער, אז ער האָט נאָך ניט קיין ענטפער. „קום צו געהן מאָרגען, וועט געוויס זיין אַיין ענטפער". אויף מאָרגען וויעדער דאָס אייגענע — נישטאָ נאָך קיין ענטפער! דאָ האָט שלום באַ־מערקט — און אפשר האָט זיך איהם נאָר אויסגעוויזען אַזוי, — אז דער פריקאזשציק שמייכלט עפּים מאָדנע אונטער. צו דעם חשד איז צוגעקומען נאָך אַ חשד: דער פריקאזשציק האָט איהם אַ זאָג געגעבען מיט אַ זיפּצעל: „ווען איך זאָל קאָנען שרייבען, אַזוי ווי דו!" ... „פון וואָנען ווייסט דו, ווי אַזוי איך שרייב?" „מיין פֿלח האָט מיר דערצעהלט". „פון וואָנען ווייסט דיין פֿלח?" „זי ווייסט עס פונ'ם חזנ'ס מיידעל".

אַ תּירוץ איז דאָס אפילו אַ נישקשה־דיגער, און ס'איז אַודאי זעהר אָנגעלעגט צו הערען אַזאָ קאָמפּלימענט פון אַ מיידעל, וואָס מע האָט זי ליעב. נאָר פון דעסטוועגען און ניט ווילענדיג גנבה'ט זיך אַריין אַ מחשבה זרה: טאָמער האָט דער פריקאזשציק ניט איבערגעגעבען דעם בריעה און האָט איהם בעסער אַליין גע־לייענט? ... דער דאָזיגער געדאַנק לאָזט ניט שלאָפען. קוים דער־וואַרט זיך אויף אַיין ענטפער! דאָס איז געווען שוין ערב יום־טוב. דער פריקאזשציק איז איהם געלאָפען אַקעגען און אַריינ־

גערקט אין האַנט אַרײַן אַ געל שטיקעל פּאַפּיער, צונויפגעלעגט אין פּיערען, אָהן אַ קאַנווערט, נאָר מיט טריוואַכס פּאַרוויגעלט און צוגעקוועטשט מיט אַ מטבע. דאָס איז געווען דאָס לאַנגערע וואַרטעטע בריוועל פּונ'ם חזנ'ס מיידעל, געשריבען מיט דינע לאַנגע אותיות, וואָס האָבען דערמאָנט איהרע דינע לאַנגע פינגער. דאָרט איז געשטאַנען, אַז זי האָט זיין בריעף מיט טרערען אין די אויגען געלייענט עטליכע מאָל, און עס טהוט איהר באַנג, וואָס זי קאָן ניט אַזוי שרייבען, ווי ער. „זי זאָל האָבען פּליגעל, וואָלט זי צו איהם געפּלייגען. זי זאָל קאָנען שווימען, וואָלט זי אַלע ימים איבערגעשוואַמען, אַבי צו איהם צו קומען. און אויב ער מיינט, אַז זי קאָן יאָ שלאָפען רוהיג, האָט ער אַ טעות. און זי קוקט שוין אַרויס אויף דעם שמחת־תּורה מיט אַלע אויגען, וואָרום אַ האַרץ פּיהלט אַ האַרץ!“ ... צום סוף האָט זי איהם געוואָהרענט, ער זאָל צו איהר מעהר קיין בריעף דורך אַזאַ וועג ניט שרייבען, וואָרום זי איז זיכער, אַז דעם בריעף האָבען געהאַלטען פרעמדע הענט... דאָ קומען איהם אַקעגען דעם פּריקאַזשציק'ס „ידיים“, און עס וואַרפט איהם אַרײַן אין אַ קעלט מיט אַ היץ, אַז ער שטעלט זיך פּאַר, ווי אַזוי דער פּריקאַזשציק האָט געעפּענט דעם קאַנווערט און געלייענט זיין בריעף, וואָס ער האָט אויסגעגאַסען פּאַר'ן חזנ'ס מיידעל! ... נאָר ער עסט זיך ניט אָפּ לאַנג דאָס האַרץ, וואָרום אַט־אַט איז שמחת־תּורה און אַט באַלד וועט ער זי זעהען, שטעהן געבען איהר, רעדען מיט איהר — מיט'ן חזנ'ס מיידעל...

שמחת־תורה צו הקפות

די נאכט פון שמחת־תורה. — די פאעזיע וואס פאר הקפות. —
אידען האפען א טענצעל. — ווייבלעך און מיידלעך קושען די
רייניגקייטען. — די הימלען עפענען זיך און סלאכים זינגען שירה.

ווען איך בין געטהע — אָסור אויב איך וואָלט באַשריבען די
צרות פון אַ יונגען ווערטער. איך וואָלט שוין בעסער באַ־
שריבען די צרות פון איין אָרעם בחור'על, וואָס איז געפעהרליך
פאַרליעבט אין אַ חזנ'ס אַ מיידעל. אָדער ווען איך בין היינע —
אָסור אויב איך וואָלט באַזונגען די „פּלאָרענטינישע נעכט“. איך
וואָלט שוין בעסער באַזונגען די נאָכט פון שמחת־תורה, בעת אידען
נעהען צו הקפות און יונגע ווייבלעך און שענע מיידלעך קלויבען
זיך צונויף אין שוהל, מישען זיך אויס מיט די מאַנספילען —
שמחת־תורה מעג מען. זיי קושען די תורה, שפּרינגען און רופען
און קוויטשען אויף אַלערליי טענער: „דערלעבט איבער אַ יאָהר!“
און באַקומען צוריק איין ענטפּער: „גם אתם! גם אתם!“...

נאָך מיט אַ שעה אָדער צוויי פאַר די הקפות קומען זיך צו־
נויף די קליינע קינדער, יונגלעך און מיידלעך, קלעטערען־אָרויף
אויף די בענק, די פּאָהנען פּלאַטערען, די עפעל זענען רויט, די
ליכטלעך ברענען, און די בעקלעך זייערע זענען ניט ווינציגער רויט
ווי די עפעל, און די אויגען לויכטען ניט ערגער ווי די ליכטלעך.
דאָס איז קליינ־וואַרנ. די עלטערע בחורים'לעך, די נמראַ־יונגלעך

אָדער תלמידים פון די קלאַסען — די שפּאַציערען נאָך דערווייל אַרום אין דרויסען אויפ'ן שוהל-הויף. די לופט איז נאָך לינד און שיטער. דער הימעל איז אויסגעשטערענט. עס פיהלט זיך יום-טוב אין דער גאַנצער וועלט. אפילו די שטילקייט איז אַ יום-טוב'דיגע. קיין זאך איז ניט אימשטאַנד צו שטעהרען די הייליגקייט פון דער דאָזיגער נאַכט פון שמחת-תורה, ווען דאָס אויסדער-וועהלטע פּאָלק איבער דער גאַנצער וועלט פּרעהט זיך מיט זיין הימעלשער מתנה. און טאָמער פּאָהרט-דורך דערביי אַ גויישע פוהר און הויבט-אויף אַ געדיכטען שטיקענדיגען שטויב; טאָמער פליהט-דורך אַ פּאָטשטאָווע גלעקעל — דיון, דיון, דיון, עס פּאָהרט אַ „קנעפעל" — ווער הערט זיי? דער שטויב וועט זיך אָפּלעגען, דאָס גלעקעל וועט פּאַרלירען געהן ערניץ ווייט-ווייט — און די נאַכט בלייבט אַלץ הייליג, אַלץ יום-טוב'דיג, וואָרום ס'איז דאָך שמחת-תורה אויף דער וועלט! אַ שוואַרצע קאַץ לויפט-דורך פּאַר ביי מיט איהרע גלאַט-סאַמעטענע טריט און שניידט-דורך דעם גאַנצען שוהל-הויף אין דער ברייט און ווערט פאַרשוואַנדען. אַ הונט רופט זיך אָפּ ערניץ פון אַ ווייטער גויישער גאַס מיט אַ בילען אין אַ לאַנגען מינאַרנעם טאָן און ווערט אַנשוויגען — און די נאַכט בלייבט אַלץ הייליג, אַלץ יום-טוב'דיג, וואָרום ס'איז דאָך שמחת-תורה אויף דער וועלט. און עס אָטעמט זיך אַזוי גרינג. און אויפ'ן האַרצען איז אַזוי גוט, אויף דער נשמה אַזוי אויפ-געלעגט. אַזוי גדול'דיג איז מען ביי זיך. אַ קלייניגקייט — דאָס בין איך, און דאָס איז די נאַכט פון שמחת-תורה, און דאָס איז אַ הימעל, און דאָרט איז גאָט — מייַן גאָט, מייַן הימעל, מייַן יום-טוב!

— קינדער! מע געהט שוין מיט די הקפות!

מע האַפט זיך אַריין אינוועניג אין שוהל — ווער? וואָס?
עס הויבט זיך גאַרניט אָן. דערווייל דאַווענט מען ערשט מעריב.
צאָלי דער חזן פון דער קאַלטער שוהל שטעהט ביי'ם עמוד מיט זיינע צוויי משוררים. אַ שוואַרצער בחור'עץ מיט גראַבע

ליפען — א באַס. דער אַנדערער, איין אויסגעדראַרט יונגעלע מיט אַ ווייס פנימ'על — אַ סאָפּראַנאָ. און דער חזן אַליין, רב צאָלי, מיט זיין גאָלדענעם האַלז — אַ איד אַ הויכער, אַ געלער, מיט איין אויסגעפויגענער נאָז, ווי אַ שופּר, מיט דינע געגרייזעלעטע פּאה'לעך און מיט אַ געלער געגרייזעלטער באָרד, וואָס זעהט-אויס, ווי אַ צוגעפונדענע — ווער וועט דאָס גלויבען, אַז אַזאַ פּאַרזעהעניש וועט האָבען אַזאַ שענע צאַרטע איידעלע ליעבע טאַכטער? ... „דעם הזנ'ס מיידעל“ — דאָס איז זיין טאַכטער, און צאָלי דער חזן — דאָס איז איהר פאָטער, וואָס באַריהמט זיך פאַר אים-ליכען, אַז ער האָט אַ מיידעל — איז זי איינע ביי גאָט, די אַנדערע ביי איהם. איין חסרון נאָר — זי וויל ניט אַ פּלה ווערען. „וועמען מע זאָל איהר ניט רעדען — איז איין מאָל ניין. נאָר ס'וועט איהר העלפען, ווי אַ טוידטען באַנקעס. אַז ס'וועט קומען דער רעכטער זיווג, וועט זי שוין מוזען זאָגען יאָ. אַניט, נעמט מען זי פאַר די צעפּ. און פאַר נויט איז דאָ אַ שמעקען!“ ... אַזוי זאָגט ער אַליין, צאָלי דער חזן, נעוויינליך אין אַ שפּאַס, און באַווייזט זיין יאַמשאַווע שמעקען מיט דער אַלטער פאַרגעלטער עלפאַנט-בינעריגער גאַלקע.

מע האָט שוין אָפּגעדראָוענט מעריב אין דער קאַלטער שוהל, און צו קפּות איז נאָך ווייט: מע האַלט ערשט ביי „אַתּה הראית לדעת“ און מע טיילט-אויס צווישען די מזרח-וואַנט-בעלי-בתים די פּסוקים פּון „אַתּה הראית“, וועלכע יעדער זאָגט זיך אָפּ שמעהענדיג אויף זיין פּלאַץ, און אימליכער באַזונדער מיט איין אַנדער קול און מיט איין אַנדער נוסח. דאָס הייסט, דער נוסח איז איין און דער זעלבער נוסח אויף דער גאַנצער וועלט, נאָר מחמת יעדער האָט זיך זיין שטימע מיט זיין טעמפר און מע שרעקט זיך אַ ביסעל איבער פאַר דעם אייגענעם קול, קומט-אויס ניט דאָס, וואָס מע וואָלט אַליון געוואָלט, און דאָס דריידעל, וואָס מע לאָזט איבער אויפ'ן סוף פּסוק, געהט אינגאַנצען פאַרלוירען...

די קאלטע שוהל איז גענוג גרויס און פרייט און הויך און אָהן אַ סטעלי, נאָר מיט אַ דאָך — און דערפאַר רופט מען זי די „קאלטע“ שוהל. דער דאָך איז צעמאַהלט ווי אַ הימעל — בלוי, שוין אַ ביסעל צו בלוי, אַזש גרין. דער פאַרבער האָט אַרײַבער-געחאַפט די מאָס. און די גלאַנצענדיגע שטערען זענען אַ ביסעל צו גרויס. יעדער שטערען איז אַ ביסעלע קלענער פון איין עפעל און האַפט דעם אָפּפּליק פון אַ קאַרטאָפּעל, אַרום און אַרום באַגילט מיט גאָלד. אויסגעלעגט זענען די קאַרטאָפּעל, דאָס הייסט די שטערען, ניט אַזוי, ווי די שטערען אין הימעל, אָהן אַ שום אָרדענונג — ניין! נאָר אויסגעלעגט שורות-ווייז, נאָהענט און געדיכט איינס נעבען דאָס אַנדערע. פון אין מיטען צענטער, אויף לאַנגע מעשענע שטריק, הענגען-אַראָפּ אַלטע פאַרצייטיגע הענג-לייכטער פון אַלטען געלען פאַרגרינטען מעש. פון דעם זעלבן אַלטען פאַרגרינטען מעש זענען אויך די העסעס, וואָס אויף די ווענט — און אַלץ איז אָנגעפאַקט מיט ליכט. אַלע ליכט ברענגען. ס'איז אַזוי ליכטיג, אַז עס דאַכט זיך, אַז ליכטיגער קאָן שוין נאָר ניט זיין.

פון וואַנען האָבען זיך גענומען אַזוי פיעל אירען, קיין עין-הרע, און ווייבער, און ווייבלעך, און בחורים, און מיידלעך, און קליינע קינדער? שלום איז דאָס דעם ערשטען מאָל אין דער קאלטער שוהל, און ניט ווילענדיג קומט איהם אויפ'ן זינען דער פּסוק: מה טובו אוהליך יעקב — ווי שען זענען דינע געצעלטען, יעקב! ... עם קומט איהם אָן ניט גרינג צו באַקומען איין אָרט אויף צו זיצען. אַ גליק, וואָס דער שמש האָט איהם דערקענט — ס'איז דאָך רב נחום ראַבינאָוויטש'עס אַ זעהנדעל, דאַרף מען איהם מאַכען איין אָרט, און דוקא אין שפיעגעלבאַנק, צווישען בעלי-בתים.

וואו האַלט מען? דער רעש מיט'ן טומעל זענען אַזוי גרויס, אַז מע הערט נישט דעם חזן, נישט זיינע משוררים. אומזיסט איז דעם עולם'ס שרייען „שא!“ אומזיסט איז דעם שמש'ס קלאַפּען

אין טיש. וויבלעך גראגערען, מירלעך לאכען, קינדער פישטשען. אָט שטעהט אַ יונגעלע מיט ביטערע טרערען. „וואָס ווינסט דו, יונגעלע?“ — מע האָט איהם אַראָפגעוואָרפען דעם עפעל פון דער פּאָהן אומגעהרען און צעטראָטען מיט די פיס. וואָס וועט ער איצטער טהון אָהן אַיין עפעל? ... און נעבען יונגעלע זיצט אַ בחור און שטשירעט די צייהן, לאַכט פונ'ם יונגעלע'ס טראַנגעדיע. פּאַרדריסט דאָס שלומ'ען, לאָזט ער זיך אַרײַן מיט'ן בחור אין אַ דיסקוסיע: „וואָס איז דער געלעכטער?“ — ענטפּערט איהם אָפּ דער בחור און הערט ניט אויף צו פּאַוויזען די צייהן: „אַ יונגעלע אַ שוטה!“ פּאַרדריסט דאָס שלומ'ען נאָך מעהר: „נו, און דו אין זיינע יאָהרען האָסט געהאַט מעהר שכל?“ דאָ הערט דער בחור אויף צו לאַכען און ענטפּערט אָפּ שוין ווי אַ שיינעץ: „וויפיעל שכל איך האָב געהאַט אין זיינע יאָהרען געדענק איך ניט, נאָר אַז איצט האָב איך מעהר שכל אין פּיאַטע, וויפיעל דו אין קאָפּ — דאָס איז זיכער, האָטש דו געהסט אין די קלאַסען און האָטש דו ביזט נחום ראַבינאָוויטש'עס זוהן“ ... וואָלט דאָס ניט געווען אין דער קאַלטער שוהל צווישען פרעמדע, וואָלט נחום ראַבינאָוויטש'עס זוהן זיך אַנדערש אָפּגערעכענט מיט איהם. דאָ האָט ער אָבער געמוזט האַפען אַ שווייג, וואָרום צווישען יאָ און ניין וואָלט ער געקאָנט זיין אַ געפּאַטשטער פונ'ם דאָזיגען בחור דעם עזות־פנים. און אַגב האָט ער שוין דערהערט אינ'ם גרויסען טומעל מיט'ן גרויסען רעש די ליעבע ווערטער: „התורני רב שמשון־זאב ברב חיים־צבי הפהן, תן כבוד לתורה!“ „התורני רב משה־יעקב ברב נחמ־דוב הלוי, תן כבוד לתורה!“ ... די משמעות, אַז די הספות האָבען זיך שוין אָנגעהויבען. וואו זשע איז דעם הונג'ס מידעל? ...

„אַנא ה' הושיעה נא!“ — דער ערשטער טור האָט זיך גע-
ענדיגט מיט אַ ניגון, מיט'ן גראָבען ניגון „הידאָ“, און מיט אַ
טענצעל. און ער פּאַן הקפה א'! און דער שמש רופט שוין
וועדער אויס מיט זיין הייזעריגען קול און מיט'ן זעלבען נוסח:

„התורני דער און דער, תן כבוד לתורה!“ „התורני דער און דער, תן כבוד לתורה!“ און אָט אזוי האָט זיך געענדיגט די צווייטע הקפה, די דריטע, די פערטע. נאָך יעדער הקפה דער זעלבער גראַבער ניגון מיט'ן זעלביגען טענצעל — און דעם חזנ'ס מיידעל זעהט מען ניט.

שלום רוחט ניט, קוקט אויף אַלע זייטען, טאַמער וועט ער זי פאַרט אַמאַל דערזעהען — נישטאָ זי! ניט זי, ניט איהר חבר'— טאַרין! ניט שוין זשע האָט זי איהם אזוי מיאום אָפגענאַרט?... אָדער אפשר האָט זי ניט געקאָנט קומען? אפשר האָט זיך מיט איהר עפּים געטראַפּען? אפשר איז מען זיך דערנאַנגען פון זייער אָפּרעדען און מע האָט זי איבערגעלאָזט אין שטוב אונטער'ן שלאָס? אויף צאָלי דעם חזן איז צו גלויבען! אַ מענטש, וואָס שלעפט פאַר די צעפּ און ניט מיט אַ שטעקען!... און די שוואַרצע געדאַנקען און פינסטערע מחשבות האָבען גאָר קיין גרעניץ...

אַפּנים, דעם שמש האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז דאָס, וואָס נחום ראַבינאָוויטש'עס בחור'על דרעהט זיך, קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען, זיצט ניט אַיין אויף אַיין אָרט, איז אַ סימן, אַז ער גאָהרט, ער געהט אַויס נאָך אַ הקפה. און אפשר האָט איהם איינער פון די גבאים אַ וואונק געגעבען, ער זאָל ראַבינאָוויטש'עס זעהנדעל אויך מכבד זיין מיט אַ הקפה? יעדענפאַלס, האָט זיך צווישען אַנדערע נעמען פּלוצים דערהערט אויך זיין נאָמען: „הבחור שלום ברב מנחם־נחום, תן כבוד לתורה!“... דאָס גאַנצע בלוט איז איהם אַריין אין פנים, נישט געקאָנט אַריבערטראָגען די בעל־הבתישע אויגען, וואָס האָבען אויף איהם געקוקט. ער האָט זיך געפיהלט, ווי עס פיהלט זיך יעדער בחור, אַז מע רופט איהם אויף מפּטיר. און איידער ער האָט זיך אַרומגעקוקט, וואו ער איז אין דער וועלט, האָט איהם שוין דער שמש אונטערגעטראָגען אַ רייניגקייט, און ער שמעהט שוין אין דער רייע מיט אַ פינטעל אידען און מיט אַ גרויסער ספר־תורה אין די הענט, און די פּראָ־צעסיע געהט שוין אָן: דער חזן רב צאָלי געהט אויף צו פריהער

און זינגט: „עוזר דלים, הושיעה נא!“ ווייבלעך און מיידלעך רייסען זיך, קושען די ספר-תורה און ווינטשען איהם: „דערלעבט איבער א יאָהר!“ ער פיהלט זיך מאָרנע, וואָס מע זאָגט איהם „איהר“, און איז צעטומעלט פונ'ם אומגעריכטען פּבּוד, און איז גרויס ביי זיך, וואָס ער געהט אין דער רייהע, איין בחור צווישען אזוי פיעל אידען — און נאָר דערפאַר, וואָס ער איז ניט קיין אַבי-ווער, רב נחום ראבינאוויטש'עס אַ זוהנדעל, פאַרט אַ „טאַטענ'ס אַ קינדר“!... נאָר סאַמע אין רעכטען טומעל דערפיהלט ער אַ קוש אין האַנט אַרײַן: „דערלעבט איבער אַ יאָהר!“ ער הויבט-אויף די אויגען, דערזעהט ער — ס'איז זי, דעם חזנ'ס מיידעל, און איהר חבר'טאָרין, פאַרשטעהט זיך, נעבען איהר.

אַלע הימלען עפענען זיך און מלאַכים נידערען-אַראָפּ און זינגען שירה. זיי באַזינגען די וועלט, וואָס גאָט האָט באַהערשט — אזא גוטע, זיסע, שענע, ליעבע וועלט! זיי באַזינגען די מענטשען, וואָס גאָט האָט באַשאַפען — אזעלכע גוטע, זיסע, שענע, ליעבע מענטשען! ס'איז אזוי גוט, אז עס ווילט זיך וויינגען פאַר גוטס-קייט. און אין האַרצען זינגט זיך איהם צו די מלאַכים: „שלום עליכם, מלאכי השרת!“...

אמת, די ערשטע מינוט איז איהם געווען פריקע און וואונ-דערליך. אַנשטאַט דעם זי זאָל קושען די ספר-תורה, האָט זי אַ קוש נעגעבען זיין האַנט! איז דאָס אפשר געווען אומגעריכט? ניין, נישט אומגעריכט. ער האָט דאָס אַרויסגעזעהען פון איהרע שמייכלענדיגע אויגען. ער איז געווען אזוי איבערראַשט, אז ס'איז אַפּגעגאַנגען אַ האָר, ער זאָל אַרויסלאָזען די רייניגקייט פון די הענט. ער האָט חשק געהאַט זיך אַפּשטעלען, נאָך אַ מאָל אַ קוק טהון איהר אין די שענע אויגען אַרײַן, אויב ניט זאָגען אַ צוויי ווערטער — לאָזט מען איהם אָבער ניט. די אידען, וואָס געהען איהם נאָך פון הינטען, לאָזען איהם ניט. מע דאַרף געהן ווייטער.

מע דארף איבערגעבען די רייניגקייטען צו אנדערע. די הקפות האָבען זיך נאָך ניט געענדיגט. ערשט דאָ, ביי'ם אָרון-קודש, איבערגעגעבען דעם שמש די ספר-תורה, קוקט ער זיך אום צוריק, טאָמער וועט ער זי דערזעהען נאָך אַ מאָל, האָטש פון דער ווייטען. מע זעהט זי ניט. לאָזט ער זיך מיט דער ווייטעריגער הקפה, געהט-נאָך נאָך די אידען גלאַט אזוי, מאַכט אַ טור, זוכט זי מיט די אויגען — ניטאָ דעם חזנ'ס מיידעל, נעלם געוואָרען! לויפט ער אַרום אין דרויסען, זוכט זי אויפ'ן שוהל-הויף — ניטאָ זי אין ערגיץ ניט! ... אפשר איז דאָס געווען אַ חלום? אפשר איז דאָס געווען אַ דמיון? ניין. ס'איז נישט געווען קיין חלום, ס'איז נישט געווען קיין דמיון. ער פיהלט נאָך איצט אויך דעם קוש פון איהרע ליפען אויף זיינע הענט. ער געהט ווייטער און ער כיהלט ניט די ערד אונטער זיך. עס ווייזט זיך איהם אויס, אז ער האָט פליגלען און אז ער פליהט, ער שוועבט, און די מלאַכים שוועבען מיט איהם, טראַגען זיך אין דער לופטען, באַגלייטען איהם גלייך ביז'ן גרויסען בית-המדרש.

דאָרט האַלט מען נאָך אין מיטען די הקפות. דער טאַטע איז מאָדנע אויפגעלעגט, יום-טוב'דיג געשטימט און זעהט-אויס אין דער אלטער צעהאַקטער זיידענער קאַפּאַטע, פון וועלכער עס קוקט-אַרום ערטער-ווייז דער געלער אונטערשלאַק, אזוי שען, אזוי גרויסאַרטיג, ווי קיינמאַל ניט. נעפען איהם שמעהען ביידע גע-ראַטענע איידעם, פון איין זייט לייזער-יאַסעל, פון דער אנדערער זייט מאַגידאָוו. ביידע וויצלען זיך, און דער טאַטע הערט זיך ציין, ווי זיין שטייגער איז, און לאַכט. „וואו ביזט דו געווען אזוי שפעט?“ — טהוט דער טאַטע אַ פרעג, חלילה ניט אויף צו באַ-שטראַפּען, נאָך גלאַט אזוי, אויס נייגייעריגקייט. „אין דער קאַלטער שוהל“ — ענטפערט איהם שלום און באַריהמט זיך, אז מע האָט איהם מכבד געווען דאָרט מיט אַ הקפה. איז דאָס דעם טאַטען געפעלען און ער זאָגט: „ס'איז זעהר שען פון זיי“. און די געראַטענע איידעם וויצלען זיך איבער ראַפּינאָוויטש'עם בחור'על.

איינער פרענט איהם : צי האָט ער זיך באַסענט אין דער קאַלמער
שוהל מיט'ן „עוזר-דלים" ? און דער אנדערער באַמערקט : ווי
קומט אַהין דער „עוזר-דלים" ? דאָרט איז דאָך נאָר דעם „עוזר-
דלים" אַיין אייניקעל ! און אַלע דריי לאַכען זיי פון דער חכמה,
און שלום העלפט זיי לאַכען. עס גיט זיך אויס אַ נאַכט ! אַזאַ
נאַכט קאָן נעמאָהלס זיין נאָר שטח-תורה צו הקפות.

דער קריזיס

זיך מיאוס אפגענארט אין די הייליגסטע געפיהלען. — ווערט קראנק
אויף מיטל. — שטעהט אויף איין אנדער מענטש. — געזענענט זיך
אפ מיט זיינע קינדערשע יאהרען.

אלע מאָל, ווען דער פארפאסער פון די דאָזיגע באשרייבונגען
לאָזט זיך אראָפּ אין די טיעפע קאטאקאמבען פון זיין ווייטער
קינדהייט, טראַגט-ארויס אויף נאָט'ס וועלט און לופטערט-דורך
זיינע זכרונות פון די אויף אייביג פארנאנגענע יונגעלשע יאהרען,
פארטיעפט זיך אין זיינע שפעטעריגע ערפאהרונגען פונ'ם גרויסען
וועלטיאָריר, וואָס מע רופט דאָס „לעבען“, און באטראַכט דאָס
אַלס דינג מיט אַ קלאָרען קאָפּ און מיט אַ קאלטען מח, באַוואונדערט
ער, ווי ער האָט געקאָנט אַריבערטראַגען אַזעלכע אומדערבארע מיגע
קלעפּ, מיאוס'ע אָפּנארעכטסען און ביטערע אַנטווישונגען, און
בלייבען גאַנץ אויף צו האַפען פרישע קלעפּ מיט נייע אָפּנארעכטסען
מיט נאָך גרעסערע אַנטווישונגען? די קלעפּ אַליין זענען נאָך ניט
אַזוי מסופּן, ווי די אַנטווישונגען, ווי דאָס, וואָס מע בלייבט אָפּ-
גענארט. אַ קלאָפּ פאַרהיילט זיך, אָבער איין אַנטווישונג לאָזט-
איבער נאָך זיך אַ קרעל אין דער נשמה אויף אייביג.

דער העלד פון דער דאָזיגער ביאָגראַפיע האָט שוין געפרובט
געשלאָגען ווערען מאָראַליש און באַנומען ווערען מאַטעריעל פון
קאָפּ ביז פיס. ער האָט פאַרוזכט דעם טעם, ווי דער לעזער וועט

דאָס זעהען פון די ווייטעריגע קאפיטלעך, פון צו פארלירען א ריעזיגען קאפיטאל אין א קורצער צייט דורך פארשיידענע ספע-קולאציעס, וואָס אַלערליי מנחם-מענדעלס האָבען איהם אין זיי אריינגעפיהרט, און ער קאָן זאָגען מיט אַ ריינעם געוויסען, אז איהם האָט ניט אזוי גענומען דער פאַרלוסט פון געלט, ווי דאָס, וואָס מענטשען האָבען איהם אָפגענאַרט און וואָס ער האָט זיך אָפגענאַרט אין מענטשען. די אַנטווישונג — אָט וואָס איהם האָט מקצרימים געווען אַלע מאָל, אָט וואָס איהם האָט געטריבען אין דער ערד אַריין.

שוין אין יענער עפאָכע, ווען ער איז געווען נאָך גאָר אַ שנעק און האָט זיך נאַריש פאַרליעבט אינ'ם חזו'ם מיידעל, האָט ער שוין געהאַפט דעם ערשטען קלאָפּ פון שרעקליכער אַנטווישונג — אזאָ קלאָפּ, וואָס ניט ער, ניט קיינער האָט זיך געקאָנט דערויף ריכטען. מע האָט געקאָנט ערוואַרטען, למשל, אז די עלטערען זאָלען געוואוירע ווערען פון דעם אומגעלומפערטען ראָמאַן און צעשטעהרען דעם נאַרישען שידוך. מע האָט געקאָנט ערוואַרטען, אז צאָלי דער חזו'ן זאָל נעמען די טאַכטער פאַר די צעפּ, אָדער דערלאַנגען איהר מיט'ן שטעקען ניט אויף קאַטאַוועס, נאָר טאַקי אויף דער רעכטער אמת. נאָר ווער וואָלט דאָס געקאָנט צולאָזען, אז דעם חזו'ם מיידעל זאָל אין דער זעלבער צייט, וואָס זי האָט געשפיעלט אַ ראָמאַן מיט נחום ראַבינאוויטש'עס בחור'על, גאָר זיין פאַרליעבט אין אַ גוי, אַ פּריקאַזשציק ביי קאַטיעלניקאווען אינ'ם גרויסען אַייזען-געשעפט, און זאָל מיט איהם אַיינמאָל אין אַ שבת-צונאַכטס, ניט ווייט פון יענעם שמחת-תורה, וואָס איז באַשריבען אויבען, אַנטלויפּען, אַריינגעבען זיך אין אַ פּרויען-מאַנאַסטיר, צווישען מאַנאַשקעס, זיך דערנאָכדעם אָפ'שמר'ען און חתונה האָבען טאַקי פאַר דעם זעלבען קאַטיעלניקאווי'ס פּריקאַזשציק? ! ...

קיין פאַנטאַזיע פון אַ שרייבער וועט ניט צוטראַכטען דאָס, וואָס דאָס לעבען אַליין קאָן צוטראַכטען. אוראי איז נעבאָך צאָלי דער חזו'ן אַרומגעלאָפּען, געזוכט זכות-אַכות, פּראַטעקציעס צום

ארכימאָנדרִיט, צו דער איהומענשע פונ'ם מאָנאָסטיר און אַליין צום גובערנאַטאָר — עס האָט ניט געהאַלפּען קיין שמעיִשראַל. די שטאָרט האָט געקאָכט, ווי אַ קעסעל. די „גאַנצע וועלט“ האָט געוויענט זיך. וואָלט דאָס האָטש געווען גלאַט אַ מיידעל, אַ אירישישע מאָכטער — עס מאַכט זיך איין אומגליק, וואָס זאָל מען טהון? איז ניין. דאַרף זיך עס טרעפּען מיט אַ חזן, אַ בליִקודש! ווער וועט איהם איצט צולאָזען צום עמוד? פרעגט זיך אַ קשיא: פון וואָנען וועט ער לעבען? היינט דער בזיון פאַר די בעלי־בתים פון דער קאַלטער שוהל איז אויך עפּים ווערט. וואָרום פאַר וואָס האָט זיך עס געטראָפּען גראָד מיט זייער חזן פון זייער שוהל? ...

וואָס פאַר אַ ווערט האָבען אָבער געהאַט די אַלע אויס־ גערעכענטע צרות, בזיונות און יסורים קעגען דעם גיהנם, וואָס האָט זיך אָפּגעטהאָן אין דער נשמה פון יענעם בחור'על, וואָס איז געווען מיט סכּנות פאַרליעבט אינ'ם חזנ'ס מיידעל און וועלכען דאָס מיידעל האָט אזוי מיאום אָפּגענאַרט, פאַרביטען איהם, אַ טאַטענ'ס אַ קינד, אויף אַ גוי אַ פּריקאַזשציק ביי קאָטיעלניקאָווען! צוליב וואָס האָט זי באַדאַרפט נאַרען איין אומשולדיגען בחור'על, שרייבען איהם אַזעלכע בריוועלעך? קושען אין דער האַנט שמחת־תורה צו הקפות? שווערען איהם אייביגע ליעבע און נאָך אַזעלכע זאַכען? דאָס אַנטלויפּען מיט'ן פּריקאַזשציק איז דאָך ניט געווען קיין פּלוצליכע, אומגעריכטע פאַרליעבעניש. דאָס איז געווען איין אָפּגערעטע זאַך שוין פון לאַנג. און ער דערמאַנט זיך, וואָס איהר חבר'טאָרינ'ס חתן, דער פּריקאַזשציק מיט די „ידיים“, האָט איהם געהאַט אַ זאָג געגעבען, אַז ביי'ם חזנ'ס מיידעל וועט ער זיך באַ־גענענען מיט אַ ביינברעכער. איצט ווייסט ער שוין, ווער דער ביינברעכער איז... און דאָס וואַרפט איהם אַריין אין אַזאַ פייער, אַז ער פאַרשעלט זיך זיין געביין. ער שעלט דעם טאַג, וואָס ער האָט זיך באַקענט מיט'ן חזנ'ס מיידעל. ער שעלט דעם בחור, דעם פּריקאַזשציק פון דער „זאַליאַזנע“ קראָם, און קאָטיעלניקאָו'ס

פריקאזשציק, און אלע פריקאזשציקעס פון דער נאנצער וועלט. אך! ווי גוט ס'וואלט געווען, ווען א פייער ברעכט-אויס און פארברענט אלע „זאליאזנע" קראָמען פון שטאָרט, אָדער ווען א שטורעם-ווינט הויבט זיך אויף און טראָגט-אראָפּ אלע קראָמען מיט אלע הייזער פון שטאָרט, אָדער די ערד עפענט זיך אויף און די נאנצע שטאָרט פערעיאַסלאָוו מיט דער בריק און מיט די פיד-וואַרקעס ווערען איינגעזונקען, אזוי ווי קורח! נישטאָ ביי איהם קיין טראָפען רחמנות אויף אייגענע, אויף פרעמדע, אויף אלטע לייט, אויף קליינע קינדער, עופה'לעך — אלע און אלץ זאָל געהן צו אַלדי שוואַרצע יאָהר!... און ער פארשעלט די וועלט, וואָס גאָט האָט באַהערשט — אזא פאַלשע, אזא מיאוס'ע, פאַסקורדנע וועלט! און ער פארשעלט די מענטשען, וואָס גאָט האָט באַשאַפען — אזעלכע פאַלשע, מיאוס'ע, פאַסקורדנע מענטשען!...

פארטיעפט אין אזעלכע מיזאַנטראָפישע געדאַנקען, קומט ער איינמאָל פון קלאַס אַהיים און פיהלט, אז דער קאָפּ איז איהם עפּים ווי אָנגעגאַסען מיט בליי. פאַר די אויגען שוועבען איהם רעדלעך מיט עפּים מאָדנע פיגורען. די רעדלעך ברייטלען זיך, די פיגורען ווערען צעגאַנגען, אזוי ווי שניי אויף דער זון, און אויף זייער אָרט קומען-אָן אַנדערע פיגורען. קיין וואַרעמעס עסען וויל ער ניט. די שטיפּמאַמע חידוש'ט זיך: „גע'פּנר'ט אַ בער אין וואַלד" — זאָגט זי מיט איהר געוויינליכען ניפּט. ער קאָן זיך ניט האַלטען אויף די פּיס. ער לעגט זיך אויף דער קאַנאַפּע. דער טאַטע געהט-צו, טאַפּט איהם ביי'ם קאָפּ. עפּים פרעגט ביי איהם דער טאַטע, און ער ענטפּערט, נאָר וואָס מע האָט איהם געפרעגט און וואָס ער האָט געענטפּערט — ווייסט ער ניט. ער געדענקט ניט. דאַכט זיך, עפּים האָט מען גערעדט וועגען „מאַגען"... „דאַקטאָר"... „אַפּטייק"... און עפּים ביטערס פיהלט ער, ווי מע ניט איהם איין דורך אַ טייל-לעפעל, און סע שמעקט מיט מאַנדלען.. און דער קאָפּ, אוי דער קאָפּ!... און עס וויקלען זיך קנוילען פאַר די אויגען, און זיי שפּאַרען זיך דורך די אויהערען אַרויס און געהען-אַוועק מיט

א לאנגען-לאנגען פּייה. און ווי קליינע מורעשקעס נראבלען זיי זיך אינוועניג אונטער דער הויט, אין די אָדערען, קיצלען, זידען, בולבען זיך אינוועניג אין לייב, און בייטעלעך, בייטעלעך קאטשען זיך אַראָפּ אַ באַרג, אָהן אַ שיעור בייטעלעך... און מענטשען ווילען האַפען די בייטעלעך — און קאָנען ניט... דער אַנטיק איז אָבער דאָס, וואָס ער האַלט, דאַכט זיך, צונעמאַכט די אויגען, און זעהט פון דעסמוועגען אַלץ, וואָס סע טהוט זיך! ער הערט ניט — איבער'ן פּייפען, וואָס פּייפט איהם אין די אויהערען, קאָן ער ניט הערען, נאָר זעהען זעהט ער אַלעמען. אַלע זענען דאָ. אַ מיש-מאַש פון אַמאָליגע און היינטיגע חברים און גלאַט מענטשען. זיין חבר שמואליק, פינעלע שימעלע'ס, אלי דאָדי'ס, איצעל דעם פעטער פּיני'ס, דער אורח וואָלפּסאָהן... שענער פון אַלץ איז דאָס, וואָס קאָטיעלניקאָוו'ס פּריקאָזשציק דאווענט פּאַר'ן עמוד, זינגט „אַתָּה-הָרֵאִית“, און דעם חוּנ'ס מיידעל שלאָנט זיך „על חטא“... און עפּים אַ קול, אַ פּאַרדומפּענע שטימע, הערט זיך פון דער קאַלטער שוהל אַרויס — מאָדנע וויינענדיגע שטימען מיט אַ חליפען. דאָס דאווענען די סתּים. מתים דאווענען אַלע שבת-צור-נאַכטס אין דער קאַלטער שוהל. מיט אַ מנין דאווענען זיי. ווער ווייסט עס ניט? און ס'איז איהם קיין זאך ניט קשה, אפילו דאָס, וואָס קאָטיעל-ניקאָוו'ס פּריקאָזשציק, אַ גוי, זינגט „אַתָּה הָרֵאִית לְדַעַת“ מיט'ן אידישען ניגון... איין זאך נאָר איז איהם יאָ קשה: ווי קומט דאָס, וואָס אָט איז דאָ נאָר-וואָס געווען זיין חבר שמואליק, שמואליק דער יתום, — פאַר וואָס האָט ער איהם ניט געפּרעגט, וואָס הערט זיך מיט'ן „אוצר“? ווי קומט דאָס, ער זאָל פאַר-געסען אַזאַ וואַזשנע זאך? ער עפענט-אויף די אויגען און זוכט שמואליקען, און קאָן איהם נישט געפינען. ניטאָ קיין שמואליק, ניט קיינער פון די, וואָס זענען דאָ נאָר-וואָס געשטאַנען. וואו האָבען זיי געקאָנט אַהינקומען אַלע? און ער מאַכט-צו צוריק די אויגען, און ער הערט זיך צו צום האַרצען, ווי עס קלאָפּט, און צו די שלייפען, ווי זיי שלאָנגען. און ער פּיהלט, אַז ער איז אַפּ-

געגאָסען מיט שווייס, ער שווימט אין אַ טייך פון שווייס. די שפיץ־פינגער זענען אויפגעבלעזעלט, ווי נאָך אַ שווייז־באָד, און די האַר פון קאָפּ זענען נאָס און קלעפען זיך צום שטערן. און ער פיהלט אַ קאלטע האַנט אויף זיך. און ער דערהערט אַ באַד־קאָנטען זיפן. עפענט ער אויף די אויגען — ס'איז דער טאָטע! און נעבען איהם דער אורח וואָלפּסאָהן, און דער קאַלעקטאָר מיט די שוואַרצע ברילען, און נאָך און נאָך מענטשען. און ער זעהט, אַז אַלע קוקען אויף איהם מיט רחמנות. און ער הערט און פאַר־שטעהט, אַז מע רעדט פון איהם. „קרויזיס“, הערט ער, זאָגט מען. און ער פאַרשטעהט נאָך ניט, וואָס פאַר אַ „קרויזיס“? און ער איז גאַנץ צופריעדען, וואָס ער איז מיט איין מאָל געוואָרען אַזאַ מיוחס ביי אַלעמען, וואָס אַלע אינטערעסירען זיך מיט איהם אַזוי. מעהר פון אַלע אינטערעסירט זיך דער טאָטע. ער בויגט זיך אָן איבער איהם און פרעגט איהם: וואָס וואָלט ער געוואָלט? ער ענטפערט נישט באַד. ער וויל זיך פריהער גוט באַטראַכטען, וואו ער איז אין דער וועלט און וואָס טהוט זיך דאָ מיט איהם? עס נעמט היבשע עטליכע מינוט, ביז ער קומט צו זיך און פאַר־שטעהט, וואָס מיט איהם איז, — אַז ער איז קראַנק געווען, אַפנים, זעהר קראַנק, און אַז איצט איז איהם בעסער. בעסער? אויס־געצייכענט גוט. ערשט דעמאָלט, אַז ער האָט שוין כמעט אַלץ באַגריפען, באַנעצט ער מיט דער צונג די פאַרטריקענטע ליפען און לאָזט־ארויס אַ וואָרט, מעהר ניט אַז איין וואָרט:

— אַגרעסען! ...

קוקט זיך דער טאָטע איבער מיט די איבעריגע מענטשען,

וואָס שטעהען אַרום קראַנקען, און טהוט איהם אַ פרעג־איבער:

— אַגרעסען? וואָסערע אַגרעסען?

— איינגעמאַכטס! — ענטפערט דער קראַנקער מיט אַ

מאָדנער גראַבער שטימע, וואָס הויפען הויבט זי זיך אָן דין,

סאָפראַנעדיג, און לאָזט זיך אויס גראַב, מיט אַ באַס. דער קראַנקער

האָט זיך אַזש אַליין איבערגעשראַקען, ניט דערקענט זיין קול. אין

דער צייט, וואָס ער איז קראַנק געווען, האָט ער זיך אזוי פאַר-
 ענדערט, אז ווען ער איז אין אַ פּאַר וואָכען אַרום אַראָפּ פון בעט,
 קוים דערשלעפט זיך אין זאַל אַרײַן, אַ קוק געטהאָן אויף זיך אין
 שפּיעגל, האָט ער זיך קוים דערקענט. פאַר איהם איז איצט
 געשטאַנען שוין גאָר אַײַן אַנדער מענטשעל. פריהער איז דאָס
 געווען אַ ציקאַווע יונגעל מיט רויטע פּוכקע בעקלעך, אַ ריהרעוודיגס,
 אַ לעבעדיגס, מיט שמייכלענדיגע אויגלעך, קיילעכיג אונטער
 געשערען, מיט אַ געגרייזעלט טשובּעקעל פון בלאַנדע האָר פון
 פאַרענט אויפ'ן שטערן. איצט האָט זיך דאָס פנים אויסגעבלייכט,
 די בעקלעך זענען אָפּגעפּאַלען, די אויגען זענען גרעסער געוואָרען,
 דער קוק פאַרטראַכט, און אַלײַן האָט ער זיך אויסגעצויגען אין
 דער לענג. די בלאַנדע געגרייזעלטע האָר האָט מען איהם אָפּ-
 געשאָרען ביז דער הויט, ווי אַ טאָטער. גאָר אַײַן אַנדער בחור'על
 איז דאָס געווען אַצינד.

אָבער ניט נאָר אין זײַן אויסזעהען אַלײַן האָט ער זיך פאַר-
 ענדערט. ער האָט זיך אינגאַנצען איבערגעאַנדערשט. ער האָט
 דערפיהלט, אינוועניג ביי זיך, אין דער נשמה, אין פאַרגעקומען
 אַ קריזיס. און עס טהוט איהם באַנג, האַרצעדיג באַנג, זײַן נאַרישע
 נאַאיווע פאַרגאַנגענהייט, וועלכע וועט זיך שוין ניט אומקעהרען
 און ניט איבער'חזר'ען קיינמאָל, קיינמאָל! ... און אויך איצט,
 איבערלעבענדיג אין דעם זפרון נאָך אַ מאָל יענע גליקליכע יאָהרען
 און אַריבערגעהענדיג צו די ווייטעריגע באַשרייבונגען, קוקט ער
 זיך אום צוריק מיט אַ שטילער בענקשאַפט און געזעגענט זיך אָפּ
 שוין אויף אייביג מיט זיינע גוטע יונגעלשע יאָהרען:

— זיי געזעגענט, קינדהייט!

דדיטער מייל

ער גיט שטונדען

דער פשט פון „געבען שטונדען“ — יונגע און אלטע לעהרערס. —
 דער כח פון „נראמאטיקע“ — מע נעהט צו איהם מיט פראטעק-
 ציעס. — איז פערעיאסלאווער שטאדטיגארטען און ביי דער שטיפ-
 מאמע אין דער היים. — דעם קאלעקטאר'ס פשרה. — ער באקומט
 א שטעלע און פאקט זיינע ביכער.

איצט איז שווער צו זאָגען, צו וועמען האָט געהערט די
 איניציאטיווע, דאָס הייסט, וועמען איז דאָס איינגעפאלען צום
 ערשטען, אז אַ בחור'על, נאָך קיין פולע זיעבעצעהן יאָהר גיט
 אלט, נאָך קיין סימן פון וואָנסילעך אויף דער אויבערשטער ליפּ,
 נאָך נישט געענדיגט דעם גאַנצען קורס פון דער „אויעזדנע“, —
 זאָל ער שוין נעמען דאָס שטעקעלע אין האַנט, אַרויפּוואַרפען דאָס
 אויבעררעקעל אויף די פלייצעס אָהן די אַרבעל און שוין מאַרשירען
 פון שטוב צו שטוב „געבען שטונדען“? „געבען שטונדען“ האָט
 געהייסען — לעהרנען מיט יונגלעך און מיט מיידלעך אלץ, וואָס
 מע לערענט אין די קלאַסען, אונטערנעמען זיך דורכגעהן מיט זיי
 אַ געוויסען קורס און צוגרייטען זיי צו אַ געוויסער צייט, זיי זאָלען
 קאָנען אַרײַן אין די קלאַסען, אָדער אָפּגעבען עקזאַמען.

אָפּגעבען עקזאַמען איז געוואָרען אַ גאַנץ ס'אין אַרײַן אין
 דער מאָדע. אלע און אלץ האָט זיך געגרייט צום עקזאַמען.
 יונגלעך און מיידלעך, חתנים און יונגעלייט, בעל-הבית'לעך, אידען
 מיט בערד שוין — האָבען זיך אַ נעם געגעבען צו גאָוואַראָוו'ס
 נראמאטיקע, צו יעווטשעווסקי'ס אַריפּמעטיקע, צו סמירנאָוו'ס

געאָגראַפיע, צו דיסטערווענג'ס געאָמעטריע, און גענומען לערנען אויף אויסוועניג „באָסני קרילאָוואַ“, שטודיערען דאָס ווערטער-בוך. ס'איז געוואָרען אַ מין עפידעמיע — עקזאָמענעס! פאַר-שטעהט זיך, אַז ביי אַזאַ עפידעמיע איז ניט געווען גענוג לעהרערס אין שטאָדט. פּראָפעסיאָנעלע אידישע לעהרערס זענען געווען אינ-גאַנצען צוויי: דער אַלטער מאָניסאָוו — איז ער געווען אָהן צייהן, געשפּיגען ניט גערעדט, און דערצו נאָך טויב, ווי די וואַנט; און דער יונגערער, נח בוסעל — דער האָט געלעהרענט פּראַנצויז, געטראָגען אַ פּלויען מונדיר, גלאַנצענדיגע שטיוועל, און איז געווען אַ יקרן, גענומען צוטייער. און ווייטער איז געווען איצו דער שרייבער און זיין ברודער, אַברהם דער שרייבער — ביידע אויס-געפּוצטע אידלעך מיט רויטע בעקלעך-פּאַמפעשקעס. די האָבען שוין גענומען צוואַלועל, זענען זיי אָבער געווען צעקריעגט מיט דער רוסישער גראַמאַטיקע אויף מעסערשטעך און האָבען ניט געוואוסט, ווי אַזוי עס לעגט זיך אויס דאָס וואָרט „פעטשעניעני“. דאָס הייסט, זיי האָבען געוואוסט, אַז אינ'ס וואָרט „פעטשעניעני“ באַדאַרף ערגיץ זיין אַ „יאַט“, נאָר זיי האָבען ניט געקאָנט טרעפּען, וואו אַוועקצושטעלען די „יאַט“: נאָך דער פּע? נאָך דער טשע? נאָך דער ניע? אָדער נאָר נאָך דער גי? דאָס אייגענע איז געווען מיט אַ „עס“ און מיט אַ „שאַ“. אַז ס'איז געקומען, למשל, צו סושאַ (טריקעניש) אָדער סאַשאַ (אַלפּסנדר), איז רעכט געווען ביי זיי צו שרייבען: סושאַ, שוסאַ, אָדער שושאַ; סאַשאַ, שאַסאַ, אָדער שאַשאַ. אין שטאָדט, צווישען יונגוואַרג, איז געגאַנגען איין אַנעקדאָט, אַז מע האָט פּאַרגעלענט די ברידער, זיי זאָלען מוחל זיין איבערזעצען אויף רוסיש די ווערטער: „סאַשאַ האָט זיך געטריקענט אויף דער טריקעניש“, — האָט איינער אָנגעשריבען: „שאַסאַ שוסילסאַ נאַ שוסיע“, און דער אַנדערער האָט אַוועקגעשטעלט: „שאַשאַ שושילשאַ נאַ שושיע“.

פאַרשטעהט זיך, אַז דאָס איז נאָר געווען איין אַנעקדאָט. נאָר ווי אַזוי האָט דאָס געפאַך זיי געקרענקט, אַז דער אַנעקדאָט

איז דערנאָנגען צו זיי! און ס'איז טאָסי געווען אַ פאַרדראָסיגע זאָך: סטויטש, זיי האָבען אויסגעלעהרענט שרייבען אַ גאַנצע שטאָרט, מיט קינדער און קינדס־קינדער, — קומען צו געהן יונגע צוציקעס, וואָס די מילך איז זיי נאָך ניט אָפגעטריקענט אויף די ליפען, און דערצעהלען אַנעקדאָטען!... עס האָבען אָבער ניט געהאַלפּען קיין חכמות — גראַמאַטיקע איז געוואָרען אַ גאַנגבאַרער אַרטיקעל. אָהן גראַמאַטיקע האָט מען זיך ניט געקאָנט געבען אַ ריהר. עס איז דערנאָנגען אזוי ווייט, אז אפילו דער פעטער פיני, וואָס האָט, ווי איהר ווייסט, פיינט געהאַט די קלאַסען, ווי אַ פּש'ער איד האָט פיינט חזיר, האָט אויך מודה געווען, אז גראַמאַטיקע איז אַ גוטע זאָך. ער איז אַ איד, וואָס קאַטאָרע ער פאָהרט אויף יאָרידים, האַנדעלט מיט מאַסקווע, איז אַ חשוב ביי פאָנין און רעדט רוסיש אויסגעצייכענט, נאָר ער פיהלט, אז עס פעהלט איהם גראַמאַטיקע (דאָס וואָרט „גראַמאַטיקע“ האָט ער באַוויזען מיט צונויפגעלעגטע פינגער).

פון דעסוועגען, זיין פלימעניק שלום זאָל זיך ניט אזוי שטאַרק איבערנעמען, האָט דער פעטער פיני געפונען פאַר נויטיג צוזעצען, אז ער פאַרשטעהט ניט, צו וואָס מע דאַרף נאָך דערצו געהן אָהן אַ היטעל, עסען אומגעוואַשען און שרייבען אים שבת? איהם דאַכט זיך אויס, אז מהכתיתי — מע קאָן קענען גראַמאַטיקע און דוקא געהן אין אַ היטעל, און דוקא וואַשען זיך צום עסען, און דוקא ניט שרייבען אים שבת! דער פעטער פיני איז, אַפנים, געווען אַ נוסם ונוטה, ווי איין אמת'ער תלמיד־חכם. ער וויל ניט פאַרגעסען יענע אַלטע עבירה פון שרייבען אים שבת אויפ'ן פאַרקאָן... נאָר ווער רעכענט זיך מיט איהם? אַ בחור'על, וואָס נעמט סטיפענדיעס, ניט שטונדען, פאַרדיענט גאָלד — מע ציער רייסט איהם אויף שטיקער, מע שלאָגט זיך נאָר פאַר איהם: אַלע ווילען, אז דוקא ער זאָל גרייטען זייערע קינדער אין די קלאַסען, ניט קיין אַנדערער — ווי אזוי זאָל ער זיך ניט איבערנעמען? אידען געהען צו איהם מיט אַ פראַטעקציע דורכ'ן קאָלעקטאָר מיט

די שווארצע ברילען, וואָס איז אַ גוטער ברודער מיט רב נחום ראַבינאָוויטש, אז ער זאָל זיין אזוי גוט און זאָל פּוּעל'ען ביי דעם פּאָטער, אז דער פּאָטער זאָל פּוּעל'ען ביי זיין זוהן האָטש איין האַלבע שעה אין טאָג: „מע זאָגט, אז זיין שלום האָט אַ גרינגע האַנט, און אז דורך איהם גיט מען אָפּ עקזאמען בעסער, ווי דורך אלע אַנדערע“... און דעם טאַטענ'ס האַרץ וואַכסט, די נשמה קוועלט — אַ קלייניגקייט, אַזאָ כבוד דערלעבט זיך, האָטש נחת ווינציג, זעהר ווינציג! וואָס פאַר אַ נחת, איך בעט אייך, אז מע קוקט נישט אָן קיין סינד אין די אויגען? דעם ערשטען האַלבען טאָג איז ער אין קלאַס, דעם אַנדערען האַלבען טאָג ביז אין דער נאַכט — פאַרנומען מיט די שטונדען. און קומט פאַר-נאַכט, שפּאַציערט מען אַרום מיט חברים אין שטאָדט-גאַרטען. זומער איז דער פּערעיאַסלאָווער שטאָדט-גאַרטען אַ גן-עדן. דאָרט שפּיעלט מוזיק — די מיליטער-מוזיק — מיט'ן פּאָלקאָוואַי קאַפּעל-מייסטער, אַ איד מיט אַ שוואַרצער באָרד און שוואַרצע אויגען, ווי די קאַרשען, און מיט גראָבע ליפּען. אלע מיידלעך זענען פאַרליעבט אין זיין שטעקעלע, און ער האָט זיי לייעב אלע גלייך, שטייבעלט צו זיי פון דער ווייטען מיט זיינע שוואַרצע קאַרשען-אויגען און מיט זיינע גראָבע ליפּען און מאַכט מיט'ן שטעקעלע נאָך שטאַרקער. און די טרובעס טרובען, און דער קעסעלפּויק באַראַבאַנעט, און דער שטויב פון די שפּאַציערענדיגע פּאַרלעך צווישען די אַלעען קאָנקורירט מיט'ן שמעקענדיגען ריח פון דער נאָרוואַס אָפּגעצווייטעטער בווינע, וואָס פּילט-אָן די לופט מיט אַ געדיכטער זיסקייט. דאָס איז דער ריח און דאָס איז די זיסקייט, וואָס נאָר דער דאָרטיגער, פון יענע מקומות, פון מאַלאַראַסיע, — דער ווייסט עס, דער געדענקט עס און דער קאָן אָפּשאַצען, וואָס הייסט אַ זומער-אָווענט און אַ שפּאַציערגאַנג אין שטאָדט-גאַרטען. באַלייכט איז דער גאַרטען זעהר געמיין. אינגאַנצען געפינען זיך דאָרט אַ דרייפיער לאַנטערנעס מיט גאַז-לעמפלעך, אי דאָס פאַר-רויכערטע, פאַר'חוש'טע, מיט צעבראַכענע גלעזלעך, אזוי אז עס

הויבט זיך אויף צו א שטארק ווינטעל, בלאָזען זיך די לעמפלעך אָן און ווערען נאָר פארלאָשען. נאָר ווער קוקט דערויף? אַדרבה, אויב איהר ווילט, איז נאָך גלייכער, וואָס ס'איז פינסטער. קאָן מען דעמאָלט אָפּשטעלען זיך, בחורים'לעך און מיידלעך, און א שמועס טהון, אַ לאַך טהון און געבען אַ רעד־אָפּ אויף מאָרגען אין דער צייט נאָך אַ מאָל זיך באַגעגענען אָט דאָ, אין דער אַלעע, אונטער דער נאָרוואָס אָפּגעצוויםטער שמעקענדיגער בווינע...

און מע קומט אַהיים אַ פאַרפאַליוועטער, אַ צעהיצטער און אַ הונגעריגער און מע עסט וואָס גאָט גיט — אַ שטיקעל הערינג, אַ טאַראַנקע, אַ גרינע אונערקע, אַ ציבעלקע מיט ברויט. איין אַפעטיט איז, קיין עין־הרע, דאָ אַ פיינער. ווער וואַשען זיך? וואָס בענטשען? דער טאַטע פרעגט שוין אפילו גיט וועגען מעריב דאוונען... קרענקען קרענקט דאָס איהם, נאָר ער מאַכט זיך גיט וויסענדיג. רעדען מיט די קינדער אַ וואָרט — איז קיין צייט גיטאָ. אָפּגעגעסען, דאַרף מען זיך זעצען לערנען, צוגרייטען די אוראַקען אויף מאָרגען. זעצט זיך אַוועק שלום ביי אַ לאָמפּ לערנען, ברענט קעראַסין — וויל די שטיפּמאַמע גיט ליידען, בורטשעט זי. פאַרדריסט עס דעם טאַטען. זאָגט שלום, אַז ער וועט זיך קויפען קעראַסין פאַר זיין געלט, און אַ לאָמפּ איין אייגענע וועט ער זיך איינפיהרען. זאָגט דער טאַטע, ער זאָל זיך גיט דערוועגען טהון אַזא זאַך און זאָל איהם גיט מקצרימים זיין. דערהערט דער קאָלעקטאָר מיט די שוואַרצע ברילען און זאָגט, אַז ער האָט פיינט מחלוקת. מישט ער זיך אַריין און מאַכט אַ פּשרה. באַשר בכּן, אַזוי ווי דאָס בהור'על איז שוין אַ מענטש פאַר זיך, פאַרדיענט שוין, קיין עין־הרע, אַ קערבעל, און לערנען דאַרף ער אויך, עס שטעהט איהם פאָר אָפּגעבען דעם לעצטען עקזאַמען, איז אַ יושר, מע זאָל דעם קונדס (שוין אויס „קונדאס“, נאָר „קונדעס“) לאָזען צורוה. און ער לאָזט־אויס: „עצתי, אַז ער זאָל זיך ערניץ אַנדינגען אַ קוואַרטיר מיט קעסט ביז איבער די עקזאַמענעס, און לאָז ער זיך לערנען געוונטערהייט“. און

טאָמער איז איהם שווער צו געפינען, נעמט ער, דער קאָלעקטאָר, אויף זיך די דאָזיגע טרחה.

פאַרשטעהט זיך, אז תחילת האָט דער טאַטע ניט געוואָלט הערען, ניט זעהען פון אזא משוגענעם פּלאַן. דער קאָלעקטאָר האָט אָבער געהאַט אין זיך אַ כּח, אז ער האָט געקאָנט איבעררעדען אַ וואַנט. און דערצו האָט ער פיינט געהאַט רעדען. ער האָט ליעב געהאַט טהון. איז ער אוועק און איז געקומען מיט אַ גדולה — ס'איז איהם אָפּגעראַטען על צד היותר טוב! ער האָט געקראָגען איינעם אַ בעלן, וואָס גיט־אָפּ אַ חדר מיט קעסט מיט אַלעם גרייטען אומזיסט, נאָר מיט דעם תנאי, אז דער קונדס זאָל לעהרנען סך־הכל איין האַלבע שעה אין טאָג אין דער פריה און איין האַלבע שעה בייטאָג מיט די עלטערע קינדער, און אַמאָל נאָך אַ האַלבע שעה אָדער אַ שעה פאַרנאַכט מיט די קלענערע קינדער.

— וויפיעל־זשע זענען פאַרהאַן קינדער אַרום און אַרום? — פּרעגט דער טאַטע.

— וואָס מאַכט אייך אויס וויפיעל? ער דאַרף זיי דען געבען עסען? ער דאַרף דאָך נאָר לעהרנען. וואָס זשע איז איהם די נפּאָרמינה, צי דריי קינדער, צי פינף קינדער, צי זעבען קינדער? דאַכט זיך, איהר ווייסט גאַנץ גוט, אז איך בין אייך אַ גוטער פריינט און וועל אייך ניט פאַרפיהרען — וואָס איז שייך? עצתי, אז דער קונדס זאָל זיך צונויפּפאַקען און זאָל זיך אַריבער־פּעקלען גלייך מיט מיר, און טאַקי באַלד, און טאַקי שוין, וואָרום בעלנים אויף אזא שטעלע וועלען זיך געפינען אַ סך. היידא!

דער קונדס נעמט זיך פאַקען. קיין סך צייט דאַרף עס ביי איהם ניט נעמען. זיין גאַנצער גאַרדעראָב באַשטעהט פון אַ פּאָר העמדער, איין פּאָר זאַקען, אַ תּפּלין־זעקעל, אַ סידור'על און ביכער, ביכער, ביכער. פאַקענדיג, האַפט ער אַ קוק אויפ'ן טאַטען — זיין פנים איז געל, אזוי ווי וואַפּס. ער דרעהט דאָס שיטערע בערדעל און קייעט עס מיט די צייהן. ער האָט נישט קיין ווערטער, נאָר יעדער זיפּץ רייסט־אָרויס אַ שטיק האַרץ. דערפאַר האָט זיך

אַבער די שטיפּמאַמע צערערט. גענומען באַדויערען, זאָגען, אַז עס געפּעלט איהר ניט דער בילדן. ערשטענס, וואָס וועט די וועלט זאָגען? די וועלט וועט זאָגען, געזאָגט זאָל זיי ווערען פּרעה'ס מכות, אַז שולדיג איז די שטיפּמאַמע. איז אין מאָל אַוועק. און וויעדער — וועמען מאַכט קאַלי אַ קינד, אַז ער איז ביי זיין טאַטען? מעהר מיט אַ מויל, ווינציגער מיט אַ מויל — מע וועט שוין דער-מיט די יויך ניט פעט מאַכען... און אַז ס'איז געקומען צום געזענענען זיך, האָט זי געלאָזט אַ טרער.

אַרויסבאַגלייט דעם קונדס, האָט דער טאַטע גענומען ביי איהם תקיעת-בָּה, אַז שבת איז ער אַ היימישער. מילא, אַ גאַנצע וואָך — ווי די מעשה איז. אָבער שבת — אין גאַטעס ווילען, שבת!... דאָס שטיקעל נחת פאַר וואָס זאָל ער איהם ניט צו-טיילען? ובפרט, אַז ס'איז פאַר איהם אַליין אַ גענוס און אַ פאַרגעניגען. וואָרום וואו ריכט מען אָפּ אַזאַ שבת, ווי ביי זיין טאַטען? ווער זאָגט אַזוי די „שלום-עליכמס“, ווי זיין טאַטע? ביי וועמען קלינגט אַזוי שען דער „אשת-היל-מיימצא“, ווי ביי איהם? ווער קאָן אַזוי זינגען זמירות, ווי זיין טאַטע? און דער קידוש? אַלע אידען מאַכען קידוש. נאָר ניט אויף אַלע אידען רוח די שכינה. אין אַלע אידישע הייזער פּראַוועט מען שבת. אָבער ניט אין אַלע אידישע הייזער נידערען-אַראָפּ די מלאכי-השלום, מלאכי-עליון, שוועבען, טראָגען זיך אין דער לופטען און פילען-אָן די שטוב מיט אַ שטילער הייליגקייט, אָדער מיט אַ הייליגער שטילקייט פונ'ם הייליגען גרויסען ליבען טאָג שבת...

א אידיליע

אורחים אויף שבת. — א העברעאישער משורר בנימינזאהן. —
 דאנטעס ניהנם און בנימינזאהנ'ס „עמק יהושפט או החלירע“. —
 ווי אזוי א דיכטער בראט א שטיקעל הערינג אויף קויהלען. — שבת
 ביי'ם טיש. — „פייגהלאה די גבאי'טע“ קוקט-ארויס אויף שבת.

האָבען איין אורח אויף שבת איז געווען ניט נאָר א מצוה —
 עס איז אריין אין דער טבע, עס איז געוואָרען א מין רגילות.
 אזוי איז דאָס געווען ביי בעל-הבתישע אידען אין יענער צייט.
 אזא איד א בעל-הבית, ווי נחום ראַבינאָוויטש, למשל, האָט ניט
 געקאָנט פאַרשטעהן, וואָס הייסט זעצען זיך שבת צום טיש אָהן
 איין אורח? דאָס וואָלט געווען ביי איהם א פאַרשטעהרטער
 שבת.

אַלע מאָל האָט איהם גאָט צוגעשיקט איין אַנדער אורח.
 איצטיגס מאָל איז דער זוהן געווען איין „אורח“. אויך גוט. ער
 איז אָבער געווען ניט איינער. א חוץ איהם זענען געווען נאָך
 צוויי. דער קאָלעקטאָר מיט די שוואַרצע בריִלען — איהם קענט
 איהר. דער אַנדערער האָט געהייסען ב נ י מ י נ ז א ה ן — מיט
 איהם וועל איך אייך באַקאָנט מאַכען.

א משורר. ניט קיין משורר ביי א חזן, נאָר א פּאַעט, א
 דיכטער. א העברעאישער שרייבער. ער האָט געמאַכט א בוך
 מיט'ן נאָמען: „עמק יהושפט או החלירע“.

אין זעהר אַ שענער מליצה־שפראך שילדערט דער מחבר, ווי אזוי נאָט האָט זיך צעפּיזערט אויף דער פּאַרדאָרבענער מענטשהייט און האָט אַראָפּגעשיקט אויף דער ערד די חלירע, נאַטירליך, אין דעם געשטאַלט פון אַ נקבה, אַ מיאוס'ע, אַ שרעקליכע, אַ „חלירע“, מיט אַ גרויסען חלף אין די הענט, און זי שניידט רעכטס און לינקס. פאַרשטעהט זיך, אַז דער גיהנם פון דאַנטע איז באַשריבען מיט מעהר שרעקליכע פאַרבען און מאַכט אויפ'ן לעזער אַ מעהר טיעפען איינדרוק, ווי די „חלירע“. נאָר ניט דאָס איז דער עיקר. די הויפטזאך איז דאָ די שפּראַך. דאָס איז געווען אַ מין פיעל־פאַרביגע, גרויסאַרטיגע, זיס־צוקערדיגע מליצה־שפּראַך, וואָס די חלירע האָט אַזעלכעס זיכער ניט פאַרדיענט. דאָס איז, וואָס ס'איז שייך צום ווערק. אַצינד קומט דער מחבר אַליין.

אַ טרוקענער, נאָר אַ ברייטפיינעריגער, מיט אַ ברייט פיער־עקעכיג גלאַנצענדיג פנים, שיטער באַוואַכסען, אזוי שיטער, אַז בעת ער עסט, קאָן מען זעהען יעדען שלונג, וואָס געהט־אַראָפּ אין האַלז, ווי ביי אַ הונגעריגער גאַנז. ביי יעדען שלונג טהוט ער אַ מאַך מיט'ן קאָפּ אַרויף און אַראָפּ, אויך ווי אַ הונגעריגע גאַנז. די האָר, וואָס אויפ'ן קאָפּ, זענען אויך שיטער, דערפאַר זענען זיי לאַנג און הענגען אַראָפּ מיט פאַרגרייזעלטע קוטשערלעך, אַלע מאָל מיט עפּיס אַ פעטער זאָך אָנגעשמירט, ס'זאָל גלאַנצען. אָנגעטהאָן געהט ער, ווי אַ דייטש, מיט אַ הויכען האַרטען קאַפעליש. אַלץ וואָס אויף איהם איז שרעקליך אַלט, נאָר מיט ספּנות ריין, ציכטיג, אויסגעפערשטעלט און צוגעפרעסט. און אַלסדינג אַליין. אַליין גערייניגט, אַליין געפרעסט, אַליין פאַרריכט, אַליין אַ קנעפעל אַיינגענייט. אַ סברה, אַז ער וואַשט זיך אַליין ביינאַכט אויס דאָס העמד, וואָס ער טראָגט בייטאָג, און אפילו דער שניפּס, וואָס ביי איהם אויפ'ן האַלז, איז אויך זיין אַייגענע מלאכה. אַז ער רעדט, רעדט ער מיט אַלע איברים, מיט אַ האַרציג קול, מיט אַ רחמנות־פנים, און די אויגען האַלב־צוגעמאַכט, פאַרגלאַנצט אַרויף. קוקענדיג אויף דעם פאַרשוין, האָט דער העלד פון דער דאָזיגער

ביאָנראַפּיע ניט איין מאָל געטראַכט ביי זיך : „טשיקאווע צו וויסען, ווי אזוי האָט אויסגעזעהען אָט דער בנימינזאָהן מיט אַ יאָהר דרייסיג אָדער פּערציג צוריק, ווען ער איז געווען נאָך נאָר אַ יונגעל? ...“

פון וואָנען האָט ער זיך גענומען אַהער — ווייסט קיינער ניט. אויסדריקענדיג זיך מיט דעם לשון פון דער שטימפּאַמע, האָט איהם „פּאַרנאָדעט“ אַהערצוצו דער קאָלעקטאָר. „איין שלים-מזל שלעפּט דעם אַנדערען“... אויף זיין „טריפה'נעם" גליק, האָט איהם דער קאָלעקטאָר געבראַכט צו פיהרען איינמאָל אין אַ שענעם טאָג מיט אַ גרוי טשעמאָדאַנדעל אַקוראַט אין דער שעה, ווען זי, די שטימפּאַמע, איז ניט געווען אין דער היים. אַז זי איז געקומען און געטראָפּען דעם פּאַרשוינ מיט'ן טשעמאָדאַנדעל, לייענענדיג פּאַר'ן טאַטען עפּיס פון אַ ביכעל, האָט זי באַלד געזאָגט, אַז ס'איז אַ שלים-מזל, איינער פון יענע שלים-מזל'ען, וואָס „מע דאַרף זיי געדיכט זייהען און זיי זאָלען שיטער אויפגעהען“, און געפּרעגט, פאַר וואָס האָט ער בעסער ניט געטראָפּען צו ראובן יאַסנעגראַדסקין אויף סטאַנציע? עס איז שוין אָבער געווען פאַרפּאַלען. מע טרייבט נישט קיין מענטשען פון שטוב, פּערט אַזאַ מין נפּש, וואָס דאַרף ניט קיין זאַך און וויל ניט קיין זאַך און פּאַדערט ניט קיין זאַך. שלאַפּען שלאַפּט עס אויף דער אַלטער סיראַטענער קאַנאַפּקע, אין אַ פינסטערען קאָרידאָר, צווישען צוויי חדרים. אַז מע טראָגט אַריין דעם סאַמאָוואַר, צאַפּט ער זיך אָן אין זיין אייגענעם גרויסען טשייניק זודיג וואַסער, פּול ווי איין אויג, שיט זיך אַרויף פון אַ געל פּאַפּיערעל עפּיס אַ מין „סענעס-בלעטלעך“, וואָס ס'איז „גוט צום האַרצען“, נעמט זיך אַרויס פון קעשענע זיין שטיקעל צוקער און טרינקט זיך זיין טיי.

מיט'ן עסען איז אויך דאָס אייגענע. ער האָט זיך זיין פּרויט ביי זיך אין גרויען טשעמאָדאַנדעל. דאָס פּרויט איז אַלטגעפּאַקען. וואָס עלטער איז בעסער (שפּאַרעוודיגער). און הערינג קויפט

ער זיך אלע טאָג, פאר אַ קאָפּיקע אַ שטיקעל הערינג, געהט מיט דעם פאָוואָלינקע, אויף די שפיץ פינגער, אין קיך אַרײַן, אַנט-שולדיגט זיך אַ מאָל פּופּצען-צוואַנציג פאר דער שטיפּמאַמע, זי זאָל איהם דערלויבען אַוועקלעגען דאָס שטיקעל הערינג אין אויווען אין אַ ווינקעלע אויף הייסע קויהלען, סע זאָל זיך אַ ביסעלע צו-בראָטען. און אז דאָס שטיקעל הערינג הויבט זיך אָן צו צובראָטען, הויבט עס אָן צו פּראָטעסטירען, זשומען און פּרענגלען זיך, און לאָזט אַרויס אזאַ געשטאַנק, אז מע דאַרף אַנטלויפען פון שטוב. שווערט די שטיפּמאַמע, אז דאָס אַנדערע מאָל וועט זי איהם אַרויסוואַרפען מיט'ן הערינג. נאָר איהר שבועה איז זי ניט מקיים. וואָרום מע דאַרף האָפען אַ האַרץ פון אַ טאָטער, מע זאָל אַזעלכעס טהון מיט אַ מענטשען, וואָס לעבט אַ גאַנצע וואָך מיט אַ שטיקעל גע-בראָטענעם הערינג.

איין אויסנאַהמע איז שבת. קומט שבת, איז ער איין אורח ביי'ם טיש גלייך מיט אַלעמען. און נאָך מיט אַ קאָפּ העכער פון אלע אַנדערע אורחים. אַ איד איין איידעלער, אַ תלמיד-הכם, אַ משפּיל, אַ שרייבער, אַ משורר! אַי וואָס, ער איז נעבאַך איין אַרעמאַן — וואָס זאָל ער טהון? ס'זאָל זיין אין איהם געווענדט, וואָלט ער בעסער געווען אַ נגיד. נאָר אז ס'איז ניטאָ קיין מזל... און ער טהוט אַ זיפּץ. דער בעל-הבית ענטפערט איהם מיט אַ זיפּץ און גיסט איהם אָן אַ גלעזעל וויין, און גיסט זיך אָן אַ גלעזעל וויין, און גיסט-אָן דעם קאָלקטאָר אויך אַ גלעזעל וויין, און אלע דריי טרינקען לחיים, נישט נאָר פאר זיך, נאָר פאר'ן פּלל-ישראל. און פון אַ גלעזעל וויין ווערט מען לעבעדיג, און די צונג ווערט אויפגעבונדען, און מע הויבט-אָן רעדען אלע אינאיינעם — נישט קיין דברים בטלים, חס-ושלום, נאָר דברי-תורה, פון ספרים, ביכער, חכמה, השפּלה, וויסענשאַפט...

דער יונגסטער פון די „אורחים“, דער פאַרפאַסער פון די דאָזיגע באַשרייבונגען, מישט זיך אויך אַרײַן אין געשפרעך, נאָר ער היט זיך מיט איין איבעריג וואָרט צווישען גרויסע, האָטש מע

קוקט אויף איהם שוין פכעט ווי אויף א גרויסען. א בחור'על, וואָס פארדיענט שוין אליין געלט, גיט שטונדען — א קלייניגקייט?

פון זינט דאָס בחור'על איז אַראָפּ פון קעסט און איז געוואָרען אַ מענטש פאַר זיך, האָבען די צוויי אַנדערע אורחים זיך גענומען רעכענען מיט איהם, ווי מיט אַ גרויסען, איהם זאָגען „איהר“ ביים קאַלעקטאָר איז ער געוואָרען אַ „קונד“, אַ קונה. ער האָט איהם פאַרשריבען איין אַכטעל ברוינשווייגער לאָמעריי, צוגעזאָגט מיט דעם זעלבען טאָן און מיט דער זעלבער זיכערקייט, ווי זיין טאַטען, אַז ער וועט, אַם ירצה השם, מיט נאָט'ס הילף, אויסנעמען דאָס גרעסטע געווינס. און דער דיכטער בנימינזאָהן — דער איז גלאַט געוואָרען איין אָפטער אַריינגעהער צום חבריהמאן, וואָס גיט שטונדען, געשריבען אויף זיין טישעל אין דער צייט, ווען ער איז געווען אויף די שטונדען, געבראַכט צו טראָגען איינמאָל זיין גרוי טשעמאָדאָנדעל מיט די פאַפיערען מיט'ן אַלטגעבאַקענעם ברויט, און אָנשטאָט דעם, ער זאָל פּראָטען אַלע פריהמאָרגען אַ שטיקעל הערינג ביי ראַבינאָוויטשען אויף דער אַכסניה און אויס-שטעהן בזיונות פון דער שטיפּמאַמע, האָט ער שוין בעסער זיך פאַרגונען צו טהון די דאָזיגע אַרבייט ביי דער בעל-הבית'טע פון זיין יונגען פריינט שלום, צו וועלכען ער האָט זיך סוף-פּליסוף אַינגאַנצען אַריבערגעקלויבען און פאַזעצט אויף שטענדיג.

דאָס איז אויסגעקומען גאַנץ פּראַסט און נאַטירליך. צוויי מענטשען האָבען זיך גיט פיינט און קאָנען נוצליך זיין איינער דעם אַנדערען — פאַר וואָס זאָל מען גיט זיין אינאיינעם? בנימינזאָהן איז אַ שענער העברעער, אַ משורר. זיין יונגער פריינט האָט אַ באַזונדער חדר, אַ בעט, אַ ברייטס, אַ פעלד גיט קיין בעט — וועמען שאָדט עס, אַז עס וועלען ליגען צוויי, גיט איינער? אַי, דער דיכטער בנימינזאָהן האָט אין זיך גייען מאָס רעד און הערט גיט אויף צו לויבען זיינע אייגענע שירים, לייגען גאַנצע פּאָעמעס ביז שפעט אין דער נאַכט, און דוקא מיט אַזאַ התלהבות, מיט אַזאַ

התפעלות, אז עם שמטהען איהם אזש טרערען אין די אויגען, — איז דאָס אויך פון די קליינע אומגליקען. זיין יונגער פריינט שלום האָט, דאָנקען גאָט, אַ גוטען שלאָף, און דער פּאָעט בנימינ-זאָהן קימערט זיך וועניג, וואָס יענער שלאָפט. וואָרום אז ער, בנימינזאָהן, האַלט אין לייענען זיינע אייגענע פּערזען, מעג זיך דעמאָלט די גאַנצע וועלט איבערקעהרען!

דאָכט זיך, אין פּלוג, וואָס האָבען זיך אָנגעקעהרט די דאָזיגע אַלע באַשריבענע פּאַרשווינען איינס מיט דאָס אַנדערע? וואָס פאַר אַ מחותן, למשל, איז נחום דאָפינגוויטש, אַ איד אַ בעל-בית, אַ האַלבער חסיד און אַ האַלבער משפּיל, מיט אַזאַ אידען אַ ליטוואַק און אַ מתנגד, ווי דער קאַלעקטאָר מיט די שוואַרצע ברילען? און וואָס פאַר אַ סמיכות-הפרשיות איז צווישען די צוויי מיט אַ הונגערִיגען עקזאַלטירטען משורר בנימינזאָהן? און ווי האָט זיך געקאַנט אין דער דאָזיגער סביבה פיהלען אַ ציקאַווע בחור'על מיט פּוכקע בעקלעך, מיט בלאַנדע געגרייזעלטע האָר (נאָכ'ן טיפּוס האָבען די האָר גענומען וואַכסען ביי איהם, ווי גראָז נאָך אַ רעגען)? וואָס האָט דאָ געהאַט צו טהון אַ בחור'על אין די יאָהרען, ווען עס ציהט איהם גאָר אין דרויסען אַרויס, אין שטאָרט-גאַרטען, אויפ'ן שפּאַציער מיט חברים, מיט האַלב-באַ-קאַנטע מיידלעך? און דאָך דאַרף מען זאָגען, אז דאָס איז אַ זעלטענע אידיליע, אַיין אומפאַרשטענדליכע פריינטשאַפט, אַיין אומפאַשרייבליכע אינטימיטעט, און דער שבת איז געווען אַ גע-ווינטשטע באַגעגעניש, אויף וועלכע זיי אַלע האָבען אַרויסגעקוקט מיט דער גרעסטער שפּאַנונג די גאַנצע וואָך. וואָס עמיצער פון די פיער האָט געהאַט עפּיס אַ גוטע זאָך צו זאָגען, צו באַווייזען, צו דערצעהלען, האָט ער עס איבערגעלאָזט אויף שבת. בנימינזאָהן דער משורר, וויפיעל ער האָט אַיך ניט געמאַטערט אַ גאַנצע וואָך מיט זיינע שירים, האָט ער די בעסטע פון זיי דאָך איבערגעלאָזט אויף שבת, נאָכ'ן טיש. דאָס הייסט, עס רעדט זיך אזוי „נאָכ'ן טיש". אין דער אַמת'ען האָט ער אַרויסבאַוויזען אַלץ, וואָס עס

הָאָם זיך ביי איהם אָנגעזאמלט פאַר דער וואָך, פאַר'ן טיש, ביי'ם טיש און נאָכ'ן טיש.

דער קאָלעקטאָר מיט די שוואַרצע ברילען איז שוין געווען אַ סך פראַקטישער פון איהם. אַז מען איז געקומען פון שוהל און דער טאַטע האָט אָפגעזאָגט אַליץ, וואָס מע דאַרף, אָפגעמאַכט קידוש און געגאַנגען זיך וואַשען, האָט ער, דער קאָלעקטאָר, אַריינקוקענדיג דורך די שוואַרצע ברילען אין מעלער אַרײן, אַ זאָג געגעבען: „אַצינד וועט אונז אונזער משורר מסתמא עפּים זאָגען“. און דער משורר, האָטש ער איז געבאָך גוט אויסגעהונגערט, וואָס מע האָט געקאָנט אַרויסזעהען פון זיין כאַראַקטעריסטישען שלײנגען, לאָזט זיך ניט לאַנג בעטען, און דער קאָלעקטאָר דערווייל פאַסט אויף ביידע באַקען, טונקט די פרישע חלה אין דער שטאַרקע-פעפערטער פיש-וויך, פאַרטרינקט מיט אַ קליין קעלישעקעל שטאַרקען בראַנפּען, און ווישענדיג אַ האַנט אָן אַ האַנט, טהוט ער אַ זאָג מיט התלהבות: „אויסגעצייכענט! עס לאָזען זיך אויס אַלע וועלטען!!“...

עס איז נאָך שווער געווען צו טרעפען, מיט וואָס לאָזען זיך ביי איהם אויס אַלע וועלטען: מיט בנימינזאָהנ'ס שירים? אָדער מיט דער געפּעפערטער פיש-וויך? אָדער מיט'ן קעלישעקעל בראַנפּען? אָדער מיט אַלע זאַכען אינאיינעם? יעדענפאַלס, איז די שטימונג אַזאָ הויכע, אַז אפילו אַזאָ פראַזאָאישע נשמה, ווי די שטיפּמאַמע, הויבט זיך אויך אויף דעם דאָזיגען שבת אויף אַ האָר העכער, און אויסגעשלייערט לכבוד שבת אין איהר באַרדיטשעווער פריזורקע, קוקט זי מיט אַ פריינטליך אויג אויף די שבת'דיגע אורחים און טרייבט זיי אונטער, זיי זאָלען שוין אַמאָל עפּים עסען אויך און איבערלאָזען דאָס איבעריגע ביסעל רעד אויף נאָכ'ן עסען. בכדי דאָס בילד זאָל זיין פאַרענדיגט און די אידיליע זאָל זיין נאָך מעהר בולט, מוז דאָ געזאָגט ווערען האָטש אַ פאָר ווערטער וועגען נאָך אַ לעבעדיגען נפש, וואָס האָט אַרויסגעקוקט אויף די שבת'דיגע אורחים. דאָס איז געווען „פייגה-לאה די גבאי'טע“.

דער מחבר פון די דאָזיגע זכרונות האָט זי שוין געהאט אַמאָל באַשריבען טאַקי אונטער דעם דאָזיגען נאָמען אין איין אַנדער אָרט (אינ'ם בוך „מאָטעל פייסי דעם חזנ'ס“). דאָס איז געווען אַ קאַז. און ווייל זי איז געווען אַ גראָבע, האָבען איהר חברה אַ נאָמען געגעבען „פייגה־לאה די גבאי'טע“. חברה האָבען געהאט אַ שוואַכקייט צו קעצעלעך, און פייגה־לאה האָט אַלע יאָהר אַראָפֿ־געבראַכט אַ דור פון שענע ראַבע קעצעלעך. די קעצעלעך זענען אונטערגעוואַכסען, האָט מען זיי צעשענקט, צעוואָרפען, און פייגה־לאה איז פאַרבליבען איין אַלטגעזעכענע, איין איינגעוואָרצעלטע, אַ פאַרפונדעוועטע, אַ קאַז, וואָס פאַרשטעהט איהר ווערטה און לאָזט זיך ניט טרעטען מיט די פיס. אמת, קיין גרויסע מיוחסות איז זי ביי דער שטיפּמאַמע ניט געווען. געהאַפט אַ שמיץ מיט'ן פּוס, אַ בוכצע אין זייט אַרײַן, און אַמאָל מיט דער באַרשט איבער'ן קאַפּ, — נאָר מיט וואָס איז זי מעהר צאַצקע פון דער שטיפּמאַמע'ס אייגענע קינדער? און דער שטיפּמאַמע'ס קינדער באַגעהען זיך מיט איהר, מיט פייגה־לאה'ן, אויך נישט איבעריג קוצעניור־מוצעניור, טהוען איהר צום טוידט, שלעפען ביי איהר אַוועק די קליינע קעצעלעך פון דער ברוסט און מוטשען זיי מיט ספּנת־נפשות! ס'איז אָבער דערויף אויך פאַרהאַן אַ תירוץ (אויף אַלסדינג קאָן מען געפינען אַ תירוץ): פאַר וואָס זאָלען קינדער זיך באַגעהן מיט אַ קאַז בעסער, ווי זייער אייגענע מאַמע באַגעהט זיך מיט איהרע אייגענע קינדער?... אַוראי, ווען שלום איז געווען אַ היימישער, האָט ער אַכטונג געגעבען, מע זאָל פייגה־לאה'ן אומ־זיסט ניט באַלעדיגען. איצט, אַז ער איז נאָר אַ גאַסט, קומט צו געהן איין מאָל אין וואָך, שבת, איז איהם פייגה־לאה מקבל־פנים, ווי איין אייגענעם, שטעהט־אויף, אַז ער קומט אַרײַן, בויגט־אויס דעם רוקען, טהוט זיך אַ רייב מיט'ן קאַפּ ביי זיינע פיס און ציהט־אויס אַ לאַנגען געהניץ און באַלעקט זיך. „וואָס איז דיר, פייגה־לאה?“ — טהוט ער זי אַ גלעט איבער'ן קעפּעל, אָנגעבויגען זיך צו איהר אויף דער ערד. „מניא־או!“ — ענטפערט איהם אָפּ

פייגה-לאה מיט אזא טאָן, וואָס דאַרף הייסען: „עט! אַבי מע לעבט און מע זעהט זיך!“... — און הערט ניט אויף צו רייבען זיך אָן זיינע פיס און צו מורליקען, קוקען ווי אַ זינדיגער מענטש און וואַרטען, מע זאָל איהר עשים צוואַרפען.

— צער בעל־חיים! — זאָגט דער קאַלעסטאָר מיט אַ זיפץ. טהוט בנימינזאָהן אַ שלונג, אַ קוק אויף אלע דריי און זאָגט, אַז ער האָט דערויף אַ שיר, הייבט ער: „ורחמיו על כל מעשיו“. און ניט געוואַרט ביז מע וועט איהם בעטען, פאַרנלאַנצט ער די אויגען אַרויף און זאָגט דעם שיר.

די צעשמעהרמע האָפענונגען

די עקזאמענעס אויף דער נאָז. — ער בויעט לופטשלעסער מיט זיין חכר אלוי דאָרײַס. — „למנצח על השלישית“. — ער שרייבט אַ מליצה־בדיעה צו ה"י גורלאַנד. — דער „קלוב“ אין דער „טאָ באַטשנע“. — ה"י גורלאַנד ענטפערט מיט אַ בריעה, און די לופט־שלעסער צעפאלען זיך.

די צייט איז געגאַנגען. קינדער וואַפסען. עס קומט־אָן דער זומער, דער לעצטער זומער, וואָס מע דאַרף ענדיגען דעם קורס. די עקזאמענעס זענען אויף דער נאָז. אָט נאָך אַ וואָך, נאָך צוויי — ווערט מען פטור פון דער „אויעזדנע“, וואָס האָט זיך שוין צו־געגעסען. דער העלד פון דער דאָזיגער ביאָגראַפיע האָט קיינמאָל ניט געפיהלט קיין באַזונדערע סימפּאַטיע צו די קלאַסען. קיין קוואַל אויף צו שעפען פון דאָרטען חכמה און וויסענשאַפט איז זי פאַר איהם קיינמאָל ניט געווען. דאָס ביסעל, וואָס ער האָט יאָ גענאַשט, איז דאָס געווען גיכער פון דעם בוים, וואָס האָט גע־הייסען אין יענער צייט „השבלה“. ביכער, רוסישע און העברעיִ־אישע, פלעטער, צייטונגען, זשורנאַלען — דאָס זענען געווען די פירות, וואָס ער האָט געגעסען מיט'ן פולען מויל. אַ סך האָט איהם מיטגעהאַלפּען דער „קלוב“, די דעמאָלטיגע פּערעיאַסלאַווער אינטעליגענץ, מיט'ן קאָלעקטאָר, מיט בנימינאָהנען און מיט די געדאַטענע איידעמס בראַש, און דער אידעאַל איז געווען — אַרנאָלד פון די פידוואָרקעס מיט זיין גרויסער ביבליאָטעק.

דאָס איינציגע, וואָס איהם האָט געבונדען מיט דער „אר-
 יעזרנע“, איז געווען זיין חבר אלי דאָדי'ס, וועלכען ער האָט באמת
 ליעב געהאט פאַר זיין לעבעדיגען כאַראַקטער און פאַר זיין קאָנען
 נאָכמאַכען און איבערסקרימען אלע לעהרערס, ווי איין אמת'ער
 אַקטיאָר, אַ קאָמיקער. ביידע אינצווייען האָבען זיי איבערגע-
 קעהרט די וועלט, ביידע אינאיינעם האָבען זיי געלייענט ביכער,
 געלעבט אַ גוטען טאָג, געווען אָפּגעטיילט פון אלע איבעריגע חברים,
 צום מיינסטען פאַרשטאַפּטע קעפּ, פלעקער. אין דער צייט, ווען
 יענע האָבען זיך געגרייט צו די עקזאַמענעס, געפיעבערט, מורא
 געהאַט פאַר אַ דורכפאַל, האָבען די צוויי חברים, שלום ראַבינאָוויטש
 און אלי דאָדי'ס, געמאַכט חוּק פון דער גאַנצער וועלט, געהאַט די
 עקזאַמענעס אין דער לינקער פּאַה. זומער-לעבען. אין דרויסען
 איז אַ גן-עדן. די בעסטע צייט אויף צו באַדען זיך אין טייך,
 אויף צו שיפען זיך אין אַ שיפעל, העט-זווייט, אויף יענער זייט
 ברעג, אין הויכען גרינעם אַטשערעט. דאָרטען איז דאָ אַ לעוואַדע,
 אַ פעלד, מיט אַ סך ווייסע און רויטע מאַרגאַריטקעס באַשפּרענ-
 קעלט. און ווייטער פון דער לעוואַדע געהט אַ וועלדעל, טאַסי אַ
 גאַנצער וואַלד. לאָזען זיך לויפען איבער'ן גאַנצען פעלד, ביז צום
 וואַלד, אין איין אַטעם — איז ניט פון די קליינע זאַכען. ווער פון
 זיי, ער אָדער זיין חבר אלי, וועט קומען צו לויפען פריהער ? זיי
 בלייבען ביידע אָהן אַטעם. טהוט מען זיך אַ וואָרף אויפ'ן גרינעם
 שמעקענדיגען גראָז. מיט'ן פנים אַראָפּ ליגט מען און מע גראַבעלט
 די פרישע רויע זאַמדיגע ערד, וואו עס קריכט אַ פליענעלע, שפאַ-
 ציערט אַ זשוקעל, פּוּזשעט אַ מורעשקע, שלעפט מיט די פעדערשטע
 פּיסעלעך אַ גאַנצע שטרוי, אַ שטיקעל קאַרע, אַ נאָדעל פון אַ בויס.
 ס'איז שטיל. אַ מאַדנע, אַ הייליגע, אַ פאַרוויעגענדיגע, אַ פאַר-
 שלעפּערענדיגע שטילקייט. זעלמען ווערט די שטילקייט געשטעהרט
 דורך אַ צווייז פון אַ רייהע שוועלבעלעך, וואָס טראָגען זיך דורך
 איבער די קעפּ — אַ סימן אויף אַ רעגען. אָדער עס דעהערט זיך
 אַ קוואַק פון אַ פאַר'תומ'טער זשאַבע ערגיץ ווייט פון אַטשערעט

אָרום : קוואַ ! — און ווערט אַנשוויגען. אויך אַ סימן אַויף אַ רעגען. האָטש דער הימעל איז ריין, קלאָר, ווי זעפיר. קיין שפרענקעלע אויפ'ן האָריזאָנט. עס פיהלט זיך אַ נאָהענטע שייכות מיט אַט דעם וואַלד, מיט'ן פעלד, מיט די מאַרגאַריטקעס, מיט דער פרישער ערד און מיט'ן שמעקענדיגען גראַז און מיט'ן פליעגעלע, מיט'ן זשוקעל און מיט דער מורעשקע, וואָס פּוּזשעט, מיט די שוועלבעלעך, וואָס פליהען, און מיט די זשאַבעס, וואָס קוואַקען, און מיט דער נאַנצער נאַטור אַרום און אַרום — יעדע זאָך באַזונדער איז אַ חלק פון דער וועלט און אַלץ אינאיינעם מיט די מענטשען גענומען — דאָס איז איין וועלט, איין משפּחה, איין געזינדעל. און דאָס ווימעלט און דאָס גריבעלט, און דאָס ליאַרעמט און דאָס טאַרעראַמט — עס איז אַ יאָרִיד, עס איז אַ וועלט, עס הייסט „לעבען“. ביידע יונגע חברים פיהלען זיך גוט אין דער דאָזיגער וועלט. ביידע זענען צופריעדען מיט זייער לעבען, זאָט מיט זייער פאַרנאַנגענהייט, קאַנטעט מיט זייער היינט און ערוואַרטען נאָך מעהר פון דעם, וואָס וועט זיין, פון דעם, וואָס קומט. זיי פיהרען אַ לאַנגען, שטילען, רוהיגען געשפרעך. אַ געשפרעך, וואָס האָט ניט קיין אָנהויב און האָט ניט קיין סוף. דער גרעסטער טייל פון זייער געשפרעך דרעהט זיך אַרום דעם, וואָס זיי שמעהט פאַר : וואָס וועט ווייטער זיין ? און מע לעגט פאַר פלאַנען און מע בויעט לופטשלעסער, און מע שמעלט זיך פאַר אַ זיס פיעלפאַרביג לעבען, וועלכעס שפיעגעלט זיך אָפּ אין דער פאַנטאַזיע פון יעדען יונגען מענטשען און וועלכעס ניט זיך קיינמאָל קיינעם נישט אַיין אויף דער ערד...

מע קאָן אָבער דאָ אזוי לאַנג ניט פאַרברענגען. די צייט שמעהט ניט. עקזאַמענעס איז פאַרט ניט קיין שפיעלכעל. זיי זענען טאַקיי די ערשטע און די בעסטע אין קלאַס, נאָר אַ קשיא וואָס סע מאַכט זיך ? עס קאָן זיך אַמאָל טרעפען, אַז דער בעסטער זאָל דורכפאַלען. נאָר איין מענטש איז געווען געזיכערט — און דאָס איז געווען דער קאַלעקטאָר מיט די שוואַרצע ברילען. „וואָס

מיר עקזאמענעם? ווער מיר עקזאמענעם? מע שטעלט זיי א פייג! — אזוי האָט גע'טענה'ט דער קאָלעקטאָר, וואָס האָט געטראָגען אויף זיך די דאגות פונ'ם קונדס מעהר ווי זיין אייגענער פאָטער. און דעריבער האָט זיך קיינער אזוי ניט דערפרעהט, ווי דער קאָלעקטאָר, מיט דער גוטער בשורה, וואָס שלום האָט איינ-מאָל געבראַכט צו טראָגען אַהיים, אז ער און זיין חבר אלי דאָר'ס זענען פון עקזאמען אינגאנצען באַפרייט.

— דאַנקען נאָט! מיר זענען פריי! פריי פון עקזאמענעם!
מיר וועלען הוליען!... — אזוי האָט געזאָגט דער קאָלעקטאָר.
און פאַר גרויס שמחה האָט דער קאָלעקטאָר אין דעם אייגענעם טאָג, אויף דער נאַכט, געבראַכט צו טראָגען צום „קונדס" אויף דער קוואַרטיר אַ הערינג מיט צוויי פראַנזעלען, און אין קעשענע — אַ פלעשעל בראַנפֿען, און אינדרויען, מיט'ן משורר בנימינזאָהן, האָט מען געגעבען אַ לעב-אונטער, ווי נאָט האָט געבאָטען. אויף בנימינזאָהנען איז אָנגעפאלען, ווי ער אליין האָט געזאָגט, דער רוח-הקודש, און ער האָט אויפ'ן אָרט אָנגעשריבען אַ שיר:

„ל מ נ צ ח ע ל ה ש ל י ש י ת מ ז מ ו ר ש י ר ...”

„ע ל ה ש ל י ש י ת” — מיינט מען דאָס די דריי קלאַסען, וואָס שלום האָט געענדיגט. און איצט האָט זיך אָנגעהויבען אַ נייע סדרה: וואָס טהוט מען ווייטער? וואָס וועט זיין דער תכלית? עס זענען אַרויס אויף דער סצענע אַלע אונזערע אַלטע באַקאַנטע פאַרשוונען: ביידע געראַטענע איידעמס, אַרנאָלד פון די פידוואַרקעס, די אַלע איבעריגע פריינט און גוטע פריינט, יעדער מיט איין אַנדער עצה: גימנאַזיע, ראַפינער-שול, אוניווערסיטעט, דאָקטוירים, אַרוואַקאַטען, אינזשענערען... דער טאַטע איז אַרומד געגאַנגען אַ צעטומעלטער: אזוי פיעל וועגען, פראַפעסיעס, פּרנסות — אַזש דער קאַפּ דרעהט זיך!

פון אַלע פראַעקטען האָט מען זיך אָפגעשטעלט אויף דעם זשיטאַמירער לעהרער-אינסטיטוט, וואו מע האָט צוגעזאָגט אַריינ-

צונעמען אויף „קאזיאָני שטשאַט“ ביידע אויסגעצייכענטע תלמידים — שלום נחום ראבינאָוויטש'עס און זיין חבר אלי דאָדי'ס. עם זענען שוין וועגען דעם אַוועקגעגאַנגען פּאַפּיערען קיין זשי-טאָמיר, צום דירעקטאָר פון אינסטיטוט, ח"י גורלאַנד. ליתר בטחון האָט שלום צוגעלעגט צו די פּאַפּיערען פון זיך אַ בריעף אויף העברעאיש, אין זעהר אַ שענער מליצה־שפּראַך — צו באַווייזען דעם דירעקטאָר גורלאַנדען, אַז ער האָט צו טהון ניט מיט קיין יונגעלע, און דער קאָלעקטאָר איז געווען מלא גדולה:

— ברוך שפּטּרני! — האָט ער געזאָגט און אויסגעווישט מיט דער נאַסער פּאַלע די שוואַרצע ברילען (אָהן די ברילען זעהט־אויס דעם קאָלעקטאָר'ס פנים ווי געשוואַלען, און די אויגען — ווי קישלעך). — דער קונדס איז שוין אַ באַוואָהרענטער. וואָלט איך שוין האָבען אַזא דאגה מיט פרנסה, ווי איך האָב אַ דאגה מיט איהם. וואָס ער זאָל שוין ניט זיין, אַ ראַבינער אָדער אַ לעהרער — אַ מענטש וועט ער שוין זיין, דאָס איז זיכער! און פון פּריוויו זענען מיר אויך באַוואָהרענט. קאזיאָנע לעהרערס און קאזיאָנע רבנים דיענען ניט. איצט בלייבט־איבער נאָך אַ שענע פּלח פון אַ לייטיש אָרט מיט אַ פּופּצעהן־הונדערט קאַרבונינים נדן, וועט זיין, ווי זאָגט איהר, חי געלעבט! הייסט זשע, רב נחום, דער־לאַנגען אַ ביסעל „צערקאָוונע פּשר לפּסח“...

לאָזט זיך אויס, אַז דער קאָלעקטאָר האָט זיך צו־פּרייה משמח געווען. און אָט וואָס עס האָט זיך געטראָפּען.

די אַלע פּרנסות, וואָס נחום ראבינאָוויטש האָט זיך מיט זיי פאַרנומען, זענען סוף־כּל־סוף געווען ניט גענוג אויף צו לעבען. האָט זיך געפונען אַ רייכער בעל־הגוף, אַ גוי מיט'ן נאָמען זאַכאַר געסטאָראָוויטש, וואָס האָט געהאַלטען פון ראבינאָוויטשען אַיין עולם ומלואו און האָט איהם אָפּגעטראָטען אַ קלייט מיט אַ קעלער אין סאַמע פּראָנט פון זיין נייעם גרויסען מויער, און דאָרט האָט ער איהם געעפּענט אַ געשעפט פון טאַבאַק, גילזעס און פּאַפּיראַסען,

און אויך דעם וויינשענס „ראזניך ווין יוזשנאהאָ בערענאָ“ האָט מען אַריבערגעטראָגען אַהער, און עס האָט זיך אָנגעהויבען באַ- וויזען פרנסה בשפע. דאָס הויז פון נחום ראַבינאָוויטש איז, ווי איהר געדענקט, תמיד געווען אַ בית-ועד, אַ קלוב פון משפּילים און גלאַט יונגעלייט. איצט איז דער קלוב געוואָרען נאָך לעבעדיגער און מעהר באַזוכט פון פריינט און גוטע פריינט און גלאַט קונים. ווער עס האָט נאָר געהאַט אַ שטיקעל פרייע צייט, געוואָלט זעהן זיך מיט אַ מענטשען, וויסען, וואָס הערט זיך אויף דער וועלט, — דער איז זיך דורכגעגאַנגען אין דער „טאַבאַטשנע“ רויכערען אַ פאַפּיראַס און רעדען אַ וואָרט.

איינמאָל האָט זיך אין „קלוב“, אָדער אין דער „טאַבאַטשנע“, צונויפגעזאַמעלט די גאַנצע סמעטענע פון דער פּערעיאַסלאַווער אינטעליגענץ. דאָרט זענען געוועזען אַלע אונזערע באַקאַנטע פאַר- שוינען: יאָסי פּרוכשטיין, ביידע געראָטענע איידעם, אַרנאָלד פון די פּירדוואָרקעס און, פאַרשטעהט זיך, דער קאַלעקטאָר מיט די שוואַרצע ברילען און בנימינאָהן דער משורר און זייער יונגער פריינט דער קונדס האַבען אויך ניט געפּעהלט. עס איז געווען זעהר אַ לעבעדיגער שמועס, און אַלע מינוט האָט אויסגעשאַסען אַ הילכיגער געלעכטער. דעם געלעכטער האָט אַרויסגערופּען איינער פון די געראָטענע איידעם, לייזער-יאָסעל. ער האָט געפּאָדערט פון יעדען איינציגען אַ קלייניגקייט: ער זאָל מוחל זיין געבען צו פאַרשטעהן דעם פּשט פון דעם וואָרט „מאַסיוו“, נאָר אָהן הענט. און אזוי ווי עס איז איין אוממעגליכקייט, אַז אַ איד זאָל קאָנען געבען צו פאַרשטעהן אַזאָ זאָך אָהן הענט, האָט יעדער איינציגער אויף זיין אופן באַוויזען מיט די הענט, וואָס באַטייט דאָס וואָרט „מאַסיוו“. און אָט דערפון זענען דאָס גע- פּלויגען די דאָזיגע געלעכטערען.

נאָר פּלוצים, סאַמע אין רעכטען מיטען לאַכען, עפענט זיך די טיר און עס קומט-אַריין דער בריעפּטרעגער מיט אַ פאַקעט — „זאַקאַזנאַיע“. אויפ'ן קאָנווערט שטעהט אויף רוסיש מיט גרויסע

אותיות: „קאנצעליאריא זשיטאָמירסקאוואַ קאָזיאָנאוואַ יעווריי-קאוואַ אַטשיטעלסקאוואַ אינסטיטוטאָ“.

— אַהא! דאָס איז פון איהם, פון ח"י גורלאַנדען!

מע האָט געעפענט דעם פאקעט און מע האָט איבערגעלייענט אַ בריעה פון דעם דירעקטאָר ח"י גורלאַנד. אין בריעה איז גע-שטאַנען: „אַזוי ווי אין אינסטיטוט דאַרף מען לערנען פיער יאָהר, און אַזוי ווי פון די פאַפיערען און פון די מעטריקעס איז צו זעהען, אַז דער באַזיצער פון זיי איז געבוירען געוואָרען אין דעם 18טען פעווראַל, 1859, קומט-אויס, אַז אין דעם יאָהר 1880, דאָס הייסט, אין דריי יאָהר אַרום שוין, אין אָקטאָבער, וועט ער זיך דאַרפען שטעלען צום פריזיוו. דאָס הייסט, מיט אַ יאָהר פריהער איידער ער וועט ענדיגען דעם גאַנצען קורס פון דעם לעהרער-אינסטיטוט“.

ווי אַ באַמבע, ווי אַ דונער אין מיטען העלען טאָג, איז געווען די דאָזיגע ידיעה. צום אַלעם ערשטען האָט מען זיך גענומען שפאַרען און לערנען דעם פשט פון דעם בריעה: מאי קא משמע לן — וואָס לאָזט ער מיך דאָ הערען? און פאַר וואָס האָט ער ניט אויסגעפיהרט, טאַקי אָט דער ח"י גורלאַנד, דעם היוצא-לנר-מזה? און טאָמער איז פאַרהאן עפּים אַיין עצה, אַ דריידעל, אויף אַרויסצודרעהען זיך פונ'ם דאָזיגען פּלאַנטער? ס'איז אָבער אומזיסט געווען דאָס שפאַרען זיך מיט'ן דעבאַטירען. אַלע האָבען אַרויסגעזעהען, ווי צוויי מאָל צוויי, אַז דאָס שפּיעל איז פאַר'ן טייוועל — די שאַנסען אויף אַריינצוטערעטען אין אינסטיטוט זענען פאַרלוירען. די מעטריקעס קאָן מען שוין ניט איבערמאַכען. און ח"י גורלאַנד איז ניט אַזאַ מענטש, וואָס מע מאַכט מיט איהם דריידלעך. פאַרפאַלען!

דער העלד פון די דאָזיגע באַשרייבונגען שטעלט זיך פאַר יענע צייט אַלס זיין איבערגאַנגס-עפּאָכע פון איין וועלט אין דער אַנדערער. עס האָט באַדאַרפט אויסגעוועהלט ווערען אַ וועג, וואו-הין צו געהן, אויסגעאַרבייט ווערען אַ פּלאַן, וואָס צו טהון, און

באשטימט ווערען, אזוי צו זאָגען, אַ פראַגראַם שוין אויפ'ן גאַנצען לעבען. צווישען איהם מיט זיין חבר אלי דאָדי'ס איז שוין לאַנג געווען איין אָפגעמאַכטע זאַך, ווי אזוי מע וועט ביידע אינאיינעם פאָהרען קיין זשיטאָמיר, ביידע וואוינען אין איין צימער, ביידע לערנען, שפאציערען, באַרען זיך, שיפען זיך... און אז סע וועט קומען „קאניקולעס“, וואקאציעס, וועט מען פאָהרען ביידע אַהיים — און אַך! ווי זיי וועלען דאָס איבערראַשען זייערע געוועזענע חברים מיט זייער זשיטאָמירער אַוניפאָרם, זיך האַלטען פון זיי פון דער נויטען, און רעדען פון פושקין און פון לערמאַנטאָוו, פון בייראָן און פון שעקספיר, הויך אויף אַ קול, אַלע זאָלען הערען און וויסען, אז דאָס רעדען ניט קיין פאַרכעס... די חברים וועלען דאָס הערען און שטוינען, מקנא זיין. מיידלעך וועלען זיך רויטלען, דרעהען אַרום זיי, בלוּמרשט פאַריכטען די הענטשקעלעך, ווארפען מיט אויגלעך, וועלען זיך וועלען באַסענען נעהענטער — קורץ, דאָס וועט זיין אַ גן-עדן!

און מיט אַ מאָל האָט זיך פון די אַלע חלומות אויסגעלאָזט אַ טייך. אויס זשיטאָמיר! אויס לעהרער-אינסטיטוט! אויס באַרען זיך, שיפען זיך! אויס וואַקאציעס! אויס חברים! אויס מיידלעך! אויס גן-עדן! אויס קאַריערע! און דאָ דעם טאַטענ'ס פנים — אַ רחמנות אַ קוק צו טהון. געל, ווי אַ וואַכס. נייע קנייטשען, נייע זאָרגען, נייע זיפצען: „גוואַלד, וואָס טהוט מען? וואָס הויבט מען אָן צו טהון?“... בנימינזאָהן דער פאָעט פיהלט זיך ניט גוט. ער וויל ברענגען אַ טרייסט האַטש מיט אַ נייעם שיר, נאָר — אוי-וועה! עס זינגט זיך ניט!

דעם קאָלעקטאָר זעהט מען עפּים ניט. ער האָט זיך אַ פאָר מאָל געהאַט באַוווּזען אויף אַ פאָר מינוט, נעזאָגט, אז ער האָט עפּים זעהר אַ גוטען פּלאַן פאַר'ן קונדס, וואָס וועט איהם פאַר-זאָרגען אויפ'ן גאַנצען לעבען מיט קינדער און קינדס-קינדער, נאָר ער האָט איצט זעהר קיין צייט ניט. און ער איז אַוועק, און פון דעמאָלט אַן הערט מען ניט פון איהם און מע זעהט ניט.

דער סוף פון דער אידיליע

ווער איז געווען דער קאלעקטאר? — דריי רובעל מיט „גראממאטיקע“
אויף יום־טוב. — דעם קאלעקטאר'ס טוידט. — די לוויה. — געווען
א סארטער מענטש. — דער משורר בנימינזאָהן פארשווינדט און
ווערט מגולגל קיין אמעריקע.

נישטאָ קיין אייביגע זאך אויף דער וועלט. געקומען אַ סוף
צו דער אויבענפראַשריבענער אידיליע. איינער פון די אויסגע-
דעכענטע פריינט איז אוועק פאר דער צייט, און באַלד נאָך איהם —
דער אנדערער, און די פנופיה איז צעפאלען געוואָרען. דעם ערשטען
פעטשאַטעק האָט געמאכט אונזער אלטער באַקאנטער קאלעקטאר
מיט די שוואַרצע ברילען און מיט די גרויסע טיעפע נומענע
קאלאָשען, און נאָך איהם האָט זיך אין גיכען אָפגעטראָגען אויך
דער משורר בנימינזאָהן.

ווער איז געווען, אייגענטליך, אָט דער איד דער קאלעקטאר?
פון וואָנען האָט ער זיך גענומען? וואו און וועמען האָט ער
געהאט אויף דער דאָזיגער וועלט? פון וועמענ'ס וועגען האָט ער
ער געהאַרעוועט דאָס גאַנצע לעבען? טאָג־אין טאָג־אויס זיך
געטיאָפּקעט אין דער בלאַטע, געשוויצט און אַרויסגעקוקט אויפ'ן
טרויסען געווינס? — דאָס זענען זאַכען, וואָס ס'איז שווער אויף
זיי צו געבען, מעהר אָדער וועניגער, אַ קלאַרע תשובה. עס גע-
דענקט זיך נאָר, אז ער האָט אָפטמאָל געבעטען ביי זיין יונגען

פריינט, ביי'ם „קונדס“, ער זאל זיך מטריח זיין אויף א וויילע
אָנשרייבען מיט זיין שען הענטעל אויף רוסיש איין אַדרעס. דעם
אַדרעס האָט ער אזוי דיקטירט: „מיעסטעטשקאָ פּאַנאַסט, פינ-
סקאוואָ אויעזדאָ, מינסקאָי גובערני, גאַספּאַזשאַ פּריידקאַ עטקאַ...“
— גאַספּאַזשע פּריידקע עטקע. — פּאַרדיכט איהם דער קונדס

על-פי גראַמאַטיקע, און דער קאַלעקטאָר דיקטירט ווייטער:

— סאָ וולאָזשעניעם טרי רובליאַ.

— טריאָך רובליי. — פּאַרדיכט איהם וויעדער אַ מאָל דער

קונדס על-פי גראַמאַטיקע.

— צו וואָס גראַמאַטיקע? — שפּאַרט זיך דער קאַלעקטאָר. —

דאָרט דאַרף מען ניט קיין גראַמאַטיקע אויף יום-טוב, דאָרט קוקט
מען אַרויס אויף געלט...

ניט אומזיסט געהט ביי אונז אין וואָהלין אַ שפּריכוואָרט,
אַז אַ ליטוואַק פּאַהרט-אוועק אויף זיעבען פּסח'ען פון דער היים
און פּאַרנעסט דעם זייגעזונט. דער קאַלעקטאָר האָט געהאַט אַ
טבע — אוועקגעהן אויף אַ וויילע און פּאַרפאַלען ווערען אויף אַ
צייט, און וויפּיעל איהר זאָלט איהם דערנאָך ניט מוטשען, וואו
ער איז געווען — וועט איהר קיינמאָל ניט דערנעהן ביי איהם
קיין טאַל: „ניט געווען — אַ דאנה איהר האָט!“

אויך איצט איז דער קאַלעקטאָר פּאַרשוואונדען געוואָרען, און

קינער האָט ניט געוואוסט, וואו ער איז.

איינמאָל — דאָס איז געוועזען נאָך אין דער פּריה, שלום איז
געזעסען ביי זיך אויף זיין קוואַרטיר, געמאַכט מיט זיינע תּלמידים
די אוראַקען — עפענט זיך די טיר און עס קומט-אַריין אַ גאַסט —
דער טאַטע! שלום האָט זיך דערשראָקען: „וואָס האָט זיך גע-
טראָפען?“ — גאָרניט. דער קאַלעקטאָר איז ניט געזונט. מע
דאַרף זיך דורכגעהן צו איהם, מבקר חולה זיין...

אויפ'ן וועג ווערט ער געוואויר פון דעם טאַטען איינצעל-
הייטען, אַז דער קאַלעקטאָר איז, אייגענטליך, שוין לאַנג ניט מיט
אַלעמען. נאָר די לעצטע צייט איז ער שוין גאָר ערנסט קראַנק.

וואָס ווייטער ווערען די איינצעלהייטען אַלץ טונקעלער און גע-
דיכטער. עס לאָזט זיך אויס, אז ער איז געפעהרליך קראַנק.
„א סברה, אז ער האַלט זעהר שמאַל. דאָס הייסט, ער וויל זאָגען,
אז דער קאַלעקטאָר איז פאַרביי“... און אזוי רעדענדיג, קומען
זיי צום שוהל־הויף.

דער שוהל־הויף איז באַגאַסען מיט די שטרעהלען פון דער
ברענענדיגער זון אין די לעצטע זומערדיגע טעג. אַ גאַנצע האַר-
ליאַסטער אידישע קינדער, האַלב־נאַקעטע און נאַנץ־באַרוויסע,
שפיעלען אין פערדלעך און פילען־אָן דעם שוהל־הויף מיט הילכיגע
קולות פון זייערע יונגע נעזונטע העלזער. עס איז אַ לעבען און
אַ פרייד אויף דער אידישער גאַס. די לופט, ווי סע זאָל דאָ ניט
זיין ענג און געשטיקט, איז דאָך אַ מחיה. וואַרניט־וואו וואַרפט
זיך דורך אַ בוימעל, שלאָגט זיך דורך און קוקט־ארויס אַ גרעזעל.
די אויסגעגאַסענע פאַמעניצע שלאָגט־צו דעם שטויב, וואָס די
קינדער (די פערדלעך) האָבען אויפגעהויבען מיט זייער לויפען.
עס איז פאַרט זומער, מען איז פאַרט אין דרויסען און עס איז
פאַרט גוט אויף גאַט'ס וועלט!

— אַט דאָ וואוינט דער קאַלעקטאָר. — רופט זיך אָן דער
טאַטע, און ביידע לאָזען זיך אַראָפּ אין אַ מין־קעלער, אָדער אזוי
אַ פינסטערע גרוב, האַלטען זיך אָן ביי די נאַסע ווענט, עפענען־
אויף אַ טיר מיט אַ גרויסער שווערער אייזערנער קליאַמקע, און
פאַר זייערע אויגען באַווייזט זיך אזאַ מין בילד:

אויף דער היילער ערד, מיט שוואַרצען איבערנעדעקט, ליגט
עפּיס אַ זאָך, אין מיטען קיילעכיג פאַרשפיצט. צוקאַפענס, ביי דער
זאָך, צאַנקען צוויי ליכט, אַריינגעשטעקט אין צוויי פלעשלעך פון
פאַרשיידענער גרויס און פאַרשיידענער פאַרב. פון יענער זייט
ליכט, אויף אַ בענקעל, אין מיטען שטוב, זיצט עפּיס אַ איד אַ שמש
מיט אַ קאַלמונעוואַטער באָרד און מיט אַ צעפליקטער קאַפּאַטע.
ביי דער רעכטער זייט, ביי דער וואַנט, שטעהען פאַר'תומ'ט, איינס
נעבען דאָס אַנדערע, ווי אַ צוויילינג, אַ פאַר אַלטע טיעפע צעריסענע

נומענע קאלאָשען, און אויפ'ן ביישטידעל פונ'ם איין-און-איינציגען פענסטער וואָלגערען זיך אַ פּאָר גרויסע שוואַרצע ברילען.

דעם זעלבען טאָג איז געווען די לוייה. מע קאָן זיך פּאַרשטעלען, וואָס פאַר אַ לוייה האָט דאָ געקאָנט זיין, אַז דער געשטאַרבענער איז, ערשטענס, אַ איד איין אָרעמאַן — ווער קען איהם און ווער ווייסט איהם? און, צווייטענס, האָט ער געהאַט אַ שם אין שטאָדט פון אַ שטילען אַפיקורס. נאָר אזוי ווי אין זיין אַרויספאַנגלייטען האָבען זיך מתעסק געווען אַזעלכע אידען, ווי רב נחום ראַבינאוויטש, יאָסי פרוכשטיין, ביידע געראַטענע איידעמס, און אַרנאָלד פון די פירוואָרקעס איז אויך געקומען — דאָס איז געווען די ערשטע, אויב ניט די איינציגע, לוייה, וואָס אַרנאָלד זאָל זיין דערביי, — האָט זיך די שטאָדט פאַראינטערעסירט, און קוקענדיג איינער אויפ'ן אַנדערען, האָט דער עולם גענומען קלויבען זיך און וואַכסען און וואַכסען — און ס'איז געווען נאָר אומגעריכט אַ לוייה אַ גרויס-אַרטיגע, אַ אימפּאַזאַנטע. אָרעמעלייט האָבען דערשמעקט אַ „פעטע“ לוייה, איז מען זיך צונגיפגעקראַכען קאַליקעס פון אַלע ווינקעלעך, געשלעפט פאַר די פּאַלעס, געמאַכט נוואַלדען, פאַר וואָס מע טיילט קיין געלט ניט פאַר דער מטה. עס איז שווער געווען איינצורעדען זיי, אַז דאָס איז געשטאַרבען אַ איד איין אביון גלייך מיט זיי.

— פאַר וואָס זשע קומט איהם אַזאַ לוייה? — האָבען זיי גע'טענה'ט. — אַז קיין גביר ניט, און קיין רב, ווי מע זעהט אַרויס, אויך ניט, היינט וואָס איז מיט איהם דער יחוס?...?

די זון האָט נאָך געהאַלטען אין רעכטען בראַטען, אַז מע האָט אַרויסגעטראָגען די מטה, מיט שוואַרצען איבערגעדעקט, פון פינסטערען קעלער אַרויס. דער שוה'להויף און די גאַנצע גאַס איז געווען פאַרפלייצט, שוואַרץ פון מענטשען. קיינער האָט אָבער קיינעם ניט גערופען. מען איז אַליין געקומען. קיינער האָט ניט

געוויינט, נאָר זיפצען האָבען זיך געלאָזט הערען. קיינער האָט קיין הספד ניט געמאַכט, קיין קריעה ניט געריסען, קיין קדיש ניט געזאָגט, קיין שבעה ניט געזעסען. נאָר שבהים האָבען זיך געהערט, געטראַגען אין דער לופטען: „א וואוילער איד געווען...“ „נישט קיין צדיק, נאָר אַ וואוילער, גוטער מענטש“... „אויס-געהאלטען אַ שטאָרט מיט אַרעמעלייט“... „וויפיעל ער האָט פאַר-דיענט — אוועקגעגעבען“... „דעם לעצטען ביסען“... „זיך מפּקיר געווען פון יענעמ'ס וועגען“... „געריסען פון טוידטע און פון לעבעדיגע צוליעב קראַנקע אַלטע אידען“... „פיינט געהאַט, מע זאָל איהם דאַנקען“... „קיינמאָל ניט גערעדט פון זיך, נאָר יענעם אין זינען געהאַט“... „געווען אַ מאָדנער איד“... „ניט קיין כאָדנער איד, נאָר אַ מאָדנער מענטש“... „יא, אַ מענטש איז דאָס געווען“...

דאָס איז געווען אַ שטילע, נאָר אַ שענע לויה. עפּים האָט זיך געפּיהלט אַ באַפּריעדיגונג. אַ דאַנק גאָט דערפאַר, וואָס מענטשען צאָהלען-אַפּ, אויב ניט פאַר'ן לעבען, איז האָטש נאָכ'ן טוידט, האָטש וויפיעל ס'ניט איז, האָטש אַ טראַפען פּכוד פאַר אזוי פיעל יאָהרען פּיין און ליידען, צער, מאַטערניש און ביטערניש. ס'איז נאָר אַ וועהטיג, וואָס ער אַליין, דער קאַלעקטאָר מיט די יטוואַרצע ברילען, קאָן ניט אויפשטעהן האָטש אויף אַ מינוט, האָטש אויף אַ רגע, אַ קוק טהון אויף דעם פּכוד, וואָס ער האָט... און אפּשר — ווער ווייסט? וואָס ווייסען מיר? ... און עס פּלאַנטען זיך מחשבות און געדאַנקען פון „השאַרת-הנפּש“, אין וועלכען דער נפּטר האָט געגלויבט, האָטש ער האָט גע'ש'מ'ט פאַר איין אפּיקורס. אפּשר געהט אַט-דאָ זיין נשמה נאָך דער מטה גלייך מיט אונז און ווייסט מעהר פון אונז, אַ סך, אַ סך מעהר? ... ווער ווייסט? ווער ווייסט? ...

וואָס ווייטער ווערט דער עולם שיטערער. ביז'ן בית-עולם זענען געבליבען נאָר די סאַמע נאָהענטע פּריינט. דער גאַנצער „קלוב“. איין אָרט האָט מען איהם אָפּגעגעבען אַ באַשיידענעם,

ווי ער אליין. אין א זייט האָט מען איהם באַהאַלטען, אַ בערגעל ערד האָט מען אויפ'ן פרישען קבר אָנגעשטאָטען. און מען איז זיך צעגאַנגען. קיינער האָט נישט געוויינט. קיינער האָט קיין הספד ניט געמאַכט, קיין קדיש ניט געזאָגט, קיין שבעה ניט געזעסען. די ערשטע צייט האָט מען נאָך פון איהם אין „קלוב“ אַ פּאָר מאָל גערעדט. דערנאָך האָט מען אויפגעהערט פון איהם צו רעדען — און פאַרגעסען.

נאָר אין ניכען נאָך דעם איז פאַרשוואונדען געוואָרען אויך בנימינזאָהן דער משורר. אַ שטיק צייט האָט מען ניט געוואוסט, וואו ער איז אַהינגעקומען. דערנאָך האָט מען זיך דערוואוסט, אַז ער איז אין קיעוו. אין אַ צייט אַרום האָט זיך דער נאָמען בנימינזאָהן געלאָזט הערען אין דער גרויסער „מלחמה“, וואָס ס'איז אויסגעבראָכען צווישען די „חכמי קיעוו“, מיט וועלכע מיר וועלען זיך נאָך באַגעגענען אין די ווייטעריגע קאָפיטלעך. זיין נאָמען האָט זיך געלאָזט הערען אינאיינעם מיט די נעמען פון משה-אהרן שאַצקיס, יצחקיעקב ווייסבערג, דובזעוויטש, דאַרעווסקי. און גאַרנאָר שפּעטער איז אַרויס אַ סלּוך, אַז בנימינזאָהן איז מגולגל געוואָרען אין אַמעריקע און אַז ער איז דאַרטען אַ רעווערענט און איז, זעלבסטפאַרשטענדליך, אַלל-דייט.

און אָט אַזוי איז נתפרדה החבילה געוואָרען. צעשלאָגען געוואָרען די כּנופיה, צעשטעהרט געוואָרען די זעלטענע גוט-פריינטשאַפט. אויס אידיליע.

א האַלב יאָהר געזונד

עלענט און פאר'יתומ'ט. — „דער איד פון די שמויסען“. — ער לאזט זיך אוועק אין דער וועלט אריין זוכען גליק. — ניט אייביג איז מען א נאסט. — קאנקורענץ פון מיידעלשע שרייבערס און קליינ־שטערטעלדיגע קנאהשנאה. — אברהם דער כליומר. — א מיזסטעמפעניו. — ער אנטלויפט פון דער „וועלט“ צוריק אהיים.

פארלירען אזעלכע צוויי נאָהענטע גוטע פריינט, ווי דער קאלעקטאָר און בנימינזאָהן, האָט דער העלד פון דער דאָזיגער ביאָגראַפיע זיך קיין אָרט נישט געקאָנט געפינען. ער האָט זיך געפיהלט פאר'יתומ'ט. נאָך מעהר עלענט האָט ער זיך דערפיהלט, ווען זיין איינציגער איבערגעפליבענער חבר אלי איז אויך אוועק־געפאָהרען קיין זשיטאָמיר. דאָ האָט זיך, ניט ווילענדיג, צוגעמישט אויך אַ געפיהל פון קנאה. ער האָט געוואוסט גאנץ גוט, אז ס'איז אַ מיאוס'ע מדה, נישט קיין ריינעס געפיהל. נאָר וואָס האָט ער געקאָנט טהון, אז עס האָט איהם פאָרט פארדראָסען — פאר וואָס קומט זיין חבר אזא גליק און איהם ניט? מיט וואָס איז ער שולדיג, וואָס ער האָט זיך געחאָפט געבוירען ווערען מיט אַ פאָר חדשים פריהער? איבער אזא נאָרישקייט זאָל ער פארלירען זיין קאָריערע? פארשפיעלען דאָס גאנצע לעבען? ער האָט באַהאַלטען דאָס פנים אין קישען און לאַנג און שטאַרק געוויינט. עס האָט זיך איהם אויסגעוויזען, אז דער הימעל איז צו דער ערד געפאַלען, און די גאַנצע וועלט האָט איהם אויסגעזעהען פינסטער־חושך. נאָר

צו וועלכער מפה איז ניטאָ קיין רפואה? דער בעסטער דאָקטאָר
איז די צייט.

מיר וועלען בעטען דעם לעזער זיך מטריח זיין מיט אונז
צוריק צו דער אמאָליגער אַכסניה, וואָס די ראַבינאָוויטשעס האָבען
געהאַלטען, און צו איהרע שטענדיגע אורחים. צווישען זיי איז
געווען נאָך איינער אַ שטענדיגער אורח. ער האָט געהייסען מיט
אַ מאָדנעם נאָמען: „דער איד פון די שמויסען“. ער האָט גע-
האַנדעלט מיט שמויסען (שאַפּען-פעל). די שמויסען האָט ער
עקספּערירט צו זיך אין דער גראַפאַרני. דאָרט האָט מען די
שמויסען גערייניגט, געפאַרבעט, אויסגעאַרבייט און געמאַכט פון
זיי גויישע היטלען און פעלצען. אַז דער איד פון די שמויסען איז
געקומען צו פאַהרען, האָט מען דאָס געקאָנט הערען אין דער
צווייטער גאַס. אַזוי שאַרף איז געווען דער ריח פון די שמויסען,
אַז די נאַנצע שטוב האָט די ערשטע צייט געהאַלטען אין איין
ניסען. דערנאָך זענען ביי אונז אַלעמען פאַרלעגט געוואָרען די
נעזער און מע האָט שוין נישט געהערט קיין שום ריח.

דערפאַר אָבער איז ער אַליין, דער איד פון די שמויסען, געווען
אַ ליעבער מענטש. אַ פראָסטער, אַ גוטער, איין אָפענהערציגער.
און גערעדט האָט ער מיט דער „סין“. אַ גראַבער יונג איז ער
אויך געווען אַ גוטער און האָט ליעב געהאַט דאָוונען דוקא הויך,
אויף אַ קול. אַז ס'איז געקומען שבת צום קידוש-מאַכען, האָט
ער גענומען דעם כּוס אין דער האַנט, צונעמאַכט די אויגען און
אויסגעשריגען אויף אַ קול:

„יום הסיסי ויכולו הסמים...“

האָבען חברה קליינוואַרג זיך באַהאַלטען אונטער'ן טיש. דער
איד פון די שמויסען האָט געוואוסט, אַז דאָס לאַכט מען פון איהם,
נאָר סע זאָל איהם אָנהויבען אַהרען!

— סקצים! עכברוסים! טאָר מען לאַכען פון איין עלטערען
מענצען? גאָט וועט אייך סטראָפּען, סאַרלאַטאַנעס!...

דאָס האָט אַרויסגערופען נאָך אַ גרעסערען געלעכטער. עס האָבען געלאַכט גרויס און קליין, און ער אַליין האָט אויך געלאַכט. אַט דער איד פון די שמויסען האָט אַ סך מיטגעהאַלפּען, אַז דער פאַרפאַסער פון די דאָזיגע באַשרייבונגען זאָל פאַרלאָזען זיין געבורט־שטאָרט און זיך אַוועקלאָזען אין דער וועלט אַריין זוכען גליק. און אַוועקגעלאָזט האָט ער זיך ניט, חלילה, קיין אַמעריקע, קיין לאַנדאָן, אָדער קיין פאַרזי, און ניט אפילו קיין אָדעס, קיין וואַרשאַ, אָדער קיין קיעוו. נאָר גאָר נישט ווייט פון פּערעיאַסלאָוו, אין אַ קליין שטערטעלע, קיין רושישטשעוו (קיעווער גובערניע). „ביי איהם אין רושישטשעוו — אַזוי האָט געזאָגט דער איד פון די שמויסען — איז ניטאָ קיין לעהרערס. מע וועט אַייער זוהן דאָרטען אָפּגילטען! ער אַליין האָט קינדער, זיינע פּריינט און באַקאַנטע האָבען קינדער, וואָס ווילען לערנען, און קיין לעהרערס איז ניטאָ, האָטש ציה זיך אויס און שטאַרב!“

— גלויבט מיר, בנאמנות, אַז אַייער זוהן וועט ביי מיר זיין, ווי אַיין אייגענער, דאָס סוואַרצאַפּעל פונ'ם אויג!...

הקיצור, ער האָט אַריינגעגעבען אי דעם פּאָטער, אי דעם זוהן אַזוי פיעל חשק, אַז ס'איז שווער געווען בייצושטעהן דעם נסיון, און נחום ראַבינאוויטש האָט גענומען דעם זוהן און האָט זיך אויפגעזעצט מיט איהם אויפ'ן פאַראַחאָד און איז אַוועק קיין רושישטשעוו.

פאַרפּאָהרען איז מען גלייך צום אידען פון די שמויסען, און מען איז געווען אַזעלכע געסט, אַז מע האָט דעם ערשטען טאָג נאָרניט געוואוסט, וואו זיי אַוועקצוזעצען און וואָס מע זאָל מיט זיי טהון. דעם בעל־הבית אַליין האָבען זיי געטראָפּען ביי דער אַרבייט — סאָרטירען די שמויסען — אין אַ לייבעל, אָהן אַ קאַפּאַטע און באַרוויס. דערזעהען אַזעלכע געהויבענע געסט, האָט ער קורם אָנגעטהאָן די שטיוועל, געחאַפּט אויף זיך די קאַפּאַטע און גענומען שרייען אין צווייטען צימער אַריין ניט מיט זיין קול:

— סיינע-סיינדעל! סיינע-סיינדעל! סטעל דעם סאמאָוואַר!

מיר האָבען געסט!

גיך איז באַשאַפֿען געוואָרען אַ סאמאָוואַר, גלעזער, טיי, און קאווע, און ציקאָריע, און מילך, און פוטערגעבעקס, אַזעלכע, וואָס אַ איר קאָן זיך פאַרניגען נאָר שבועות צו דער מילכיגער סעודה, אָדער צו אַ קימפעט. און אַ וואַרעמעס איז צוגעגרייט געוואָרען — פיר המלך. פיש געפילטע, פיש געפרעגעלטע, פיש געבאַקענע. יויך מיט לאַקשען, יויך מיט רייז, יויך מיט מאַנדלען — קלויבט אייך אויס וואָס איהר ווילט. פליישען שמועסט מען ניט — אַלערליי סאַרטען. און אפילו צימעסען צווייערליי. דערנאָך — דעם סאַמאָ-וואַר. וויעדער טיי, איינגעמאַכטס, פאַרבייסעכטסען. און אַז ס'איז געקומען צו וועטשערע, האָט דער בעל-הבית זיך גענומען נאָכפּרעגען ביי די געסט: וואָס האָבען זיי בעסער לייעב פון מילכיגע מאכלים — קרעפלעך, וואַרעניקעס אָדער „קאַסניקעס“? די געסט האָבען באַשיידען געענטפערט, אַז פאַר זיי איז אַלץ איינס. אורדאי האָט מען דערלאַנגט צום טיש אַלע דריי אויסגערעכענטע מאכלים, פאַרטרונקען מיט קאווע און פאַרבייסען וויעדער מיט אַלערליי איינגעמאַכטסען. דעם פאַטער האָט מען באַלעגט אין זאַל אויף אַ סאַמעטענער קאַנאַפע, דעם זוהן — אויף דער אַנדערער קאַנאַפע, אויסגעבעט, ווי מע בעט פאַר אַ מלך מיט אַ פרינץ. אויף מאָרגען האָט זיך דער טאַטע אָפּגעזעגענט און איז אַוועק געפאַהרען אַהיים, און דער זוהן איז געבליבען ביי'ם אירען פון די שמויסען אויף קעסט און קוואַרטיר, און דערפאַר געלעהרענט מיט זיינע קינדער.

אויף דעם אַנדערען טאַג איז דער וואַרעמעס געווען שוין ניט מיט אַזאַ שיק און אַזאַ קנאַק, ווי דער ערשטער. אַ געוויינליכע קאַשע מיט יויך, אַ שטיקעל פלייש — און פאַרטיג. די וועטשערע אויך אַ מילכיגע, נאָר באַשטאַנען איז זי פון אַ שטיקעל קעז און פוטער מיט פרויט. פרויט לרוב. באַלעגט האָט מען דעם גאַסט שוין ניט אין זאַל און ניט אויף קיין סאַמעטענער קאַנאַפע, נאָר

אויף איין אייזערנעם קאסטען, פון וועלכען מען איז אויפגעשטאנען א צעבראָכענער, אָהן אַ האַלז און נאָסען. אויף איבערמאָרגען איז דער וואַרעמעס באַשטאָנען פון אַ געקאָכטער טאָראַנקע מיט קארטאָפֿעל, וואָס האָט נאָכדעם אויסגעברענט דאָס האַרץ אויף צו חלש'ען. קיין וועטשערע האָט מען ניט געגעבען, נאָר אַ גלעזעל טיי מיט ברויט, און באַלעגט האָט מען דעם לעהרער אויף דער ערד, אויסגעבעט אויף אויסנעמאָכטע שמויסען. מע האָט באַדאַרפט זיין שטאַרקער פון אייזען, מע זאָל אַריבערטראַגען דעם ריח פון די שמויסען. דערצו האָט אַ גאַנצע נאַכט געקאוויאַקעט אַ קינד אין וויעגעלע, זיך געריסען די קישקעלעך, ניט געלאָזט שלאָפֿען. אַ קליין לעמפֿעל האָט גערויכערט און געטשאַדעט, פאַר- האַט דעם קאַפּ, און דאָס עופֿה'לע האָט ניט אויפֿגעהערט צו שרייען און צו גוואַלדעווען — ס'איז געווען אַ גאָט'ס רחמנות! דער רעפֿעטימאָר האָט געזעהען, אַז שלאָפֿען וועט ער שוין סאָי- וויסאָי ניט, איז ער אויפֿגעשטאָנען פון די שמויסען, צונגענאַנגען צום קינד אַ קוק טהון, וואָס שרייעט דאָס. לאָזט זיך אויס, אַז די קאץ האָט זיך פאַרקלויבען צום קינד אין וויעגעלע, האָט זיך צעלעגט, ווי ביי'ם טאַטען אין ווינגאַרטען, זיך געמאַכט נאַכט- לעגער. פאַר'ן לעהרער איז געווען איין אַלטערנאַטיווע: וואָס טהוט מען? אַרויסוואַרפען די קאץ? — אַ רחמנות אויף דער קאץ. צער בעלי-חיים. איבערלאָזען די קאץ? — שרייעט דאָס קינד. פאַלט ער אויף אַ המצאה (אַ יונג אַ חכם גיט זיך אין עצה): ער וועט נעמען וויעגען דאָס קינד, וועט די קאץ אַליין אוועק. דאָס ווייסט ער פון דער פּראַקטיק. ביי איהם אין דער היים, ווי אויך אין חדר, איז איהם אויסגעקומען צו זעהען אַלע מאָל אַזעלכס. איידער מע האָט אַוועקגעלעגט אַ קליין קינד צום ערשטען מאָל אין אַ ניי וויעגעלע, איז געווען אַ סגולה, מע זאָל פריהער אויסוויגען אין וויעגעלע די קאץ. האָט אָבער קיין קאץ ניט געלאָזט זיך וויעגען בשום אופן. קוים האָט מען זי אַריינגעלעגט אין וויעגעלע און געגעבען אין ריהר — אַזוי איז זי אויפֿ-

געשפרונגען, גרייט געווען אויסדראָפּען יעדען איינציגען די אויגען. אזוי איז געווען אויך איצט. דער רעפּעטיטאָר האָט זיך נאָר צו געריהרט צום וויעגעל, אזוי האָט זיך די קאָץ אויפּגעהויבען און געגעבען אַ שפרונג-אַרויס פון וויעגעל — און ניטאָ זי. דערפאַר אָבער האָט דאָס עופּה'לע, דערפּיהלט, אַז מע וויענט דאָס, אויפֿ-געהערט שרייען, זיך באַרוהיגט און אַנשלאָפּען געוואָרען. אויף מאַרגען, אַז ער האָט דאָס דערצעהלט דער מוטער פּונ'ם עופּה'לע, האָט זי געשאַלטען די קאָץ מיט טוידטע קללות, געהאַלבעט דאָס קינד — איהר זאָל זיין פאַר'ן קינד'ס ביינדעלעך! נאָר דאָס, וואָס דער לעהרער איז אַ גאַנצע נאַכט ניט געשלאָפּען — דאָס געהט איהר אָן, ווי דער פאַראַיאהריגער שניי.

איינגעזעהען, אַז ס'איז קיין תּכלית ניט אזוי צו לעבען אויף דער וועלט, האָט דער לעהרער זיך געמוזט אָנדינגען קעסט און קוואַרטיר אין איין אַנדער פּלאַץ און באַצייטענס זיך געזעגענען מיט די שמויסען. און דאָ האָט זיך אָנגעהויבען פאַר איהם אַ גאַנצע רייע פון אַלערליי צרות, שלעק, פּורעניות. אַ סדרה פון בייזע בעל-הבית'טעס, איינגעגעסענע טאַראַקאַנעס, בייסענדיגע וואַנצען, לויפּענדיגע מייז, שטשורעס און אַנדערע מיאוס'קייטען. נאָר די אַלע יסורים, צרות און וועהטיגען זענען געווען גאָלד אַקעגען די אינטריגעס, וואָס ס'איז איהם אויסגעקומען אויסצושטעהן פון זיינע קאָנקורענטען די לעהרערס. דאָס זענען געווען אידען סלמדים, מיידעלשע שרייבערס, וואָס האָבען געפּיהרט צווישען זיך אַ מורא'דיגע קאָנקורענץ און אַלע אינאיינעם — אַ קאַמף קעגען דעם נייעם לעהרער פון פּערעיאַסלאָוו. וואו ס'איז פאַרהאַן ערניץ אַ שמוץ אויף דער וועלט — האָט מען אויף איהם אַרויפּגעוואָרפּען. צוהערען זיך צו זיי — איז דאָס געווען אַ קרימינאַליסט, אַ גנב, אַ נזל, וואָס אין דער קאָרט. זיי האָבען אָנגעפּיהרט צווישען איהם און די בעל-ביתים אַזעלכע פּליאַטקעס, אַז ער האָט געבעטען גאָט, דער זמן — דער זומער — זאָל שוין אַוועקגעהן, און ער זאָל קאָנען אַנטלויפּען פון דאָרטען מיט'ן לעבען. די גאַנצע צייט,

וואָס ער האָט פאַרבראַכט אין רוזשיטשעוו, איז געווען ווי אַ קאָשמאַר, ווי אַ בייזער חלום. דאָס איינציגע הויז, וואו ער איז אַריינגעקומען און געפיהלט זיך צווישען מענטשען, איז געווען ביי אַברהם דעם פליזמר. אַברהם דער פליזמר — דאָס איז אַ טיפּ פון איין אַרטיסט, איין אמת'ער מאַעסטראַ, וואָס פאַרדיענט באַר שריבען צו ווערען.

אַ הויכער מענטש, אַ ברייטער, מיט אַ קיילעכיג ברייט פנים, מיט קליינע אויגעלעך, געדיכטע ברעמען, שוואַרצע לאַנגע געדרייעלעטע האָר. הענט ברייטע, גראַבע, באַוואַכסענע. אזוי, אז די פיעדעל האָט אין זיינע הענט אויסגעזעהען ניט ווי אַ פיעדעל, נאָר ווי אַ פיעדעלע, אַ שפיעלכעל. קיין נאָטען האָט ער ניט געקענט, און דאָך האָט ער געהאַט זיינע אייגענע קאָמפּאָזיציעס. און שפיעלען האָט ער געשפיעלט אזוי, אז מע האָט געקאָנט ממש אויסגעהן אונטער זיינע הענט. דאָס איז געווען אַ מין סטעמפעניו. און אפשר מיט אַ קאָפּ העכער פון סטעמפעניו. אין לעבען איז ער אויך געווען אַ סטעמפעניו. אַ מאָדנער פאַרשוין. אַ פּאָעטישע נאַטור און אַ גרויסער לייעבהאַבער פון שענע ווייבלעך און מוידלעך... דערפאַר אָבער האָט ער געהאַט אַ ווייב — ניט אַזאַ שלאַק, ווי סטעמפעניו'ס. אַדרבה, זיין ווייב, אַברהמיכע די פליזמרין, איז געווען פונקט אזוי ווי ער. אַ הויכע, אַ גרויסע, אַ שענע און אַ ברייטע. שוין אַ ביסעל צו ברייט. מע האָט פון איהר געקאָנט מאַכען דריי ווייבער. אויך מיט'ן כאַראַקטער איז זי געווען ווי צוויי טראַפען וואַסער איהר מאַן. ביידע זענען קיינמאָל ניט געווען אויפגערעגט, תמיד פרייליך, אויפגעלעגט, שטענדיג געלאַכט, און לייעב געהאַט גוט עסען, גוט טרינקען, גוט לעבען. איז געווען פאַר וואָס — האָט מען איינגעקויפט דאָס בעסטע און דאָס שענסטע. איז ניט געווען — האָט מען פאַרוואַרפען די צייהן אויף דער פּאָליצע און געוואַרט ביז גאָט וועט צושיקען אַ פאַרדיענסטעל, וועט מען קוילען אַ הערינג און מע וועט געבען אַ לעב-אונטער, אזוי ווי גאָט האָט געבאָטען. מיט סינדער האָט זיי גאָט אויך

ניט פארזעהען. עם איז געווען ביי זיי א גאנצע האליאסטערע, און אלע מיט, געבאָרענע טאלאנטען. אלע אויסגעצייכענטע מוזיק-קער אויף אלערליי אינסטרומענטען — א זעלטענער אָרקעסטער. אהין האָט זיך דאָס אַרײַנגעהאַפּט דער מאָדערנער לעהרער פון פּערעיאַסלאָוו. דאָרט האָט ער זיך געפּיהלט, ווי אַ פּיש אין וואַסער. דער מאַעסטראָ אַײַן האָט איהם געלעהרענט פּיעדעל-שפּיעלען. געצאָהלט האָט ער נאָרניט. אַברעם דער פּליזומר איז ניט אַזאַ מענטש, וואָס זאָל פאַר אַזאַ הייליגע זאַך, ווי די געמליכע מוזיק, נעמען געלט. „נאָר אויב דער לעהרער איז רייך אין אַ פּאָר גראַשענס, בעט ער ביי איהם אַ גמילות-חסד'על". דאָס אייגענע אויך זײַן ווייב, אַברעם'ס די פּליזומרין. זי באַדאַרף גראָד אַצינד האָבען עמליכע קאָפּיקעס אין מאַרק אַרײַן... „וועט זיך ניט גע-פּינען ביי אַײַך עפּים קלײַנגעלט אין קעשענע?"

פאַרשטעהט זיך, אַז קלײַנגעלט וועט זיך תּמיד געפּינען. און אַזוי ווערט ער דאָרט אַ היימישער, אַ בן-בית, אײַן אייגענער — און דאָס איז גענוג פאַר זײַנע קאָנקורענטען די לעהרערס, זיי זאָלען איהם באַרעדען, באַוואַרפען מיט שמוץ, איהם און דעם פּליזומר מיט דער פּליזומרין מיט'ן גאַנצען געזינדעל. זיי האָבען צעפּויקט איבער דער גאַנצער שטאָדט, אַז אַלץ, וואָס דער פּערע-יאַסלאָווער לעהרער פאַרדיענט, גיט ער אַוועק דער פּליזומרין, און אַז מע פּראַוועט דאָרט אַלע נאַכט הוּליאַנקעס, די פּליזומר שפּיעלען און זיי טאַנצען — ס'איז חי געלעבט! עם געהט זיי ניט אָן, וואָס אָרעמעלייט געהען-אויס פון הונגער און קלײַנע קינדער שטאַרבען... דער, וואָס דערצעהלט, מאַכט אַ פּרום פנים און פאַר-גלאַנצט די אויגען אַרויף, און די, וואָס הערען, שפּײַען-אויס... וואָס פאַר אַ סמיכות-הפרשיות איז דאָס מיט אָרעמעלייט? און וואָס האָט דאָס צו טהון מיט קלײַנע קינדער? וואָס באַטייט דער שפּײַ? — דאָס דאַרף מען ניט פּרענען. דאָרט, וואו עס האַנדעלט זיך אום קאָנקורענץ, שווייגט דער געזונטער פאַרשטאַנד. קורץ, ער האָט קוים דערצויגען דעם זמן און איז אַנטלאָפּען פון דעם

פאַרשאַלטענעם שטעדטעל אַהיים, מורא נעהאַט אפילו זיך אַרומד
קוקען צוריק, פאַרזאָגט קינדער און קינדס־קינדער מעהר קיין
שטונדען אין די קליינע שטעדטלעך ניט געבען. ער האָט באַ־
שאַסען צו זוכען זיך איין אַנדער קאַריערע אין לעבען.

וועדער אין דער היים

די זיסקייט פון צוריקקעהרען אהיים. — ער באגעגענט זיך וועדער מיט זיין חבר אלי. — מע שמועסט אין שטאדט, אז ער שרייבט אין „המגיד“. — דארווי, באקל און ספענסער. — צוויי טיפען פון די אמאליגע ערשטע „עקסטערנעס“.

קיין נאָמען קלינגט ניט אזוי שען, ווי דער נאָמען „מאָמע“. קיין וואָרט רעדט ניט אזוי צום האַרצען, ווי דאָס וואָרט „היים“. אז מע וויל קענען און אָפּשאַצען די היים, זאָל מען האָטש אויף אַ קורצע צייט זיך אַוועקלאָזען, זיך וואַלגערען אַ ביסעל אין דער פרעמד און דערנאָך אומקעהרען זיך צוריק אהיים, אין דאָס היימישע נעסט אַרײַן. יעדע זאָך באַקומט אַיין אַנדער פּנים, אַיין אַנדער חן. אַלסדינג ווערט צוויי מאָל אזוי ליַעב און טייער. מע פיהלט זיך אַיין איבערגעביטענער, אַ נייַגעבאַרענער אויף דער וועלט.

דער העלד פון די דאָזיגע געשיכטעס, אז ער איז געקומען אויף ראַשהשנה אהיים, האָט ער זיך צום אַלעם ערשטען געלאָזט איבער דער שטאָרט שפּאַציערען, אויסגעמאָסטען אַלע גאַסען, געפונען אַלע הייזער און הויפּען און גערטנער אויף זייערע ערטער. די מענטשען, וואָס ער האָט באַגעגענט, האָבען זיך ווינציג-וואָס איבערגעביטען. זיי האָבען איהם פריינטליך געגריסט, און ער איז צו אַלעמען געווען פריינטליך, ווי ווייט ער האָט געקאָנט. נאָר

דאָס יונגוואַרג, וואָס ער האָט אוועקגעלאָזט, האָט זיך אויפגעחאָפּט אויף די פיס און איז אַ ביסעל אונטערגעוואַכסען. און אַליין איז ער, ווי מע האָט איהם פאַרזיכערט, אויך אויסגעוואַכסען, געוואָרען „מענשער“. דערצו האָט ער זיך אויסגעקליידט טשאַקענדיג און קנאַקענדיג, ניט געזשאַלעוועט קיין סקריפעס אין די שייך, אָפּצאַסען הויכע, הויזען ברייטע און לאַנגע — נאָך דער מאָדע. אַ רעקעלע אַ קורץ, אַ קאַפּעלישעל אַ ווייכס, אַ העלס, אַ ביסעל געלבלויך. די האָר פאַרלאָזט לאַנגע, מעשה פּאָעט, און פאַרקעמט אַראָפּ, אַלאַ נאָגאַל.

גאַנץ אַנדערש האָט אויסגעזעהען זיין חבר אלי, וועלכער איז אויך נאָרוואָס געקומען צו פּאָהרען אויף יום־טוב אַהיים, פון זשיטאָמיר. זיין אונפּאַרם איז באַשטאַנען פון אַ קורץ ווייטיקעל, פאַרשפּיליעט, ווי אַ טוזשורקע, ביז אַרויף. קורצע שמאַלע הויזען, אַ בלויער קאַשקעט מיט אַ ברייטען דאַשעק, און אָפּגעשוירען, ווי אַ סאַלדאַט. די ברוסט אַרויסגעשטעלט, די צייהן ווייס, די אויגען פּרייליך — ער קאָן זיך נאָר זאַט ניט אָנ־דערצעהלען, ווי גוט עס איז אין אינסטיטוט. מע געהט־דורך, זאָגט ער, העכערע מאַטעמאַטיק, מע לייענט רוסישע ליטעראַטור, מע לערענט גימנאַסטיקע, און אידיש — אויפ'ן שפיץ מעסער: אַ פרשה חומש, אַ קאַפיטעל פּסוק, אַ שטיקעל חיי־אָדם — און פאַרטיג. „אָט דאָס איז די גאַנצע תּורה פּונ'ם לעהרער־אינסטיטוט? אָט דער אלי וועט עס זיין אַ אידישער לעהרער? אַ רב ביי אידען?“

אויך איז ער געווען איבערראַשט פון דעם, וואָס זיין חבר אלי האָט געבראַכט צו פיהרען פון דעם אידישען זשיטאָמירער לעהרער־אינסטיטוט אַ גאַנצען פּאַק מיט רוסישע ליעדער, און נישט איינס אַ אידיש. גלייך ווי ער וואָלט דאָס געקומען צו פּאָהרען פון אַ „בורסע“, פון אַ גויישער סעמינאַריע. דאָס האָט אָבער ניט געשאַדט, זיי זאָלען בלייבען די זעלבע חברים, וואָס געווען. שטענדיג אינאיינעם. אומעטום אינצווייען. ביידע

האָבען געהאַט גענוג שטאַף אויף צו רעדען, און נאָך מעהר — אויף צו לאַכען און אָפּשפּעטען פון דער נאַנצער שטאָרט. און ווי אַמאָל, אין די גוטע יאָהרען, איז מען אַוועק צום טיך, גע-דונגען אַ שיפעל און אַריבערגעפּאָהרען ווייט, הינטער דער שטאָרט אַרויס.

סוף זומער. די קעלט האָט נאָך ניט אַריינגעטרעטען. נאָר דאָס פעלד איז שוין ניט מעהר גרין. נישטאָ שוין קיין זכר פון די ווייסע און רויוטע מאַרגאַריטקעס. דער אָטשערעט שטעהט נאָך אין דער פּלאַטע. נאָר ער איז שוין געל און שיטער. רויטליך איז דאָס וועלדעל. אַוועק די צייט פון אויסציהען זיך אויף דער ערד. די ערד איז פייכט און זומפּיג. די חברים זוכען אָפּ איין אויסגעהאַקטען בוים אין וואַלד און זעצען זיך אַוועק אַ ביסעל רוהען. און מע דערצעהלט זיך איינס דאָס אַנדערע אַלסדינג, וואָס יעדער האָט דורכגעמאַכט דאָס ערשטע האַלבע יאָהר פון זייער צעשיידען זיך. מע לאָזט ניט דורך קיין סליינגקייט, קיין ברעקעל. עס ווערט איבערגעגעבען יעדער איינדרוק, יעדע באַ-געגעניש, איטליכע געשעהעניש. און נאָך מעהר קונץ, וואָס ביידע אינאיינעם רעדען, ביידע לאַכען, שלאָגען זיך איבער איינס דאָס אַנדערע אין דער רעכטער מיט — און דאָך הערט מען זיך און מע פאַרשטעהט זיך און מע האָט הנאה.

דערנאָך ווערט מען אַנשוויגען. יעדער פאַרטיעפט זיך, קוטט-אַריין צו זיך אין דער נשמה אַריין, פלייבט אַליין מיט זיינע געדאַנקען. מען איז טאַקי נאָהענטע חברים. מע האָט זיך געהרען. מע זאָגט-אַרויס איינער דעם אַנדערען אַלץ, נאָר ניט אינגאַנצען. ניין, ניט אינגאַנצען, ניט אינגאַנצען. יעדער איינער האָט זיך זיינע געדאַנקען, זיין אידעאַל, זיין אייגען וועלטעל, וואו קיין אַנדערער, עס מען זיין דער בעסטער חבר, האָט קיין שליטה...

עס הויבט-אָן ווערען ווי קיהלפליך. אויסגעלאָשען דער טאָג. עַי זון זעצט זיך. דער וואַלד ווערט פאַרצויגען, ווי איינגעהילט

אין אַ דינעם רויך. עס פאַלט־אַראָפּ אַ שישקע מיט אַ וויערער-
קול. ביידע האַפען זיך אויף ווי פון אַ בישוף.

— צייט פאַהרען אַהיים?

— צייט פאַהרען אַהיים.

און מע הויבט זיך אויף. און מע שפּאַנט־דורך דאָס גאַנצע
פּעלד דורך איין אויסגעטרעטענע קרומע, שמאַלע סטעזשקע. מע
זעצט זיך אַרײַן אין שיפעל און מע זינגט אַ ליערעל (אַ גוייש,
ניט קיין אידיש), און מע גליטשט זיך איבער'ן שמאַלען גע-
דרעהטען טייכעל, פאַרביי דעם געלען אַטשערעט. און אַז מע
קומט אַהיים, איז שוין פינסטער. די באַקען פּלאַמען. די אויגען
גלאַנצען. דער אַפעטיט איז גרויס. מע האָט געהענדיג געקויפט
אַ זיסען קאַווען (אַרבוז, וואַסערמעלאָן), מיט צוויי פּרישע,
ווייכע, נאָך וואַרעמע פּראַנזעלען. און מע פּראַוועט אַ וועטשערע.
און מען איז פּרייליך. און עס לאַכט זיך גאָר אָהן אַ וואָרום און
אָהן אַ זין.

דער זייטיגער האָט געקאַנט מיינען, אַז ביידע זענען גלייך
צופריעדען, גלייך גליקליך — יונגע, געזונטע קינדער, וואָס פּעהלט
זיי? אין תּוך אַרײַן איז אָבער נאָר איינער פון זיי (אלי) געווען
באַמת אַ גליקליכער. דער צווייטער (שלום) האָט זיך געפּיהלט
אַנגעבראַכען, ניט אויפ'ן ריכטיגען וועג. זיין איינציג שטיקעל
טרייסט איז געווען דאָס, וואָס די שטאַדט האָט געקלונגען מיט
זיין הפּטרה־זאָגען אין בית־מדרש און מיט זיין קענען תּנ"ך און
העפּרעאיש און מיט זיין שרייבען. אַלץ אַזעלכע זאַכען, וואָס פאַר
זיין חבּר אלי איז דאָס אַ סוד. ניט פאַר איהם געדאַכט. ווי
קומט צו אלי'ן אַזאַ אידיש שרייבען? לשון־קודש? מליצה?
דערויף איז נאָר ער, נחום ראַבינאָוויטש'עס זעהנדעל. קלאָר אין
אַלע השפּלה־ביכלעך, ווי אַ וואַסער. לייענט דעם „המגיד“. אַ
וואַזנדער, וואָס ער אַלײַן שרייבט נאָך ניט אין „המגיד“. נאָר
פון וואַנען ווייסט מען, אַז ער שרייבט ניט? אפּשר שרייבט ער
אונטער אַ פאַרשטעלטען נאָמען? ...

אזוי שמועסט מען אין פערעיאסלאוו. און מע רינגעלט איהם ארום מיט א באזונדערען אָרעאַל, און ער וואַפּסט-אויס ביי זיך אַליין אין די אויגען מיט אַ קאַפּ העכער. און ער ווערט סאַליר. ער זוכט ניט מעהר קיין חב'ר'שאַפּט מיט קיינעם פון די פריהעריגע ווייסע-חברה'ניקעס. ער פאַרשרייבט זיך אין דער שטאָדט-ביבליאָטעק. טראָגט אַהיים גראָבע ביכער. לייענט דאָרויך, באַקל, ספּענסער. שאַרט זיך ארום די גרויסע, באַריהמטע, אויפגעקלערטע בחורים אין שטאָדט. בחורים אויטאָדידאָסטען, אזעלכע, וואָס האָבען אַליין, מיט זייער זיצען און קוועטשען די באַנק, דורכגעמאַכט אַ גאַנצען קורס, בייגעקומען לאַטיין און גריכיש, דורכגעגאַנגען געאַמעטריע און אַלגעברע, און טרינגאַנג-מעטריע, און פּסיכאָלאָגיע, און פּילאָזאָפּיע. גרייט געווען האָטש היינטיגען טאַג אַריינטרעטען גלייך אין אוניווערסיטעט אַריין. זיי האָבען נאָר ניט אויף דער הוצאה. צוויי טיפּען פון די אַמאָליגע ערשטע עקסטערנעס. איינער האָט געהייסען חייטע רודערמאַן, דער אַנדערער — אַברהמעל זאָלאָטושקין. ביידע זענען טויט און פאַרדיענען באַשריבען צו ווערען האָטש אין עטליכע שורות אין די דאָזיגע זכרונות.

חייטע רודערמאַן איז געזעסען ווייט הינטער דער שטאָדט אַרויס, אָפּגעזונדערט פון דער וועלט און פון מענטשען. דאָס איז געווען אַ זוהן פון דעם מלמד משה-דוד רודערמאַן, וועלכער איז באַשריבען אינ'ם ערשטען טייל פון דער ביאָגראַפּיע, און אַ ברודער פון שמעון רודערמאַן, וואָס האָט געהאַלטען ביי שמד'ען זיך, נאָר די שטאָדט האָט איהם אַרויסגעראַטעוועט פון מאַנאַסטיר און אוועקגעשיקט קיין זשיטאָמיר אין דער ראַבינער-שול. חייטע איז נאָרניט געווען געראַטען אין זיין בלאַסען, יאָדישלי ווען ברודער שמעון. דאָס איז געווען אַ בחור אַ געזונטער, אַ ברייטפייניגער, אַ שענער יונגאַטש מיט רויטע פּוכקע באַסען. משה-דוד דער מלמד איז געשטאָרבען פון אַיין אַסטמאַ-הוסט, און זיין ווייב די אַלמנה, חייטע'ס מוטער, איז געוואָרען אַ סאַרווערקע אויף פרעמדע

חתונות, געבאקען לעקאכער. דאָס האָט איהר געגעבען מיטלען צום לעבען און אויסצוהאַלטען איהר זוהן, וואָס האָט געוואוסט נאָר איין זאך — ביכער, ביכער און ביכער. מיט קיינעם אין דער וועלט האָט זיך חייטע ניט אָנגעקעהרט. זעלטען ווער עס האָט זוכה געווען מיט איהם צו רעדען. נאָר אַלע האָבען געוואוסט, אז חייטע קען, חייטע איז קלאָר אומעטום, חייטע איז טיעף. ווער עס האָט געהאַט אַמאָל אַ זכיה מיט איהם צו באַגעגענען זיך, איז געווען איבערראשט פון אָט דעם באַהאַלטענעם פּילאָזאָף. חייטע, אז ער האָט זיך צערעדט, האָט ער געשאַטען מיט פייער, געמאַכט אַ תל פון אַלץ און פון אַלעמען, מבטל געווען די גאַנצע וועלט. זיין צונג איז געווען אַ פּייל. זיין געלעכטער איז געווען גאַל. זיין וויץ איז געווען גיפט. פון וואַנען האָט דער פרוש אַזוי געקענט די וועלט? דאָס בלייבט אַ סוד און אַ רעטעניש אויף אייביג. איינמאָל אין אַ זומער האָט ער זיך אָפּגעבאָדען אין טייך, פאַר- קיהלט זיך און איז פון טובערקולאָז, אַ בחור פון צוויי און צוואַנציג יאָהר, געשטאַרבען.

דער צווייטער פּילאָזאָף-אויטאָדידאָקט, אַברהמעל זאָלאָ- טושקין, איז שוין געווען ניט קיין פרוש, ניט קיין פאַרבאָרגענער. אַ יונג אַ פּרייליכער, אַ הייסער ברונעט, מיט פייעריגע שוואַרצע אויגען, מיט שוואַרצע, שטאַרק-געגרייזעלטע האָר, אַליין אויך אַ שוואַרצער, ווי איין אַראַב, מיט ווייסע לאַכענדיגע צייהן, אַ ביסעל אַ הייזעריגע שטימע, ליעב געהאַט אָנטהון זיך, ווי איין איינגל לענדער, קעסטעלדיגע הויזען, אַ מאַדנע מיצעל אויפ'ן קאַפּ, און ווינטער אַ מגושמ'דיגען הענגקאַלנער. אָנגעלייענט איז דער זאָלאָטושקין געווען, ווי אַ פּויק. געקענט היינע אויף אויס- וועניג. נאָר ליעב האָט ער געהאַט די קענס און טע- סעריי, סוויפט, סערואַנטעס און אונזער גאַנאַלען. און איז אַליין אויך געווען אַ הומאָריסט. דאָס הייסט, ער האָט שטילערהייט פאַר זיך געשריבען אַ סך הומאָ- ריסטישע זאַכען, און קיין איינציגע שורה נישט געוואָלט ניט

אָפּדראָקען, ניט באַווייזען קיינעם. בטבע געווען אַ גרויסער עקשן, אַ צוֹל־הכעיס'ניק, איין אָפּשפּעטער און אַ פּאַרטיעפּטער אין זיך. געלעבט האָט ער פון דעם, וואָס ער איז געווען אַ שרייבער פּל-ימיו אין דער מעשטשאַנסקי אופּראַווע. זיין פּת־כִּיד איז געווען פּונקט אזוי געגרייזעלט, ווי זיינע האָר. ער איז געשטאַרבען איין אַלטער פּחור אַריבער פּערציג.

אָט דאָס זענען געווען די צוויי גרויסע שטערען, אַרום וועלכע שלום האָט זיך געריבען און פון וועלכע ער האָט גענאַשט וויפּיעל עס האָט זיך געלאָזט. צווישען זיך זענען די צוויי שטערען, חייטע רודערמאַן און אַבראַהאַם זאַלאָטוּשקין, געווען פייער מיט וואַסער. זיי האָבען זיך קיינמאַל נישט פּאַגעגענט און נישט געקענט אפּילו. און דאָך האָבען זיי זיך אזוי פּיינט געהאַט, אז מע האָט נישט געטאַרט דערמאַנען פאַר איינעם דעם אַנדערענ'ס נאָמען. מיר וועלען זיך נאָך מסתּמא פּאַגעגענען מיט זיי אין אונזערע ווייטערע פּאַשרייבונגען.

ער פאָהרמ אויף אַ רייכע שטעלע

„פוסטעפאָס“ — ישראל בענדיצקי ניט איין עצה, און דער פאטער שרייבט אַ בריווע צום „מאָנאַט“ — ער לאָזט זיך וויעדער אין דער וועלט אַרײַן און בלייבט מיט איין פיטאַקעל. — בײַ די טויערען פון גױערן. — דער קאַלטער ברוד־הבא.

וואָס וועט זיין ווייטער ?

פון אַלע פּראָפּעסיעס, וואָס זענען פריהער געווען אַ גאַנצער שלל, האָט זיך אויסגעלאָזט אַ בוידעם. די שטונדען האָבען זיך צעקראַכען. פאָהרען שטודיערען — איז ניט געווען מיט וואָס. זיצען בײַם טאַטען אויף קעסט איז אויך ניט זעהר ליעב. ובפרט נאָך דעם, ווי מען איז שוין געווען אַ זעלבסטשטענדיגער מענטש פאר זיך. און האָטש דער טאַטע האָט געקלויבען תענוג פון זיין זוהן דעם קענער און דעם משפּיל, דאָך האָט דאָס איהם געקרענקט און געעלטערט, וואָס זיין זוהן געהאַט אַרום בטל אָהן אַ שום אַרבייט. וואָס וועט זיין דער תכלית ? און די שטיפּמאַמע, וועלכע האָט געהאַט געקוקט אויף דעם זעלבסטשטענדיגען שטיפּזוהן מיט אַ געוויסער דאָזע פון רעספּעקט, האָט אַצינד מיט אַ מאָל פאַרלוירען דאָס גאַנצע ביסעל דרױַך־אַרץ פאַר'ן „פוסטעפּאַסניק“. זי האָט ביסלעכווייז אָנגעהויבען איהרע אַמאָליגע זאַכען : קוקען מיט איין אויג, אַרײַנוואַרפען אַ שטעכווערטעל, זאָגען דער שוויגענער און מיינען די שנור... דאָס אַלץ האָט דעם טאַטען מקצריימט געווען, און דער העלך אַלײַן האָט פאַרטיעפּט זיך אין זיינע פּיכער, אָדער

אָננערקוט דאָס היטעל, גענומען דאָס שטעקעלע און אַוועק צו זיינע אויבענבאַשריבענע באַקאַנטע פּילאָזאָפּען, צו הייטע רודערמאַן אָדער צו אַברהמעל זאָלאָטושקין. מיט זיי האָט ער ליעב געהאַט צו דיסקוטירען וועגען אַבסטראַקטע זאַכען, וועלט־פּראָבלעמען. הייטע רודערמאַן, דער פּעסימיסט, האָט, ווי זיין שטייגער איז, געזידעלט די גרעסטע מענטשען, נישט אָנערקענט קיין אויטאָ־ריטעטען, געפייפט אויף דער גאַנצער וועלט. דערפאַר האָט אָבער דער אָפּטימיסט זאָלאָטושקין ציטירט פון היינע און בערנע גאַנצע שטיקער מיט אַ באַזונדערען ניגון, געגרייזעלט בעת מעשה דעם טשובּיק פון זיינע געגרייזעלטע האָר און זיך אָנגעוואַרעמט מיט אַזאַ התלהבות, ווי אַ פאַרברענטער חסיד, בעת ער זאָגט נאָך דעם רבינ'ס תורה.

דאָס אַלסדינג איז אָבער געווען נישט מעהר ווי אַ מיטעל אויף די צייט צו פאַרטרייבען. עס האָט זיך געפיהלט אַ פּוסטקייט אין דער נשמה און איין אומזיסט־פאַרלירען פון צייט און פון ענערגיע. עס האָט זיך געבענקט נאָך אַרבייט. עס האָט זיך געריסען אין דער וועלט אַריין. עס איז ניט ליעב געווען דאָס לעבען. זיך אַליין נמאס. נמאס און מאוס.

נאָר דער גאָט, וואָס פאַרלאָזט ניט קיינעם, האָט זיך אומ־געקוקט אויך אויף דעם פאַרלוירענעם העלד פון דער דאָזיגער ביאָגראַפיע. איהם איז געקומען צו הילף זיין טאַטענ'ס אַ גוטער פריינט מיט'ן נאָמען ישראל בענדיצקי. דער דאָזיגער פאַרשוין, האָטש ער איז, אייגענטליך, געווען ניט מעהר ווי אַ פּלי־זמר, דאָך האָט ער געשפּיעלט אין שטאָדט אַ ראָלע פון אַ זעהר אָנגעזעהענעם בעל־הבית. געשפּיעלט האָט ער נאָר אויף געהויבענע רייכע חתונות, זיך גערעכענט פאַר דיריזשאָר און סאַפּעלמייסטער. זיין הויפטגעשעפט איז געווען — אַ רייכע פּריצישע אַכסניה. ער איז אויך געווען דער איינציגער פּאָטאַגראַף אין שטאָדט. דערצו איז ער געווען נלאָט אַ שענער איד, אַ הויכער, איין אויסגעפּוצטער,

מיט א זעלטען־שענער קיילעכיגער שווארצער באָרד. געטראָגען אַ שוואַרצען געווענטענעם הענגקאָלנער, אַ הויכען קאָפּעליש און לעדערנע קאָלאָשען מיט מעשענע אָבצאַסען. אַ צינגעל האָט ער געהאַט אַ געשליפענעם, גערעדט זיס און קיילעכיג און מעהר אויף רוסיש: „ווינטילי“... „מעזשדו פּראָטשים“... „סליעדאָ-וואַטעלנאָ“...

דער דאָזיגער בענדיצקי איז געווען איין אָפטער אַריינגעהער אין קלוב, דאָס הייסט, צו ראַפּינאָוויטשען אין דער „טאָבאָטשנע“— אַ ביסעל שמועסען. איינמאָל איז מען געוועסען אזוי און גער שמועסט, דערצעהלט בענדיצקי, ווי אַ מסיח לפי תומו, אז די טעג האָט זיך אָפּגעשטעלט ביי איהם איינער אַ איד, איין עושר, אַ גביר, איין אַדיר, אַ מאַגנאַט, מיט'ן נאָמען ק. זיצען זיצט דער דאָזיגער „מאַגנאַט“ אין אַ קליין שטערטעלע אין ט. (קיעווער גובערניע). מע קאָן זאָגען, אז ס'איז אַ דאָרה, ניט קיין שטערטעלע. און ער האָט קינדער, צו וועלכע ער זוכט מיט ליכט עפּיס אַ רעכטען לעהרער, אַ רעפּעטיטאָר, אויף אידיש און רוסיש צוזאַמען. נאָר דער לעהרער זאָל זיין אַ געראַטענער, אַ קענער, און, מעזשדו פּראָטשים, אַ טאַטענ'ס אַ קינד.

לאָזט זיך אויס, אז דער טאַטע קען דעם דאָזיגען „מאַגנאַט“ נאָך פון לאַנג. אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק, אז דער „מאַגנאַט“ ק. איז נאָך געווען אַ קליין מענטשעלע, זיך געדרעהט אַרום אַ פּריץ, איז ער געשטאַנען סטאַנציע ביי ראַפּינאָוויטשען אין דער אַלטער אַכסניה און געווען דאָס, וואָס מע רופּט אָן אַ „גוט ברודערעל“. דערהערט אזאַ מעשה, רופּט זיך אָן בענדיצקי: „סליעדאָוואַ-טעלנאָ, האָט דאָך גאָט אַליין מיך געשיקט צו אייך פאַר אַ שליח! אויב אזוי, וועל איך אייך געבען איין עצה, אז איהר זאָלט באַלד אוועקזעצען זיך און אָנשרייבען אַ רעכטען, אַ פיינעם בריעף, מעזשדו פּראָטשים, אויף לשון־קודש, אזוי ווי איהר קענט און אזוי ווי אזאַ מאַגנאַט שטעהט אָן, און דער בחור, ווינטילי, זאָל ניט

מעדליווען און זאָל גלייך אוועקפּאָהרען מיט דעם דאָזיגען בריעה קיין ט. און פּאַרנעמען די שטעלע, און סע זאָל זיין אין אַ גוטער שעה — אָמן".

און אזוי איז דאָס טאָקי געווען. עס איז באַשאַפּען געוואָרען אַ בריעה, אַ שענער פייעריגער מליצה-בריעה מיט אזאָ שענער שפּראַך, אז עס קאָן ריהרען אפילו אַ שטיין. דער טיטעל אַליין האָט פּאַרנומען דריי לאַנגע שורות, אין וועלכע עס זענען געווען אויסגערעכענט אזוי פּיעל מעלות און שבחים, אז ווען אפילו דער „מאַנאַט" זאָל פּאַרמאָגען נאָר אַ דריט-חלק פון זיי, וואָלט ער אויך געקאָנט זיין אַ אידעאַל פון אַ מענטשען... אָנגעוואָפּענט מיט אזאָ שטאַרקער פּראָטעקציע, לאָזט זיך דער יונגער רעפּעטיטאָר אוועק נאָך אַ מאָל אין גאָט'ס וועלט זוכען גליק. קיין איבעריגע געלטען מיט זיך, דאַרף מען דעם אמת זאָגען, האָט ער ניט מיט געפיהרט. קיין אַקרעדיטיווען אין די בענג האָט ער אויך ניט געהאַט. דאָס ביסעל, וואָס ער האָט פּאַרדיענט פון זיינע שטונדען, האָט ער דעם גרעסטען טייל פּאַרטראַנזשירט, זיך אויסגעקליידט, ווי אַ פּרינץ. דאָס איבעריגע האָט צוגענומען די באַהן. היינט איז מען דאָך עפּים אַ לעבעדיגער מענטש. אויף יעדער סטאַנציע שטעלט מען זיך אָפּ. די פּאַסאַזשירען שיטענ-אַרויס פון די וואַנגעס און לויפּען-צו צום בופּעט. מע חאַפּט זיך צו, ווער צו די פּלעשלעך מיט די גלעזלעך, ווער צו די הייסע פּירעזשקעס. ווער עס הייסט זיך געבען אַ גלעזעל טיי און ווער אַ פּלעשלע סאָדעוואַסער. מע טרינקט דאָס אויס על רגל אַחת און מע באַ-צאָהלט דעם קעלנער טרינקגעלט פון דער פּרייטער האַנט, מעשה באַנקיר, אָדער אָפיציער — לאָז ער וויסען דרך-אַרץ, — און אזוי איז אויף יעדער סטאַנציע. דאָס ביסעל מינץ ווערט צעקראַכען, צעגאַנגען, אזוי ווי שניי אויף דער זון. אין פּייטעלע באַמבעלט זיך נאָך עפּים אַ מין פּיטאַקעל. נאָר ווער טראַכט וועגען דעם?

א מענטש פאָהרט אויף א גרייטער זאך. אזא שטעלע! און
אָנגעוואָפענט מיט אזא פראָטעקציע — וועמען הערט ער ?

און אז ער איז געקומען קיין ט., אַרום פאַרנאַכטליך איז
דאָס געוועזען, האָט ער זיך אַרומגעקוקט, אז ער איז נקי, ריין
פון געלט, פאַרמאָגט זיין אייגענס דאָס איינע פּיטאַקעל. און
דאָך האָט ער אפילו אויף קיין מינוט זיך ניט פאַרטראַכט.
אַדרבּה, ער האָט זיך געפּיהלט אזוי גוט, ווי נאָך קיינמאַל ניט
אין זיין לעבען. דאָס אַליין, וואָס ער איז פריי געוואָרען פון די
רושישטשעווער אינטריגאַנעס־לעהרערס, טאַראַקאַנעס און וואַנ־
צען — וואָס איז עס ווערטה ? מיט פּולע לונגען האָט ער אַרייַג־
געאַטעמט אין זיך די געזונטע אַסינדיגע לופט. די זון איז שוין
לאַנג פאַרשוואַנדען אויף יענער זייט וואַלד, וואָס האָט געשמעקט
מיט דעמבענעם און סאָסנאַווען ריח.

אַרויסגעשפּרונגען פון וואַגאַן, האָט זיך דער יונגער רעפּע־
טיטאָר געלאָזט גלייך צום גביר — איהם איבערגעבען דעם בריעה.
פאַרגינט זיך אזא „מאַגנאַט“ צו זיצען העט־זווייט אין אַלדי גוטע
יאָהר אַרויס פון דער שטאָדט, אין אַ ווייסען פאַלאַץ מיט אַ
גרויסען גרינעם גאָרטען, אַרומגעגרייזעט מיט געפאַרבטע שפּיצע־
כיגע צאַצקעדיגע שטאַכעטען. צוטּרעטען צו איהם איז ניט אזוי
גרינג, ווי מע קאָן זיך פאַרשטעלען. ערגער ווי צו אַ פּרייז. נאָר
אז מען איז אָנגעלאָדען מיט אזא שטאַרקער פּראָטעקציע, קאָן מען
שוין געהן אפילו צום קייסער אַליין... אזוי טראַכט זיך דער העלד,
נאָר ער האָט אַ טעות. וואָרום נאָך אַלעמען איז דער גן־עדן נאָר
ניט אזוי גוואַלדיג, ווי דער וועג, וואָס פּיהרט צום גן־עדן. אַ
סברה, אז איידער מע טרעט־צו צו אזא גביר, מוז מען דורכגען
פּריעהר אַלע שבּעה מדורי גיהנם. ביי אזא „מאַגנאַט“ איז פאַרהאַן
דריי זאַכען, וואָס מע מוז פּריעהר דורכמאַכען, איידער מען איז

זוכה צו זעהען זיין פנים. און אפילו, אז איהר האָט שוין דורכ-
 נעמאַכט אַלע דריי זאַכען, זענט איהר נאָך אַליץ ניט פאַרטיג.
 איהר קאָנט געהן און געהן און אוועקגעהן מיט דעם, וואָס איהר
 זענט געקומען. וואָס זענען די דריי זאַכען? — 1) אַ סטרוזש,
 אַ הויכער טרוקענער ערל מיט קרומע פיס. אז ער געהט, קאַטשעט
 ער זיך. זיין נאָמען איז פּאַנטאַליי און זיין עוברה — ער זיצט
 ביי'ם טויער, אזוי ווי, להבדיל, מרדכי דער איד ביי'ם קעניג
 אחשוורוש. 2) אַ שוואַרצער פּלב, אַ פלינדער אויף איין אויג, אזוי
 ווי בלעם. זיין נאָמען איז זשוק. דעם דאָזיגען פּלב שבּפּלבים
 האַלט מען צוגעבונדען צו אַ בוים אויף איין אייזערנער קייט —
 אַניט וואָלט ער דורס געווען מענטשען. און 3) אַ יונג אַ משרת,
 וואָס טראָגט אַ קויטיגע מאַנישקע, אַ גאַלדענעם רינג און געהט
 פאַרקעמט מיט אַ שרונט אַקוראַט אין מיטען קאָפּ. די שוואַרצע
 האָר שטאַרמ אָנגעשמירט מיט פעטען און שמעקען מיט אַ ריח
 פון אַדעקאָלאָן, געמישט מיט ציבעלעס, נאָר די אויהערען זענען
 פול מיט פּלאָטע און די נעגעל אַרומגעברעמט מיט שוואַרצען.
 דורכגעהן אַט די דריי אינסטאַנציעס איז ניט פון די קלייניגקייטען.
 קודם-פּל דאַרפט איהר זיך באַקענען מיט'ן סטרוזש פּאַנטאַליי,
 וואָרום אז ער דערזעהט אַ פּרעמדען מענטשען, טהומ ער איהם אַ
 פּרעג: „שטאָ נאָדאָ?" געהט דערצעהלט פּאַנטאַלייען אַ מעשה
 וועגען אַ בריעה און וועגען אַ שטעלע. איז אָבער פּאַנטאַליי נישט
 קיין שלעכטער גוי. אַ „פיטאַקעל" איז ביי איהם אַ מטבע. אוועק-
 געשוואומען דאָס איינציגע, דאָס לעצטע פיטאַקעל! ... דערפאַר
 איז פּאַנטאַליי אַ גוטער ברודער. אַ סך ערגער פון דעם ערל איז
 זשוק. דער פּלב איז טאַקי אויף אַ קייט. נאָר אַ הונט בלייבט
 אַ הונט. ער פּילט און שפּרינגט און רייסט זיך, דער פּלב שבּפּלבים,
 מיט אַלע כּוחות. אַ גליק, וואָס פּאַנטאַליי איז דאָ ביי דער זייט.
 שרייט ער אָן אויף איהם, שעלט איהם מיט טוידטע קללות און
 זאָגט איהם מוסר — אַ גאַנצע דרשה. נאָר שווערער פון אַליץ
 איז די דריטע אינסטאַנציע — דער משרת. דער האַלט זיך נאָר

פאר אַ גאַנץ קנעפעל, פּרענט־אויס ביי אַיך אימליכס ברעקעל, נעמט־אָפּ אַיין עקזאמען: ווער איהר זענט? פון וואָנען איהר קומט? און וואָס איהר דאַרפט? אַ יונג אַ בלאַזען. מיט איהם איז גלייכער איהר זאָלט זיך האַלטען פון דערווייטען, קוסען אויף איהם פון אויבען אַראָפּ. אַניט — וועט ער אַיך קריכען אויפ'ן קאַפּ. דער העלד פון די געשיכטעס ווייסט עס פון זיין אייגענעם ערפאַהרען. דער משרת האָט איהם אַ נעם געגעבען אויפ'ן צימבעל: פון וועמען איז דער בריעה? וואָס שטעהט אין בריעה? און וואָס פאר אַ געשעפט ער האָט? אַ שטעלע? וואָסער אַ שטעלע? אין „זאוואָד“? אָדער אין די „עקאָנאָמיעס“? אויב אין „זאוואָד“ — זענען אַלע שטעלעס פאַרנומען. און אויב אין די „עקאָנאָמיעס“ — זענען אויך אַלע שטעלעס באַזעצט. סײַדען אַ לעהרער־שטעלע? — זענען אָבער דאָ בעלנים איבער־גענוג. אָט געהט נאָך איינער מיט אַ הענגקאַלנער, זעהר אַ וואַזשנע לעהרער — האָט ער אָבער אַ חסרון: ער איז אַ שוטה, האָטש בראַקט איהם אין קרויט. דערפאַר האָט ער אַ מעלה, וואָס ער איז מיט אַ באַרד, וועלען די פּאַניטשלעך מיט די באַרישנים פאר איהם האָבען דרײַ ארײַ.

— פאר אַיך ניט, ווייל איהר זענט נאָך צו יונג, וועלען זיי אַיך אָפּדרעהען דעם קאַפּ... אונזערע פּאַניטשלעך מיט אונזערע באַרישנים — עס וואָלט געמעגט קומען אויף זיי אַ חלרע אין אַיין טאָג!...

אַזוי לאָזט־אויס דער משרת און פאַרבײסט מיט אַ שענעם יברכך, נעמט־צו בײַם בחור דעם בריעה, לעגט איהם אַרויף אויף אַ זילבערן טעצעל און ווערט פאַרשוואַנדען אין די ווייטע אפּאַרטאַמענטען. אין עטליכע מינוט אַרום איז דער משרת גע־קומען צוריק מיט לעדיגע הענט און אָהן אַ שום רעזולטאַט. דעם בריעה האָט, זאָגט ער, דער „מאַגנאַט“ געעפענט, אַ קוס געגעבען, און, ניט געלייענטערהייט, אַוועקגעלעגט.

וואָס איז די מעשה? — דאָס וועלען מיר זעהען ווייטער.

איז חלום און אויף דער וואָהר

אויף דער סטאנציע אינ'ם קליין שטערטעלע. — „בערעל דער רויטער“ טאפט ביי איהם ווערטער. — דער העלד לענט זיך שלאפען א הונגעריגער און געהיטצטע איז עולם־המיון אריין. — וויעדער א סאל דער „אוצר“. — ער באגעגענט זיך מיט א סאכטער פונ'ם „מאנאט“, און פון זיינע חלומות לאזט זיך אויס א טייד.

באקומען ביי'ם „מאנאט“ פון ט. אזא קאלטען ברוך־הבא, האָט אונזער העלד פון דעסטוועגען נאָך ניט פארלוירען זיין קוראזש און זיין האָפענונג האָט ער ניט אויפגעגעבען. ער האָט זיך גע־טראַכט: „וואָס אַ גביר אַ מאַנאט קאָן זיך פאַרנינען! אפשר איז איהם דער קאַפּ ניט דערביי? ניט היינט — איז מאָרגען“... דערווייל די צייט שטעהט ניט. עס הויבט־אָן צו ווערען שטאַק־נאַכט. מע באַדאַרף אַ טראַכט טהון וועגען נאַכטלעגער, אויסזוכען אַ סטאַנציע. ער האָט זיך געלאָזט זוכען און האָט אויסגעזוכט די איינציגע סטאַנציע אינ'ם שטערטעלע ט. — אַ שטיבעל אויף היהנערשע פיסלעך. דער בעל־הבית איז נאָך אַ יונגערמאַן, טאַקי דעם „מאנאט'ס“ אַ נאָהענטער קרוב. אַ איד אַ רויטער, מיט אַ רויט־פיייעריגער באַרד. זיין נאָמען איז „בערעל דער רויטער“. אז ער רעדט, פאַרמאַכט ער די אויגען און שמייכעלט. אַ מאָדנער איד. ער אינטערעסירט זיך אַייך מיט איטליכס ברעקעלע. ער דאַרף אַלסדינג וויסען, וואָס ביי אַייך טהוט זיך, און איז גרייט צו יעדער צייט אַייך באַהילפיג זיין מיט וואָס נאָר ס'איז מעגליך.

אזוי זאָגט ער. ער קאָן אייך געבען איין עצה, פאָלגען אַ גאַנג, זאָגען אַ גוט וואָרט פאַר אייך ביי זיין רייכען קרוב אין הויף, און טאַקי אונטערשטיצען מיט אַ באַשיידענעם וואַרעמעס, מיט אַ גלעזעל טיי, עס שטעהט במילא אַ גרויסער סאַמאָואַר מיט אַ טשייניק. טיי טרינקט ווער עס וויל און ווער עס וויל ניט.

אויסגעטאַפט ביי'ם יונגען אורח, ווער ער איז און ווער זיין טאַטע איז, לאָזט זיך אויס, אַז ער קען איהם זעהר גוט. ער איז ניט איין מאָל געשטאַנען ביי זיין פאָטער אין דער זאַכסניה. איז ער ביי איהם נאָך טייערער געוואָרען. גאָר איין אָנגעלעגטער גאַסט! וויבאַלד אזוי, מעג ער זיך וואַשען און געהן צום טיש גלייך מיט אַלעמען. געפעלט ניט דעם גאַסט, וואָס מע קוקט אויף איהם, ווי אויף איין אַרעם-בחור... ער איז נאָך גענוג גרויס ביי זיך, ער זאָל ניט וועלען עסען לאַסקאַווע ברויט ביי אַ אידען איין אַרעמאַן, וועלכער לעבט מסתמא פון די ברעקלעך, וואָס פאַלען-אַראָפּ פון דעם רייכען קרוב'ס טיש... און ער טראַכט-אויס אַ ליגען, אַז ער איז גאָר נישט הונגעריג, אַז ער איז שוין אַ געגעסענער...

וויפיעל דער בעל-הבית, בערעל דער רויטער, מוטשעט איהם ניט, ער זאָל איהם זאָגען, וואָס פאַר אַ געשעפט ער האָט צו זיין רייכען קרוב, טאַמער קאָן ער איהם אַ טובה טהון, — וויל ער איהם ניט זאָגען. עס שטעהט איהם ניט אָן, אַז אַ זייטיגער איד, און נאָך אַ רויטער דערצו, זאָל זיך אַריינמישען אין זיינע געשעפטען.

בערעל דער רויטער טאַפט ווערטער. דער בחור מאַכט זיך תמ'עוואַטע, גלייך ווי ער פאַרשטעהט ניט, וואָס דער איד מיינט. לאָזט זיך אויס, אַז דער איד ווייסט גאַנץ גוט, וואָס דער בחור דאַרף צו זיין רייכען קרוב. נאָר ער וויל דאָס הערען פון איהם אַליין. און ער דערצעהלט איהם אַ מעשה, באַשר אזוי ווי דער קרוב זיינער, דער „מאַנאַט“, זוכט אַ לעהרער צו די קינדער, האָט ער אויסגעפויקט איבער דער גאָרער וועלט, און עס האָבען

זיך אַ לאָז געגעבען צו איהם לעהרערס, יונגע און אלטע, מיט פּראָטעקציעס און רעקאָמענדאַציעס פון באַהסלאָוו, פון קאַניעוו און פון טאַראַשטשע — „אידען זוכען פּרנסה, ווילען אַ שטיקעל ברויט"... אזוי לאָזט-אויס בערעל דער רויטער, און די ווערטער „פּרנסה" און אַ „שטיקעל ברויט" קלינגען פאַר אונזער יונגען העלד, ווי אַ באַלעדיגונג. און טאַמער איז קאַרג, גיסט-אונטער דער רויטער איד פּוּמעהל אויפ'ן פּייער און זאָגט, אז ס'איז אַ גאָט'ס רחמנות אויף די קאַנדידאַטען, „וואָרום זיי זענען נעבאָך הונגעריג"... עס ווייזט זיך איהם אויס, אז אָט דער רויטער איד ציעלט דאָס גראָד אויף איהם... דער איד ווייסט, אַפּנים, אז דער העלד לעגט זיך שלאָפען אַ הונגעריגער.

ער ווייסט ניט, צי עס חלומ'ט זיך איהם, אָדער ער פאַנטאַזירט עס וואַכענדיג, נאָר עס שטעלט זיך איהם פאַר אזאַ משונה מאָדנער אומגעלומפערטער געדאַנק: אז ער האָט גאָר קיין שום בריעף צום „מאַננאַט" ניט איבערגעגעבען, נאָר ער איז גלאַט אזוי אַריינגעטרעטען צו איהם אַלס באַדיענער... און אז ער איז ביי איהם אַ „מענטש", ווי אַלע „מענטשען"... נאָר ער געפעלט זעהר דעם „מאַננאַט"... און דער „מאַננאַט" רופט איהם אַריין צו זיך און פּרעגט איהם, ווער ער איז און פון וואַנען ער איז? ... און אז ער דערזעהט, מיט וועמען ער האָט צו טהון, הויבט ער איהם אויף און ניט איהם אַ העכערע שטעלע... און עס געהט-אָוועק אַ קורצע צייט, ווערט ער ביי איהם פּל-ולך איבער אַלע „מענטשען" און איבער'ן גאַנצען „הויף"... און דער סטרוזש פאַנטאַליי, און דער הונט זשוק, און דער בלאַזנע משרת — אַלע ציטערען פאַר איהם אימת-מות... און ער שרייבט אַ בריעף צום טאַטען אַהיים, מיט אַ שענער מליצה, אויף העפּרעאיש געוויינליך, און ניט גלאַט אַ פּוסטען בריעף, נאָר מיט עטליכע פּרישע קנאַקענדיגע הונדערטער — אַ מתנה דעם טאַטען אויף יום-טוב... אינ'ס

בריעף שרייבט ער אַרויס דעם טאַטען רוב גדלו ורוב עשרו, מאַהלט איהם אַ בילד, ווי אזוי ער פאַהרט־אַרויס מיט דריי פאַר פערד נאַשפיץ... פרעגט מען איינס דאָס אַנדערע: „ווער פאַהרט דאָס?“ ענטפערט מען: „איהר ווייסט ניט, ווער דאָס איז? דאָס איז דאָך דער גלאַונע אופראַווליאַוישטשע“... „אַזא יונגער־מאַן? !“...

עס איז שוין גרויסער טאָג. פון בערעל דעם רויטענ'ס קיך לאָזט זיך הערען אַ קלאַפּעריי און עס טראַגט זיך פון דאָרטען אַ ריח פון פרישען, נאָרוואַס אויסגעבאַקענעם ברויט און געפראַ־זשעטער מילך. דער העלד האַפט אויף זיך גיך דאָס אַנטהון און לאָזט זיך אין „הויף“ אַריין, באַקומט איין אַאודיענץ ביי'ם משרת און ווערט געוואוירע, אַז דער „מאַגנאַט“ האָט דעם בריעף נאָך ניט געלייענט... געהט ער מיט אַ פאַרביטערט האַרץ צוריק אויף דער אַכסניה, באַגעגענט זיך מיט'ן רויטען בעל־הבית. מיט צו־געמאַכטע אויגען, ווי זיין שטייגער איז, טהוט איהם בערעל דער רויטער אַ פרעג גלאַט אזוי פון יוצא ווענען: „וואָס הערט מען נייעס?“... „דערוויל נאָך גאָרניט“... — ענטפערט איהם דער יונגער אורח און גליטשט זיך אויס פונ'ם רויטענ'ס הענט און געהט־אוועק צו זיך אין חדר'על אַריין, ציהט זיך אויס אויפ'ן בעטעל און פאַרשטעקט זיך די נאָז, ער זאָל ניט הערען דעם ריח פון מאַרענירטען הערינג מיט אַנגעבראַקטע ציבעלעס, וואָס קיצלען דעם חושה־ריח און רייצען דעם אַפעטיט מיט ספּנת־נפשות!... און בכדי אָפּצוטרייבען פון זיך דעם יצר־הרע, מאַכט ער צו די אויגען און פאַרטיעפט זיך אין מחשבות און געדאַנקען, וועלכע האַפען איהם אויף און טראַגען איהם אוועק אויף די פלינגען פון דער היציגער פאַנטאַזיע אין עלם־הדמיון, אין דער צויבערוועלט פון זיסע גאַלדענע חלומות. אַהין האָט ער ליעב צו פאַרקלויבען זיך אַלע מאָל, ווען ער בלייבט אַליין מיט זיך. קיינער האָט אַהין קיין שליטה ניט. אפילו זיינע סאַמע נאָהענטע חברים. דאָס איז יענע פישופ־דיגע וועלט, וואָס איז איהם פאַרבליבען פון זיין

אמאליגען חבר שמואליק. א וועלט פון אוצרות און פון וואונדער-שטיינער, וואָס איינער פון זיי הייסט „ישפה“ און דער אנדערער — „בדבד“. א רייב מיט'ן ערשטען שטיין: „ס'זאל מיר אַרויס-געהן און אַרויסגעהן!“... באַווייזט זיך איין אַנבייסען, הייסע שמעקענדיגע פראַנזעלען מיט פוטערקיכלעך, וואָס צעגעהען זיך אין מויל, און א ריח פון הייסער קאווע מיט מילך צעגעהט זיך אין אַלע ווינקעלעך, — איז איידער ער ריהרט זיך נאָך צו צו דער קאווע, איז שוין אויסגעוואַפסען אַ פעטע יויך מיט מאַנדלען און אַ פערטעל עוף, און געבראָטענע קאטשקע מיט מעהרעלעך, און אַ קוגעלע פון מצה-מעהל מיט געזענשמאַלץ, און וויין — צווייערליי סאַרטען: 1) רויטוויין „צערקאוונע בשר לפסח“, 2) ווייסער וויין, פונ'ם „ווימאַרזיג יוזשנאהאָ בערעגאַ“... דאָס זענען די וויינען, וואָס זיין טאַטע האָט געהאַלטען אויף פסח נאָר פאַר יחידי-סגולה, פאַר די אמת'ע מבינים.

אַפגעפאַרטיגט זיך מיט'ן דאָזיגען גרויסאַרטיגען אַנבייסען, פיהלט ער, אַז ער באַדאַרף האָבען רוה. טהוט ער אַ רייב מיט'ן צווייטען שטיינדעלע: „ס'זאל מיר אַרויסגעהן און אַרויסגעהן!“... און נאָך איידער ער רעדט עס אַרויס, דערזעהט ער זיך שוין אין אַ קרישטאַלענעם פאַלאַץ פון צוועלף חדרים. די ווענט זענען אויסגעקלעפט מיט אַסינגנאַציעס פון סאַמע הונדערטער. די ערד, איז אויסגעפלאַסטרט פון זילבערנע מטבעות, באַציערט מיט גאָלדענע רענדלעך. דאָס גאַנצע מעבעל איז פון ווייסען עלעפאַנט-ביין, מיט סאַמעט אויסגעבעט. וואו מע טהוט זיך אַ ריהר איז גאָלד און זילבער און די בעסטע טייערסטע שטיינער. אַרום און אַרום איז אַ גאָרטען פון די בעסטע פירות. און אַ טייכעל לויפט פאַרביי מיט גאָלדענע פישעלעך. און אַ געטליכע מוזיק הערט מען דאָרטען שפיעלען — די בעסטע פיעדעלשפיעלער פון דער וועלט. און ער אַליין, דער העלד, טהוט גאָרניט, נאָר ער טיילט צדקה פון דער ברייטער האַנט, פולע זשמענים. וועמען גאָלד, וועמען זילבער, וועמען שטיינער, און וועמען אַ מזומנ'ע מטבע,

וועמען עכענווארג און וועמען קליידער — ער לאָזט ניט דורך
 קיינעם, דעם גרעסטען שונא אפילו. פארקעהרט, די שונאים ניט
 ער נאָך מעהר, ווי די גוטע פריינט, בכרי זיי זאָלען פיהלען...!

א פאר'חלומ'טער, א הונגעריגער, האפט זיך אויף דער יונגער
 טרוימער, און מיט א פאר'חלש'ט הארץ לאָזט ער זיך אוועק וויעדער
 אין „הויף“ פון דעם „מאגנאט“. ער איז שוין דאָרט א היימישער.
 דאָס הייסט, דער סטרוזש פאנטאליי לאָזט איהם דורך. דער
 הונט זשוק טשעפעט איהם ניט. און דער משרת איז מיט איהם
 זאָפאני-בראטא. ער פאטשט דעם יונגען בחור איבער דער פלייצע
 און זאָנט איהם אָן א בשורה, אז ער האָט שוין גערעדט פון איהם,
 ניט מיט'ן בעל־הבית, נאָר מיט זיינע טעכטער... און אזוי ווי
 ער רעדט — באווייזט זיך איינע פון די טעכטער, א גראָבע מויד,
 א רויטע, אין א קורץ קליידעלע, מיט גראָבע פולקעס און מיט
 א פארריסען נעזעל: „אָט דאָס איז ער!“ — ווייזט־אן אויף
 איהם דער משרת, און די גראָבע מויד באַטראַכט איהם פון קאָפּ
 ביז די פיס, באַהאַלט דאָס פנים אין די הענט, שיסט־אויס א
 געלעכטער און אנטלויפט.

א מעשה מיט א זייגער

ער זוכט מיטלען קעגען הונגער. — א זייגער מיט א געשיכטע. —
 דער דיאלאג צווישען דעם בחור מיט'ן אלטען זייגערמאכער. — די
 קאמבינאציעס העלפען ניט, און דער הונגער וואכסט.

און דעם בריעה האָט דער „מאָנאַט“ נאָך אַלץ ניט געלייענט.
 דאָס ריהרט שוין אָן דעם העלד'ס אַמביציע און ער נעהט־אַרויס
 פון דאָרטען אַ צעקאָכטער. סטייטש, זיין טאַטענ'ס בריעה וואַלגערט
 זיך אַרום — דאָס אַהרט איהם מעהר פון אַלסדינג. נאָך מעהר
 פון דעם, וואָס ער איז הונגעריג. הונגעריג, ווי אַ הונט! ער
 קאָן זיך קיין אָרט ניט געפינען. עס טראָגט איהם אין דער לופטען.
 עס ציהט איהם דאָס האַרץ, און דער בויד איז איהם ווי אַינ-
 געשרומפען. אַ קאַלטער שווייס טרעט־אַרויס, און ער זוכט אין
 זיינע געדאַנקען, וועלכע פון זיינע זאַכען ער וואָלט געקאָנט פאַר-
 קויפען, מאַכען דערפון קליינגעלט און עפּים קויפען צו שטילען
 דעם הונגער... וואָלט דאָס געווען אין אַ גרויסער שטאָדט —
 פאַרזעצט מען דעם אויבערראַק און מע שלאָגט־צונויף אַ פּאָד
 גראַשענס...

ער טאַפּט זיך אין אַלע קעשענעס, און זיינע געדאַנקען
 שטעלען זיך אָפּ אויפ'ן זייגער. נאָר וואָס טהוט מען מיט'ן
 זייגער? פאַרזעצען אין משפּון — איז ניטאָ ביי וועמען. סוידען
 פאַרקויפען? דערמאַנט ער זיך, אַז אין דער פריה האָט ער

געזעהען אין מאַרק איין אויפֿשריפט מיט אַ גרויסען ציפערבלאַט : „טשאַסאַווִיך דיעל מאַסטער“. דאָ וועט ער קאָנען פאַרהאַנדלען זיין זייגער. קיין סך קאַפיטאַלען — ווייסט ער — וועט ער פון דעם ניט שלאָגען. נאָר עס וועט זיין גענוג וויפיעל ער וועט קריגען, אַבי צו שטילען דעם הונגער.

אַ מיאוס'ע זאך — הונגערען. אַ חוץ, וואָס עס ציהט דאָס האַרץ און עס ציטערען הענט און פיס — איז דער בזיון, דער בזיון! ... מע דאַרף פאַרשטערקען דעם זייגער... איז אָבער דער זייגער, וואָס דער בחור פאַרמאַגט, ניט גלאַט אַ זייגער, נאָר דאָס איז אַ זייגער מיט אַ געשיכטע, מיט אַ היסטאָריע. אַ היסטאָרישער זייגער. מוז מען דעריבער פריהער אייך באַקענען מיט דער נע- שיכטע פונ'ם זייגער.

דאָס איז געווען אין יענער צייט, ווען דער מחבר פון די דאָזיגע זכרונות האָט געהאַלטען אין רעכטען גלאַנץ פון געבען שטונדען. אין זיין געבורטסשטאָרט האָט ער געהאַט שטונדען אַ סך מעהר, וויפיעל אַ יונגער לעהרער קאָן זיך ווינטשען. נאָר איין זאך האָט איהם געפעהלט צו די שטונדען — אַ זייגער. האָט ער זיך צונויפגעשלאָגען פון די שטונדען אַ שטיקעל קאַפיטאַל אויף צו באַזאָרגען זיך מיט אַ זייגער. די בעסטע צייט אויף צו קויפען אַ זייגער איז „ספּאַס־יאַריד“. דעמאָלט פאָהרען זיך צונויף אין פּערעיאַסלאַוו סוחרים, קרעמער פון דער גאָרער וועלט. וואָס איין אויג קאָן זעהען און וואָס אַ מויל קאָן רעדען קריגט איהר אויף דעם יאַריד.

אויפגעשטאַנען איינמאָל אין דער פריה, גענומען דאָס שטעקעלע, האָט זיך אונזער העלד געלאָזט אויפ'ן יאַריד צו די שאַלאַשען און קראָמען, וואו די גאַלדענע און אַנדערע טייערע זאַכען זענען אויסגעשטעלט. ספּאַס־יאַריד שטעלט זיך סוף זומער, אין חודש אויגוסט. דעמאָלט קומען־אויף די קאווענעס מיט די

דינים. עפעל און בארען ליגען קופעסווייז אויף די וועגען און אויף דער ערד. אידען לויפען-ארום, ווי פאר'סמ'טע מייז, פאר-טארעראמט און פארשוויצט. מע טהוט געשעפט. מע לייזט געלט. ציגייער שווערען זיך, פערד הירזשען, שאף מעקען, חזירימ'לעך, קוויטשען פון די זעק ארויס. א בלינדער בעמלער שפיעלט אויף א באנדורע. א אידינע פארקויפט בייגעל. א יונגעל טראגט ארום קוואט. אלץ רעדט. אלץ שרייט. מע קאן טויב ווערען.

געהענדיג אזוי איבער'ן יאריד פארטראכט, שלאגט ער זיך אן אויף א אידעל מיט א רויט פרישטשעוואטע פנים, מיט א קויטיגער מאנישקע און מיט מאדנע לויפענדיגע אויגען. שמעלט איהם אפ דער איד, רעדט שטיל, הייזעריגליך, און ווינקט מיט די ממזר'ישע אויגלעך אויף א הויכען דארען פריץ מיט א פויליש היטעל, מיט לאנגע פארדרעהטע וואַנסעס אַרויף.

— אָט דער אָדון האָט צו פאַרקויפּען אַ זאַך בחצי חנם...

טהוט אַ קוק. וואָס'ט אייך אַהרען?

און באַלד נאָך דעם רוקט זיך צו דער פּריץ, ציהט-ארויס פון קעשענע אַ פּאפּיער, קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען, וויסעלט-אויף דאָס פּאפּיער, און עס טהוט מיט אַ מאַל אַ בלישטשע אין די אויגען אַ שפּאַגעל-נייער, אַ גלאַנצענדיגער גאַלדענער זייגער. אַ ווייז געגעבען דעם זייגער פון דער ווייטען, וויסעלט איהם דער אָדון איין אין פּאפּיער און באַהאַלט איהם צוריק אין קעשענע, אָהן ווערטער. רעדען רעדט דאָס אידעל:

— אַ מציאה פון אַ גנב! ... ער באַדאַרף האָבען נויטיג געלט.

אויף דעם זייגער איז דאָ גאַלד אַליין אפשר אויף אַ הונדערטער...

— וויפּיעל זשע וויל ער פאַר'ן זייגער?

— איך מיינ, ער'ט נעמען האַלב, אַ פּופּציגער. אַ מציאה

פון אַ גנב! ... איך אַליין וואָלט אַ בעלן געווען, האָב איך ניט אזוי פּיעל געלט ביי זיך. — זאָגט דאָס אידעל.

— איך האָב אויך ניט. — זאָגט דער בחור און האַפט זיך

צו דער קעשענע.

— וויפיעל דען האָט איהר ? — פרעגט איהם דער פריי-
שטשעוואַטער איד.

— איך פאַרמאָג אינגאַנצען איין פינף-און-צוואַנציגער...
דער איד טהוט אַ בלישטשע מיט די ממזר'ישע אויגען, ציהט
אויס אַ האַנט:

— מיט מזל-ברכה! ...

אין איין אויגענבליק ווערט אַיינגעצאָהלט דאָס געלט, און
דער גאָלדענער זייגער ווערט איבערגעגעבען צום קונה אין די
הענט אַרײַן. עס טהוט איהם אַ טיאָקע דאָס האַרץ — „טאַמער
איז דער זייגער אַ גע'גנבה'טער?" ... עס געהט איהם ניט אַיין
די מציאה, וואָס ער האָט אַיינגעהאַנדעלט, און עס שטעלען זיך
איהם פֿאַר אַלערליי טונקעלע מחשבות און טרויעריגע געדאַנקען:
„טאַמער דערקענט מען ביי איהם דעם זייגער?" ... האַנדלען אַ
גנבה איז ערגער פון אַ גנבה אַלײַן... קורץ, ער האָט שוין חרטה.
נאָר ס'איז פאַרפאַלען. ער נעמט אַרויס דעם זייגער פון קעשענע,
באַטראַכט איהם פון אַלע זייטען — אַ שפּאַגעל-נייער זייגער, און
קלאָפט, ווי אַ באַנדאַר! קאַפּערטעס גינגאַלדענע, שווערע. אַ
ציפּערבלאַט, ווי געפאַלענער שניי. ווייזערס, ווי ריטער. עס
בלייבט נאָר צו באַווייזען דעם זייגער עפּיס פאַר אַ רעכטען מכין,
ער זאָל איהם באַטראַכטען און אָפּשאַצען. דער טאַטע איז אפילו
אַ מכין אויף זייגערס. פאַסט איהם אָבער ניט צו ווייזען איהם
דעם טאַטען. און דערצעהלען דעם אמת, אַז ער האָט איהם גע-
האַנדעלט אויף דער גאַס — וויל ער אויך ניט. הקיצור, דאָס
בעסטע וועט זיין אַרייַנטראָגען דעם זייגער צו הענזעל דעם
זייגערמאַכער.

הענזעל דער זייגערמאַכער איז נאָך נאָך אַ יונגערמאַן, נאָר
אַ גרויסער קאַפּמענטש. אין שטאָרט זאָגט מען, אַז הענזעל האָט
צוגעטראַכט אַיין אַייגענעם זייגער נאָך דער סיסטעם פון דער
זון. אויפ'ן פנים ביי איהם זעהט מען אפילו קיין באַזונדערע
חכמה ניט אַרויס. אַ גאַנץ געוויינליכער איד מיט אַ פרייטער

נאָז. פאַרמאָגט אַ גראָבען ברייטען פלאַטשיגען פינגער מיט אַ גרויסען נאָגעל. מיט דעם נאָגעל טהוט ער אַיין עפען-אויף דעם זייגער, זאָטעלט'אָן דאָס אויג מיט אַ שפּאַקטיוו, טהוט אַ קוק-אַרין אין געווערקעל און זאָגט אַיך באַלד, וואָס דער זייגער האָט, וואָס איהם פעהלט, און וואָס ער איז ווערטה.

באַטראַכט די מציאה, דעם גאַלדענעם זייגער, האָט הענזעל איהם צוגעמאַכט מיט אַ קנאַק און אַ זאָג געגעבען:

— אַ פּראָסטער צילינדער, ניט קיין אַנקער, ווערטה אַ פינפערעל עובר לסוחר...

— נו, און דאָס גאָלד?

— וואָסער גאָלד? ס'איז אַזוי גאָלד, אַזוי ווי איך בין אַ מיניסטער.

— וואָס דען איז דאָס?

— טאַמבעקע.

— וואָס הייסט דאָס טאַמבעקע?

— טאַמבעקע איז טאַמבעקע; נישט קיין מעש און נישט קיין קופער, נאָר טאַמבעקע...

און הענזעל טהוט-אויס די שפּאַקטיוו, נעמט זיך צו דער אַרבייט און רעדט נישט מעהר.

אָט דעם דאָזיגען זייגער האָט דאָס דער יונגער וואַנדערער געוואָלט פאַרהאַנדלען צום זייגערמאַכער פּונ'ם קליינעם שטערטעלע ט. אַררינגעקומען איז ער צום זייגערמאַכער, צו אַיין אַלטען אידען אַ טויבליכען, מיט וואָס אין די אויהערען, גאַנץ ברייטליך, מעשה סוחר. און צווישען בחור מיט'ן אַלטען זייגערמאַכער קומט-פאַר אזאָ מין דיאַלאָג:

ד ע ר ב ח ו ר : גוט מאָרגען, הער זייגערמייסטער! האָט איהר עפּיס גוטע זייגערס?

דער זייגער מאַכער : וויפיעל זייגערס דאַרף עס
א בחור'על ?

דער בחור : איינעם א זייגער...

דער זייגער מאַכער : וואָסער א זייגער ווילט
איהר — א זילבערנעם ? א גאלדענעם ?

דער בחור : א גאלדענעם וועל איך ביי אייך קויפּען
א ביסעל שפעטער... דערווייל וועט זיין גענוג א זילבערנער, אבי
ער זאָל געהן ווי עס געהער צו זיין.

דער זייגער מאַכער : וועגען דעם איז גאָר ניטאָ
וואָס צו רעדען! — און דער אַלטער זייגערמאַכער שיט־אויס
פאַר'ן קונה אַקעגען א האַלב טויז נייע זייגערס. דער בחור שטעלט
זיך אָפּ אויף איינעם פון זיי און גיט צו פאַרשטעהן דעם אַלטען,
אַז ער וויל, אייגענטליך, מאַכען מיט איהם א בייט. דאָס הייסט,
ער וועט ביי איהם נעמען דעם דאָזיגען נייעם זילבערנעם זייגער
און וועט איהם געבען זיין אַלטען זייגער... „אין וויפיעל וועט
איהר איהם אָננעמען?“... דער אַלטער באַטראַכט דעם בחור'ס
זייגער פון אַלע זייטען, טראַכט א וויילע, צושאַקלענדיג מיט'ן
קאָפּ. דערנאָך נעמט ער אַרויס די וואַט פון די אויהערען און
לעגט־איבער פון איין אויהער אינ'ם אַנדערען, גלייך ווי דאָס
האָט א שייכות צו די זייגערס. און קוים וואָס ער שטעלט זיך
איין אַרויסצוזאָגען, אַז ער קאָן אָננעמען ביי איהם זיין זייגער
מעהר ניט, ווי אין צוויי קארבען. און אזוי ווי זיין זילבערנעם
זייגער רעכענט ער אין נייען קארבען, קומט־אויס, אַז דער בחור
באַדאַרף איהם צוצאָהלען אזוי גרויס, ווי זעבען קארבען, און דאָס
געשעפט איז געמאַכט. דעם בחור איז די קאָמבינאַציע געפעלען,
און ער לעגט־פאַר דעם זייגערמאַכער א נייע קאָמבינאַציע : אַז
ער זאָל דערווייל נעמען ביי איהם דעם אַלטען זייגער און געבען
צוויי קארבען, און שפעטער מיט א טאָג אָדער צוויי וועט ער
אַריינקומען און וועט זיך אויסקלויבען א נייעם זייגער... געפעלט
נישט דעם אַלטען די דאָזיגע קאָמבינאַציע. פאַר וואָס ? אזוי.

דערפאר, ווייל ער קויפט ניט קיין זייגערס. ער פארקויפט זייגערס... פרובט זיך דער בחור פארלענען א נייעם פראיעקט. דהיינו: ער גיט איהם אוועק זיין אלטען זייגער פאר איין קארב — איין עק! ניט צוליעב'ן געלט, נאָר ווייל דער זייגער איז איהם נמאס געוואָרען, ער קאָן אויף איהם ניט קוקען... זאָגט דער אלטער, אז אויב ס'איז איהם נמאס געוואָרען דער זייגער, קאָן ער איהם ארויסוואַרפען אין בלאָטע. גיט איהם דער בחור צו פאַר-שטעהן, אז ער קאָן איצט דאָס געשעפט מיט איהם ניט מאַכען, מחמת ער איז איצטער קורץ אין געלט. דאָס הייסט, פשוט ער איז איצטער ניט ביי געלט... גיט איהם דער זייגערמאָכער איין עצה, ער זאָל אריינקומען איין אנדערס מאָל, דעמאָלט ווען ער וועט זיין ביי געלט. און אזוי עטליכע מאָל. ער זאָגט איהם דאָס, און יענער ענטפערט איהם בויבעריק. זינט גאָט האַנדעלט מיט נודניקעס, האָט ער נאָך אזא נודניק ניט געהאָט!... דער בחור באַהאַלט צוריק זיין אלטען טאַמבעקענעם זייגער און בעט דעם אלטען, ער זאָל אָפּלעגען אָט אַ יענעם זילבערנעם זייגער אויף אַ זייט. ער וועט נאָך אפשר היינט אריינקומען צו איהם נאָך אַ מאָל. עס דאַרף איהם אָנקומען געלט מיט דער פּאַסט. ער זאָל נאָר קיין פאַראיבעל ניט האָבען, וואָס טאַמער האָט ער ביי איהם צוגענומען צייט. זאָגט דער אלטער, אז עס מאַכט ניט אויס. נאָר נאָך זיין בלאָס פנים, נאָך זיין בייזען קוק און נאָכ'ן ציטערען פון זיינע אלטע פינגער איז צו זעהען, אז עס מאַכט שוין דוקא יאָ אויס... דער בחור — קוים וואָס ער טרעפט צו דער טיר. מיט אַ פאַר'חלש'ט האַרץ לאָזט ער זיך אוועק צו בערעל דעם רויטען אויף דער סטאַנציע און בעט גאָט, ער זאָל האָטש ניט באַגעגענען זיך מיט'ן רויטען בעל-הבית. „וואָרום אָט דער רויטער איר — טראַכט זיך דער בחור אין האַרצען — איז דער איינציגער, וואָס שטויסט זיך, אז ער הונגערט“...

אַ מלאַך פון גאָט אינ'ם געשטאַלט פון אַ מענטשען

ער פארקלויבט זיך אין בית-המדרש פון שטערטעל און וויינט זיך
 גוט אויס. — אַ מלאַך פון גאָט באַווייזט זיך, און דאָס מזל טהוט
 איהם אַ שוין. — ער ווערט אַיינגעלאָרען אלס לעהרער אין אַ דאַרף
 און ווייסט ניט, אַז דערמיט איז איהם פאַרוינגעלט געוואָרען דאָס
 גליק אויף זיין גאַנצען לעבען.

דאָס צווייטע הויז פון בערעל דעם רויטענ'ס אַכסניה איז
 געווען דאָס בית-המדרש פונ'ם שטערטעל. אַהין האָט זיך דער
 העלד פון דער ביאָגראַפיע פאַרקלויבען אויף מאָרגען אין דער
 פריה און, ניט האָבענדיג וואָס צו טהון, האָט ער אַוועקגעשטעלט
 זיך דאַוונען. און געדאַווענט האָט ער ביחירות, איינער אַליין.
 וואָרום דאָס ביסעל אידען, וואָס אין שטערטעל ט, האָבען זיך
 געפּעדערט נאַנץ פריה, אָפּגעדאַווענט מיט אַ מנין און צעגאַנגען
 זיך זוכען פרנסה, ווי דער שטייגער איז. געבליבען איז נאָר דער
 שמש, אַ איד אַ שוסטער. נאָר ווייל ער האָט ווינציג אַרבייט, איז
 ער אין איינווענס אויך אַ שמש אין שוהל. דערזעהען אַ פרעמדען
 בחור מיט אַ תּפּילין-זעקעל, איז דער שמש-שוסטער צוגעגאַנגען
 צו איהם און אַ פרעג געגעבען, צי האָט ער ניט קיין יאָהרצייט?
 אויב אַ יאָהרצייט, וועט ער אַ לויף טהון צונויפּשלעפען אַ מנין.
 — ניין, נישט קיין יאָהרצייט, נאָר איך וויל גלאַט אַזוי
 דאַוונען. — האָט איהם דער בחור באַרוהינט, און באַקומען אַיין
 ענטפּער פונ'ם שמש:

— געזונטערהייט. אָט האָט איהר אַ סידור. — זאָגט צו איהם דער שמש, לאַזט איהם אַליין און פאַרקלויבט זיך אין פּאָליש און זעצט זיך אַוועק פאַרריכטען אַיין אַלמע פּאָר שײך.

שוין לאַנג האָט דער יונגער העלד אַזוי געשמאַק און אַזוי האַרצעדיג ניט געדאַווענט, ווי אין יענעם פּריהמאַרגען. ער איז שוין דעמאָלט בכלל געווען ווייט פון פרומקייט. דאָס איז געווען די עפּאָכע פון השפּלה, ווען פּרום זיין איז געווען אַ בזיון, ווען אַ פּאַנאַטיקער איז געווען ערגער פון אַ הוֹלטיי, און אפשר ערגער, ווי היינט אַ משומד... נאָר דער חשק צו דאַוונען איז געקומען פון זיך אַליין. אַ מין רעליגיעזער עקסטאַז איז אויף איהם אָנגעקומען מיט אַ מאָל, און ער האָט זיך צעלאָזט, צעזונגען אויף אַ קול, נאָר מעשה חזן, און צו דער שמונה-עשרה האָט ער זיך צע-וויינט. לאַנג געוויינט, מיט האַרץ געוויינט. און אַז ער האָט זיך גוט אויסגעוויינט, האָט ער זיך געפּיהלט אַ סך גרינגער, גלייך ווי ס'איז איהם אַראָפּ אַ שווערע משא פון האַרצען. וואָס דאָס דאָזיגע געוויין האָט באַטייט, קאָן ער אויף אַ ראַציאָנאַלען אופן נישט געבען צו פאַרשטעהן. עס האָט זיך געוויינט גיכער פון זיך אַליין, און די נשמה האָט זיך ווי אָפּגערייניגט. אפשר איז דאָס געקומען פון אָפּגעשוואַכטע נערווען? אפשר איז דאָס געווען פון דעם פּאַסטען? ... ער האָט באַשטימט ביי זיך דעם תּענית היינט איבערצורייסען — ס'זאָל זיין וואָס עס וויל זיך. גענוג פּאַסטען! ... און ער לעגט-צונויף די תּפּילין, נעמט דאָס שטעקעלע און געהט אַהיים אויף דער סטאַנציע און באַגעגענט אויף דער שוועל בערעל דעם רויטען, וועלכער זאָגט איהם אָן אַ בשורה, אַז היינט אין דער פּריה האָט זיך אָפּגעשטעלט ביי איהם אַ יונגער-מאַן, אַ גביר, אַיין אַדיר, פון ניט ווייט, פון אַ דאָרף. ער איז, דאַכט זיך, איהם אַ נאָהענטער קרוב.

— וועמענ'ס אַ קרוב?

— אַייערער אַ קרוב. דאָס הייסט, ניט קיין קרוב, נאָר אַ שטיקעל מחותן... — און נישט לאַנג געטראַכט, נעמט איהם בערעל

דער רויטער אָן פּאַר אַ האַנט און פּיהרט איהם אַרײַן אין אַ באַזונדערען חדר, וואָס איז צוגעקלויבען פאַר פּריצים, און שטעלט איהם פּאַר פאַר אַ יונגענמאַן, וואָס זיצט בײַ אַ סאַמאָוואַר און טרינקט טײַ.

דער יונגערמאַן, אַ סימפּאַטישער פאַרשוין מיט גוטע בלויע אויגען, אַ הויכען ווייסען שטערן און אַ שען קיילעכיג בערדעל, איז העפּליך אויפגעשטאַנען, זיך אָנגערופען בײַ'ם נאָמען יהושע לאַיעוו און געבעטען דעם גאַסט זיך זעצען צום סאַמאָוואַר, אַ וואונק געגעבען צום בעל־הבית, מע זאָל דערלאַנגען נאָך אַ גלאָז, און נאָר ניט וואַרטענדיג, האָט ער אָנגעגאָסען נאָך אַ גלאָז טײַ, צוגערוקט בײַגעלעך, קיכלעך און אַנדערע פאַרבײסעכצען, און דער יונגער־מאַן לאַיעוו האָט זיך געווענדט צום אַרײַנגעקומענעם בזה הלשון :
— דער בעל־הבית האָט מיר געזאָגט, אַז איהר זענט פון פּערעיאַסלאַוו, נחום ראַבינאָוויטש'עס אַ זוהן. אויב אַזוי, זענען מיר שטיקלעך אײַגענע... עסט, איך בעט אײך, און טרינקט טײַ. קײנמאָל אין לעבען, נישט פּריהער און נישט נאָכדעם, איז אַ גלאָז טײַ ניט געווען אַזוי אָנגעלעגט בײַ איהם, ווי אַצינד, און קײן שום מאַכל אין דער וועלט האָט קײנמאָל ניט געהאַט אַזאַ טעם, ווי עס האָבען געהאַט אָט די פּרישע בײַגעלעך, די קיכלעך און די אַנדערע פאַרבײסעכטען, וועלכע זענען גיך פאַר־שוואַנדען געוואָרען פּונ'ם טיש, נישט געבליבען פון זײ אַ זכר אפּילו אויף דרײַ־אַרץ. דער גאַסט האָט דאָס אַלץ אײַנגעשלונגען, ווי אַ הונגעריגע גאַנז, און האָט זיך אַרומגעקוקט, אַז עס איז ניט שען, וואָס ער האָט דאָס אַלץ אויפגערוימט, נאָר ס'איז שוין געווען נאָך אַלעמען... דער יונגערמאַן האָט דערוויילע אויסגערעכענט דעם יחוס, ווי אַזוי זײ זענען קרובים :

— אַייער פּאָטער האָט אַ מחותן אַברהם־יהושע. אָט דער אַברהם־יהושע האָט געהאַט דאָס ערשטע ווייב, וועלכע האָט מיר אָנגעקעהרט אַ מוהמע, מײן געשטאַרבענע מוטער'ס אַ שוועסטער. פאַרשטעהט איהר שוין ? ווייטליכע מחותנים, און דאָך מחותנים...

אצינד זאָנט מיר : פון וואָנען פאָהרט איהר ? וואוהין פאָהרט איהר ? און וואָס איז אייער טהועכץ ?

אויסגעפרענט זיך ביי'ם העלד אלסדינג און געוואוירע גע-
וואָרען, אז ער איז געקומען אָהער צו פארנעמען אַ לעהרער-שטעלע,
האָט דער יונגערמאן אַ פרעג געגעבען, אויב דער בחור וויל דוקא
בלייבען דאָ, ביי'ם היגען גביר ק., אָדער עס מאַכט איהם ניט
אויס צו פאָהרען אַ ביסעל ווייטער ? אויב עס מאַכט איהם ניט
אויס, וואָלט ער איהם פאָרגעלעגט, ער זאָל פאָהרען מיט איהם
צו זיין פאָטער לאַיעוו אין דאָרף אַריין, פארנעמען דאָרט אַ
לעהרער-שטעלע ביי זיין שוועסטערעל — זיין פאָטער איז אויך
אימטשאַנד גוט צו באַצאָהלען, אזוי ווי דער היגער גביר, אויב ניט
שענער נאָך... אויף די דאָזיגע ווערטער האָט זיך אָפגערופען
בערעל דער רויטער און צוגעווינטשעוועט זיך : „א חוץ זיין
שאַדען, אויף איהם געזאָגט געוואָרען האָטש אַ צעהנט-חלק“. און
גאָרנישט פרעגענדיג ביי'ם בחור, צי ער וויל, צי ער וויל ניט,
האָט בערעל דער רויטער צוגעגעבען, אז דער בחור וועט מיט פאָר-
געניגען זיך דורכפאָהרען מיט'ן יונגענמאן צו זיין פאָטער לאַיעוו
אין דאָרף אַריין און וועט מיט פאָרגעניגען פארנעמען דאָרט די
לעהרער-שטעלע.

אַ מאָדנער איד אָט דער בערעל דער רויטער ! עפּיס גלייך
ווי עמיצער וואָלט איהם געבעטען, ער זאָל זיך אַרויסשטעלען פאָר
איין אַפיטרוּפּס, אָדער, וועניגסטענס, פאָר אַ פאַרמיטלעך. ער
האָט ניט געלאָזט קיינעם צום וואָרט און האָט בעסער אַליין
גערעדט. דער בחור איז געווען איבערראַשט פון דער גאַנצער
געשיכטע אַרום און אַרום. ער האָט פּמעט ניט געגלויבט זיינע
אויהערען. ניט אנדערש, אז דאָס איז אָדער אַ חלום, אָדער אַ
מין האַלוצינאַציע, אָדער דער יונגערמאן — דאָס איז אַ מלאַך
פון הימעל אַראָפּ אויף דער ערד אינ'ם געשטאַלט פון אַ מענטשען...
נאָר אַרויספאַוויזען זיין פרייד, פון דעסטוועגען, שטעהט איהם
ניט אָן. ער הערט-אויס דעם געשפרעך פלומרשט נאַנץ גלייכ-

גילטיג, באטראכט פריהער וואָס צו ענטפערען און רופט זיך אָן צום יונגענמאן מיט האַלבע ווערטער :

— אייער פּאַרשלאַג איז אפשר נישט קיין שלעכטער פּלאַן... די מעשה איז אָבער, פּאַרשטעהט איהר, וואָס איך האָב געבראַכט צום היגען נכיר אַ רעקאָמענדאַציע, אַ בריעה, טאַקי פון מיין טאַטען... וואָס וועט זיין, טאַמער...

— אין וואָסער אַ שפּראַך איז געשריבען אייער טאַטענ'ס בריעה? — מישט זיך אַריין בערעל דער רויטער.

— וואָס הייסט אין וואָסער אַ שפּראַך? אין העברעאיש. — לשון-קודש? — פרעגט-איבער בערעל דער רויטער און

חאַפט זיך אָן מיט ביידע הענט ביי די זייטען און צעלאַכט זיך אזוי שטאַרק, גלייך ווי אַכצעהן שדים קיצלען איהם אונטער די פּאַנוועס! — איהר וועט דאַרפען, יונגערמאַן, אַ ביסעלע צו-וואַרטען, ביז מיין קרוב וועט זיך פריהער אויסלערנען איבער-לייענען אַ לשון-קודש'דיגען בריעה. איהר וועט אָבער, האָב איך מורא, באַדאַרפען לאַנג וואַרטען!... — און ביידע צעלאַכען זיי זיך און לאַכען לאַנג און געשמאַק.

עס האָט ניט גענומען קיין האַלבע שעה צייט, איז צווישען דעם יונגענמאַן יהושע לאַיעוו און זיין יונגען פּראָטעזשע גע-שלאָסען געוואָרען אַ גוטפריינטשאַפט, וואָס איז געוואַכסען אַלע מינוט שטאַרקער און גרעסער. עס האָט זיך אַרויסבאַוויזען, אַז אָט דער יהושע לאַיעוו איז אַ יונגערמאַן אַ משכיל פון דעם טיפּ משכילים, וואָס יענער דור האָט פּראָדוצירט. אַ שענער בעל-תנ"ך, אַ בלאַט גמרא, קלאָר אין אַלע מליצה-ספרים, קען גאַנצע שטיקער מאַפּו אויף אויסוועניג, קאָן מיט אייך רעדען פון אַ „מורה-נבוכים", פון אַ „בוזרי", האָט אַ שען הענטעל צום שרייבען. ער איז נאָר אַ ביסעל שוואַכליך אויף דקדוק. ווייטער וועט ער זיך מיט אייך אויסגלייכען אומעטום. און צו דעם אַלעמען איז ער גלאַט אַ ליעבער מענטש, האָט ליעב מענטשען. זיי אַלע האָבען ליעב מענטשען. און מחמת זיי זיצען אין אַ דאָרה, זענען

זיי סמש זשערדנע, געהען-אויס נאך א מענטשען... וואָס איז זייער נעשעפט? זיי האַלטען פאַסעסיעס אין דער אַרענדע, ביי'ם גראַף בראַניצקי און ביי'ם גראַף מאַלאַדעצקי. זיי לעבען ווי פאַמע-שטשיקעס, האַבען אייגענע פערד און קארעטעס, פארהאַלטען זיך זעהר גוט מיט די פריצים וואָס אַרום און אַרום, און די גויים זענען נאָך זיי די כפרה...

מיט זיין רעדען האָט דער יהושע לאַיעוו אַרויסבאוויזען, אַז ס'איז אמת וואָס ער זאָגט, אַז זיי זענען זשערדנע אין דאָרף אַ מענטשען. דאָס מויל האָט זיך איהם די גאַנצע צייט ניט צוגע-מאַכט, גלייך ווי ער וואָלט וועלען אַרויסרעדען אַלץ, וואָס האָט זיך אָנגעקלויבען ביי איהם פאַר אַ לאַנגע צייט אין דאָרף. ער האָט גערעדט אין שטוב, ער האָט גערעדט אין דרויסען, ער האָט גערעדט שוין זיצענדיג אין פאַעטאָן און פאַהרענדיג מיט'ן נייעם לעהרער אויף זיינע אייגענע ברענענדיגע פערד פון דער פאַסעסיע. — געפעלט אייך אַ פאַר סוסים? — האָט אַ זאָג געגעבען בערעל דער רויטער צום לעהרער, בעת דער יונגערמאַן יהושע לאַיעוו איז געגאַנגען זאָגען, מע זאָל שפאַנען. און בערעל האָט גענומען דערצעהלען גרויסקייט פון דעם יונגענמאַנ'ס פאַטער, וואָס פאַר אַ גביר, איין אַדיר דאָס איז, און וואָס פאַר איין אַריגינאַלער מענטש דאָס איז.

— איהר דאַרפט גאָט דאַנקען, וואָס ס'האָט זיך אַזוי געמאַכט...

עס האָט זיך איהם אויסגעוויזען, אַז דער איד וויל, אייגענט-ליך, מע זאָל איהם זאָגען אַ דאַנק. נאָר אַ מכה! דאָס וועט ער ביי איהם ניט פועל'ען, ער זאָל מיינען, אַז ער האָט געראַטעוועט אַ מענטשען פון הונגער... עס איז איהם נאָר ניט איינגעעהמען, זעהר ניט איינגעעהמען, וואָס ער קאָן איהם איצט ניט באַצאָהלען פאַר סטאַנציע. ער איז איצט זעהר פאַראיינגט אין געלט...

— איהר זאָגט מיר בעסער, רב איד, וויפיעל... קומט אייך? בערעל דער רויטער מאַכט-צו די אויגען:

— פאר וואָס ?

— פאר... פאר סטאנציע, פאר אלסדינג... וועל איך אײך
 אָפשיקען פונ'ם אָרט... באַלד ווי איך וועל קומען...
 — געהט שוין געהט, מע וועט לאַכען פון אײך! — זאָגט
 בערעל מיט אַ געלעכטער און שטופט איהם אָפּ פון זיך. און אין
 דעם קומט־אַרײן אַ הויכער גוי מיט ווייסע ברעמען, מיט אונטער־
 טעניג־שמייכלענדיגע אויגען. ער הייסט אנדריי. ער פרעגט זיך
 נאָך אויפ'ן באַגאזש פונ'ם „פאניטש“, וואָס פאָהרט מיט'ן „באַרין“.
 שעמט זיך דער לעהרער פאר'ן גוי, פאר אנדרייען, וואָס ער האָט
 ניט קיין באַגאזש, און זאָגט, אז זיין באַגאזש געהט נאָך... ער
 וועט אָנקומען נאָכדעם... דערווייל האָט ער נאָר אַט דאָס פעקעלע,
 וואָס ער וועט דאָס אַליין נעמען מיט זיך אין וואָגען אַרײן. אנדריי
 וויל אָבער ניט אוועקגעהן מיט לעדיגע הענט. אַ פעקעלע — לאָז
 זיין אַ פעקעלע. און ער טהוט אַ נעם דאָס פעקעלע מיט צוויי
 פינגער און אַ טראַג־אוועק, ווי אַ פּעדערעל. אַ מינוט שפּעטער
 איז ער שוין געזעסען מיט זיין יונגען פאַטראָן אין אַ גרויסאַרטיגען
 וויכען פאַעטאָן. אנדריי האָט געגעבען אַ קנאַק מיט דער בייטש,
 און צוויי גרויע פּערדלעך מיט אונטערגעבויגענע עקען האָבען איהם
 געטראָגען איבער פּעלדער און איבער וועלדער, אין אַ ניי אָרט,
 צווישען נייע מענטשען, און עס איז איהם נאָר אויף די געדאַנקען
 נייט געקומען, אז אַט אַ דאָ, אויף דעם אָרט, וואוהין ער פאָהרט
 אַצינד, ווערט דאָס פאַרזיגעלט זיין גליק אויפ'ן גאַנצען, גאַנצען
 לעבען...

איין אומגעריכטער עקזאמען

אין באהסלאוו אויף דער סטאנציע. — דער אלטער לאיעוו. — א
 מיידעל מיט קאוואליערען. — שפיעלהאגען, אויערבאד און „טשטא
 דיעלאט“. — וואס וויל רש"י פון די בנות צלפחד, און ווי אזוי
 שרייבט מען א בריעה צו א דירעקטאר פון א צוקער־פאבריק? —
 ער האלט־אויס דעם עקזאמען און פאהרט אין דארף אריין.

עס איז שוין געווען ארום פארנאכטליך, ווען דער יונגער
 משפיל יהושע לאיעוו מיט זיין פראטעזשע דעם לעהרער זענען
 אריינגעפאהרען אין דער שטאדט באהסלאוו. אויף דער סטאנציע,
 וואו זיי האבען זיך אפגעשטעלט, האבען זיי געטראפען דעם פאטער
 פונ'ם יונגען משפיל, דעם אלטען לאיעוו, ווארטען אויפ'ן זוהן.

דער איינדרוק, וואָס דער אלטער לאיעוו האָט געמאכט אויפ'ן
 לעהרער, איז געווען אויסערגעוויינליך. ער האָט זיך קיינמאָל
 ניט פאָרגעשטעלט, אַז אַ איד זאָל האָבען אַזאַ אויסזעהען. איין
 אויסזעהען פון אַ גענעראַל, אַ פעלדמארשאַל, מיט אַ קול פון אַ
 לייב. אין קורצע ווערטער האָט דער זוהן איבערגעגעבען דעם
 פאָטער, ווער איז דאָס בחור'על, וואָס איז מיט איהם געקומען,
 און וואו און ווי אזוי ער האָט זיך מיט איהם באַקענט. אויס-
 געהערט דעם זוהן, האָט דער אלטער אָנגעזאָטעלט די נאָז מיט
 אַ פאָר ווייסע זילבערנע ברילען און האָט ערנסט באַטראַכט דעם
 בחור, אָהן איבעריגע צערעמאָניעס, מיט אַזאַ פנים, למשל, ווי

מע באַטראַכט אַ נעקויפטען פּיש פּוֹנ'ס מאַרק... דערנאָך האָט ער איהם אויסגעצויגען אַ וואַרעמע האַנט, און מיט אַ פּריינטליכער מינע, אויף וויפּיעל ס'איז נאָר געווען מעגליך פאַר אזאַ שטרענגען פּעלדמאַרשאַל, האָט ער איהם אָפּגעשטעקט אַ שלום-עליכם און אָהן צערעמאָניעס, און מיט'ן לשון „רו“, אַ פרעג געטהאָן :

— ווי אזוי רופּט מען דיך ?

געוואָהרע געוואָרען פּוֹנ'ס בחור, אַז מע רופּט איהם שלום, האָט ער זיך אָנגערופּען צו איהם ווייך, ווי ווייט ס'איז מעגליך געווען פאַר זיין לייבענשטים :

— הער זשע אויס, שלום-סערדצע, געה זיי מוחל אַהין אין צווייטען חדר. איך וועל דאָ מיט מיין זעהן אָפּרעדען געשעפט. דערנאָך וועל איך דיך אַריינרופּען און מיר וועלען אַ ביסעל שמועסען.

דאָס צווייטע צימער איז געווען אַ זאַל, איראָפּעאיש גערעדט, אַ מין וועסטיבול פאַר געסט. דאָרט איז געווען דער בעל-הבית פון דער סטאַנציע, אַ געוועזענער שניטקרעמער, איצט אויף דער עלטער אַ בעל-אַכסנייה, מיט'ן נאָמען בערעלע עטעל'ס, אַ איד מיט אַ בלויער נאָז, מיט רויטע דינע שלענגעלעך אויף דער נאָז ; ער שטעהט צוגיפּגעלעגט די הענט, טהוט גאָרניט, נאָר ער רעדט. רעדט פון די אורחים, פון זייערע געשעפטען און פון זיך אַליין, אַז „נאָט האָט איהם געשטראָפּט, ער דאַרף אויף דער עלטער האַנדלען מיט לאַקשען-יידן“... זיין אידינע, אַ קורצינקע, אַ דאַרינקע, מיט אַ „מושקע“ אויפ'ן קאָפּ און מיט געלע פּערעלעך אויפ'ן האַלז, דרעהט זיך אַרום אין שטוב און שעלט די קינדער זיינע (זי איז ביי איהם די צווייטע פּרוי), שעלט די דיענסט, שעלט די קאַץ, ווייזט אויס, ניט צופּריעדען מיט דער וועלט — אַ גרויסע פּעסימיסטקע ! ביי'ם פּענסטער, איבער אַ ביכעל, אַ ראָמאַן פון שפּיעל-האַגען, זיצט זייער מיזינקעלע, שיווקע בערעלע

עטעל'ס, א טעכטערעל א יפת-תואר מיט א ווייס קיילעכיג פנים, א מורא'דיגע קאקעטין. צו איהר זענען געקומען מיט באזוך א צוויידריי יונגעלייט מיט אונטערנעשטירענע בערדלעך — דער סאמע צימעס פון דער באהסלאווער אינטעליגענץ. מע פיהרט א געשפרעך פון „ליטעראטור“. דער בעל-הבית מיט דער בלויער נאָז פיהרט-צו דעם יונגען לעהרער צו דער קאמפאניע און שטעלט איהם פאָר. פון וואַנען ווייסט דער אלטער, ווער דער לעהרער איז? — בלייבט א סוד. בכדי ס'זאָל איהם ניט זיין לאַנגווייליג, ווענדט זיך צו איהם דאָס מיידעל די יפת-תואר מיט אַ ליעבל'יך שמייכלעלע: צי האָט ער געליענט „נא דיונאך“ פון שפיעלהאנען? לאַזט זיך אויס, אז ער איז קלאָר אין גאַנץ שפיעלהאנען. נו, און אויערבאָך? „אויערבאָך אויך“. נו, און „זאָפיסקי יעוורעיא“ פון באַגראָווען? „ער קען איהם אויף אויסוועניג“. און דעם ראָמאַן „טשטאָ דיעלאַט“? „ווער האָט דאָס ניט געליענט טשערנישעווסקי“? „ווי געפעלט אײך די הויפט-העלדין?“ „וויערט פאָולאָוונאַ? וואָס איז פאָך אַ שאלה!“...

דאָס מיידעל די יפת-תואר און איהרע קאוואליערען זענען אַנציקט. איינער פון זיי, א „טשאַסטנע פאָויערענע“ מיט אַ קלינגענדיגען נאָמען מענדעלסאָן, שטשיפעט זיך ביי די וואַנסילעך, וואָס האַלטען ערשט אין שפראַצען. עס ווייזט אויס, אז ער איז פאַרליעבט אין דעם מיידעל, ווי אַ קאַץ, און איז דעריבער מלאַ גזלן אויף דעם יונגען אורח, וואָס איז קלאָר אומעטום, ווי אַ וואַסער. וואַרפט ער אויף איהם מיט בייזע אויגען און ווינטשט איהם מסתמא ביי זיך אין האַרצען, ער זאָל ברעכען רוק-און-לענד אויפ'ן גלייכען וועג... דאָס גיט-צו דעם העלד נאָך מעהר מוט, און ער שיט מיט פראַזען, ציטירט גאַנצע שטיקער אויף אויסוועניג, מישט גאָר אַריין אַזעלכע געמען, ווי באַקל — „די געשיכטע פון ציווי-ליזאַציע אין ענגלאַנד“, און דושאַן סטיוואַרד מילל — „וועגען פרייהייט“... אַ בחור'על אַ משכיל פון אַ פרעמדער שטאָרט קומט צווישען מענטשען, באַדאַרף ער אויסלענען וואָס ער האָט, באַ-

ווייזען וואָס ער ווייסט און וואָס ער קען... און אַקוראַט סאַמע
אין דער רעכטער הייז קומט-אַן דער אַלטער לאַיעוו מיט'ן זוהן
יהושע לאַיעוו און ווערען נישט ווילענדיג צוהערער פון דער לעקציע,
וואָס דער יונגער לעהרער פון פּערעיאַסלאַוו לייענט דאָ פּאַר'ן
יונגוואַרג. זיי קוסען זיך איבער צווישען זיך און האַבען הנאה,
זעהט אויס. דערנאָך טהוט איהם אַ רוף דער אַלטער לאַיעוו:

— הער נאָר אויס, חברה-מאַן, וואָס איכ'ל ביי דיר פּרענען.
מיין זוהן זאָגט מיר, אַז דו ביזט אין אונזערע אירישע ספרים
נישט ווינציגער קלאָר, ווי אין זייערע ביכער. איך האָב געוואָלט
הערען פון דיר, צי געדענקסט דו נאָך, וואָס רש"י וויל האַבען פון
די בנות צלפחד?...

און עס געהט-אָוועק אַ שמועס פון רש"י. פון רש"י קומט
מען אַרויף אויף דער גמרא. און עס געהט-אָוועק אַ פּלפּול פון
לומדות און פון קענטעניש און פון השפּלה, ווי געוויינליך צווישען
אידען, וואָס זענען היימיש אין די קליינע אַתיות...
דאָס רופּט-אַרויס אַ סענסאַציע. דער פּוראָר איז אַזוי גרויס,
אַז דער אַלטער לאַיעוו לעגט-אַרויף אויף איהם די האַנט און זאָגט
צו איהם:

— פון די אַלע לערנעכצען און קענטענישען האַבען מיר שוין
געזעהען, אַז עס קומט צו עפּים, למשך, אַ קוויטעל אָנשרייבען,
איז ניטאָ קיין לשון... אַ סימן — אָט שטעהט אַ טינט און פּען;
נעם, זיי מוחל, שרייב מיר אָן אַ בריעה אויף רוסיש אין דער
צוקער-פּאַבריק צו דעם דירעקטאָר, אַז מע וועט איהם ניט צו-
שטעלען מעהר קיין בוראַקעס, ביז ער וועט ניט צושיקען אַזויפיעל
און אַזויפיעל געלט...

פאַרשטעהט זיך, אַז דאָס בריוועל איז געווען מעהר ניט ווי
אַיין אָנשמעל, אַיין אויסרעד, אַ מין עקזאַמען. דאָס אָנגעשריבענע
בריוועל איז גענאָנגען פון האַנט צו האַנט, און אַלע האַבען באַ-
וואונדערט די זעלטענע האַנטשריפט, די קאַליגראַפיע פונ'ם בחור.
דאָ איז איהם ביינעשטאַנען דער זכות פון זיין רבין מאַניש פון

פערעיאסלאוו. דער מלמד רב מאַניש וואָלאָוו, וואָס האָט זיך באַריהמט געמאַכט מיט זיין „בינדעל“, איז געווען אַ זעלטענער קאַליגראַף, אַ מין קינסטלער פון דער נאַטור. אַ נאָלדענע האַנט. מיט זיין געשריפטס האָט מען זיך אַרומגעטראָגען איבער דער שטאָדט. ער האָט געמאַהלט, ניט געשריבען. געווען אַ איד אַ כּשׁר'ער, אַ גרויסער יראַשמים, און נישט פאַרשטעהענדיג קיין וואָרט רוסיש, האָט ער קאָנקורירט מיט'ן שרייב־לעהרער פון דער „אויעזדנע“. עס איז געווען ניט צו גלויבען, אַז אַ האַנט, ניט אַ מאַשין, זאָל אזוי קאָנען שרייבען! די תּלמידים, און צווישען זיי אויך ראַבינאַוויטש'עס קינדער, האָבען געבאָך גענוג געליטען פּונ'ם רבין מאַניש'עס „בינדעל“. זיי האָבען אָבער אַ סך גענאַשט פון זיין קאַליגראַפיע, פון זיין שען רוסיש שרייבען, וועלכעס האָט זיי מיט דער צייט געבראַכט גרויסע נוצען...

דערמיט אַליין האָט זיך דער עקזאַמען נאָך נישט געענדיגט. דער אַלטער לאַיעוו האָט פאַרלאַנגט פּונ'ם יונגען לעהרער, ער זאָל זיך מטריח זיין דאָס אייגענע פּריוועלע איבערזעצען אין העברעאיש, „ווייל דער דירעקטאָר פון דער צוקער־פאַבריק איז אַ איד“... אזוי האָט דער אַלטער מאַטיווירט זיין פאַרלאַנג. און פאַרשטעהט זיך, אַז דאָס איז אויך געווען שייך צום עקזאַמען... און נישט לאַנג געטראַכט, האָט דער לעהרער דאָס פּריוועל איבער־געזעצט אין העברעאיש, מליצה'דיג, אזוי געפלייסט זיך, אַז דאָס פּתב זאָל זיין וואָס שענער, געקינצעלט און געצוקט, די שורות געדיכט, אויסגעמאַסטען, פּערעלדיג און צאַצקעדיג. דאָ האָט זיך שוין געמיהט דער זכות־אַבות פֿון נאָך אַ פּריהעריגען מלמד, פון רב זרח'ען. דאָס וואָס דער רבי מאַניש איז געווען אין רוסיש איז דער רבי זרח געווען אין אידיש.

בקיצור, דער לעהרער האָט דעם אימפּראָוויזירטען עקזאַמען אויסגעהאַלטען גלענצענדר. פאַר קוראַזש דרעהט זיך איהם אַזש דער קאַפּ. ער פיהלט, אַז עס פּלאַמט איהם איין אויהער. די פאַנטאַזיע האַפט איהם אַרויף אויף איהרע פּליגלען און טראָגט

איהם אַוועק אין דער וועלט פון זיסע חלומות און בישופ'דיגע געדאַנקען. ער זעהט זיך אַ גליקליכען, אַ שיינענדיגען. יענער חלום פֿונ'ס „אוצר“ הויבט־אָן מקוים צו ווערען, און נאָך אויף אַ נאַטירליכען אופן: ער קומט צו פּאָהרען אויפ'ן אָרט, אַזוי שטעלט ער זיך פּאָר אין דער פּאַנטאַזיע, באַקענט זיך מיט'ן אַלטען לאַיעו'ס טאַכטער... זיי פּאַרליעבען זיך איינס אין דאָס אַנדערע און דעקען־אויף זייער סוד פּאַר'ן אַלטען... דער אַלטער לעגט־ אַרויף אויף זייערע קעפּ זיינע הענט און בענטשט זיי: „זייט גליקליך, ליעבע קינדער!“... שרייבט דער בחור אַוועק אַ בריעף צו זיין טאַטען קיין פּערעיאַסלאָוו: „אַזוי און אַזוי, ליעבער פּאָטער, קום צו פּאָהרען“... און מע שיקט־אָרויס נאָך איהם אַ פּאַעטאָן מיט ברענענדיגע פּערד... און סאַמע אין רעכטען חלום שלאַנט מען איהם איבער. דער אַלטער לאַיעוו געהט־צו צו איהם, רופט־אָפּ דעם בחור אויף אַ זייט און הויבט־אָן צו רעדען מיט איהם מפה „אַכצעהן און דרייצעהן“. דאָס הייסט, וועגען גע־ צאָהלטס. „אָדער אפשר וועלען מיר דאָס איבערלאָזען אויף איין אַנדערס מאָל, אויף שפּעטער?“ „לאָז זיין אויף איין אַנדערס מאָל, אויף שפּעטער“... און ער פּיהלט זיך, ווי אַ מענטש, וואָס האָט נאָר־וואָס זיס איינגעדרימעלט און געפּלאַנטעט חלומות — פּלוצים איז מען געקומען און מע האָט איהם אויפגעוועקט!... ווי אַ רויך זענען זיך צעגאַנגען די זיסע חלומות. ווי אַ שאַטען האָט זיך אויפגעהויבען די צעוואַרעמטע פּאַנטאַזיע, און דער גאַנצער בישופ מיט'ן אוצר, מיט אַלע גוטע זיסע געדאַנקען, זענען פּאַרשוואַנדען געוואָרען.

דערווייל ווערט נאַכט און מע דאַרף שוין פּאָהרען. פֿון דער שטאַדט באַהסלאָוו ביז'ן דאַרף איז נאָך דאָ אַ פּאָר מייל. צוויי שעה פּאָהרעכטס. די פּערד שטעהען שוין געשפּאַנט. אַנדריי

דער קוטשער טראַגט אַ גאַנצע וואַלדזע אין פּאַעטאַן אַרײַן. אין דרויסען איז קיהלבלײך.

— אַט אזוי וועסט דו פּאַהרען? — זאָגט דער אַלטער לאַיעוו צום לעהרער. — דו געהסט דאָך אַדעם-נאַקעט; וועסט דערפרוירען זוּערען, צו אַלדי גוטע יאָהר! אַנדריי! אַהער די בורקע!
אַנדריי שלעפט-אַרויס פון אונטער זיך אַ וואַרעמע וואַלענע בורקע. דער אַלטער אַליין העלפט דעם לעהרער די בורקע אָנ-טהון אויף די אַרבעל. די בורקע איז רעכט וואַרעם און עס איז אַיינגענעהם אין איהר צו זיצען. נאָר עס געהט איהם ניט אַיין. וואָרום דאָס מיידעל, שיווקע בערעלע עטעל'ס, מיט איהרע קאוואַ-ליערען שטעהען ביי'ם פענסטער און זעהען, ווי דער אַלטער טהוט איהם אָן די בורקע. עס דאַכט זיך איהם אויס, אַז זיי לאַכען... און פאַר'ן קוטשער, פאַר אַנדרייען, איז אויך אַ בזיון. וואָס טראַכט זיך וועגען איהם אַט דער גוי? ...

א איד א פאמעשטישק

א אידישפריזיש הויז. — ער לערענט זיך דעם שלחן-ערוך פון עטיקעט. — דעם אלטען לאיעו'ס ביבליאטעק. — א זעלטענער טיפ פון א אידישען גוטבאזיצער.

עס איז שוין געווען רעכט נאכט, אז זיי זענען אריינגעפאָהרען אין דאָרף אַריין אלע דריי: דער אַלטער לאַיעוו, זיין זוהן דער משפּיל יהושע און דער יונגער לעהרער פון פּערעיאַסלאָוו. דורכ־געפּאָהרען פּאַרביי אַ סך נידעריגע פינסטערע גויישע הייזלעך און דורכגעלאָזט אַ גרויס ברייט גרין פעלד — אַ „וויגאַן“ ווערט דאָס אָנגערופען אין דאָרף — און אַ גרויסען „טויק“ מיט הויכע סטערטעס שטרוי און היי און נאָך ניט געדערעשט ברויט, האָט זיך דער פּאַעטאַן אָפּגעשטעלט ביי אַ גרויסען ברייטען פּריזישען הויף. דער קוטשער אַנדריי האָט נאָך ניט באַוווּזען אָפּצושטעלען די פּערד, האָט זיך דער הילצערנער טויער ווי פון זיך אַליין ברייט צעפּענט. ביי'ם טויער איז געשטאַנען אַ גוי אָהן אַ היטעל. דער גוי האָט זיך טיעף פּאַרנייגט פּאַר'ן בעל־הבית און דורכגעלאָזט דעם פּאַעטאַן, וועלכער האָט זיך נאָך אַ וויילע געקייקעלט ווי אויף אַ ווייכען טאַפעט און איז צוגעפּאָהרען צו אַ גרויסער, ברייטער, ניט קיין הויכער, ווייסער פּריזישער שטוב, דוקא מיט שטרוי געדעקט, און מיט צוויי גרויסע גאַנקעס ביי די זייטען. פון יענער זייט שטוב — אַ גאַרטען. אינוועניג איז די שטוב, ווי

אויסוועניג, געקאלכט מיט ווייסען. פראָסט מעבלירט. אַ סך פענסטער. חדרים — אָהן אַ שיעור. אין שטוב דרעהען זיך אַרום דיענסטען מיט שטילע טריט, אַזוי ווי שאַמענס. אויף די פים ביי זיי — ווייכע שיד, ס'זאָל ניט קלאַפּען. קיינער וואַנט ניט אַ וואָרט אויסצורעדען, בעת דער אַלטער איז אין דער היים. אַ שטרענגע דיסציפלין. רעדען הערט מען נאָר איהם אַליין, דעם בעל-הבית. זיין לייבענשטיים קלינגט, ווי אַ גלאָס. אינ'ם ערשטען גרויסען חדר, ביי אַ לאַנגען שען געדעקטען טיש, איז געזעסען אַ פרוי, אַ יונגע, אַ הויכע, אַ שענע. דאָס איז דעם אַלטענ'ס ווייב, די צווייטע פרוי. נעבען איהר איז געזעסען אַ מיידעל פון אַ יאָהר דרייצעהן-פּערצעהן, זייער איינציגע טאָכטער, אַ קאָפּיע פון דער מוטער. דער אַלטער האָט זיי פאַרגעשטעלט דעם יונגען לעהרער און מע האָט זיך געזעצט עסען וועטשערע.

דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאָל, וואָס דער העלד פון דער ביאָגראַפּיע האָט זיך געפונען ביי אַ אַריסטאָקראַטישען טיש, וואו דאָס עסען קומט-פאַר מיט דער גאַנצער צערעמאָניע, סערווירט פון אַ לאַקיי מיט ווייסע הענטשקעס. דער לאַקיי איז אפילו אַ פראָסטער שייגעץ מיט'ן נאָמען „וואַניקאַ“, נאָר דער אַלטער האָט איהם אויסגעקליידט און אויסגעדירעסירט אויפ'ן פריזישען שטייגער. פאַר אַ מענטשען, וואָס איז ניט געוואוינט געוואָרען צו אַ סך טעלער און טעלערלעך, לעפעל און לעפעלעך, גלעזער און גלעזלעך, איז שווערליך אויסצוהאַלטען אַזאַ אַריסטאָקראַטישען טיש און נישט פאַרזינדיגען זיך קעגען אַלע פאַדערונגען פון עטיקעט. מע דאַרף זיין אויף דער וואַך, האַלטען קאָפּ... מע מוז זיך מודה זיין, אַז דער בחור האָט ביז דעמאָלט ניט אָנגעהויבען צו וויסען, אַז מע זיצט ביי'ם עסען, באַראַרף מען אָפּהיטען דעם גאַנצען שלחן-ערוך פון עטיקעט, וואָס אין אַ געוויינליכער אידישער שטוב איז מען אויף דעם ניט מקפיד. אין אַ געוויינליכער אידישער שטוב עסען אַלע פון איין טעלער, טונקען-אייין די פרישע חלה אינ'ם פעטען סאָוס, אָדער עסען נאָר מיט די הענט. אין אַ בעל-

הבתישער אידישער שטוב ווייסט מען ניט פון קיין באזונדערע דינים און מנהגים, ווי אזוי צו זיצען ביי'ם טיש און צו באדיענען זיך מיט'ן לעפעל, מיט'ן מעסער און מיט'ן גאָפעל. אין אַ בעל-הבתישער אידישער שטוב איז גענוג, אז מע ווייסט, אז מע באַ-דאַרף איבערלאָזען אין טעלער אַ שטיקעל פיש אָדער פלייש, „אויף דרך-אריז“. ווייטער מעג מען זיצען ווי אזוי מע וויל, עסען ווי-פיעל מע וויל, און רייניגען די צייהן מיט'ן גאָפעל איז אויך אָהן אַ סכנה. ווער זאָגט עס דען, אז ס'איז פאַרהאַן ערניץ אַ מין עטיקעט אויף דער וועלט? ווער און וואו האָט דאָס אַזאַ שלחן-ערוך אַמאָל געשריבען? ניין, די אַלע דינים און מנהגים פון עטיקעט האָט דער יונגער רעפּעטיטאָר אין ערניץ ניט אויסגע-לייענט. ער האָט נאָר אין זינען געהאַט איין זאַך: אז מע דאַרף נאָכקוקען, וואָס אַ נדערער טוהט — נישט מעהר. פאַרשטעהט זיך, אז קיין הנאה פונ'ם עסען קאָן מען ניט האָבען, אז מע דאַרף תמיד זיין אויף דער וואַך, שמענדיג אַכטונג געבען, טאָמער האָב איך געהאַפט איין איבעריגען ביסען, אָדער טאָמער האָב איך דאָס מעסער מיט'ן גאָפעל נישט געהאַלטען ווי עס געהער צו זיין, אָדער טאָמער האָב איך צו אַ שטאַרקען זופ געטהאָן, אָדער טאָמער האָט עמיצער געהערט ווי איך קיין... דאַנקען גאָט, דעם עקזאַמען פון עטיקעט האָט דער לעהרער אויך אויסגעהאַלטען גלענצענדיג, נאָר פונ'ם טיש איז ער די ערשטע עטליכע מאָל אַוועק-געגאַנגען אַ הונגעריגער. נאָך די אַלע שענע צערעמאָניעס, פיעלע פּאָטראַוועס און אויסגעצייכענטע מאכלים האָט זיך שטאַרק גע-בענקט נאָך אַ שטיקעל פּריש ברויט מיט הערינג און מיט ציבעלע, און נאָך הייסע זאַמדיגע קאַרטאָפעל אין די העמדלעך, און נאָך אַ גוטע קרויט, וואָס לאָזט זיך הערען דערנאָכדעם אַ גאַנץ מעת-לעת... עס האָט געמוזט נעמען צייט, ביז ער האָט זיך צוגעוואוינט צו דעם רעזשים פון ציערליך-מאַניערליך. דערווייל האָט דער בחור געמוזט, ווי עס רעדט זיך, נאָכשטופען די קאַרעטע, „האַלטען שטאַט“, ניט אַרויסגעבען זיך חלילה מיט זיינע דעמאָקראַטישע

נענג און פראָלעטאָרישע געוואוינהייטען. מיט איינעם וואָרט — זיין נ ל י י ד מ י ט א ל ע. און דעם אמת מוז מען זאָגען, אז מע האָט דאָ געקוקט אויף איהם פון דעם ערשטען טאָג אָן ניט ווי אויף אַ פּרעמדען, נאָר ווי אויף אַ גלויבען, זיין אייגענעם. פאָרט אַ „טאַטענ'ס אַ קינד“. אזוי האָט גע'פּסק'ענט דער אַלטער און האָט נאָני אָפּענטליך אַרויסגעזאָגט זיין מיינונג וועגען דעם לעהרער איהם אין די אויגען, אז ער, דער לעהרער, איז אַ „טאַטענ'ס אַ קינד“. און אַ „טאַטענ'ס אַ קינד“ באַדאַרף מען אַנדערש באַהאַנדלען.

קודם פּל, האָט מען איהם אָפּגעגעבען אַ באַזונדער חדר, צו געקלויבען פּראָסט, נאָר מיט אַלע באַקוועמליכקייטען און מיט דער בעסטער באַדיענונג. דאָרט האָט ער געהאַט גענוג צייט און גענוג פּרייהייט צו טהון וואָס ער וויל. לערנען מיט דער שילערין איז גענוג געווען אַזעלכע צוויי־דריי שעה אין טאָג. די איבעריגע צייט האָט ער געקאָנט אויסנוצען פאַר זיך — לייענען ביכער אָדער שרייבען. און געלייענט האָט ער אַלץ, וואָס ס'איז געקומען צו דער האַנט. דער אַלטער האָט אַליין ליעב געהאַט צו לייענען און האָט ניט געזשאַלעוועט קיין געלט אויף צו קויפען אַלע מאָל נייע ביכער. און אזוי ווי קיין אַנדער שפּראַך, אַ חוץ העברעאיש, האָט דער אַלטער ניט געלייענט, איז זיין ביבליאָטעק באַשטאַנען מעהר פון העברעאישע ביכער (אידיש איז נאָך דעמאָלט נישט געווען אין דער מאָדע). קלמן שולמאַן, מאַפּו, סמאָלענסקי, מאַנדעלקערן, גאַטלויבער, יהל"ל, יצחק־בער לעווינזאָהן, מרדכי־אהרן גינזבורג, יצחק ערטער, דאָקטאָר קאַמינער, חיים־זעליג סלאָנימסקי — אַט דאָס זענען געווען די נעמען פון די שרייבערס, וואָס האָבען באַשיינט די ביבליאָטעק פון דעם דאָרפישען טאַגנאַט, דעם פּאַסעסאָר לאָיעוו. אין די אַלע אויסגערעכענטע ביכער איז דער אַלטער לאָיעוו געווען קלאָר פּמעט אויף אויסוועניג און האָט ליעב געהאַט זיי ציטירען און דערזעהלען פון זיי אַלע מאָל איבער־אַנייעס. עס איז זעלטען געווען צו באַגעגענען אַ מענטשען מיט

אזא זפרון און מיט אזא כח הדבור, ווי דער אלטער לאָיעוו. ער האָט געהאט איין אמת'ען טאלאנט אויף איבערצודערצהלען א זאך מיט זיין אייגענעם לשון. איך וואָלט געזאָגט, אז ער איז געווען איין אַראַטאָר. ער האָט געהאט אין זיך א נומא הומאָר. זיינע מעשיות זענען געווען שפּאַנענדיג. א מענטש פון גרויסע ערפּאהרונגען און א סך איבערלעבענישען, האָט ער געהאט צו דערצהלען און צו דערצהלען, און אלע מאָל מיט גרויסען אינ־טערעס. ער האָט ניט נאָר דערצהלט — ער האָט געדריכטעט, געשאַפען, געמאָהלען בילדער מיט אלערליי פּאַרבען. דאָרט וואו ער האָט זיך געפונען, האָבען געמעגט זיין ווער ווייסט וויפיעל מענטשען, האָט מען געהערט נאָר איהם, און ווייטער קיינעם ניט. בכלל איז דאָס געווען א זעלטענער טיפ, א גרויסער אַריגינאַל, א איד נישט ווי אלע אידען. אויסגעוואַכסען און דערצויגען גע-וואָרען אין א פרומער אידישער שטוב, אין א אידישער שטאָדט, אין באָהסלאַוו, איז געווען צו באַוואַנדערען, ווי אזוי איז דאָס אַרויסגעוואַכסען פון דאָרטען אזא מין עקזעמפּליאַר? ווי קומט צו א באָהסלאַווער אידען נאָר א השגה צו פיהרען א פריזישען שטאַט, ליעב האָבען ערד און אָפּגעבען זיך איננאַצען צו פעלד־אַרבייט? עס איז ווערטה געווען אָנצוקוקען איהם אין א פרייה מאָרגען, אָנגעטהאָן אין הויכע גלאַנצענדיגע באַטפּאָרטען און אין א קורץ סאַמעטען רעקעל ביו די קנייה, שטעהן אויפ'ן טייך ביי דער דרעשמאַשין, קאָמאַנדעווען מיט די אַרבייטער און וואַרפען די סנאַפעס אין קאַסטען אַרײַן, אָדער דרעהען די „וועיעלֶקע“, אָדער וואַרפען מיט דער „רעשעטע“. אומעטום איז ער געווען אַלײַן: בײַם אַקערען, בײַם זעען, בײַם פּאָלען, בײַם גראָבען, בײַם שניידען, בײַם אַרײַנפײהרען און אַרײַספײהרען די תבואה, בײַ די פערד, בײַ די אָפּסען, בײַ די בהמות — אומעטום אַלײַן. איך מײַן, אז אויב עס וואָלט ווען אַמאָל געווען נױטיג צו באַװײזען פאַר פּרעמדע פעלקער א מוסטער פון א אידען א פּאָ-מעשטשיק, א גוטבאַזיצער און איין אמת'ען פעלדאַרבייטער, וואָלט

דער אלטער לאַיעוו געווען דער בעסטער מוסטער. פריסטען האָבען אָפּענטליך אַרויסגעזאָגט, אַז ביי דעם אידען באַדאַרף מען זיך געהן לערנען, ווי צו פיהרען בעל-הבתישקייט, ווי צו באַאַרבייטען די ערד אויפ'ן בעסטען שטייגער און ווי צו באַגעהן זיך מיט די אָרעמע אַרבייטער, אַז זיי זאָלען זיין צופריעדען. אַלע מוזשיקעס פון דאָרף, אָהן אַ שום אויסנאַהם, זענען געווען נאָך איהם די כפרה. נישט נאָר האָבען זיי געציטערט פאַר איהם און געהאַט דרײַ-אַרץ — זיי האָבען איהם ליעב געהאַט, פשוט ליעב געהאַט. דערפאַר, וואָס ער איז זיך באַנאַנגען מיט זיי, ווי אַ מענטש, ווי אַ פריינט און ווי אַ פאָטער. אַזאַ מין באַנעמונג האָבען די נויים קיינמאָל ניט געזעהען פון די פריהעריגע בעל-יבתיים, פון די פּוילישע פריצים. מע דאַרף געדענקען, אַז דער עלטערער דור מוזשיקעס האָבען נאָך ניט פאַרגעסען דעם טעם פון „פאַנשטיגע“ אויף זייערע לייבער האָבען זיי נאָך געטראָגען סימנים פון שמיץ. און דאָ באַגעהט מען זיך מיט זיי, ווי מיט מענטשען, ניט ווי מיט „סקאַט“. היינט דער צוטרויען, וואָס זיי האָבען געהאַט צום בעל-הבית. זעלטען ווער פון זיי אינ'ם גאַנצען דאָרף האָט געקאָנט צונויפּרעכענען, וויפיעל עס באַטרעפט צוויי מאָל צוויי. ביי'ם חשבון האָבען זיי זיך אינגאַנצען פאַרלאָזט אויפ'ן אַלטען. זיי זענען געווען זיכער, אַז ער וועט זיי ניט אָפּנאַרען אויף קיין פרוטה אפילו.

עס איז שווער זיך פאַרצושטעלען, וואָס פאַר אַ ווענדונג וואָלט אָנגענומען די היסטאָריע פונ'ם אידישען פאָלק און וואָס פאַר אַ ראָלע מיר וואָלטען געשפיעלט אין דעם עקאָנאָמישען און אין דעם פאָליטישען לעבען פונ'ם לאַנד, ווען ניט די געוויסע „וועמענע פראַוילעס“, וואָס דער מיניסטער אינגאַטיעוו האָט אָנגעהמאַרעט אויף די אידען, אַז זיי זאָלען ניט טאָרען זיצען אין די דערפער און ניט קויפען און ניט דינגען קיין ערד אויף צו באַאַרבייטען. איך זאָג עס דערפאַר, ווייל אַזעלכע פעלד-בעל-יבתיים, ווי דער אלטער לאַיעוו, זענען אין יענעם געגענט, ווי אויך אין

אנדערע געגענטען פון דער געבענטשטער „טשערטא“, געווען ניט קיין זעלטענהייט. באַהסלאַווער, קאַניווער, שפּאַלער, רושישטשע-ווער, טאַראַשטשער, זלאַטאָפּאָליר, אומעניר און נאָך אַ סך אנדערע אידען האָבען זיך אַ לאַז געגעבען פון די קליינע שטערטלעך אין דאָרף אַרײַן, אָפּגערונגען גרויסע און קליינע פּאָסעסיעס, גענומען אין דער אַרענדע פּריצישע פּאָלוואַרקעס, באַווײַזען וואונדער, גע-מאַכט פון שלעכטער ערד, פון פאַרלאָזענע חורבות אײַן אמת'ען גן-עדן. דאָס איז ניט קיין איבערטרייבונג, קיין גוזמא-זאך. די דאָזיגע ווערטער האָט דער פאַרפאַסער פון די דאָזיגע כתבים אַלײַן געהערט פון אַ באַריהמטען רוסישען פּאָמעשטישק, אַ פּריסט, מיט'ן נאָמען וואַסילי פּיאָדאַר אָוויטש סיטערענסאָ, מיט וועלכען דער אַלטער לאָיעווי איז געשטאַנען אין נאָהענטע געשעפטס-פאַרבײַנדונגען און מיט וועלכען מיר וועלען זיך נאָך באַגעגענען. מיט אײַנעם וואָרט — איהר האָט פאַר זיך אַ טיפּ פון אַ אידען אַ פּריץ, אַ אידען אַ פּאָמעשטישק, וואָס איז, לײדער, דורך אַ בײַזער האַנט אַרויסגעריסען געוואָרען מיט'ן וואָרצעל און איז אָפּגעשטאָרבען פאַר דער היסטאָריע אפּשר אויף לאַנגע יאָהרען.

דאָס לעבען אין דאָרף

דאָס דאָרף „סאָפיעווקאַ“. — דער מחבר פון די באַשרייבונגען באַ-
קענט זיך מיט דער דרויסענדיגער וועלט. — דריי גוטע יאָהרען. —
דער לעהרער מיט דער שילערין ווערען נאָהענט, ווי אַ ברודער מיט
אַ שוועסטער. — ביי די ביכער, אויפ'ן פעלד און ביי שכנים.

דאָס דאָרף, וואוהין דער פארפאָסער פון די דאָזיגע געשיכטעס
איז געבראָכט געוואָרען, האָט געהערט צום גראַף בראַניצקי און
האָט זיך אָנגערופען מיט'ן נאָמען „סאָפיעווקאַ“. געבראָכט איז
ער געוואָרען אַהער אַלס אָנגעשטעלטער, אַלס לעהרער, אויף אַ
קורצע צייט, און איז שוין פאַרבליבען דאָ אויף שטענדיג. דאָ
האָט ער געפונען זיין צווייטע היים. דאָ האָט זיך פאַרזיגעלט,
ווי מיר וועלען דאָס ווייטער זעהען, זיין גליק און זיין לעבען אויף
אייביג... דערווייל האָט ער אַלס לעהרער פאַרבראַכט אין דעם
דאָרף עטוואָס קאַרנער פון דריי יאָהר. די דאָזיגע דריי יאָהר
מענען פאַרצייכענט ווערען אַלס די בעסטע, די שענסטע און די
גליקליכסטע פון זיינע יאָהרען. מע קאָן זאָגען, אַז דאָס איז
געווען באַמת דער פריהלינג פון זיין לעבען. דער פריהלינג אין
אַלע אופנים. דאָ האָט ער געהאַט די בעסטע געלעגענהייט
געהענטער צו באַסענען זיך מיט דער נאַטור, מיט גאָט'ס וועלט,
מיט גאָט'ס ערד. מיט דער ערד, פון וואַנען מיר זענען אַלע גע-
קומען און וואוהין מיר אַלע זענען אָנגעפרייט אַוועקצוגעהן. דאָ

האַט ער דערזעהען, פֿאַרשטאַנען און דערפֿיהלט, אז אונזער אָרט איז דאָ, אויף דער נאַטור, און ניט נאָר אָט דאָרטען, אין דער שטאָדט. דאָ איז ער געקומען צו דער איבערצייגונג, אז מיר זענען אַ טייל פון דער גרויסער, דרויסענדיגער וועלט, און אז מיר האָבען אַלע מאָל געבענקט און וועלען תמיד בענקען נאָך דער מוטער-ערד. אז מיר האָבען אַלע מאָל ליעב געהאַט און וועלען תמיד ליעב האָבען די נאַטור. אז עס האָט אונז אַלע מאָל געצויגען און עס וועט אונז תמיד ציהען אין דאָרף אַרײַן. איך וויל האָפען, אז דער גוטהאַרציגער לעזער וועט מיר איצטיגס מאָל מוחל זיין פֿאַר מיין קורצע הקדמה. איך קאָן מיך ניט דערמאַנען אָן דעם דאָרף און ניט אַרויסגאַנגען די געפֿיהלען, וואָס זענען מיט דעם פֿאַרבונדען. און האָב איך שוין אַרויסגעזאָגט, קאָנען מיר שוין אַריבערנעהן צום דאָרף גופא און געבען אַ גענויע באַשרײַבונג פֿונ'ם דאָרפֿישען גליקליכען לעבען.

געשלאָפען אין אַ גרויס ליכטיג צימער ביי פֿאַרמאַכטע לאָדען, האַפט זיך אויף דער לעהרער אין דער פֿריה, טהוט אַ שטופּ מיט דער האַנט פֿון זיך — עפענט זיך אויף דאָס פענסטער מיט'ן לאָדען אינאיינעם, און עס רייסט זיך אַרײַן אַ סנאָפּ ליכט, מיט אַ וואַרעמקײט פֿון דער זון, מיט אַיין אַראַמאַט פֿון רעזעדאַ, אויס-געמישט מיט אַ ריח פֿון מיענטע און פֿון פֿאַלין, מיט נאָך פֿאַר-שיידענע מינים ריחות פֿון גראָזען, וואָס מע ווייסט ניט זייערע נעמען. די גראָזען זענען, זאָנט מען, דאָ געווען אַמאָל פֿאַרזעעט פֿונ'ם גראַף בראַניצקי. נאָר איצט וואַכסען זיי אַליין פֿון זיך, אינאיינעם מיט'ן פֿראַסטען בוריאַן, שטעכעלקעס און קראַפֿיווע. אין מיטען זומער זענען די גראָזען אַזוי הויך געוואַכסען, אז דער לעהרער מיט דער שילערין זענען ניט אַיין מאָל געגאַנגען ביז איבער'ן האַלז און האָבען זיך געקאָנט באַהאַלטען אַיינס פֿון דאָס אנדערע און זיך נאָכדעם לאַנג זוכען און — געפינען. פֿונ'ם

אויפגעפענען דאָס פענסטער מיט'ן לאָרען האָט אַ קוואַקעדיגע הוהן מיט איהר משפחה זיך ספּאַלאַשעט און אַ ביסעל אָפּגעטרעטען אויף אַ זייט. זי האָט זיך אָבער באַלד אומגעקעהרט צוריק, גע- שאַרט און געפיקט אין מיסט און געלעהרענט אויך די קליינע היהנדעלעך, ווי אזוי צו שאַרען און צו פּיקען.

דאָס אויפשטעהן, דאָס אָנטהון זיך מיט'ן אַיינוואַשען זיך נעמט נישט קיין סך צייט, און עס איז נאָך גאָרניט אזוי שפּעט. נאָר אז דער לעהרער קומט-אַרויס, טרעפט ער שוין קיינעם ניט אין שטוב. דער אַלטער לאַיעו איז שוין לאַנג ביי דער אַרבייט אויפ'ן „טויק“, פון וואַנען עס לאָזט זיך הערען דאָס גראַנערען פון דער דרעשמאַשין. דעם אַלטענ'ס פרוי איז ביי די אינדיקעס, ביי די גענז מיט די קאַטשקעס און די איבעריגע עופות — אַ גאַנצע מלוכה פון עופות! פון די ברייטע פּעלדער ציהען זיך פּאַוואַלי גרויסע אָפּסען-פּוהרען מיט'ן אָפּגעשניטענעם ברויט. פון דער ווייטען קאָן מען חאַפּען מיט'ן אויג דעם לאַן מיט ווייז. אַ סך איז שוין אָפּגעשניטען און צונויפגעלענט קופּעסווייז אין די סנאָפּעס. און אַ סך שטעהט נאָך אין די געלע צייטיגע זאַנגען, ריהרט זיך און שאַקעלט זיך חוואַליסווייז פון אַ גרינג ווינטעלע, וואָס לויפט פּאַרביי. אויף יענער זייט לאַן, דאָרט וואו עס ענדיגט זיך דאָס ברויט, הויבען זיך אָן די גרויסע גרינע בלעטער פון די בוראַקעס, וואָס וואַפּסען גלייכע שורות-ווייז. צווישען זייערע רייהען, גאַנץ שיטער, שטעהען, ווי סאָלדאַטען אויף דער וואַך, די הויכע „סאַנישניקעס“ מיט די גרויסע געלע קוטשמעס. פייגעלעך האַבען ליעב צו קלויבען זיך אַרום די סאַנישניקעס און אַרויספיקען פון זיי איינצינווייז די נאָך ווייסע, נאָר שוין זיסע, סעמעטשקעס. נאָך ווייטער געהט דאָס דעמבענע געדיכטע וועלדעל, מיט'ן נאָמען די „טורטשינאַ“. דעמאָלט, ווען פריצים זענען דאָ געזעסען, איז מען געגאַנגען אַהער שיסען, „נאַ פּאַליע-וואַניע“. איצט, אז די פּאַסעסיע האַלט אַ איר, קאָנען די אומ-שולדיגע האָזען און גאָט די נשמה שולדיגע פייגעלעך זיין גאַנץ

רוהיג. אירען שריטען ניט. אירען קאָנען באַשטעהן צו ציהען אַנדערע נוצען פונ'ם וואָלד. פון דעם וואָלד האָט דער אַלטער לאָיעו אַרויסגעפיהרט אַ היבש ביסעל געהילץ און האָט אָנגעבויעט שטאַלען מיט שטעלעכלעך, קאַמערען מיט קעמערלעך, אַמבאַרען פאַר תבואה און סאַראיען מיט כטאנים פאַר אָפסען און פאַר פערד, און וועגען און שליטענס און נאָך זאַכען, וואָס ווערען אָנגערופען מיט איין אַלגעמיינעם נאָמען „רעמאַנענט“.

נאָכ'ן ערשטען אָנבײסען און נאָך דער ערשטער שטונדע מיט דער שילערין נעמט דער לעהרער אַ שפאַציער אין נאָרטען. אַמאָל אַליין און אַמאָל אינצווייען, טאַקסי מיט דער שילערין. עס איז שווער צו זאָגען, ווען איז דער נאָרטען שענער: צי אַרום שבועות-צייט, ווען די בויער האַלטען אין רעכטען בליהען? צי דעמאָלט, ווען עס האָבען זיך נאָרוואָס אָנגעהויבען צו רויטלען די וויימפערלעך מיט די אַגרעסען? צי העט-שפּעט, שוין סוף זומער, ווען די עפעל הויבען-אָן אַליין צו פאַלען און עס בלייבען די פאַרשפּעטיגטע קיילעכיקע שוואַרצע פלאָמען, וואָס מע רופט זיי „טשערקוסען“? אין יעדער צייט האָט זיך דער נאָרטען זיין רייץ מיט זיין חזן. אין יעדער צייט געפינען די שפאַציערענדע, דער לעהרער מיט דער שילערין, עפּים נייעס. מעגען זיין די אַגרעסען נאָך גרין אַזוי ווי גראַז און זויער אַזוי ווי עסיג — מאַכט נישט אויס. מע צעשטעכט זיך די הענט און מע רייסט-אַרויס די גרעסטע פון זיי, די וואָס הענגען-אַראָפּ און לייכטען זיך דורך אויף דער זון. און ווער שמועסט אַ ביסעלע שפּעטער, ווען די וויימפערלעך ניסען זיך אָן מיט רויטען וויין און בלישטשען אויף דער זון — דעמאָלט בעטען זיי זיך, מע זאָל פאַרוזכען נאָך אַ בינטעל און נאָך אַ בינטעל. מע פאַרוזכט אַזוי לאַנג, ביז עס ווערען הייליג די צייהן. דאָס אייגענע איז מיט די וויינשעל און מיט די קאַרשען און מיט די אַלע איבעריגע אויבסטען און פירות, וואָס קומען-אויף און ווערען צייטיג ניט אַלע אויף איין מאָל. אמת, דאָס זענען אַלץ אַזעלכע זאַכען, וואָס מע קריגט עס אין

שטאָדט אויך, וואָס מע קאָן עס קויפֿען פֿאַר געלט. עס האָט אָבער נישט דעם טעם מיט דעם ריח, ווי בעת איהר רייסט דאָס אַליין אַראָפּ פֿונ'ם בוים. ובפֿרט אז איהר זענט ניט אַליין, נאָר אינצווייען מיט אַ מיידעל, וואָס איז אַיך ליעב און טייער, מיט אַ מיידעל, וואָס איהר זענט איהר ליעב און טייער, ווי אַיין איי-גענער, ווי אַ ברודער...

ווי דען האָט די שילערין אַנדערש געקאָנט באַציהען זיך צום לעהרער, אַז ניט ווי צו אַ ברודער, ווען איהרע פֿאָטער און מוטער האָבען זיך באַצויגען צו איהם, ווי צו אַ קינד? עס איז נישט געווען קיין שום אונטערשייד ביי זיי צווישען איהם און צווישען זייערע אייגענע קינדער. אַזוי ווי די אייגענע קינדער, אַזוי האָט דער לעהרער זיך געבאָדען אין גוטס, נישט געוואוסט פֿון קיין נויט און פֿון קיין זאָרג און פֿון דעם, וואָס געהער זיך אָן מיט געלט. דאָס מין געלט האָט אין יענער שטוב בכלל נישט עקזיסטירט. דאָס הייסט, געלט איז געווען אַ סך, גאָר אַ סך. נאָר קיינער, אויסער דעם אַלטען, האָט נישט געוואוסט די ווערט פֿון דעם און נישט געפֿיהלט, אַז עס פֿעהלט. אַלץ איז געווען גרייט און אַלץ פֿון דער פֿולער ברייטער האַנט. דאָס עסען, דאָס טרינקען, דאָס קליידען זיך און שוכען זיך און דאָס אַרויספֿאַהרען מיט'ן גלאַנץ און מיט'ן קנאַק. אויף יעדען טריט אַ באַדיענער. מענטשען און פֿערד וויפֿיעל איהר ווילט און ווען איהר ווילט. און באַווייזט איהר זיך אין דאָרף, בויען זיך פֿאַר אַיך אַלע גוים, נעמען אַראָפּ דאָס היטעל. געבוירענע גראַפען באַדאַרפען זיך ניט פֿיהלען בעסער, פֿרייער און בכבוד'ער.

געקומען דער אַלטער פֿון דער אַרבייט, באַדעקט פֿון קאַפּ ביז פֿיס מיט שטויב, מיט שטרוי און מיט זאַנגען. ער וואַרפט אַראָפּ די לאַנגע שטיוועל, וואַשט זיך אַיין, טהוט זיך איבער און באַקומט אַיין אַנדער אויסזעהען. ער זעצט זיך אַוועק צום שרייב-

טיש, נעמט זיך צו דער פאָסט, וואָס אַ שייגעצעל האָט געבראַכט צו פיהרען פון דער סטאַנציע „באַראַניעפּאָליע“, רייטענדיג אויף אַ פּערד מיט אַ טאַרבע איבער די פּלייצעס. איבערגעקוקט די פּאָסט, רופט ער צו דעם לעהרער, ער זאָל שרייבען ענטפּער אויף די בריעף. דער לעהרער טהוט די אַרבייט געשיקט, וואָרום ער פאַרשטעהט דעם אַלטען אויפ'ן קוק און ווייסט די גאַנצע קאַרעס-פּאַנדעניץ אויף אויסוועניג. דער אַלטער האָט פּיינט איבער'חור'ען אַ זאך צוויי מאָל און האָט ליעב, מע זאָל איהם פאַרשטעהן וואָס ער וויל, נאָך איידער ער האָט עס אַרויסגעזאָגט. אַליין אַ פּלינקער אַרבייטער, האָט ער ליעב צו זעהען, אז די אַרבייט זאָל ברענען אונטער די הענט. פאַרטיג געוואָרען מיט אַלע אַרבייט, זעצט מען זיך עסען. זעלטען עס זאָלען ניט זיין עטליכע זייטיגע, פּרעמדע מענטשען ביי'ם טיש. דאָס זענען מעהרסטענטייל געסט, שכנים, פּאָסטפּאַרס, אָדער סוחרים, וואָס זענען געקומען קויפען ווייץ, האָבער, גערשטען, אָדער אַנדערע תּבואות. ביי'ם טיש הערשט, ווי איך האָב שוין פריהער באַשריבען, אַ שטרענגע דיסציפּלין. קיינער וואַגט ניט אַ הויך וואָרט אויסצורעדן, נאָר דער אַלטער קלינגט, ווי אַ גלאָק. ביי איהם לאָזט זיך קיינמאָל ניט אויס קיין שטאַף. ער האָט אייך אויף אַלסדינג אַ מעשה, אַ משל און אַ גלייכוואָרט, וואָס מאַכט אייך צום דענקען און צום לאַכען. וואָרום איהר האָט ניט געזעהען אַ צווייטען, וואָס זאָל אייך קאַנען אזוי אינטערעסאַנט דערצעהלען און קאָפּירען, נאָכמאַכען יעדען איינ-ציגען מיט אַלע פּליטערלעך — איין אמת'ער טאַלאַנט, האָטש ביי דער וועלט, צווישען אירען, האָט ער געהייסען אַ מאָדנער איד, אַ „טשודאַק“ און אַ „שגעון“. און דאָך האָבען סוחרים ליעב געהאַט מיט איהם צו האַנדלען, ווייל דאָס וואָרט איז ביי איהם געווען הייליג, און האָט ער אייך עפּים פאַרקויפט, האָט דאָס גע-מעגט ווערען ווי טייערער, האָט איהר געקאָנט זיין זיכער, אז קיין חרטה וועט ניט זיין. דאָס איז געווען אָהן אַ שום פּרינציפען און פּרעטענזיעס, נאָר פּראָסט און פשוט די נאַטירליכע אַרענטליכקייט,

וואָס ווייסט ניט פון קיין דריידלעך און האָט פיינט קרומע פאלשע וועגען. אין דער סוחר'ישער וועלט הייסט אפילו אזא נפש, הינטער די אויגען געוויינליך, א „משוגענער מענטש“, נאָר מע האָט בעסער ליעב מיט אזא משוגענעם צו האָבען געשעפט, ווי מיט איין אנדערען אַ קלאָרען.

נאָכ'ן טיש לאָזט מען איבער דעם אלטען מיט די נעסט, זיי זאָלען זיך דאָרטען שמועסען און מאַכען געשעפטען, און דער לעהרער מיט דער שילערין זעצען זיך אַוועק לערנען, שטודיערען, לייענען. איבערהויפט לייענען. מע לייענט אלץ, וואָס עס קומט צו דער האַנט, אָהן אַ קאָנטראָל, אָהן אַ סיסטעם און אָהן איין איבערקלויבען. צום מיינסטען ראַמאָנען, די גרעסטע קלאַסיקער, ווי ישעקספיר, דיקענס, טאָלסטאָי, געטהע, שילער, גאָגאָל, אויס-געמישט מיט די ערנסטע שונדראַמאַנען פון אייזשען סיו, קסאָויע דע מאַנטעפען, אַשאַר, פאָן באָרן און נאָך אַזעלכע פוסטע שמירער פונ'ם פראַנצויזישען בולוואַר. אָנגעלייענט זיך, ווי די פויקען, געהט מען זיך דורך צו דער מאַשינע, זעהען ווי מע דרעשט. אָדער אין פעלד אַרויס, צוקוקען ווי מע שניידט דאָס ברויט, ווי מע נעמט עס צונויף און מע בינדט עס אין די סנאָפּעס. און עס נעמט'אָן אַ חשק פאַרקאָטשען די אַרבעל און זיך נעמען צו דער אַרבייט. עס באַווייזט זיך אָבער אַרויס, אַז שטעהן ביי דער זייט און קוקען, ווי מע שניידט ברויט און מע בינדט סנאָפּעס, איז אַ סך גרינגער, ווי איידער אַליין אָנפויגען זיך און שניידען ברויט און בינדען סנאָפּעס. וואָרום פון קוקען ווערט מען ניט דערשוויצט און אויף די הענט לויפען ניט אויף קיין בלאָטערען... דערפאַר אָבער — וואָס פאַר איין אַפעטיט מע האָט דערנאָכדעם! מע קומט אַהיים און מע עסט זויערמילך מיט שוואַרצברויט און מע מאַכט אַ שפאַציער אין גאָרטען. אָדער מע הייסט איינשפאַנען דאָס פאַעטאָנדרעל און מע פאַהרט זיך דורך מיט אַנדרייען אין די איבעריגע פאַסעסיעס אָדער עקאָנאָמיעס: אין נויפקע, אין קריטאָהאַרבע, אין זאַקוטעניץ. אָדער מע פאַהרט אַריבער קיין

באראניעפֿאָליע צום פֿאָסטמיסטער מאַלינאָווסקי. און אומעטום ווערט מען אויפֿגענומען ווי זעהר אָנגעלעגטע, פֿיעל געליעבטע געסט. מע ווייסט גאָר ניט, מיט וואָס זיי מכבֿד צו זיין. שטעלט מען דעם סאַמאָוואַר און מע דערלאַנגט אַיינגעמאַכטס. ביי'ם פֿאָסטמיסטער מאַלינאָווסקי ווערט באַשאַפֿען אַ פֿלעשעל בראַנפֿען, וואָס ער אַליין טאַקי טרינקט דאָס אויס גלעזלעכווייז ביז'ן סוף, וואָרום מאַלינאָווסקי איז אַ גוי, וואָס האָט ליעב דעם ביטערען טראַפֿען. און אז ניט, האַפט מען זיך גאָר אַריין צו דאָדי דעם עקאָנאָם, וואָס זיצט ניט ווייט, טאַקי אויף איין הויף מיט די בעלי-בתיים. דאָרטען, ביי דאָדין אין דעם קליינעם שטיבלעך, איז פֿריליכער, ווי ביי זיי אין דער גרויסער שטוב. און דאָס, וואָס מע קריגט ביי דאָדין, קאָן מען אין דער היים ניט אויספֿיהרען. אַשטייגער, וואו וועלען זיי זיך דערלויבען עסען גרינע קנעבעלעך מיט שטשאַוו, אז ניט ביי דאָדי'ס ווייב? אָדער געזאַלצענע אונערקעלעך גלייך פֿון סלאָי מיט הייסע קאַרטאָפֿעל אין די מונדירען? אָדער זיסע קאַטשענעס פֿון קרויט, וואָס דאָדיכע שאַטקעוועט אויף צו זייערען? אָדער אָנטרינקען זיך מיט עפעל-קוואַס, וואָס איז טעם גן-עדן? פֿון דעם באַזוך קאָן מען זעהען, אז דאָדיכע שעצט זיך גליקליך, און ווער שמועסט דאָדי — דער איז אויפֿ'ן זיעבעטען הימעל! נאָר דאָדי דער עקאָנאָם איז אַ טיפֿ פֿאַר זיך, און ער פֿאַרדיענט באַשריבען צו ווערען אין אַ באַזונדער קאַפיטעל.

דאָדי דער עקאָנאָם

א נאטורמענטש. — דער אלטער לאיעוו לייענט די געשיכטע פון פעטער דעם גרויסעו, און דאדי ווערט אנשלאפען. — ביי דאדיכען אין שטיבעל. — דער העלד שרייבט ראמאנען און טראגעדיעס און טראכט ניט פון זיין אייגענעם „ראמאן“.

דאָדי דער עקאָנאָם איז געווען א מענטש א גבר, א גבור. ניט אזוי הויך געוואַפּסען און ניט אזוי גראָב געפּאָקט, ווי גוט געפּויעט און שטאַרק פּאַרפּונדעוועט. א בולאַנער מיט קליינע אויגען. א ביסעל קאסאַקע. די פלייצע — שטאַל. די ברוסט — אייזען. א האַנט — א האַמער. ניט איטליכס פערד האָט געקאָנט איהם ליידען אויף זיך. און האָט ער זיך אַוועקגעזעצט אויפ'ן פערד, איז ער געווען ווי צוגעוואַפּסען, און איהר האָט נישט געוואוסט, וואו לאָזט זיך אויס דאָדי און וואו הויבט זיך אָן פערד. פאַר דאָדין האָבען אַלע גוים געהאַט דאָס קדחת, געציטערט אימת־מות פאַר זיין האַנט, האָטש געשלאָגען האָט ער זיך זעהר זעלמען. סיידען אונטער א גויט. דעמאָלט, ווען ווערטער זענען נישט בכח צו טהון גאָרנישט. עס איז גענוג געווען, איינער זאָל א זאָג טהון: „אָן געהט דאָדי“, אז אַלע גוים, גויעס און שיקסעס, וואָס זענען געשטאַנען און געפלאַפעלט, זאָלען זיך א געם טהון מיט חשק צו דער אַרבייט. צוגעקומען צו די אַרבייטער, האָט דאָדי פיינט געהאַט יוצא זיין מיט ווערטער. ער האָט זיך גענומען צום אַקער, צום סערפ, צו דער לאָפעטע, אָדער צום זאַסטופ, און האָט מיט

זיינע הענט באוויזען א ביישפיעל, ווי אזוי מע באדארף ארבייטען. אָפּגאַרען דאָרין איז געווען שווערליך, און גנבה'נען ביי איהם — אוממעגליך. פאר גנבה איז די גרעסטע שטראַף געווען ווינציג. אויך פאר שפור'ען איז ער געווען אש-להבה. אויסטרינקען א גלעזעל בראָנפען — דאָס מאַכט ניט אויס. נאָר פאר'שפור'ען זיך און מאַכען סקאַנדאַלען — דאָס ניט. חיות ניט זיכער!

היינט שטעלט אייך פאָר, אז אָט דער דאָרי, דער גבר, וואָס פאר איהם האָט געציטערט א גאַנץ דאָרף מיט גוים, אז ער איז געשטאַנען פאר'ן אַלטען לאַיעוו, איז געווען איהם ניט צו דער-קענען. קלענער פון א קינד, שטילער פון א שעפעלע. די הענט אראָפּגעלאָזט. דעם אָטעם פאַרהאַלטען. א סאָלדאַט פאַר א גענעראַל א פּעלדמאַרשאַל באדארף ניט שטעהן מיט מעהר רעספעקט און מיט מעהר מורא און דרך-ארי, ווי דאָרי איז גע-שטאַנען פאר'ן אַלטען בעל-הבית. אָנגעקומען אין דאָרף אַריין אלס יונגעל, איז ער שוין פאַרבליבען דאָרטען אויף שטענדיג. געוואַפּסען און געגאַנגען אַלץ העכער און העכער, ביז דער אַלטער האָט איהם געקרוינט מיט'ן נאָמען עקאָנאָם, דאָס הייסט, ער האָט איהם געמאַכט פאַר אויפזעהער איבער אַלע עקאָנאָמיעס. דאָ אין דאָרף האָט דאָרי חתונה געהאַט, באַקומען זיין געהאַלט, א באַ-זונדער שטיבעל מיט א באַזונדערען גאָרטען, מיט מעהל, מיט שטרוי, מיט האַלץ, מיט א פאָר מעלקעדריגע בהמה'לעך — געוואָרען א שטיק בעל-הבית און א טאַטע פון קינדער. און דאָך האָט ער קיינמאָל ניט געוואַנט פאר'ן אַלטען בעל-הבית זיך צוועצען אפילו אויף א מינוט. נאָר איין מאָל אין זיין גאַנצען לעבען איז ער געזעסען פאר'ן בעל-הבית, האָט זיך געטראָפען א אינצידענט, וואָס דאָרי האָט איהם געהאַט צו געדענקען דאָס גאַנצע לעבען. איך האָב שוין, דאַכט מיר, אויבען באַמערקט, אז דער אַלטער לאַיעוו האָט ליעב געהאַט אויפצוקלערען, לעהרנען יעדען אינציגען, טיילען זיך מיט דעם, וואָס ער ווייסט. איינמאָל, אין א לאַנגער ווינטערנאַכט איז דאָס געווען, האָט דאָרי אָפּגעגעבען א ראַפּאָרט

פון די עקאנאָמיעס, שטעהנדיג פאר'ן אלטען אויסגעצויגען, ווי דער שטייגער איז. געענדיגט דעם ראפארט, האָט דאָדי געוואָרט, מע זאָל איהם הייסען געהן. איז אָבער דער אלטער געווען אויפֿ-געלעגט און געוואָלט נאָך אַ ביסעל שמועסען, שוין ניט פון די עקאנאָמיעס, נאָר פון זייטיגע זאכען, וועגען די שכנים די פאָ-ליאָסען, — ביז ער איז אַרויף אויף אַ געשפרעך וועגען פוילען און וועגען דעם פוילישען מיאטעזש, דעם פוילישען אויפשטאַנד. פון די פוילען איז ער אַרויף אויף די רוסען, אויף דער רוסישער היסטאָריע פאַר פעטער דעם גרויסען. און אזוי ווי אויפ'ן טיש איז געלעגען די רוסישע היסטאָריע אין דער העברעאישער איבער-זעצונג פון מאַנדעלקערן, האָט ער גענומען לייגען און פאַר-טייטשען אויף אידיש פאַר דאָדין די גאַנצע געשיכטע פון פעטער דעם גרויסען. לייגענדיג די געשיכטע, האָט ער געהייסען דאָדין צוזעצען זיך אויף אַ שטוהל. האָט דאָדי נישט געוואָגט. האָט דער אלטער געהייסען נאָך אַ מאָל. האָט ער שוין געמוזט זיך אוועקזעצען. און אוועקגעזעצט האָט ער זיך ביי דער טיר, אונטער'ן אלטען וואַנטזייגער. דאָדי'ס קאַפּ איז ניט געוואוינט געוואָרען צו אַזעלכע לעקציעס, און דערצו איז ער נאָך געוועסען אויך, האָט ער ביסלעכווייז אָנגעהויבען צו דרימלען, די אויגען האָבען זיך איהם געקלעפט, ביז ער איז אונטער'ן אלטענ'ס קול פאַוואָלינסקע גאַנץ געשמאַקט אַנשלאָפען געוואָרען. אַצינד וועלען מיר לאָזען דאָדין, ער זאָל זיך שלאָפען, און מיר וועלען דערווייל זאָגען אַ פאַר ווערטער וועגען דעם דאָרפישען וואַנטזייגער.

דאָס איז געווען איין אלטער אינוואַליד, וואָס האָט שוין לאַנג אָפגעדיענט זיינע יאָהרען און וואָלט שוין לאַנג געמענט רוהען אויפ'ן בוידעם צווישען אלטע אָפגעלעבטע שמאַטעס. האָט אָבער דער אלטער לאָיעוו געהאַט אַ מאָדנע ליעבשאַפט, אַ מין טראַדיציע, דוקא צו אלטע זאכען. אַשטייגער, צו איין אלטען אָפגעריבענעם שפיעגעל, וואָס באַווייזט צוויי פנימ'ער, צו איין אלטער האַלבֿ-צעפאלענער קאַמאָדע, וואָס אַרויסציהען אַ שיפלאָך קומט אָן שווער,

פקרײַע ים־סוף, און נאָך אַזעלכע אַלטע זאַכען. צום בײַשפּיעל, בײַ איהם אויפ'ן שרײַבטיש איז פּל ימיו געשטאַנען אײַן אַלט מאָדיש טינטורעל — אַ גלעזערן שטיוועלע אין אַ שוואַרץ הילצערן שיסעלע, אָנגעשאַטען מיט זאַמד. פאַר קײן געלט האָט מען נישט געקאָנט פּועל'ען בײַ'ם אַלטען, ער זאָל אַרויסוואַרפּען דאָס דאָזיגע טינטורעל און אײַנפּיהרען אַ נײַעם, אַ לײטישען טינטער. דאָס איז געווען ניט מחמת קאַרגשאַפט. דער אַלטער איז שוין גאָר ניט געווען קײן קאַרגער. אַדרבּה, האָט ער שוין געקויפּט אַ זאַך, האָט דאָס באַדאַרפּט צו זײן דאָס בעסטע און דאָס טײערסטע. עס איז איהם גאָר שווער געווען צו שײדען זיך מיט אײַן אַלטער זאַך. דאָס אײגענע איז געווען אויך מיט'ן זײגער, וואָס פאַר אַלטקײט האָט ער זיך גענויטיגט אין וואָג. אַלע מאָל איז צור געקומען צו איהם אַ נײע געוויכט. אײדער דער דאָזיגער זײגער האָט באַדאַרפּט שלאָגען, האָט ער זיך פאַרגאַנגען מיט אַ הײזערײַגען תּרײפּען, ווי אײַן אַלטער מאַן אַ זקן, וואָס לײדט פּון אַסטמאַ, אַז ער באַדאַרף זיך אויסהוּסטען. דערפאַר אָבער אַז ס'איז געקומען צום שלאָגען, האָט ער געשלאָגען, ווי אַ קלױסטער־גלאָק: באָם! באָם! — מע האָט געהערט אין דרויסען, ווי דער זײגער קלינגט אין שטוב.

אַצינד קעהרען מיר זיך אום צוריק צו דאָדין. דאָדי שלאָפּט, און דער אַלטער לײענט די היסטאָריע פּון פעטער דעם גרויסען און פּון זײן ווייב אַנאַסטאַסיע. פּלוצים פאַרגלױכט זיך דעם זײגער קלינגען צעהן. האָט דאָדי זיכער געמײנט, אַז ס'איז אַ שרפּה, דער „טויק“ ברענט. האָט ער זיך געגעבען אַ האַפּ־אויף מיט אַ אימפעט און מיט אַ געשרײַ: „וואַסער!...“ דער אַלטער האָט זיך דערשראָקען, האָט אַוועקגעלעגט דאָס בוך מיט דער היסטאָריע פּון פעטער דעם גרויסען און גענומען קוקען אויף דאָדין דורך די ברילען. אָט אַ יענעם קוק, זאָגט דאָדי, וועט ער געדענקען, אַז ער וועט ליגען אויפ'ן טוידטען־בעט...

דער לעהרער האָט ליעב געהאַט דאָדין פאַר זײן נאַטירליכקײט און פאַר זײן נוטסקײט. ער איז געווען אײבערצײגט, אַז אָט דער

נאטור־מענטש האָט קיינמאָל אויף זיין לעבען קיין לינגען ניט גע-
 זאָנט. זיין געטריישאָפט און זיין צוגעבונדענקייט צו זיין בעל-
 הבית און צו זיין משפחה האָט נישט געהאט קיין גרעניץ. און
 ווייל דער לעהרער איז דאָרט געווען ווי איין אייגענער, איז ער
 ביי דאָדין געווען פאַררעכענט אין דער משפחה, און דאָדי איז
 גרייט געווען פאַר איהם אין פייער און אין וואַסער. ביי דאָדין
 אין די אויגען איז אַלץ, וואָס האָט זיך אָנגעקעהרט מיט דער
 פאַמיליע לאַיעוו, געווען פון אַ העכערער מדרגה. יעדענפאַלס, ניט
 גלייך מיט אַלע איבעריגע מענטשען. ער האָט פשוט פאַרגעטערט
 די דאָזיגע פאַמיליע. און איהר זכות האָט גענאָסען אויך דער
 לעהרער. אין די הייסע זומערדיגע טעג, אָדער אין די לאַנגע
 ווינטערדיגע נעכט האָבען דער לעהרער מיט דער שילערין לייעב
 געהאט זיך אַריינחאַפּען צו דאָדין און צו דאָדיכען. דאָרטען, אין
 דעם קליינעם שטיבעלע מיט דער נידעריגער סטעלי, וואָס מע קאָן
 דערלאַנגען מיט דער האַנט, האָבען זיי זיך געפיהלט אַלע מאָל
 בעסער, ווי אין דער היים. עסען ביי דאָדין זומער אַ זויערען
 שטשאַוו מיט יונגען קנאַבעל און ווינטער הייסע קאַרטאָפּעל אין
 די העמדלעך מיט געזאַלצענע אונגערקעלעך, אָדער געפרוירענע
 געזויערטע קרויט, האָט געהאַט זיעבען טעמים און איז געווען
 טויערנט מאָל בעסער פון די טייערסטע מאַכלים ביי'ם טיש. און
 ווער שמועסט, אַז דאָדי'ס ווייב פעסי האָט געפאַקען לעקאַך,
 אָדער געפרעגעלט שמאַלץ — דעמאָלט איז געווען פאַר די יונגע-
 לייט אַ יום־טוב. אַ קלייניגקייט — הייסער לעקאַך, נאָרוואָס
 פונ'ם אויווען? אָדער פרישע פעטע גרווען, וואָס צענעהען זיך
 אין מויל, אַזוי ווי דער מן, וואָס די אידען האָבען גענעסען אין
 דער מדבר!

מעהרסטענטייל זענען זיי געווען געסט ביי דאָדין און ביי
 דאָדיכען ווינטער. דעמאָלט, ווען די פוימער ווערען איינגעהילט
 אין ווייסען, זעהען־אויס ווי די איבערגעפרוירענע מתים אין
 תכריכים. דאָס דאָרף פאַרלירט דעמאָלט דעם זומערדיגען רייז

און פראכט, און עס בלייבט־איבער מעהר ניט אז אריינחאפען זיך צו דאָרין אינ'ם וואַרעם־אָננעהייצטען שטיבעל און קוויקען זיך מיט פעס'ים מאַכלים. ס'איז מורא'דיג שטיל. דער שניי איז טיעף. קיינער קומט ניט. סאיז טרויעריגליך אויפ'ן האַרצען. אומעטיגליך אויף דער נשמה. סידען מע הייסט אַמאָל אַנדרייען איינשפאַנען די פערד אין אַ ברייטען שליטען. מע פעלצט זיך אָן, מע דעקט זיך צו מיט אַ וואַרעמער „באַראַניצע" און מע פּאַהרט זיך דורך פון איין פּאַלוואַדאָק אינ'ם צווייטען. דאָרט שטעלט מען דעם סאַמאָואַר, מע טרינקט זיך אָן מיט טיי און מע פּאַהרט צוריק.

דער ווינטער האָט אָבער זיינע גוטע מעלות — ס'איז דאָ צייט גענוג אויף צו לעזען און אויף צו שרייבען. אין די כמעט דריי יאָהר, וואָס דער העלד האָט פאַרבראַכט אין דאָרף, האָט ער אָנגעשריבען אַ סך מעהר, ווי ער האָט געשריבען נאָכדעם, ווען ער איז שוין געווען אַ שרייבער און געהייסען „שלוס־עליכם", אין צעהן יאָהר. עס האָט זיך איהם קיינמאָל אזוי גרינג ניט געשריבען, ווי אין יענער צייט. און געשריבען האָט ער נאָנצע נעכט — גרויסע, האַרצרייסענדיגע ראַמאַנען, שרייענדיגע דראַמעס, פאַר־פּלאַנטעטע טראַגעדיעס און קאָמעדיעס. עס האָבען זיך געגאָסען די געדאַנקען, ווי פון אַ פּאַס. עס האָט געשפרודעלט די פּאַנטאַזיע, ווי אַ פּאַנטאַן. צוליעב וואָס דאָס אַלץ איז געשריבען געוואָרען — האָט ער זיך קיינמאָל ניט געפרעגט. קוים איז פאַרטיג געוואָרען ביי איהם אַ „זאָך", האָט ער דאָס איבערגעלייענט פאַר זיין שילערין — און ביידע זענען געווען אַנציקט. ביידע זענען געווען איבערצייגט, אז דאָס איז אַ מייסטער־ווערק, — אָבער ניט אויף לאַנג. קוים איז ער פאַרטיג געוואָרען מיט איין אַנדער ווערק, אזוי איז שוין דאָס צווייטע געווען אַ מייסטער־ווערק, און דאָס ערשטע איז געוואָרען בלאַס, אָפּגעבליאַקעוועט. דעם בעסטען אָרט פאַר דעם איז געווען דער אויווען. און אזוי איז אַוועק מיט'ן פייער ניט איין טויז ראַמאַנען און ניט איין צעהנדליג דראַמעס...

אז דער בחור איז געבוירען געוואָרען צו זיין אַ שרייבער — אין דעם איז ביי זיי ביידען נישט געווען קיין שום ספק. דער לעהרער מיט דער שילערין האָבען דערפון גערעדט, געפאַנטאָזירט, געבויעט די שענסטע לופטשלעסער. רעדענדיג פון פאַרשיידענע פּלאַנען פון פאַרשיידענע ווערק, האָבען זיי פאַרגעסען פון זייערע אייגענע פּלאַנען... זוענען דעם איז איבערהויפּט ניט געווען ביי זיי קיינמאָל קיין שום רעד. עס איז זיי קיינמאָל נישט געקומען אויף די געדאַנקען צו דערקלערען זיך איינס דאָס אַנדערע אין זייערע געפיהלען, אָדער צו פאַרטראַכטען זיך אויפ'ן גורל פון זייער אייגענעם ראָמאַן... דער נאָמען „ראָמאַן“ איז, אַפּנים, געווען צו שאַפּלאַן, דאָס וואָרט „ליעבע“ איז געווען צו באַנאַל פאַר די געפיהלען, וואָס האָבען זיך אַנטוויקעלט און אויסגעוואַפּטען צווישען די צוויי יונגעלייטלעך. זיי זענען ביידע געווען אזוי נאַטירליך איינס פאַר דאָס אַנדערע, אַז ס'האַט גאָר ניט געקאָנט זיין מעגליך, ס'זאָל זיין אַנדערש. וועט דען קומען אַמאָל אויף די געדאַנקען אַ ברודער, ער זאָל זיך דערקלערען אין ליעבע צו זיין שוועסטער? איך האָב מורא, אַז מיר וועלען זיין ניט ווייט פּונ'ם אמת, אויב איך וועל זאָגען, אַז זייטיגע פאַרשווינען, מענטשען מן הצד, האָבען אַ סך מעהר געוואוסט און גאָר אָהן איין ערך מעהר גערעדט פּונ'ם ראָמאַן פון די יונגע העלדען, ווי איידער די העלדען אַליין. צו יונג זענען זיי געווען ביידע, צו נאַאיוו און צו גליקליך. אויף זייער הימעל איז ניט געווען קיין שפּריינקעלע. זיי האָבען נישט אַרויסגעזעהען פון ערגיץ ניט קיין וויעדערשטאַנד. און וואָס ס'איז דער עיקר — זיי האָבען קיינמאָל ניט געדענקט דערפון. אין דער צייט פון די קאַרגע דריי יאָהר פון זייער באַקאַנטשאַפט האָבען זיי ביידע נישט געקלערט אפילו איין מינוט פון צעשיידען זיך. און דאָך איז געקומען דער טאָג, ווען זיי האָבען געמוזט זיך צע-שיידען. דערווייַל ניט אויף שטענדיג, נאָר אויף אַ קורצע צייט. דאָס איז געווען די צייט, וואָס דער העלד האָט זיך באַראַרפּט שטעלען צום „פּריזיוו“.

דער פריזיוו

מע רעדט שטארק פון „פריזיוו“. — ער געזענענט זיך מיט דער שילערין און פיהרט פון סאפיעווקע א בריעה צום „פרעדווא“ דיטעל“. — די פאנטאזיעס אויפ'ן וועג. — דער בריעה ווירקט, און עס דערנעהט ניט צו זיין נומער. — א מעשה מיט א זעהן א קאליקע. — ער קעהרט זיך אום צוריק אין דארף, נאר די חלומות ווערען נאך אלץ ניט מקוים.

מע קאן מיט זיכערקייט זאגען, אז כמעט אין דער גאנצער צייט פון די אויבען-באשריבענע דריי יאָהר איז נישט אוועק-געזאנגען אין סאפיעווקע קיין טאָג, וואָס מע זאָל ניט הערען דאָס וואָרט „פריזיוו“. פאר'ן אַלטען לאַיעו איז דער פריזיוו געווען אַ קראַנקייט, אַ מאַניע אַזעלכע, וואָס האָט איהם נישט געלאָזט רוהען בייטאָג און שלאָפען ביינאַכט. אַ גאַנץ פאַרמעגען האָט דאָס איהם אָפגעקאָסט. וואָס איז די מעשה? זיין זעהן יהושע האָט באַדאַרפט שטעהן צום פריזיוו, האָט דער פאָטער קודם זיך אוועקגעלאָזט אין טשערניגעווער גובערניע, האָט זיך דאָרט אָפֿ-געוואַלנערט אַ צייט, אויסגעריסען געוואָרען און האָט אַיינגע-האַנדעלט אַ „קוויטאַנציע“. דאָס איז געווען אַיינע פון די גע-צעהלטע עטליכע „זאַטשאַטנע קוויטאַנציעס“, וואָס דורך זיי איז מען אויסגעלייזט געוואָרען פונ'ם פריזיוו. דאָס הייסט, אַז ווער עס האָט געקאָנט צושטעלען אַזאַ „קוויטאַנציע“, דער איז געווען פריי פון צו געהן דיענען און ער האָט זיך גערעכענט נאָר אין דער „אַפאָלטשעניע“ (רעזערוו). וואָס אַזאַ „קוויטאַנציע“ האָט אָפגע-

קאסט, וואָלט איין אנדערער געקאָנט זיין אַ גרויסער נגיד. פאר'ן אל-טען לאַיעוו איז אָבער צוליעב אַ קינד קיין זאך ניט געווען צו טייער. פארטיג געוואָרען מיט דער „קוויטאנציע“, האָט זיך אָנגעהויבען אַ נייע חתונה. עס האָט אויסגעפראַכען די רוסיש-טערקישע מלחמה און מע האָט געשמועסט, אַז עס וועט דערגעהן צו די „אָפּאָלטשענצעס“ (רעזערוויסטען). וויבאלד אַזוי, באַ-דארף מען דעם זוהן באַוואָהרענען מיט אַ „ווייסען בילעט“ באַ-צייטענעס. דאָס האָט געהייסען: מע באַדארף דעם אָפּאָלטשענצען שטעלען צום „פריאַם“, אונטערזוכען זיין געזונט, אויף וויפיעל ער טויג פאר אַ סאָלדאַט. און עס האָט זיך אַרויסגעוויזען מן הסתם, אַז פאר אַ סאָלדאַט טויג ער ניט, און מע האָט איהם געגעבען אַ ווייסען בילעט, דאָס הייסט, מע האָט איהם, דאַנקען גאָט, „פארבראַקעוועט“... מע האָט איהם ניט גאָר „פארבראַקעוועט“ פון פריזיוו; מע האָט איהם געמוזט דערנאָכדעם אַוועקשיקען אין די וואַרעמע לענדער, קיין מענטאָן און קיין ניצע, ער זאָל זיך קורירען, וואָרום ער איז געווען ערנסט קראַנק אויפ'ן האַרצען, פון וועלכער קראַנקייט ער איז אין עטליכע יאָהר אַרום, ווי מיר וועלען דאָס זעהען אַ ביסעל ווייטער, טאַקי געשטאַרבען... אָבער דער-ווייל האָט זיך געטהאָן חושך: מע איז געפאָהרען קיין קאַניעוו, מע האָט זיך באַקענט מיט'ן איספראַוויניק, מיט'ן פּרערוואָדיטעל, מיט די דאָקטוירים. די טשינאַוויקעס פון דער „פריסטסטויע“ האָבען געשלעפט גמילות-חסדים. אידען גוטע פריינט און בעלי-עצות האָבען אָפּגעלעקט אַ ביינדעל. ווער עס האָט געהאַט גאָט אין האַרצען, דער האָט געפאַמפעט געלט. הכלל, עס איז געווען פול די שטוב מיט פריזיוו, פריזיוו און פריזיוו...

און אַז ס'איז געקומען די צייט, וואָס דער העלד פון דער ביאַגראַפיע האָט באַדארפט זיך שטעלען צום „פריזיוו“, איז דער אַלטער לאַיעוו געוואָרען גערוועזן. קודם כל האָט ער זיך אַ סטאַ-רעווע געטהאָן און האָט געזעהען, מע זאָל דעם לעהרער באַצייטענעס אַריבערפיהרען פון זיין געבורטשטאָרט, פון פּערעיאַסלאָוו, קיין

קאַניעוו, און צושרייבען צו דער קאַניעווער „פּריסטסטווע“, דאָרט וואו לאָיעוו האָט אַ האַנט און קאָן עפּים טהון... מיר דאַכט, אַז אַיין אייגענער פּאָטער באַדאַרף אַזוי ניט טראָגען אויפ'ן קאָפּ זיין זוהן, ווי דער אַלטער לאָיעוו האָט געטראָגען דעם לעהרער. נאָך מעהר: דער לעהרער אַליין האָט ווינציגער מורא געהאַט פאַר'ן „פּריזיוו“, ווי די פּאַמיליע לאָיעוו. ביי'ם בחור אַליין איז דאָס פּאָהרען קיין קאַניעוו און זיך שטעלען צום פּריזיוו געווען אַ גאַנצער יום-טוב. ער האָט זיך באַשטעלט אַ פּאָר גרויסע שטיוועל, אַ סאָלדאַטסקי באַשליק און איז געווען מוכן ומזומן „אַריינצוטערעטען אין דער דיענסט“. ער איז געווען זיכער, אַז ער וועט אין דער דיענסט אויסנעמען, נוטא-הן זיין ביי „נאַטשאַלסטווע“ און ווערען אינגיכען אַיין אונטערפּיזיער, אָדער אַ פעלדפּעבל. העכער דערפון קאָן דאָך אַ איד ניט גרייכען... נאָר אַז ס'איז געקומען צום רעכטען שפּיץ, אַז ער האָט שוין טאַקי באַדאַרפט זיך זעצען פּאָהרען, האָט ער מיט אַ מאָל פאַרלוירען דעם גאַנצען קוראַזש. עס איז איהם אַ חרפּה, אַ בזיון, נאָר ער מוז זיך מודה זיין, אַז ס'איז געקומען צום געזעגענען זיך מיט דער פּאַמיליע לאָיעוו, אפשר אויף שטענדיג, האָט איהם פאַרפּרעסט דאָס האַרץ מיט אַ מאָדנע בענקעניש און ער האָט זיך באַהאַלטען ביי זיך אין חדר, פאַר-גראָבען דאָס פנים אין קישען און געוויינט מיט ביטערע-ביטערע טרערען...

נאָר ער איז געווען ניט דער איינציגער אין דער דאָזיגער שטוב, וואָס האָט ביטער געוויינט. ביי זיך אין איהר חדר האָט זיין שילערין נאָך מעהר געוויינט. איהרע אויגען זענען געווען געשוואַלען פון געוויין, און זי האָט יענעם טאָג ניט געקאָנט באַ-וויווען זיך צום טיש אפילו... אונטער אַיין אויסרעד פון אַ שטאַרקען קאָפּוועהטיג איז זי געבליבען דעם גאַנצען טאָג ביי זיך, ניט געוואַלט זעהען קיינעם.

טרויעריג, זעהר טרויעריג איז געווען דאָס געזעגענען זיך. תּשעה-באָב איז געווען אין שטוב, און אויפ'ן האַרצען וויסט און

פינסטער. שוין אז דער העלד איז געזעסען אין פאעטאן און אנדריי דער קוטשער איז גרייט געווען זיך א נעם טהון צו דער בייטש, האָט דער יונגער העלד צום לעצטען מאל אַ קוס געגעבען אין פענסטער און דערזעהען צוויי פארוויינטע אויגען, וואָס האָבען גערעדט אָהן ווערטער, נאָר קלאָרע דבורים: „פאָהר געזונט, טייערער, טייערער, נאָר קום צוריק וואָס גיכער, וואָרום איך קאָן אָהן דיר ניט לעבען!“...

די דאָזיגע ווערטער האָט דער בחור געהערט מיט אַלע זיינע חושים, און זיינע אויגען האָבען איהר געענטפערט: „זיי געזונט, טייערע, טייערע, איך קום צוריק צו דיר, וואָרום איך קאָן אָהן דיר ניט לעבען!“... און ערשט אַצינד האָט ער דערפיהלט, ווי שטאַרק ער איז צוגעבונדען צו דער דאָזיגער שטוב, און אז ס'איז גאָר ניטאָ אויף דער וועלט אזא פת, וואָס זאָל איהם קאָנען אָפרייסען פון דאָנען, סיידען דער טוידט... און די געדאַנקען צעשפיעלען זיך, און די היציגע פאַנטאַזיע האַפט איהם אונטער אויף איהרע פליגלען, און ער הויבט-אָן צו חלומ'ען, ווי אזוי ער וועט קומען צוריק, וועט ער פריהער זיך אַנטדעקען פאַר איהר, דערנאָך פאַר איהר פאַטער און מוטער. ווי אזוי ער וועט זיך ווענדען צום אַלטען און וועט איהם זאָגען דעם פסוק: „אָהבתי — איך האָב לייעב אייער טאָכטער, טהוט מיט מיר וואָס איהר ווילט!“... ווי אזוי דער אַלטער וועט איהם אַרומנעמען און וועט איהם זאָגען: „גוט, וואָס דו האָסט מיר געזאָגט — איך קוק שוין לאַנג אַרויס דערויף“... דערנאָכדעם הויבט מען זיך אָן גרייטען צו דער חתונה. מע ברענגט אַראָפּ שניידערס פון באָהסלאָוו און פון טאַראַשטשע, וואָס נייהען מלבושים פאַר חתן-כלה... מע באַקט לעקאַכער און מע פרעגעלט איינגעמאַכטס... נאָך חתנ'ס צד שיקט מען אַרויס די גרויסע קאַרעטע וואָס אין שטאַהל, וואָס ווערט געניצט נאָר אויף אַ עקסטרע זאָך. און עס קומען צו פאָהרען דער טאַטע, דער פעטער פיני און די איבעריגע משפּחה... מע ווייסט ניט פון וואַנען, נאָר עס וואַכסט-אויס אויף דער חתונה שמואליק... אָט אַ יענער חבר

שמואליק דעם רב'ס, „שמואליק דער יתום“, וואָס האָט געהאַט אין זיך אַזעלכע שענע מעשיות... ער צעקושט זיך מיט'ן חתן און זאָגט צו איהם: „נו, שלום? האָב איך דיר געזאָגט, אַז דער אַוצר אין דיינער?“

.

די דאָזיגע קינדערשע זיסע חלומות און די יונגעלשע נאָלדענע פּאַנטאַזיעס וועבען זיך ביי איהם אין דער מחשבה דעם גאַנצען וועג — ביז ער קומט צו פליהען קיין סאַניעוו. אָפּגעשטעלט זיך ביי דעם אַלטען לאַיעוואָס אַ קרוב, אַ איר אַ הויקער, נאָר אַ נגיד, וואָס האַלט אַ וויינשענק פאַר פּריצים, — זיין נאָמען איז ברך פּערטשיק, — פאַלט ער אַרײַן אין די עסקים פון „פּריזיוו“ און גיט־איבער דעם אָרון דעם פּרעדוואָדיטעל אַ בריעה. אינ'ם בריעה שרייבט דער אַלטער לאַיעוו, אַז ער שיקט צום „פּריזיוו“ זיין לעהרער און וויל האָפען, אַז גיט שפּעטער ווי אין אַ וואָך אַרום זאָל ער איהם האָבען צוריק אַ באַפּרייטען... דער אָרון דער פּרעדוואָדיטעל האָט איבערגעלייענט דעם בריעה און געענטפּערט נאָר איין וואָרט: „חאַ - ראַ - שאַ“... און דאָס איז גענוג געווען, אַז דער בחור זאָל זיין רוהיג. ער איז געגאַנגען צום „פּריזיוו“, געצויגען אַ נורל און אַרויסגענומען אַ נומער 285. מע קאָן גיט זאָגען, אַז דאָס זאָל זיין אַזאַ הויכער נומער. נאָר ביי נומער 284 האָט זיך דער „פּריזיוו“ געשלאָסען... און דער לעהרער איז אַרויס פּריי. אין זיין זכות זענען באַפּרייט געוואָרען נאָך עטליכע אידישע קינדער מיט העכערע נומערען, און די שמחה איז געווען יענעם יאָהר אין סאַניעוו זעהר גרויס!...

צו דער שמחה פונ'ם „פּריזיוו“ איז געקומען צו פאַהרען קיין סאַניעוו פון פּערעיאַסלאַוו אויך דער פּאָטער פונ'ם בעל הפּריזיוו, און, אויב איך האָב קיין טעות גיט, איז דער פּעטער פיני אויך געקומען — ער האָט געהאַט אין סאַניעוו אַ מחותן, — און די שמחה איז געווען טאָפּעל. ברך פּערטשיק האָט געלייזט פאַר

וויין, און דער בעל-שמחה האָט אוועקגעשיקט אַ דעפעש קיין סאָפיעווקע דורך סטאַנציע באַראַניעפּאָליע: „ מ ז ל ט ו ב , צ ו מ י ר נ י ט ד ע ר ג ר י י כ ט . ב י ז פ ר י י . כ ' פ אָ ה ר אַ ר ו י ס מ אָ ר ג ע ז פ ר י ה צ ו ר י ק .”

ניט איין מאָרגען איז אָבער אוועקגענאַנגען, ביז דער העלד האָט געקאָנט אַרויספּאָהרען פון קאַניעוו. וואָרום עס קאָן דען זיין, אַ אַידישע שמחה זאָל ניט פאַרשטעהרט ווערען? עס האָט זיך געפונען איינער, ווישנסקי אָדער ווישנעווסקי, אַ איד אַ שרייער מיט אַ קול פון אַ גראַנער. האָט ער געהאַט אַ זוהן אַ קאַליקע, וואָס איז געווען זיכער, אַז ער וועט אַרויס פריי. צום סוף האָט מען איהם אָפגעגעבען פאַר אַ סאָלדאַט. האָט דאָס דעם פאָטער פאַרבאָקט ביי'ס האַרצען, און ער האָט גענומען שרייען און גראַד גערען: „סטייטש, זיין זוהן, דער קאַליקע, וועט געהן דיענען פאַר די מיוחסים, וואָס האָבען זיך געלאָזט קאָסטען געלט?\" בעט מען איהם, ער זאָל אַזוי ניט שרייען. זאָגט ער: „איך שריי דען? איך רעד, דאַכט מיר, שטיל\". און ער הויבט אָן צו גראַנערען נאָך שטאַרקער, אַז „ער ווייסט פון דעם שכל, פאַר וואָס דער אָדון דער „פּרעדוואָדיטעל\" האָט צוגענומען קאַליקעס\"... און ער דערצעהלט יעדען איינציגען דעם „שכל\" בסוד סודות, נאָך אַזוי הויך, אַז עס ווייסט שוין דערפון די גאַנצע שטאַדט מיט אַלע סימנים, און אפילו מיט'ן לשון פונ'ם בריעה, וואָס דער אַלטער לאַיעוו האָט געשריבען צום „פּרעדוואָדיטעל\" (פאַר אַ אידען איז ניטאָ קיין סוד). און דער איד האָט געגעבען צו וויסען, אַז ער וועט דאָס ניט פאַר שווייגען. ער וועט אוועקגעבען, זאָגט ער, „פאַר סוד\" (צום געריכט) דעם פּרעדוואָדיטעל, מיט די דאָקטוירים, מיט דער גאַנצער „פּריסטסטווע\"!... רופט מען אָפ דעם אידען אויף אַ זייט און מע זאָגט איהם צו, אַז מע וועט זיך צונויפלענען און מע וועט אַרויסנעמען זיין זוהן דעם קאַליקע פון פּאָלק... וויל ער ניט

הערען פון צוזאָגעכצען. פון „וכך היה אומר“ ביז „וכך היה מונה“ פאלט מען, זאָגט ער, זיעבען מאָל פורעים. ער וויל, זאָגט ער, זיך זעהן מיט דער מטבע. און ער הויבט שוין גאָר אָן צו רעדען אויף רוסיש: „חאָטשו, זאָגט ער, ווידיעט דיענגי!“... און עס האָט גאָרניט געהאָלפען. עס האָבען זיך אַרײַנגעלעגט מענטשען. מע האָט געמאַכט איין אסיפה און נאָך איין אסיפה און נאָך צוויי אסיפות, און די באַפרייטע פּריזיווניקעס האָבען זיך צונויפגעלעגט און באַשטייערט, ווער מיט אַ פּופציגער און ווער מיט אַ הונדערטער, און מע האָט די צונויפגעזאַמעלטע סומע פאַנצ־דערגעטיילט צווישען די אָפּגעגעבענע אידען. דעם גרעסטען חלק האָט גענומען, פאַר־שטעהט זיך, דער איד דער שרייער. ער האָט גע'טענה'ט, אז איהם קומט מעהר פון אַלע, דערפאַר, וויל זיין זוהן איז מעהר קאַליקע פון אַלע. דער שכל־הישר האָט אפילו געזאָגט פאַרסקהרט: אַדרבה, וויל ער איז אַ קאַליקע, באַדאַרף זיין גרינגער איהם צו באַפרייען! נאָר וואָס וועט איהר מאַכען מיט אַ אידען אַ שרייער, וואָס האָט אַ קול פון אַ גראַנער? דערזעהען, אז מע גיט איהם נאָך, ווי אַ בן־יחיד, האָט ער זיך פאַרמאַסטען אַלע מאָל צו רעדן העכער און העכער. ער האָט געהאַנדעלט, ווי איין אמת'ער נאָ־יאַמשטיק... אַ גליק, וואָס דער אויבענדערמאַנטער קרוב בריך פערטשיק האָט געהאַט אַ באַפויל פון דעם אַלטען לאַיעוו: „קאַרט־בלאַנש“, דאָס הייסט, מע זאָל דעם בחור דעם פּריזיווניק געבען געלט, וויפיעל ער וועט באַדאַרפען. ווער האָט געקוקט דעמאָלט אויף געלט? פּרייהייט — דאָס איז געווען דער איינציגער פונקט, דער איינציגער לייכטענדיגער שטערן. אַ באַפרייטער האָט ער זיך געפיהלט ערשט דעמאָלט, ווען ער איז שוין געזעסען אין פאַעטאָן, וואָס מע האָט איהם אַרויסגעשיקט אויף דער סטאַנציע קיין מיראַנאָווקע, און אַנדריי דער קוטשער האָט איהם איבערגעגעבען אַ גרום פון דער היים, אז אַלע זענען, דאַנקען גאָט, געזונט און אַלץ איז אין אָרדענונג. „וּסײַאָ בלאַהאַפּאַלוטשנאַ“ — לאַזט־אויס אַנדריי און שמועסט זיך דורך מיט די פּערדלעך אויף זייער לשון.

און די פערדלעך פארשטעהען איהם און טראָגען דאָס פּאַעמאַנדעל
 צמעט אין דער לופטען. ס'איז אַ וואַרעמער, ווייכער אָסינדיגער
 טאָג. די זון בראַט ניט, בריהט ניט, נאָר זי גלעט און צערטעלט.
 און עס שליסען זיך די אויגען. און עס וועבען זיך חלומות, זיידענע
 חלומות. און עס בויען זיך לופטשלעסער, גאָלדענע לופטשלעסער.
 אָט באַלד איז ער אין דער היים. און קומט ער צו פּאַהרען אַהיים,
 אזוי דעקט ער אויף פּאַר'ן אַלטען לאַיעוו די קאַרטען: „הנה זייט
 וויסען, אז איך האָב ליעב אייער טאָכטער און אייער טאָכטער האָט
 ליעב מיך“... אָט באַלד, נאָך אַ האַלבע שעה, נאָך אַ פּערטעל שעה.
 אָט איז שוין דאָס באַקאַנטע באַראַניעפּאָליע, דער וואַלד, דער לאַן,
 די „קלאַדבישטשע“, די ווינטמיהלען, וואָס זעהען-אויס פון דער
 ווייטען ווי ריעזען, וואָס מאַכען מיט די הענט: „אהערצו! אַהערצו!
 אַהערצו!“... נאָך עטליכע מינוט — און אָט איז שוין דער הויף.
 די גרויכע ווייסע שטוב מיט די צוויי גאַניקעס. ניין. עס איז אַ
 ספק, אויב עס קאָן זיין אַ גרעסערע שמחה, ווען איין אייגען קינד
 קומט אַ באַפרייטער אַהיים צו די פּאָטער און מוטער. דער העלד
 האָט געהאַט צו דערצעהלען און צו דערצעהלען נסים ונפלאות פונ'ם
 „פּריזיוו“ — יציאת-מצרים! נאָר דאָס סאַמע וויכטיגסטע, ווי
 ער האָט זיך געהאַט געגרייט, האָט ער ניט דערצעהלט, און די
 קאַרטען האָט ער פּאַר'ן אַלטען לאַיעוו ניט אויפגעדעקט... דאָס
 האָט ער אָפּגעלעגט אויף מאָרגען, אויף שפּעטער... און דערווייל
 איז פּאַרבייגעגאַנגען אַ טאָג און אַ טאָג, אַ וואָך און אַ וואָך. ביז
 עס איז געקומען אַ קאַטאַסטראָפּע גאָר אומגעריכט, דורך אַ זייטיגען
 פּאַרשוין, וואָס האָט דעם אַלטען געעפּענט די אויגען אויף דעם
 ראַמאַן...

דאָס איז געווען אַ אידינע אַ חכמה מיט אַ ווייטען קוק, דעם
 אַלטענ'ס אַ קרובה פון באַרדיטשעוו, מיט'ן נאָמען טויבע. מיר
 רופען זי די „מוהמע טויבע פון באַרדיטשעוו“. אז איהר וועט
 זיך באַקענען מיט איהר, וועט איהר זעהען, אז דער נאָמען פּאַסס
 איהר. נאָר וועגען איהר — אַ באַזונדער קאַפיטעל.

די מוהמע טויבע פון באַרדיטשעוו

די מוהמע טויבע קוקט נאך די יונגעלייט. — דער אלטער לאיעוו
ווערט געוואהר פונ'ם סוד. — די קאטאסטראפע. — דער העלד
לאזט זיך אין דער וועלט אריין א באַלעדריגטער. — מע האַפּט
איבער וויינע בריעה, און ער בלאַנזעט אין דער פינסטערער נאכט.

אין דער אמת'ען האָט זי דאָרט קיינעם ניט אָנגעקעהרט קיין
מוהמע. סך־הכל איז זי געווען דעם אלטען לאַיעוו'ס אַ סווינע.
נאָר, ווי געזאָגט, דער נאָמען „מוהמע“ האָט איהר געפּאָסט צום
פנים. אַ אַידינע ניט קיין שענע, מיט אַ ראַבעטיני געפּינטעלט
פנים און מיט אַ לאַנגער נאָז, האָט זי פאַרמאָגט אַ פּאָר זעהר
קלוגע אויגען, וואָס אַז זיי קוקען אויף אַיך, נעמען זיי אַיך דורך
און דורך. ביי איהר מאַן, זאָגט מען, געהט זי אין ספּאַדיק, פיהרט
אַלע געשעפטען, איז גאַנץ רייך. און געקומען איז זי אַהער צו
גאַסט נאָך אַ סך יאָהרען, וואָס מע האָט זיך ניט געזעהען.

פאַרשטעהט זיך, אַז פאַר אַזאַ מוהמע, וואָס איז געקומען
אַזש פון באַרדיטשעוו, האָט דאָס פּריציזשע לעבען אין דאָרף אויס־
געזעהען גענוג ניי און ווילד, און זי האָט אויף יעדע זאך געקוקט
מיט איהרע באַרדיטשעווער אויגען און האָט יעדע זאך באַוואונד־
דערט. מיט דעם אלטען לאַיעוו איז זי געווען אויף „דו“ און האָט
איהם אַלסדינג אַרויסגעזאָגט, וואָס זי דענקט און וואָס איהר גע־
פעלט און וואָס ניט.

למשל, איהר איז געפעלען דאָס לעבען אין דאָרף, די לופט, די קיהען, די פערד, די פרוישע מילך, וואָס הערט זיך פון דעם די פאשע, דאָס ברויט פון די אייגענע וויצען. אַלץ שמעקט מיט ערד, אייגענע האָרעוואַניע — אַלסדינג גוט, אויסגעצייכענט גוט. אפילו דאָדי דער נאַטורמענטש איז איהר געפעלען. איז זי אָבער ניט איינפאַרשטאַנען מיט איהר קווענ'ס דיסציפלין, וואָס ער פיהרט זיך שוין צופיעל מעשה פרויז. א איד א פאַמעשטיק, לויט איהר פאַרשטאַנד, קלעפט זיך עפּיס ניט... אָרער, אַשטייגער, לאַמיר זאָגען דאָס, וואָס ער איז א גוטער פאַסעסאָר, א ליעב-האַבער פון ערד — מהכתיתי, אבי גאָט העלפט, מע קאָן מאַכען געלט, ווערען א גביר, פאַר וואָס ניט? זי וואָלט זיך אפּשר אויך ניט אָפּגעזאָגט דערפון... נאָר צו וואָס דאַרף מען זיך אַזוי דער-ווייטערען פון אידען? — אָט וואָס זי פאַרשטעהט ניט. פאַר וואָס פאַהרט ער ניט אַרויס קיין באַהסלאָוו, אַז עס קומט א אידישער יום-טוב? און וויעדער האַלט זי איהם פיר, למאי ער לאַכט אָפּ פון איין עהרליכען אידען, איין „אייניקעל" מיט א גרינגער שאַל, וואָס פאַרבלאַנזעט צו איהם נאָך א נדבה? א נדבה ניט ער, און נאָך מיט א ברייטער האַנט, נאָר ער מאַכט חוזק פונ'ם אידען. „אַמעהר געב ניט און מאַך ניט חוזק"... אַזוי טענה'ט מיט איהם די מוהמע טויבע פון באַרדיטשעוו.

און נאָך א זאך. דער מוהמע טויבע איז געפעלען דער לעהרער. א נאַנץ פייגער בחור — מע קאָן ניט זאָגען. און א קענער. און דערצו נאָך א „טאַטענ'ס א קינד" — איז דאָך אַוראי גוט. נאָר וואו שטעהט דאָס געשריבען, אַז א לעהרער דאַרף זיין א נאָהענטער מחותן מיט דער שילערין? און לויט איהר מיינונג, איז דער דאָזיגער לעהרער שוין צו א נאָהענטער מחותן מיט זיין שילערין. פון וואַנען ווייסט זי דאָס? — די מוהמע טויבע ווייסט. די מוהמע טויבע האָט איין אויג. די מוהמע טויבע האָט זיך געגעבען די מיה נאָכצוקוקען דעם יונגען פאַר אויף טריט און שריט, און זי האָט אַליין געזעהען מיט איהרע אויגען, ווי זיי האָבען

געגעסען פון איין טעלער. וואו איז דאָס געווען? ביי דאָרין. די מוהמע טויבע פון באַרדיטשעוו האָט שוין באַלד פונ'ם ערשטען טאָג באַמערקט, אַז דאָס מיידעל „געהט-אויס נאָכ'ן בחור" און אַז דער בחור „איז די כפרה נאָכ'ן מיידעל"... דאָס זעהט-ארויס, האָט זי געזאָגט, יעדער מענטש, סידען אפשר דער, וואָס איז אָדער אַ בלינדער אויף ביידע אויגען, אָדער ער וויל ניט זעהען וואָס ביי איהם אונטער דער נאָז טהוט זיך... ס'איז גאַנץ גענוג, האָט די מוהמע טויבע געזאָגט, מע זאָל זיך צוקוקען, ווי די צוויי זיצען ביי'ם טיש און וואַרפען זיך דורך מיט אַ קוק, רעדען זיך איבער מיט די אויגען... פון דעמאָלט אָן, זאָגט זי, האָט זי פון זיי קיין אויג ניט אַרדאָפּגעלאָזט. די מוהמע טויבע האָט זיך ניט געפוילט נאָכקוקען נאָך זיי, בעת זיי זיצען און לערנען, בעת זיי געהען שפּאַצירען, אָדער בעת מע זעצט זיך פּאָהרען.

אינמאָל — אזוי האָט די מוהמע טויבע דערזעהלט פאַר'ן אַלמען — האָט זי זיי באַמערקט אַרײַנשפּאַצירען צו דאָדי דעם עקאָנאָם אין שטיבעלע אַרײַן. איז איהר די מעשה באַלד נישט געמעלען: „וואָס האָבען אַזעלכע קינדער צו טהון ביי'ם עקאָנאָם אינ'ם אָרעמען שטיבעלע?" פּוילט זי זיך ניט, די מוהמע טויבע פון באַרדיטשעוו, און האַפט אַ קוק אַרײַן צו דאָרין דעם עקאָנאָם דורכ'ן פענטער און דערזעהט, ווי דאָס פּאַרעל עסען ביידע פון איין טעלער. וואָס זיי האָבען געגעסען — ווייסט זי ניט. נאָר געזעהען האָט זי, זי זאָל אזוי זעהען אַלדאָס גוטס, ווי מע עסט און מע רעדט און מע לאַכט... „איז דאָך ממה-נפשׁ: איז דאָס אַ שידוך — איז מהכתּיתּי. באַדאַרפען דאָך טאַטע-מאַמע וויסען. אלא וואָס דען — ס'איז אַ ליעבע? אַ ראָמאַן? באַדאַרפען דאָך אוראיי טאַטע-מאַמע וויסען דערפון... וואָרום ס'איז אַ סך געזינטער און בעסער און שענער געבען דער טאַכטער פאַר אַ חתּן איין אָרעמען לעהרער, וואָס פאַרמאָגט אינגאַנצען איין פאַר העמדער, איידער וואַרטען, ביז דער דאָזיגער לעהרער וועט אַנטלויפען מיט דער טאַכטער אין אַ פינסטערער נאַכט קיין פּאָהסלאָוו, אָדער קיין

מאראשמשע, אָדער קיין קאַרסון, און דאָרטען שטעלען אַ שטילע
חופּה"...

אָט דאָס זענען געווען די טענות פון דער מוהמע טויבע, ווי
עס האָט זיך נאָכדעם אַרויספאַוויזען. און אַנטדעקט האָט זי דאָס
איהר קווען בסוד-סודות, אַ האַלבע שעה פאַר איהר אַוועקפאַהרען.
און איהרע ווערטער האָבען געפונען אַיין אָפּטלאַנג אין האַרצען
פונ'ם אַלטען לאַיען, וואָרום אז ער איז אַרויסגעגאַנגען מיט זיין
קרובה זי צו באַגלייטען, איז ער געווען אַ צעקאָכטער און האָט
דעם גאַנצען טאָג נאָכדעם ניט אויסגערעדט מיט קיינעם אַ וואָרט
אפילו. ער האָט זיך פאַרשפאַרט ביי זיך אין חדר און האָט זיך
שוין מעהר יענעם טאָג ניט באַוויזען.

אויף דער נאַכט איז געקומען צו פאַהרען דער זון דער
משכיל, יהושע'סע, און איז שוין געבליבען נעכטיגען אין סאָ-
פיעווקע. עפּיס האָט זיך דאָרט געטהאָן. עפּיס האָט זיך געקאָכט.
מע האָט זיך פאַרשלאָסען מיט'ן אַלטען אין די אַלקירס און מע
האָט זיך גע'סוד'עט. מע האָט געהאַלטען, אַפּנים, אַ פאַמיליע-
ראַט. די שילערין האָט זיך געקלויבען געהן אויפ'ן שפּאַציער
מיט'ן לעהרער — האָט מען זי אָפּגעהאַלטען. צום טיש איז מען
ניט געגאַנגען אַלע אינאיינעם, ווי אַלע טאָג, נאָר יעדער באַזונדער
איז געקומען אין אַיין אַנדער צייט, אָפּגעגעסען, אויפגעשטאַנען
און אַוועק צו זיך. עס איז פאַרגעקומען אין דער דאָזיגער שטוב
עפּיס אומגעוויינליכעס. אַ מאָדנע שטילקייט. די גרויזאַמע שטיל-
קייט, וואָס טרעט-אַריין פאַר אַ שטורעם... ווער וואָלט זיך דאָס
געקאָנט ריכטען, אז אַ פאַר פיעלדייטיגע ווערטער, וואָס די מוהמע
טויבע פון באַרדיטשעוו האָט אַריינגעוואָרפען, זאָל אָנאַרבייטען
אַזאַ חתונה און ברענגען אַיין איבערקעהרעניש אין אַ שטוב? עס
קאָן זיין, אז ווען די מוהמע טויבע זאָל געווען וויסען פריהער, אז
איהרס אַ וואָרט וועט ברענגען אַזעלכע רעזולטאַטען, וואָלט זי
זיך ניט אַריינמישען אַהין, וואו מע דאַרף ניט. ערשט העט-
שפעטער, אין אַ צייט אַרום, איז מען געוואוירע געוואָרען, אז די

מוהמע טויבע פון באַרדיטשעווי האָט באַלד חרטה געהאַט אויף דער גאַנצער מעשה און האָט געוואָלט האַפּען צוריק, נאָר ס'איז שוין געווען צו שפעט. האָט זי פאַרקערעוועט דעם דיזשעל און גענומען אַייג'טענה'ן מיט'ן אַלטען, אז דאָס אומגליק איז, אַייג'טענליך, גאָרניט אַזוי גרויס, און אז זי זעהט ניט, וואָס האָט מען זיך דאָ אַזוי צו ערנערען? וואָס איז שולדיג דער בחור, וואָס ער איז אָרעם? „אָרעם איז קיין שאַנדע“, און „גליק איז ביי גאָט“. און נאָך אַזעלכע ווערטער האָט זי אין איהם אַרײַנגערעדט. עס האָבען אָבער ניט געהאַלפּען שוין קיין ווערטער. די גאַנצע טענה פונ'ם אַלטען איז געווען, אז צום בחור, אַייגענמליך, האָט ער נאָר ניט. נאָר ווי אַזוי האָט מען געוואַנט פיהרען אַ ראָמאַן ביי איהם אין שטוב אָהן זיין וויסען? און אז זיין טאָכטער זאָל נעמען אַ חתן אַיין אָרעם־בחור אַהרט איהם אויך ניט. נאָר וואָס דען? ווען ער, איהר פאָטער, זאָל איהם געבען. ניט זי זאָל אַליין זיך אויסקלױבען, גאָרניט האָבען זיך אָנגעפרעגט ביי איהם! אָט דאָס האָט איהם געקערענט מעהר פון אַלסדינג.

די אַלע טענות מיט די רעד איז מען געוואוירע געוואָרען ערשט נאָכדעם, אין אַ צײַט אַרום. דעמאָלט אָבער האָט דאָס פאָר־פאָלק, ווי די בשר'ע לעמעלעך, נישט געוואוסט, ווער עס האָט זיי געשלייערט. זיי האָבען נאָר געפיהלט, אז עפּים קאָכט זיך. וואָס וועט זיך אויסקאָכען — וועלען זיי זעהען מאָרגען. דער פריה־מאָרגען וועט זאָגען...

און אז ס'איז געקומען דער פריהמאָרגען און אונזער העלד איז אויפגעשטאַנען, האָט ער שוין ניט געטראָפּען קײַנעם. ניט דעם אַלטען, ניט זיין פרוי, ניט דעם זוהן, ניט זייער טאָכטער. וואו זענען זיי אַלע? אַוועקגעפאָהרען. וואוהין? מע ווייסט ניט... פון די מענטשען אין הויף קאָן קײַנער ניט זאָגען. אויפ'ן טיש איז געווען אָנגעגרייט פון זײַנעטוועגען אַ פאַקעט. געעפענט דעם פאַקעט, האָט ער געהאַפּט צו געפּינען אַ בריעה, אַ דערקלערונג. צום סוף איז אינ'ם פאַקעט נישט געווען קיין אַיין וואָרט אפּילו.

דאָרט איז געלעגען נאָך געלט — די שכירות, וואָס האָבען זיך צונויפגעקלויבען פאַר דער גאַנצער צייט — און מעהר גאָרנישט. אין הויף איז געשטאַנען גרייט פונ'ם לעהרער'ס וועגען אַ שליטען (אין מיטען ווינטער איז געווען די געשיכטע) און אַ וואַרעמע „באַראַניצע“ אויף איינצודעקען די פיס. פון די מענטשען איז נישט געווען אַרויסצובאַקומען קיין איינציג וואָרט. אפילו דאָדי דער עקאָנאָם, וואָס וואָלט זיך פאַר'ן לעהרער און פאַר דער שילערין געלאָזט שניידען די הענט, האָט אויף אַלע נאָכפרענענישען גע-ענטפערט נאָך מיט אַ קנייטש מיט די פלייצעס און מיט אַ זיפן. די מורא פאַר'ן אַלטען איז ביי איהם געווען שטאַרקער פון אַליין... דערפון איז דער באַלעדיגטער לעהרער געוואָרען נאָך מעהר אויפ-גערענט. ער האָט זיך פאַרלוירען, נישט געוואוסט וואָס צו טהון. ער האָט זיך אַ פאָר מאַל גענומען שרייבען אַ בריעף, פריהער צום אַלטען, דערנאָך צום זעהן צום „משכיל“, דערנאָך — צו דער שילערין. עס האָט זיך אָבער ניט געשריבען. אַ קאָסטאַסטראַפּע איז דאָס געווען אַ גרויסע. נאָך אויף אזאָ פאַטש אין פנים האָט ער זיך ניט געריכט... עס איז איהם געווען אַ בזיון, אַ בזיון פאַר זיך אַליין און פאַר די מענטשען. ער האָט דעריבער ניט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות און האָט זיך אויפגעזעצט אויפ'ן שליטען און האָט זיך געלאָזט פיהרען צו דער סטאַנציע, בכדי צו פאָהרען פון דאָרטען — וואוהין? ער ווייסט נאָך אַליין ניט וואוהין. וואו די אויגען וועלען טראָגען... נאָך דערווייל, איידער ער קומט צו דער באַהן-סטאַנציע, האָט ער געהייסען דעם קוטשער זיך אָפ-שטעלען אין באַראַניעפּאָליע — די פּאָסט-סטאַנציע, פון וואַנען סאָפיעווקע באַקומט איהר קאָרעספּאָנדענץ. אין באַראַניעפּאָליע האָט דער העלד פון דער ביאָגראַפיע געהאַט אַ פריינט. איהר קענט איהם. דאָס איז געווען דער סמאָטריטעל פון דער סטאַנציע, אָדער דער פּאָסטמייסטער, מאַלינאָווסקי.

בטבע איז מאַלינאָווסקי דער פּאָסטמייסטער געווען אַ גוי אַ האַבאַרניק און האָט ליעב געהאַט, ווי מיר ווייסען שוין, דעם טרונק.

פונ'ם אלטען לאַיעוואָס פאָסעסיעס האָט ער געהאט אָפּטע מתנות : אַ זעקעל ווייץ, אַ וואַגען שמררי, אַ מאָל אונטער אַ יום־טוב אַ מזומנ'ע מטבע. מיט'ן לעהרער און מיט דער שילערין האָט ער געשלאָגען בלאַט, און בכלל געווען אַ גוטער גוי.

ביי איהם האָט זיך דאָס דער לעהרער אָפּגעשטעלט און פאַר איהם האָט ער אַ ביסעל אַנטפלעקט זיין האַרץ. ער האָט געהאַט אַ מיין דערבוי, וואָס איז באַשטאַנען אין דעם, אז ער, מאַלינאָוסקי, זאָל זיין דער שליח אויף איבערצופּעקלען קאָנטראַבאַנד — אַ בריעה צו לאַיעוואָס טאַכטער, און איבערשיקען פון איהר, אויב ט'וועט זיין, אַיין ענטפּער. אויסגעהערט די בקשה, האָט דער פּאָסטמיסטער מאַלינאָוסקי אויסגעצויגען אַ האַנט און געשוואָרען ביי גאָט, און טאָמער גלויבט מען איהם ניט, האָט ער זיך איבער גע'צלמ'ט, אז ער וועט אויספאַלגען אַלסדינג אויפ'ן בעסטען אַרט. און אזוי ווי עס איז, הייסט עס, געשלאָסען געוואָרען צווישען גוטע פריינט אַ געשעפט, באַדאַרף מען דעם אָפּמאַך באַנעצען מיט אַ ביסעל בראַנפען און פאַרבייסען מיט אַ הערינג. עס האָט ניט געהאַלפען קיין שום תירוץ. מע האָט זיך אוועקגעוועצט ביידע און מע איז ניט אויפגעשטאַנען, ביז דאָס פּלעשעל איז געוואָרען לעריג און מאַלינאָוסקי איז געוואָרען מלא און האָט זיך אַרומ געהאַפט קושען מיט'ן לעהרער און האָט זיך פאַרשוואָרען נאָך אַ מאָל, און נאָך אַ מאָל זיך איבערגע'צלמ'ט, אז ער וועט זיינע בריעה איבערגעבען צו לאַיעוואָס טאַכטער גלייך אין די הענט אַריין — ער מעג שוין זיין רוחיג. וואָרום מאַלינאָוסקי איז ער זאָגט אַ וואָרט, איז הייליג...

און כך הוה : די ערשטע עטליכע הייסע פּלאַמפּיעריגע ליעבע־בריעה, וואָס דער העלד האָט איהם צוגעשיקט איינס נאָך דאָס אנדערע, האָט דער פּאָסטמיסטער מאַלינאָוסקי, ווי עס האָט זיך אַרויספּאַוווּזען נאָכדעם, איבערגעגעבען אַקוראַט צום אלטען לאַיעוואָס אין די הענט אַריין... עס איז דעריבער גרינג צו פאַר שטעהן, אז קיין ענטפּער האָט ער אויף זיינע הייסע פּלאַמפּיעריגע

בריעף ניט באקומען. און עם איז דעריבער נרינג צו פארשטעהן,
אז ער האט אזוי לאנג געשריבען בריוולעך ביז — ער האט אויפ־
געהערט צו שרייבען.

.
.

וואָס באַטייטען די דאָזיגע פינטעלעך ? זיי באַטייטען אַ
לאַנגע פינסטערע נאַכט. אַלץ איז אַיינגעוויקעלט אין אַ געדיכטען
געבעל. דער עלענדער וואַנדערער מאַפט דעם וועג. ער שלאָגט
זיך אָן אַלע מאָל אויף אַיין אַנדער שטיין, אָדער ער פאַלט אַרײַן
אין אַ גרוב... ער פאַלט, ער האַפט זיך אויף, געהט ווייטער און
שלאָגט זיך אָן אויף אַ פּרישען שטיין און פאַלט אין אַ נייער גרוב...
ניט זעהענדיג פאַר זיך די ליכטיגע וועלט, טהוט ער נאַריש־
קייטען, באַגעהט פעהלער, איין פעהלער גרעסער פונ'ם אַנדערען...
מע קאָן ניט אַרויפֿשלאָגען זיך מיט פאַרבונדענע אויגען אויפ'ן
גלייכען וועג. מיט פאַרבונדענע אויגען מוז מען פּלאַנזען... און
ער האָט געבּלאָנזעט. לאַנג געבּלאָנזעט. ביז ער האָט זיך אַרויפֿ־
געשלאָגען אויף דעם ריכטיגען וועג. ביז ער האָט זיך אַליין
געמונען.

דער ערשטער ארויספאָהר

ער קומט צו פאָהרען קיין קיעוו און ציהט זיך צו די גרויסע שטערען
 זון „השכלה“ — די „אבלאווע“ אויף דער אַכסניה. — ער פרעגט
 זיך נאָך אויפ'ן העברעאישען משורר יהל"ל. — דער טחבר פון
 „זאפסקי יעוורעיא“ און אַ פרעפּעראַנכעל. — ער דערשלאַגט זיך
 צום משורר יהל"ל און קריגט אַ קאלטע אויפנאַמע.

וואוהין פאָהרט אַ בחור'על, וואָס האָט ניט קיין היים און
 וויל עפּים דערנרייכען? — אין דער גרויסער שטאָדט אַרײַן. די
 גרויסע שטאָדט — דאָס איז דער הויפט־פּונקט, דער צענטער,
 וואוהין עס ציהט יעדען איינציגען, וואָס זוכט עפּים אַ טהועכץ,
 אַ באַשעפּטיגונג, אַ פּראָפּעסיע, אָדער אַ שטעלע. אַ יונגערמאַן
 האָט פּאַרלוירען דאָס נרן, אָדער ער האָט געוואָרפּען אײַן אומחן
 אויפ'ן ווייבעל, אָדער ער האָט זיך צעקריענט מיט זיין שווער און
 שוועגער, מיט זיינע עלטערען, אָדער צעאַנגען זיך מיט זיינע
 שותמים, — וואוהין לאָזט ער זיך אַוועק? — אין דער גרויסער
 שטאָדט אַרײַן. איינער האָט געהערט, אז אויף דער בערזע מאַכט
 מען פון שניי גאָמעלקעס און מע שיט־אָן זעק מיט געלט — וואָס
 טהוט ער? — פאָהרט ער אין דער גרויסער שטאָדט אַרײַן זוכען
 גליק. די גרויסע שטאָדט, דער צענטער, האָט אין זיך אַ מאַג
 געטישע קראַפט, וואָס ציהט־צו, וואָס לאָזט ניט אָפּ. אַהינצו
 שלעפּט דאָס אײַך, ווי אַ זומפּ. דאָרטען האָפּט איהר, אז איהר
 וועט געפּינען דאָס, וואָס איהר זוכט.

די גרויסע שטאָדט אין יענעם געגענט, וואו אונזער העלד האָט זיך געפונען, איז די באַריהמטע הייליגע שטאָדט סיעוו. אַהין האָט ער געשטרעבט און אַהין איז ער געקומען. צו וואָס האָט ער, אייגענטליך, געשטרעבט? און וואָס האָט ער געזוכט? — דאָס לאָזט זיך ניט זאָגען פאַר קלאָר, וואָרום קאָנטרעט האָט ער נאָך אַליין ניט געוואוסט, נאָך וואָס עס לעכצט זיין נשמה. עס האָט איהם געצויגען אין דער גרויסער שטאָדט אַרײַן, ווי עס ציהט אַ קינד צו דער שיין פון דער לבנה. אין אַ גרויסער שטאָדט זענען פאַרהאַן גרויסע מענטשען. דאָס זענען די ליכטיגע שטערען, וואָס שיינען אַראָפּ צו אונז אויף דער ערד מיט זייער העלער ליכטיג-קייט פונ'ם גרויסען אומענדליכען הימעלרוים. דאָס זענען די גרויסע משפּילים, באַריהמטע שרייבער און פון נאָט געבענטשטע פּאָעטען, וואָס זייערע נעמען האָבען אַזוי שיען געקלונגען אין די אויבערען פון די — ווי אַזוי זאָל איך זיי אָנרופען? — נו, „פּרחי ההשפּלה“, די יונגעטשקע משפּילימ'לעך, נאַאיווע, אומשולדיגע בחורימ'לעך. דאָס איז געווען דער ערשטער אַרויספּאָהר פון אונזער יונגען העלד אין דער גרויסער וועלט און זיין ערשטער אַריינפּאָהר אין דער גרויסער שטאָדט. און אָפּגעשטעלט האָט ער זיך אויף אַ אידישער אַכסניה מיט'ן נאָמען „רב אַלמער קאַניע-ווער'ס סטאַנציע“, אין דעם אונטערשטען טייל פון דער שטאָדט, וואָס טראָגט דעם נאָמען „פּאַראָל“ און וואו אידען מעגען זיצען. איך זאָג, אַז אידען מעגען דאָרטען זיצען, און מוז מיך אָבער באַלד פאַרחאַפען, מע זאָל ניט מיינען, אַז חלילה אַלע אידען מעגען דאָרטען זיין. דאָס ניט. דאָרט מעגען זיין נאָר יענע אידען, וועלכע האָבען דערצו וואוינרעכט — „פּראַוואַזשיטעלסטווע“.

למשל: בעלימלאכות, פּריקאַזשטיקעס פון ערשטער גילדיע, ניקאָלאַיעווסקי סאָלדאַטען און אַזעלכע, וואָס האָבען קינדער אין גימנאַזיע. די אַלע איבעריגע אידען האָפען זיך אַהער אַריבער, ווי קאָנטראַבאַנד, אויף אַ קורצע צייט, און לעבען אין גרויסע פּחדים, נאָר מיט'ן חסד פון דעם דוואָרניק און פונ'ם אָדון דעם גאַרזי-

רעטעל, אָדער פונ'ס אָרון דעם פריסטאָוו. און דאָס אויך נאָר
 ביו אַ צייט. ביז עס מאַכט זיך איין „אַבלאווע“ — מע פאַלט
 איבער אויף די אידישע אַכסניות אין מיטען האַלבע נאַכט מיט
 זשאַנדארמען און מיט סאָלדאטען. אויף זייער לשון ווערט דאָס
 אָנגערופען: „מע מאַכט אַ רעוויזיע“... און אז מע געפינט
 אַזעלכע מינים קאָנטראָבאָנדע סחורה, דאָס הייסט, אידען אָהן
 פראַוואַזשיטעלסטוועס, פאַרנעמט מען זיי, ווי סקאָט, אין פּאָליציע
 און מע באַגלייט זיי אַרויס מיט גרויס פאַראַד, דאָס הייסט, מע
 שיקט זיי אָפּ מיט'ן עטאַפּ גלייך מיט אַלע גנבים אַהיים אין זייערע
 שטערט, וואוהין זיי זענען צוגעשריבען.

דאָס האַלט אָבער קיינעם ניט אָפּ פון צו פּאָהרען קיין קיעוו.
 ווי זאָגט דער דוס: „וואַלסאַ באַיאַטסאַ, וויליעס נייע האַדיט“.
 מע האָט טאַקסי מוראַ פאַר „אַבלאוועס“, נאָר מע פּאָהרט. וועגען
 דעם זאָגנט שוין דער בעל־הבית פון דער סטאַנציע, אז די
 „רעוויזיע“ זאָל אָפּלויפּען גלאַט, בשלום, און מע זאָל, חס וחלילה,
 קיין טריפה סחורה ביי זיי נישט האַפּען. ווי אזוי? גאַנץ פשוט:
 דער בעל־אַכסניה שמירט־אונטער דאָרט, וואו מע דאַרף. ער
 ווייסט שוין פריהער, ווען עס דאַרף זיין די „רעוויזיע“, און מע
 גיט זיך שוין איין עצה: מע פאַרשטופּט די פּסול'ע סחורה —
 וועמען אויף אַ בוידעם, וועמען אין אַ קעלער, וועמען אין אַ
 קליידער־שראַנק, וועמען אין אַ קאַסטען, און וועמען אין אזאַ מין
 אָרט, וואָס וועט גאָר קיינעם ניט איינפאַלען, אז דאָרטען זאָל
 קאָנען זיין פאַרבאָרגען אַ לעבעדיגער מענטש... און דאָס שענסטע
 דערביי איז, וואָס די זעלבע לייט, וואָס זענען געלעגען אין אזאַ
 מין פאַרבאָרגעניש, אז זיי טריכען־אַרויס אויף גאָט'ס וועלט, מאַכען
 זיי חוזק פון דער גאַנצער מעשה, גלייך ווי קינדער האַבען זיך
 געשפּיעלט אין באַהאַלטערלעך, און אויפ'ן ערגסטען פאַל, טרייסט
 מען זיך מיט אַ זיפּץ: „עט! מיר האַבען איבערגעלעבט ערגערע
 צייטען און גרעסערע המנס!“...

דער מחבר פון די דאזיגע באשרייבונגען האָט אויף זיין ערשטען אַרויספֿאָהר אין דער גרויסער הייליגער שטאָדט קיעוו געהאַט די עהרע און דאָס פֿאַרגעניגען צו ליגען מיט נאָך אַ פֿאַר אידען ביי רב אַלטער קאַניעווער אויף דער סטאַנציע אויף אַ בוידעם און האַפּען אַ ציטער. געווען איז דאָס אין אַ ווינטער-דינער פינסטערער נאַכט. און אַזוי ווי די רעוויזיע איז געווען אַ פֿלוצליכע, אַיין אומגעריכטע, האַפּען די זכרים ניט באַוויזען צו האַפּען אויף זיך, איך בעט איבער אַייער כבוד, די תּחתונים, און די ווייבער — זייערע אונטערשטע קליידלעך. אַ גליק, וואָס די „רעוויזיע“ האָט זיך דאָס מאָל גיך געענדיגט, אַניט וואָלטען זיי אויפֿן בוידעם אויסגענאַנגען פֿון קעלט. דערפֿאַר אָבער — וואָס פֿאַר אַ גדולה איז געוואָרען, אַז דער בעל-אַכסניה, רב אַלטער קאַניעווער, אַ שענער איד מיט אַ ווייסער באָרד, האָט זיי אַראָפֿ גערופּען פֿונ'ם בוידעם מיט אַ מאָדנע שפּראַך, צום גראַם:

— יהודים בלא! קריכט אַרויס פֿון שטרוי! גע'פֿטר'ט די שרים, אַראָפֿ פֿונ'ם בוידעם!...

געענדיגט האָט זיך דער איבערשרעק מיט אַ גרויסער שמחה. מע האָט דערלאַנגט דעם סאַמאָואַר און מע האָט געטרונקען מיי מיט טרוקענע בייגעלעך און מע האָט דערזעהלט נסים ונפלאות — יציאת-מצרים! די שמחה איז אָבער באַלד פֿאַרשטעהרט געוואָרען דורך דעם, וואָס דער בעל-אַכסניה, רב אַלטער קאַניעווער, האָט אַרויפגעלעגט אויף אַלע זיינע אורחים אַ מין קאַנטריבוציע, צו אַנדערהאַלבען קאַרבונים אויף אַ קאַפּ, כדי צו דעקען די הוצאות, וואָס די רעוויזיע האָט געקאָסט. עס האַפּען נישט געהאַלפּען קיין שום פּראַטעסטען פֿון די ווייבער. זיי האַפּען געבאָך גע'טענה'ט, אַז זיי באַדאַרפען ניט צאָהלען גאַרניט, וואָרום זיי זענען געקומען אַהער ניט צוליבע פֿאַרגעניגען און ניט צו טאַכען געשעפטען און צו פֿאַרדיענען געלט. זיי זענען גאָר געקומען צום פֿראַפּעסאָר זיך קורירען...!

און עס געהט־אָוועק ביי זיי אַ סדרה דאָקטוירים, פּראָפּע־
 סאָרען. אימליכע פון זיי דערצעהלט וועגען איהר קראַנקייט און
 צו וואָסער אַ פּראָפּעסאָר זי איז געקומען. לאָזט זיך אויס, אַז
 אַלע זענען זיי געקומען צו איין פּראָפּעסאָר און אַלע האָבען איינע
 און די זעלבע קראַנקייט. וואָרום וואָס פאַר אַ פּעהלער איינע זאָל
 ניט האָבען, האָבען דאָס אַלע ווייבער אַקוראַט דאָס אייגענע...
 נאָר מעהר חידוש פון אַלסדינג איז דאָס, וואָס אַלע ווייבער, וויי־
 פיעל זיי זענען דאָ, רעדען זיי אינאיינעם, און מע הערט זיך פון
 דעסטוועגען איינס דאָס אַנדערע! אייניגע שטריכען פון יענער
 נאַכט האָט דער מחבר פון די דאָזיגע זכרונות אויסגענוצט דער־
 נאָך אין איינעם פון זיינע ערשטע ווערק מיט'ן נאָמען „דער
 ערשטער אַרויספּאָהר“ (אַ מעשה, ווי אַזוי צוויי יונגע פייגעלעך
 פליהען־אַרויס דאָס ערשטע מאָל אויף נאָט'ס וועלט).

אַז אַזוי האָט אונזער העלד פאַרבראַכט די ערשטע נאַכט
 אין דער גרויסער הייליגער שטאָרט קיעוו. אויף מאָרגען אין דער
 פריה האָט ער זיך געלאָזט דערקענען צו די גרויסע ליכטיגע שטערען,
 וואָס שיינען־אַראָפּ צו אונז פון זייער הימעל־הויך. דאָס הייסט,
 צו אונזערע באַריהמטע גרויסע לייט, צו אונזערע משכילים און
 פּאָעטען, צווישען וועלכע ער האָט געוואוסט אין קיעוו דערוויילע
 נאָר איינעם. דאָס איז געווען דער העברעאישער דיכטער, וואָס
 איז באַריהמט אונטער'ן נאָמען י ה"ש" 5. אַהין האָט ער זיך
 געשלאָגען און דערשלאָגען זיך. אָבער ניט אַזוי גרינג, ווי מע קאָן
 זיך פּאַרשטעלען אויפ'ן ערשטען קוק. גענומען זיך נאָכפּרעגען
 אויפ'ן דיכטער, איז ער געוואוירע געוואָרען, אַז אין קיעוו איז דאָ
 אַ מיליאָנער בראַדסקי. און אַז דער בראַדסקי האָט אויף פּאַדאָל
 אַ מיהל. און אַז אין מיהל איז דאָ אַ קאַנטאָר. און אַז אין דער
 קאַנטאָר דיענען אַלערליי מענטשען. און אַז צווישען די מענטשען
 איז דאָ איינער אַ קאַסירער, הייסט ער י. 5. לעווין. און אַז דער
 י. 5. לעווין איז דאָס דער באַריהמטער דיכטער י ה"ש" 5. און דאָ
 הויבט זיך ערשט אָן אַ געשיכטע.

נישט איעדער קאן האָבען אַ פרייען צוטריט אין בראַדסקי'ס
 מיהל. אהין קאן צוגעלאָזט ווערען נאָר אזעלכער, וואָס האָט אַ
 שייכות צו ווייץ אָדער צו מעהל. „צו וועמען דאַרפט איהר? —
 „צום באַריהמטען דיכטער יהל"ל". — „דאָ איז נישטאָ אזעלכער"...
 איינער אַ איד, אַ מעקלער פון ווייץ, האָט נאָך געפונען דערביי
 אויסצוברענגען אַ פוילען ווייץ. ער האָט אַ פּרעג געגעבען ביי'ם
 בחור: „וואָס איז היינט — ראשי-חודש, וואָס איהר זאָגט הלל"?
 נאָט האָט געטהאָן אַ נס — ס'איז אָנגעקומען אַ לאַנגער איד,
 און אַ דאַרער, מיט אַ לאַנגער נאָז, מיט אַ געקנייטשט פנים און
 מיט עטליכע געלע פענקעס אין מויל אָנשטאָט צייהן. אָנגעהאָן
 איז ער געווען אין אַ צעריסענעם בנד, און מיט'ן גרויסען רעגענ-
 שירם פון גרויע פאַרוסינע און מיט'ן אָפּגעבאַרעטען קאַפּעלישעל,
 וואָס אויפ'ן קאָפּ, האָט ער געהאַפּט דעם אָנבליק פונ'ם וועלט-
 באַריהמטען דאָן קישאָט. צום סוף לאָזט זיך אויס, אז אָט דער
 לאַנגער איד, דער דאָן קישאָט, איז נאָר אַ בוכהאַלטער, און ער
 דיענט דאָס אינאיינעם מיט'ן באַריהמטען דיכטער יהל"ל ביי
 בראַדסקין אין דער מיהל! געוואוירע געוואָרען, צו וועמען דער
 בחור פּרענט זיך נאָך, האָט איהם דער לאַנגער אָנגענומען פאַר
 אַ האַנט און אָהן ווערטער איז ער אַריין מיט איהם אינוועניג.
 דאָרט האָט דאָן קישאָט אַוועקגעשטעלט דעם גרויסען רעגענשירם,
 אַראָפּגעוואָרפען פון זיך דעם אויבערשטען בנד און איז געבליבען
 אין אַ קורצן ווייטיקעל מיט אויסגעריבענע עלענבויענעס און מיט
 אויסגעפויגענע פיס, וואָס ווען ניט דאָס, וואָלט דער לאַנגער פּוכ-
 האַלטער געווען נאָך לענגער. נאָך די ערשטע עטליכע סקאַרבאָוע
 ווערטער, וואָס אומבאַקאַנטע באַקענען זיך דורך זיי, איז דער
 לאַנגער פּוכהאַלטער אויסגעוואַפּסען אין די אויגען פונ'ם בחור
 מיט צוויי קעפּ העכער. וואָס איז די מעשה? עס האָט זיך אַרויס-
 באַוווּזען, אז אָט דער דאָן קישאָט קען זיך פּערזענליך מיט אַ מאַן,
 וואָס אין יענער צייט האָט ער אויסגעוווּזען ביי'ם בחור פאַר אַ
 מלאַך פון נאָט. דאָס איז געווען ניט מעהר און ניט ווינציגער, ווי

באָגראָוו, דער מחבר פונ'ם בוך „זאָפיסקי יעוורעיא“! מיט איהם האָט דאָס אַט דער לאַנגער בוכהאלטער זיך געקענט פער־זענליך, געדיענט אין איין באַנק אין סימפעראַפּאָל.

— אזוי? אזוי? האָט איהר איהם, הייסט עס, געקענט, דעם גרויסען באָגראָוו, ליטשנאָ? — פרעגט זיך נאָך ביי איהם דער ציקאווע בחור מיט גרויס התפעלות.

— מענטש! מע זאָגט אייך, אז מיר האָבען ביידע געדיענט אין איין באַנק, אין סימפעראַפּאָל, זאָגט איהר גאָר דאָס!

— און איהר אליין האָט גערעדט מיט איהם?

— אזוי ווי איך רעד מיט אייך. ניט נאָר גערעדט, נאָר געשפּיעלט מיט איהם און קאָרטען, אין פרעפּעראַנס. אַ קערטעל האָט ער לייעב, גרינגאָרי איסאַקאוויטש, זיי האָט ער לייעב, זיי האָט ער לייעב אַ קערטעל! דאָס הייסט, ניט קיין קארטיאָזשניק, נאָר אזוי גלאַט אַ קערטעל, אַ פרעפּעראַנסעל — פאַר וואָס ניט? זיי אַ פרעפּעראַנסעל! זיי-זיי-זיי! ...

ער הויבט־אויף זיין טרוקענע ביינעריגע האַנט אינ'ם אויב־געריבענעם עלענבויגען, פאַרקנייטשט נאָך מעהר דאָס פאַר־קנייטשטע פנים, טהוט אַ פיהר מיט דער שפיץ נאָז אין דער לופטען האַלבקיילעכיג און באַווייזט די געלע פענקעס פון זיינע אַמאָליגע צייהן. ביי איהם הייסט עס געשמייכעלט. נאָר באַלד זוערט ער צוריק ערנסט, קוקט ערגיץ ווייט־ווייט דורך זיינע שאַרפע ברילען, קראַצט זיך אונטער'ן קאָלנער און רעדט מיט דעספּעקט זועגען באָגראָווען:

— אַ גרויסער מענטש גרינגאָרי איסאַקאוויטש! אַ זוערטעלע אויסצורעדען — גרינגאָרי איסאַקאוויטש! פּססס! אָבער טאַקי גאָר אַ גרויסער! אַ סך גרעסער פון אייער פאַריהמטען דיכטער יהל"ל. דער איז אַ קלייניטשקער... אַט אזאַ קלייניטשקער... אָבער טאַקי נאָר־גאָר אַ קלייניטשקער! ... — און ער האָט אַ ווייז גע־געבען מיט דער האַנט אויף דער ערד, ווי קליין יהל"ל איז. און אַקוראַט אויף די רעד עפענט זיך די טיר און עס קומט אַריין אַ

קליין מענטשעל, נאָר נוט געפאָסט, מיט אַ פיין בייכעל און מיט קאָסאָקע אויגען. אויפ'ן ערשטען קוק האָט ער אַקעגען דעם לאַנגען און טרוקענעם דאָן קישאָט אויסגעזעהען ווי ס'אָט ש'אָ פּאַנאָס, דאָן קישאָט'ס פליגעל־אָדיוטאַנט. אָהן אַ גוט־מאָרגען איז דער סאַנטשאָ פאַנסאָ דורכגעלאָפּען פאַרביי און איז פאַר פאַרשוואַנדען געוואָרען אויף יענער זייט גראַטעס אין אַ צווייטען חדר'על.

— אָט דאָס איז ער דאָך, אייער דיכטער יהל"ס. איהר קאָנט אַרײַנגעהן צו איהם, אויב איהר ווילט. נישט אזא גרויסער פריץ... פון די ווערטער, ווי אויך פון דעם פריהערגען פאַרגלייכען איהם צום גרויסען באַגראָווען, איז געווען צו זעהען, אז דער בוכ־האַלטער מיט'ן קאַסירער לעבען בשלום, ווי אַ קאַץ מיט אַ מויו. דערמיט האָט נאָך אָפּער דער דיכטער ביי זיין פאַרברענטען חסיד אין די אויגען גאַרנישט פאַרלוירען. מיט אַ קלאַפּענדיג האַרץ און מיט אַ פאַרצאַפּעלטער נשמה איז ער אַריבערגעטרעטען די שוועל און אַריין מיט גרויס דרד־אַרץ אין צווייטען חדר'על אַריין. דאָרט האָט ער געטראָפּען דעם פאַריהאַמטען דיכטער אין אַ פּאָעטישער פּאָזע, צונויפגעלעגט די הענט אויפ'ן האַרצען, ווי אַלכסנדר פּושקין, אָדער, לכל הפחות, ווי מיכה יוסף לעבענ־זאָהן. דער דיכטער איז געווען, ווייזט אויס, אין זעהר אַ הויכער פּאָעטישער שטימונג, וואָרום ער האָט אַרומגעשפּאַנט הין און צוריק איבער'ן חדר'על מיט די צונויפגעלעגטע הענט אויפ'ן האַרצען און האָט אויף זיין יונגען פאַרעהרער צמעט גאַרניט גע־קוקט און קוים־קוים געענטפערט אויפ'ן גוט־מאָרגען מעהר ניט ווי מיט אַ בייזען קוק פון זיינע קאָסאָקע אויגען. פון בעזען זיצען, אָדער פון נאָכפּרעגען זיך, ווער ״וואָס ״וועמען״ — איז נאָר קיין רעדע ניט געווען. דער נאַאיווער פאַרעהרער איז געווען זיכער, אז אַלע פּאָעטען זענען אַזוי. אז אַלכסנדר פּושקין ענטפערט אויך ניט אויף אַ גוט־מאָרגען... דעם בחור איז אפילו געווען נישט אַזוי פּוינעלדיג דאָס שטעהן, ווי אַ באַלואַן, ביי דער טיר. נאָר

מע קאָן זיך ניט העלפען. און פאַראיבעל האָבען איז דאָך ניט שוין — פּאָרט נישט קיין געוויינליכער בשרודם! פּאָרט אַ דיכטער!... דערפאַר אָבער אין עטליכע יאָהר אַרום, אַז דער נאַטאווער פאַרעהרער איז אַליין געוואָרען אַ שרייבער, און ניט נאָר אַ שרייבער — ער איז נאָר געוואָרען אַ רעדאַקטאָר פון אַ יאָהר-בוך („די אידישע פּאָלקס־ביבליאָטעק“) און דער פּאָעט יהל"ל האָט איהם געבראַכט אַ פעליעטאָן, האָט איהם דער אַמאָליגער פאַרעהרער און דער איצטיגער רעדאַקטאָר ש ל ו ס - ע ל י כ ם דערמאַנט זייער ערשטע באַגעגעניש און איבערגעגעבען די אויבערן באַשריבענע סצענעס, האָט זיך דער דיכטער געהאַלטען ביי די זייטען פאַר געלעכטער.

דעמאָלט האָט זיך אָבער דעם בחור נישט געלאַכט. מיט וואָס פאַר אַ האַרץ ער איז אַרויס פּוֹנ'ס פאַדיהמטען דיכטער — קאָן מען זיך פּאַרשטעלען. דערמיט האָט זיך אָבער זיין ערשטער אַרויספּאָהר נאָך ניט געענדיגט. דאָס רעכטע בינטעל צרות, וואָס איז איהם באַשערט געווען אויסצושטעהן אין זיין ערשטער גרויסער נסיעה, הויבט זיך ערשט אָן.

פראטעקציעס

דער בעלאנסניה שמועסט פון פראטעקציעס. — ער מאכט א ווייזט
דעם קיעווער ראבינער. — מע שיקט איהם אפ צום „אומשאנע
יעווריי“ ביים גענעראל-גובערנאטאר. — א צעטראגענער נפש. —
ער באקומט א פראטעקציע צום באריהטמען ארוואקאט קופערניק.

א פרעמדער מענטש אין א גרויסער שטאָרט איז אין א וואַלד.
אין ערגניץ פיהלט איהר זיך ניט אזוי עלענט, ווי אין א וואַלד.
קיינמאָל אין ערגניץ ניט האָט זיך דער העלד פון די דאָזיגע באַ-
שרייבונגען ניט געפיהלט אזוי עלענט, ווי ער האָט זיך געפיהלט
אין יענער צייט אין סיעון. די מענטשען פון דער דאָזיגער גרויסער
שענער שטאָרט האָבען זיך ווי צונויפגעטרעט, אז מע זאָל פאר
דעם יונגען אורח ניט ארויסבאווייזען קיין סימן פון גאסטפריינט-
ליכקייט, קיין וואַרעמע מינע. אַלע פנימ'ער זענען אָנגעהמורעט.
אַלע טירען זענען פאר איהם געשלאָסען. און וואַלטען האָטש די
אַלע מענטשען, וואָס שוויבלען און ווימלען פאר די אויגען, ניט
געווען אָנגעפעלצט ווי מאַנגאטען און ניט געפלויען אויף די
גרויסארטיגע שליטעלעך מיט ברענענדיגע פערדלעך-דיסאָקעס!
און וואַלטען האָטש די הייזער ניט געווען אויפגעפוצט מיט אזא
שיק און מיט אזא גלאַנץ! און וואַלטען האָטש די שווייצארען
מיט די לאַקסיען, וואָס ביי דער טיר, ניט קוקען אזוי פרעך און
ניט לאַכען אַיך גלייך אין פנים אַרײַן! אַלסדינג וואַלט ער אַיך
מוחל געווען, נאָר אַבי מע זאָל ניט לאַכען פון איהם. און ווי אויף

צור־הכעים, האָט זיך איהם אויסגעוויזען, אז אַלע מאַכען פון איהם חוּזק. אַלע — אפילו דער בעל־הפית פון דער אַכסניה, רב אַלטער קאניעווער, וואָס איז שוין געווען ביי אונז באַשריבען אויבען. אַ איד, וואָס צוליעב דעם, וואָס זיינע געסט האָבען ניט קיין „פראַוואַד־זשיטעלסטווע“ און טאַרען ניט זיין אין דעם הייליגען קיעוו, איז ער אַ חשוב ביי „נאַטשאַלסטווע“.

אַ טבע האָט אָט דער איד, אז ער רעדט צו אייך, קוקט ער אייך ניט אין די אויגען אַרײַן, נאָר ערניץ ווייט אַהין, און אַ גרינג שמויכעלע שפיעלט ביי איהם אונטער די גרויע וואַנסעס. מיט'ן יונגען אורה רעדט ער ניט אויף „איהר“ און ניט אויף „דו“, נאָר ער דרעהט זיך קונציג, ווי איין אַקראַכאַט, און באַנעהט זיך אָהן אַ „איהר“ און אָהן אַ „דו“. איך געב דאָ איבער אַ שמועס צווישען די צוויי, דאָס הייסט, צווישען דעם אַלטען גרייזגרויען בעל־אַכסניה און זיין יונגען אורה. דער איד שמויכעלט, קוקט אַראָפּ און דרעהט אַ פאַפיראַם, רעדט מיט אַ קוויטשעל, צוקער־זיס:

בעל־אַכסניה: ס'הערט זיך?

אורח: וואָס זאָל זיך הערען?

בעל־אַכסניה: וואָס מאַכט מען?

אורח: וואָס זאָל מען מאַכען?

בעל־אַכסניה: איך מײַן, וואָס טהוט מען אין קיעוו?

אורח: וואָס זאָל מען טהון אין קיעוו?

בעל־אַכסניה: מסתמא זוכט מען דאָך עפּים אין

קיעוו?

אורח: וואָס זאָל מען זוכען אין קיעוו?

בעל־אַכסניה: אַ טהועכץ, אָדער אַ סלזשבע?

אורח: וואָסער אַ סלזשבע?

בעל־אַכסניה: דורך אַ רעקאָמענדאַציע? אַ פראַד־

טעקציע? איך ווייס?...?

אורח: צו וועמען אַ פראַטעקציע?

בעל־אַכסניה: איך ווייס, צו וועמען? צום רב.

אורח : וואָס עפּים צום רב ?

בעל-אכסניה : לאָז זיין צו דער רביצין.

דאָ האָט דער בעל-אכסניה פאר דער גאנצער צייט איין מאָל אויפגעהויבען די אויגען אויפ'ן יונגען אורח און איז געבליבען שטיל. האָט איהם אָבער דער יונגער אורח ניט אָפגעלאָזט.

אורח : ניין. וואָס איז אייך עפּים געפעלען צום רב ?

בעל-אכסניה : איך ווייס ? אַ בחור'על פון היינטיגע בחורימ'לעך קומט קיין קיעוו, באדארף ער האָבען מסתמא אַ בריעה צום רב, צום ראַבינער מיין איך, און דורך דעם ראַבינער קאָן מען שוין האָבען אַ פראָטעקציע... אזוי פיהרט זיך די וועלט. און אפשר האָב איך אַ טעות, איז לאַ פרלתי — טאק יאָ ניע טאנצאָוואַל סמערועדיעם!...

איז איהם שוין נאָר געפעלען דאָס אידישע ווערטעל : „האָב איך ניט געטאנצט מיט'ן בער“ איבערזעצען אויף רוסיש. דעם בחור זענען אָבער די לעצטע ווערטער פונ'ם בעל-אכסניה וועגען אַ פראָטעקציע ביי'ם ראַבינער אַרײן, ווי מע זאָגט, אין נאָז אַרײן, און ער האָט באַשלאָסען, אַז ס'איז אפשר נאָר ניט אזוי קרום. אַ פראָטעקציע ניט קיין פראָטעקציע, נאָר מאַכען דעם ראַבינער אַ וויזיט קאָן ניט שאַדמען. און אפשר טאקי עפּים ברענגען אויך. פאָרט אַ ראַבינער. און נאָך וואָסער אַ ראַבינער ! אַ „גומבערנסקי“ ראַבינער — אַ קלייניגקייט! ... וואָס ווייטער צעוואַפסט זיך ביי איהם די פאנטאזיע, און דער פלאַן געהאָלפען צו ווערען דורכ'ן קיעווער ראַבינער באַקומט ביי איהם מעהר חן און רעאַלע פאַרמען, און ער זעהט-ארויס בחוש, אַז ס'איז געווען אַ באַשערטע זאך, אַז דורך דעם, וואָס אַ אידען רב אַלטער קאניעווער איז געפעלען צו מאַכען חוזק, אָדער גלאַט אזוי אַ ביסעל פלאַפלען, איז ביי איהם געבוירען געוואָרען אַ אידעע, אַ גליקליכע, אַ גלענצענדיגע אידעע. און מיט אַ אידעע איז אַלע מאָל אזוי. דורך אַ קלייניגקייט, דורך אַ צופאַל, קומען אַמאָל אַרויס די גרעסטע געשעהנישען אין דער

וועלט. די היסטאָריע פון די נוצליכסטע ערפינדונגען ווייסט פון דעם סוד — ס'איז נאָר קיין נייעס ניט. געקלויבען זיך עטליכע טעג דורכאנאנד און געוואוירע גע- וואָרען, וואו דער ראפּינער זיצט, האָט ער איינמאָל אין אַ קאלטען פריהמאָרגען אָנגעקלונגען דעכטס, האָט זיך געעפענט די טיר און אַ האנט האָט איהם אַ ווייז געגעבען, אז ער זאָל קלינגען לינסס, אין דער קאנצעליאָריע. האָט ער אָנגעקלונגען לינסס, אין דער קאנצעליאָריע. עפענט זיך די טיר און ער קומט אַרײַן אין דער קאנצעליאָריע, טרעפט ער דאָרט עטליכע אידען, פארשיידענע טיפען פון אַלערליי פראָפעסיעס, צום מיינסטען — בעל-מלאכות, אָרעמע, דערשלאָגענע, אָפגעריסענע. אויך ווייבער אַ פאָר פאָר- שלומפערטע, מיט פאָרויסטע פנימ'ער, און אַ געשוואָלען יונגעל מיט גרויסע צעריסענע שטיווליעטען, פון וואָנען עס קוקען אַרויס די פינגער פון די פיס. דערפאָר איז אָפער דעם יונגעל'ס האַלז אַרומגעוויקעלט מיט צוויי שאַלען, ער זאָל זיך חלילה ניט פאָר- קיהלען. אויף די ווענט הענגען אַ צעריסענע מאַפע פון ארץ- ישראל און אַ שלעכטער קיזערליכער פאָרטרעט. די קאנצעליאָריע, די אָפגעריסענע אידען, די פאָרשלוּמפערטע ווייבער, דאָס גע- שוואָלענע האַלב-פאָרויסע יונגעל, די אָנגעריסענע מאַפע פון ארץ- ישראל מיט'ן שלעכטען קיזערליכען פאָרטרעט וואָרפען אָן אויף אַיך אַ מאָדנע מרהד-שחורה. און טאָמער איז קאָרג — זיצט ביי אַיין אַלטען אויסגעמוטשעטען פאָרפֿלעקטען שרייבמיש אַיין אַלטער מאַן מיט אַיין אָפגעפֿליאָסעוועט טוידט פנים. ווען דער אַלטער זאָל ניט האַלטען קיין פען אין האַנט און ניט אַיינטונקען זי אַלע מינוט אין טינטער, וואָלט מען געקאָנט זיכער מיינען, אז דאָס זיצט אַ בר-מינן, וואָס איז טוידט, וועניגסטענס, עטליכע און דרייסיג יאָהר, נאָר מע האָט איהם אַיינגעמאָרענירט, האַלט ער זיך. אַיינציגווייז פאָרטיגט זיך אָפּ דער אָפגעפֿליאָסעוועטער בר- מינן מיט אַלע אידען און ווייבער, און דאָס געמט-צו ניט קיין סך צייט. אַרום און אַרום אפשר אָנדערהאַלבען שעה. ביז ער קומט

צום געשוואָלענעם יונגעל מיט די צוויי שאַלען. דאָס געשוואָלענע יונגעל נעמט אויך צו אַזאַ האַלבע שעה. דאָס יונגעל וויינט. דער איינגעמאַרענירטער בר־מינן שרייט אויף איהם. דאַנקען גאָט — גע'פּמ'ט דאָס געשוואָלענע יונגעל אויך. דעמאָלט טהוט דער בר־מינן אַ וואונט צום העלד פון די באַשרייבונגען, ער זאָל צוגעהן צום טיש. געהט ער צו. דער בר־מינן קוים וואָס מע הערט איהם:

— וואָס'ט איהר זאָגען?

— אויך דאַרף צום ראַבינער.

דער בר־מינן קוקט צו זיך אין ספּר־הזכרונות אַרײַן און זײַן

קול געהט ווי פון יענער וועלט:

— אַ מעטריקע?

— ניין.

— אַ חתונה?

— ניין.

— אַ יונגעל? אַ מיידעל פאַרשרײַבען?

— ניין.

— עמיצער געשטאַרבען?

— ניין.

— אַ נרבה?

— ניין.

— וואָס זשע פאַרט?

— נאָרנישט. אויך האָב געוואָלט זעהען דעם ראַבינער.

— אָט אזוי זשע רעדט.

און דער מאַרענירטער בר־מינן הויבט זיך אויף פון טיש,

געהט פּאַוואָלי, ווי אויף אונטערנעהאַקטע פיס, ווערט פאַר־

שוואַנדען אין אַ זייטיג הדר אויף פּופּצעהן אָדער אויף צוואַנציג

מינוט און קומט צוריק מיט אַ פאַרעווען פנים און מיט אַ טרויעריגען

רעזולטאַט:

— דער ראַבינער איז ניטאָ אין דער היים. איהר'ט מוחל

זײַן קומען אײַן אַנדערס מאָל.

צום קיעווער ראַפּינער האָט זיך דער העלד מטריח געווען ניט איין מאָל און ניט צוויי מאָל. ביז ס'איז איהם געראָטען צו טרעפּען איהם אין דער היים. דערפאַר אָבער האָט ער געהאַט ביי איהם אַיין אויפנאַמע זעהר אַ פּריינטליכע און אַ האַרצעדיגע. דער אָנהויב איז אפילו געווען ניט אַזוי פּויגעלדיג. דער ראַפּינער איז אין דער ערשטער מינוט געווען ווי דערשראָקען. ער האָט זיך אַ ביסעל אָנגעשטרענגט, ביז ער האָט אַרויסבאַקומען פּונ'ם יונגען באַזוכער, וואָס איז זיין באַגעהר. דער בחור האָט געמיינט, אַז אין קיעוו אַ ראַפּינער באַדאַרף נאָכ'ן ערשטען קוק אַליין פאַר-שטעהן, וואָס יענער וויל און וואָס יענער באַדאַרף. צום סוף קומט ער נאָר ווי אַ זינדיגער מענטש אין די אויגען אַריין, און מע דאַרף איהם צעקויען אימליכס וואָרט און אַריינלעגען אין מויל אַריין. און ערשט נאָכדעם, אַז מע האָט דאָס איהם נוט צעקויעט, לאָזט זיך אויס, אַז ער קאָן גאָרנישט טהון. לחלוטין גאָרנישט. דאָס איינציגע, וואָס ער קאָן יאָ טהון — איז געבען אַ רעקאָמענדאַציע, אַ פּראָטעקציע.

— אַ פּראָטעקציע? גאַנץ גענוג! וואָס דאַרף איך דען נאָך? איך באַדאַרף מעהר ניט, ווי אַ פּראָטעקציע.

און דער באַזוכער באַטראַכט דעם קיעווער ראַפּינער און פאַר-גלייבט איהם מיט די ראַפּינערס פון די קליינע שטעטלעך, וואָס ער האָט ווען געקענט. און עס געהען איהם דורך פאַרביי אַ גאַנצע רייע פון ראַפּינערס, „קאַזיאַנע“ רבנים, פאַרזעהענישען, טויגע-ניכטמען, צווישען זיי איינער מיט אַ פליך אויפ'ן קאַפּ. אַקעגען די אַלע איז דער קיעווער — אַ מאַגנאַט, און זיי אַסענען איהם זענען חיות, קאַרליקעס. דער איז אַ ריען. און אַ שענער מענטש. איין חסרון נאָר, וואָס ער איז אַ געלער און אַ ביסעל אַ שווערער פאַרשוין. רעדט פאַמעליך, טהוט יעדע זאך פאַוואָלי, דענקט פאַוואָלי, כּמעט אָהן גערווען. אַזעלכע מענטשען לעבען הונדערט יאָהר. זיי האַפען זיך ניט שטאַרבען — זיי האָבען צייט.

— איז ווילט איהר, הייסט דאָס, פון מיר אַ פראָטעקציע?
צו וועמען?

— צו וועמען? דאָס דארפט איהר שוין אליין באַטראַכטען...
גוט. ער וועט זיך באַטראַכטען. און דער ראַפינער צעפרענט
זיך נאָך אַ מאָל ביי'ם באַזוכער, ווער ער איז, פון וואַנען ער איז
און וואָס איז זיין באַנעהר? דערנאָך געהאַטוועס אַ לאַנגע פּויזע
פון אַ פּאַר מינוט. אַ קוועטש אַ קנעפעל — און עס באַווויזט זיך
דער אַלטער אָפּגעבליאַקעוועטער און גוט-געמאַרענירטער ברמינג
פון דער קאַנצעליאַריע, און דער ראַפינער הייסט איהם אָנשרייבען
אַ בריעף צו זיינעם אַ פריינט — דעם נאָמען האָט ער ניט אַיינ-
געהערט — און בעטען איהם, טאַמער קאָן ער עפּים טהון פאַר
אָט דעם בחור... און צום בחור האָט דער ראַפינער אַ זאָג געגעבען,
אַז דאָס שרייבט ער אַ בריעף צו זיינעם אַ פריינט הערמאַן מאַר-
קאוויטש באַראַץ, וועלכער איז אַ פּריסיאַזשנע פּאָווערענע און אַ
„אומשאַנע יעווריי“ ביי'ם גענעראַל-גובערנאַטאָר...

אָפּגעטהאָן אזאָ שווער שטיקעל אַרבייט, האָט דער ראַפינער
אָפּגעאַמעמט. מע האָט געזעהען, אַז דעם מענטשען איז אַראָפּ
אַ באַרג פון די פּלויצעס. ער האָט טאַק אַ ביסעל צוגעהאַרעוועט.
דערפאַר האָט ער אָבער געהאָן אַ נוצליכע זאַך — אויסגעאַרבייט
פאַר דעם בחור אַ פראָטעקציע, און נאָך וואָס פאַר אַ פראָטעקציע —
צום „אומשאַנע יעווריי“ ביי'ם גענעראַל-גובערנאַטאָר!... אזוי
ווייט האָט זיך דעם בחור'ס היציגע פאַנטאַזיע נאָרניט פּאַר-
געשטעלט. די פראָטעקציע, וואָס ער האָט געהאַלטען אין בוזעס-
קעשענע, האָט איהם געוואַרעמט דאָס לייב און געמאַנען אין דער
לופטען. ער געהט פון דאַנען גלייך צום „אומשאַנע יעווריי“ וואָס
ביי'ם גענעראַל-גובערנאַטאָר — דאָ וועט שוין עפּים זיין!... און
דער „אומשאַנע יעווריי“ אליין שמעלט זיך איהם אַנדערש ניט
פאַר, ווי אַ פראָפעסאָר, באַהאַנגען מיט מעדאַלען, ווי אַ גענעראַל.
מיט אַ ציטערניש קלינגט ער אָן ביי דער מיר און ער ווערט אַריינ-
געלאָזען אין אַ קאַפינעט מיט ספרים און ביכער. עס קלאַפּט איהם

א צאָהן אויף א צאָהן. אין א פאָר מינוט ארום פליהט צוריק א
 איד מיט שיטערע באַטענבארדען און מיט זעהר א נידעריגער ראיה,
 און איז עפּים מאָדנע צעטראַגען. ניט שוין זשע איז אָט דער איד
 א „אומשאַנע יעווריי“ ביי'ם גענעראַל־גובערנאָמאָר ? ער זאָל
 ניט געהן אויסגענאָלט א שטיק באָרד אַקוראַט אין מיטען, וואָלט
 ער גענאַנגען שווערען, אז ער איז א מלמד, א נמרא־מלמד. א טבע
 האָט אָט דער „אומשאַנע יעווריי“, אז ער רעדט שפּייט ער, און
 איז א מאָדנע צעטראַגענע בריאה. פון איהם דערצעהלט מען אין
 קיעוו, ווי ער איז שוין נאָכדעם געוואוירע געוואָרען, אַלערליי
 מעשיות און אַנעקדאָטען. למשל : צו זיך אַהיים האָט ער קיינ-
 מאָל ניט געטראָפּען, ביז ער האָט ניט איבערגעלייענט אויף דער
 טיר די אויפשריפט „הערמאַן מאַרקאָוויטש באַראַז“. איינמאָל
 האָט זיך באַראַז שטאַרק אַיינגעקוקט אין זיין נאָמען און האָט
 דערזעהען פון אונטען אָנגעוויזען די שפּרעכשטונדען פון דריי ביז
 פינף. א קוק געגעבען אויפ'ן זייגער, אז ס'איז ערשט צוויי, האָט
 זיך באַראַז באַטראַכט, אז מסתמא איז באַראַז ניטאָ אין דער
 היים. און וויבאַלד באַראַז איז ניטאָ אין דער היים, היינט וואָס
 האָט דאָ באַראַז צו טהון ? איז זיך באַראַז דערווייַל גענאַנגען
 אין גאָרטען שפּאַציערען... מיט איינעם וואָרט, אויף באַראַצען
 זאָגט מען אין קיעוו, אז באַראַז זוכט באַראַצען און קאָן איהם
 נישט געפינען... אין דעם דאָזיגען פריהמאָרגען איז באַראַז געווען
 גאָר באַזונדער צעטראַגען און ניט גוט געשטימט. ער האָט זיך
 געאַיילט ערגיז געהן, געוואָרפען זיך און געשפּיגען און געשפּריצט.
 דערנאָך, אז ער האָט איבערגעלייענט דעם בריעה פונ'ם ראַפּינער,
 וואָס רעקאָמענדירט פאַר איהם דעם בחור, האָט זיך דער „אומשאַנע
 יעווריי“ אַ חאַפּ געגעבען ביי'ם קאַפּ, גענומען אַרומשפּאַנען איבער'ן
 חדר הין און צוריק, רעדען און שפּייען און בעמען זיך רחמים, מע
 זאָל איהם לאָזען צורוח, וואָרום ער ווייסט גאָרניט און קאָן גאָר-
 ניט און וועט גאָרניט טהון ! אַ גאָט'ס רחמנות געווען צו קוסען
 אויפ'ן „אומשאַנע יעווריי“ ! דער בחור האָט זיך גענומען פאַר-

ענטפערען, אז ער מיינט ניט קיין ביז. אז זיין גאנצער מיינ איז געווען, טאָמער... א פראַטעקציע... נאָר באַראַץ לאָזט איהם ניט רעדען. ער זאָגט, אז ער ווײַסט עס אַליין גאַנץ גוט. און אז איהם ברענט נאָר אויפ'ן ראַפינער, וואָס אַלע טאָג, אַלע טאָג שיקט ער צו איהם יונגע מענטשען. וואָס קאָן ער טהון פאַר זיי? וואָס ווײַסט ער? ווער איז ער? וואָס איז ער? ער איז דאָך ניט בראַדסקי!...

מיט אַ צעבראָכען האַרץ און מיט אַ שווער געמיט האָט זיך דער בחור אַרויסגעגליטשט פונ'ם „אומשאַנע יעווריי“. נאָר אז ער איז שוין געווען גאַנץ אונטען אויף די טרעפּ, האָט ער דער-הערט, אז מע רופט איהם צוריק, טאַקי דער זעלבער „אומשאַנע יעווריי“. באַראַץ האָט זיך פאַטראַכט, אז ער אַליין קאָן טאַקי ניט טהון פאַר איהם גאָרניט. ער קאָן איהם אָבער געבען אַ רעקאָמענדאַציע צו זיינעם אַ פריינט און אַ קאַלעגע, צו קופערניקען. קופערניק, ער זאָל וועלען, קאָן ער טהון אַ סך, זעהר אַ סך! אַ קלייניגקייט קופערניק? מיט אזאַ פראַטעקציע קאָן מען דורכ-ברעכען מויערען! באַוועגען די גרעסטע לייט! און נישט לאַנג געטראַכט, זעצט זיך אַוועק דער „אומשאַנע יעווריי“ און שרײַבט אַ קאַרטעל צו זיין בעסטען פריינט און קאַלעגע, צום באַדיהמטען אַדוואָקאַט לעוו אַבראַמאָוויטש קופערניק.

קופערניק

ער זוכט דעם באריהמטען אדוואקאט אויפ'ן „קרעשמאטיק". —
 „מעניאלנאיא קאנטארע קופערניקא". — אין אקרוזשנע סוד. — ער
 געפינט ענדליך וועמען ער זוכט, און די פראטעקציע ווירקט. — א
 קליינער טעות: ניט קופערניק, נאר משה עפעלבוים פון ביעלא-
 צערקאוו.

דער נאָמען קופערניק, אָדער ווי מע האָט איהם גערופען
 צווישען אידען „קאָפּערניקאָו", איז געווען כמעט אזוי
 באַריהמט און פּאָפּולער, ווי אלכסנדר פּאָן הומבאָלד אין אייראָפּע,
 אָדער ווי קאָלומבוס אין אמעריקע. דער פּראָצעס פון קוטאָאייס,
 דער באַריהמטער פּלוט-בלבול, וואָס קופערניק האָט פאַרטיידיגט
 און ריינגעוואָשען, האָט איהם געמאַכט אזוי באַריהמט, ווי אין
 אַ סך יאָהרען אַרום האָט באַריהמט געמאַכט אַיין אַנדערען
 אַדוואָקאַט, אָ. אָ. גרוזענבערגען, דער פּראָצעס פון מענדעל בייליס.
 און אזוי ווי פון גרוזענבערגען, אזוי האָט מען פון קופערניקען
 אין זיין צייט דערצעהלט נסים ונפלאות, אַרומגערינגעלט איהם מיט
 לעגענדעס.

האַבענדיג אַ פּראָטעקציע צו זיך מאַן, ווי קופערניק, מעג
 מען זיך שוין דערלויבען צו טרוימען, פאַנטאַזירען און חלומ'ען די
 בעסטע חלומות. האַפּען זיך שטאַרק איז אויך ניטאָ וואָס. ובפרט,
 אז ער ווייסט נאָך גאָרניט, וואו קופערניק'ס אַדרעס איז. האָט ער
 זיך פּאַוואָלי אַרויפגעדראַפּעט אויפ'ן הויכען „קרעשמאטיק", די

שענסטע גאס אין קיעוו, און דאָרט איז אונזער העלד ניט שווער געווען צו דערפרעגען זיך, וואו קופערניק זיצט. אַרײַן אין אַ הויף אַקעגען האָטעל „יעווראָפּא“, האָט ער איבערגעלייענט אויף רוסיש: „מיעניאלנאַיאַ קאַנטאַראַ קופּערניקא“. איז איהם אפילו געווען אַ חידוש, ווי קומט צו קופּערניק דעם אַדוואָקאַט אַ „מיעניאלנע קאַנטאַר“? נאָר עס איז איהם באַלד פאַרענטפּערט געוואָרען די קשיה.

אַרײַנגעקומען אינוועניג אין קופּערניק'ס קאַנטאַר, האָט ער געטראָפּען אַ יונגעמאַן מיט בלויע ברילען און אַ אירינע אַ ליט-וועטשקע אין אַ ווייסען פאַריק.

— צו וועמען דאַרפט איהר?

— צו קופּערניקען.

— פון וועמען?

— פונ'ם אומשאַנע יעוורוי, פון הערמאַן מאַרקאָוויטש באַראַץ

אַ קאַרטעל.

— פון באַראַצען אַ קאַרטעל? ווייזט אַהער.

דער יונגעמאַן מיט די בלויע ברילען נעמט דאָס קאַרטעל און טראָגט דאָס צו צו דער ליטוועטשקע אינ'ם ווייסען פאַריק. די ליטוועטשקע נעמט דאָס קאַרטעל, טהוט-אָן די ברילען, ליענט-דורך און טהוט אַ שמוץ דאָס קאַרטעל פון זיך.

— ס'איז ניט צו מיר. ס'איז נאָר צו מיין זוהן.

— וואו געפינט ער זיך?

— ווער?

— אַייער זוהן.

— מיין זוהן וואו געפינט זיך? וואָס הייסט זואו? אין

אַקרוזשנע סוד אַרײַן געהט, וועט איהר איהם געפינען.

זוכען אַיין אַדוואָקאַט אין אַקרוזשנע סוד איז פונקט אַזאָ שכל, ווי מע זאָל זוכען אַ נאָדעל אין אַ וואָגען היי. דער אַקרוזשנע סוד איז אַיין אומגעהייער גרויסע אַלטע געביידע מיט אַיזערנע טרעפּ און מיט אַזוי פיעל חדרים, זאַלען און אַפּטיילונגען, אַז אַ

פרעמדער קאָן דאָרט פאַרבלאָנזעט ווערען און פאַרלירען דעם קאַפּ. צום ערשטען מאָל אויף זיין לעבען האָט אונזער העלד דערזעהען אזוי פיעל מענטשען אין שוואַרצע פראַקען מיט גרויסע פאַרט פעלען. דאָס זענען לויטער געשוואַרענע אַרוואַקסענע. געהט טרעפט, ווער פון זיי איז דאָ קופערניק? אָפּשטעלען איינעם פון זיי און אַ פרעג טהון — איז אַ זאך, וואָס איז אוממעגליך. אַז אַלע זענען זיי פאַרטראַגען. אַלע לויפען מיט פאַרטפעלען, דער אַהער, דער אַהין, ווי די משוגעים. איינעם, אַ מאַן אָהן אַ שוואַרצען פראַק, נאָר מיט אַ גרויסען געלען פאַרטפעל און מיט זעהר אַ סימפּאַטיש פנים, האָט ער געוואַגט אָפּצושטעלען און אַ פרעג טהון: „וואו איז דאָ קופערניק?“ האָט ער באַקומען פונ'ם מאַן זיין ענטפער: „צו וואָס דאַרפט איהר קופערניקען?“ „איך האָב צו איהם אַ קאַרטעל פונ'ם אוטשאַנע יעווריי הערמאַן מאַר-קאָוויטש באַראַץ.“ „אַ? פון באַראַצען? זיצט אַ וויילע — איכ'ל באַלד קומען.“ און דער מאַן באַזווייזט איהם אויף אַ לאַנגער פּאָלירטער באַנק, טהוט זיך אַ גליטש און ווערט געלם. דער בחור זעצט זיך אוועק אויף דער לאַנגער פּאָלירטער באַנק און זיצט אַ האַלבע שעה, אַ שעה, אַנדערהאַלבען שעה — גיטאָ קיין מאַן, גיטאָ קופערניק. שטעהט ער אויף פון דער פּאָלירטער באַנק און לאָזט זיך געהן. דער עולם איז שוין געוואָרען אַ סך שיטערער. וואוֹר גיט'וואו וואַרפט זיך נאָך דורך אַ שוואַרצער פראַק. ער דערזעהט דעם מאַן, וואָס מיט'ן געלען פאַרטפעל.

— אַ? איהר זענט נאָך דאָ? וואָס, אייגענטליך, דאַרפט איהר צו קופערניקען?

דערזעהלט איהם דער בחור נאָך אַ מאָל:

— אַ קאַרטעל פון הערמאַן מאַרקאָוויטש באַראַץ.

— און וואו איז דאָס קאַרטעל?

באַזווייזט ער איהם דאָס קאַרטעל. דער מאַן לייענט דורך דאָס קאַרטעל.

- וואָס, אייגענטליך, האָט איהר געוואָלט פון קופערניקען ?
 — איך ווייס נאָך אַליין ניט אַקוראַט... אפשר וועל איך
 קריגען ביי איהם אַ שטעלע ?
 — וואָס קענט איהר ?
 — איך קען שען שרייבען, אידיש און רוסיש.
 — רוסיש אויך ? קומט מיט מיר.

באַדאַרף ער נאָך זיין אין ספק, אויב דאָס איז קופערניק ?...
 אַרויסגעגאַנגען מיט'ן בחור פון אַקרוזשנע סוד, האָט ער, קופערניק
 הייסט דאָס, געהאַפּט אַ „ליכאַטש“ — אַ דראָזשקע אויף גומע-
 לאַסטיקענע רעדלעך, און האָט אַ זאָג געגעבען : „נאַסטיניצאַ
 ראָססיאַ“. פּייל אויס'ן בויגען האָט זיי דער ליכאַטש געבראַכט
 צו פיהרען צו אַ האַטעל, וואָס זיין נאָמען איז „ראָססיאַ“. אַרייַ-
 געקומען אין אַ שטאַרק אָנגערויכערט צימער, האָט קופערניק באַ-
 זעצט דעם גאַסט ביי'ם טיש, פאַררויכערט אַ פאַפּיראַס און דער-
 לאַנגט איהם אַ בויגען פאַפּיער מיט אַ טינט-און-פּעדער און פאַר-
 געלעגט, ער זאָל אָנשרייבען אַ פּאָד שורות. דער בחור האָט אַיינ-
 געטונקען די פען אין טינט און איירער ער האָט זיך צוגעקלויבען
 שרייבען, האָט ער אַ פרעג געגעבען ביי קופערניקען, ווי אזוי וויל
 ער, זאָל מען איהם שרייבען — אויף אידיש אָדער אויף רוסיש ?
 פאַרשמעהט זיך, אז אויף רוסיש ! דער בחור האָט זיך צוגעפלייסט.
 דער זכות פונ'ם רבין מאַניש מיט זיין גאָלדענער האַנט איז איהם
 בייגעשטאַנען, און נאָך דער ערשטער שורה האָט איהם קופערניק
 איבערגעשלאָגען און אַ זאָג געגעבען, אז ער איז צופריעדען מיט
 זיין האַנטשריפט, און האָט איהם פאַרגעלעגט אַ פאַפּיראַס. פונ'ם
 פאַפּיראַס האָט זיך דער בחור אָפּגעזאַגט :

- האָט קיין פאַראיבעל ניט, פאַני קופערניק, איך דויכער ניט.
 — האָט קיין פאַראיבעל ניט, יונגערמאַן, איך בין ניט
 קופערניק. מיין נאָמען איז נאָר עפעלבויים.
 — עפעלבויים ?

— נו"יא, עפעלבוים. מישה עפעלבוים פון ביעלאָצערקאָוו...
פריסיאזשנע פאָווערענע...

א באַשערטע זאָך. געהט זייט א נביא, אז פון א קיעווער
קופערניק וועט זיך גאָר אויסלאָזען א משה עפעלבוים פון ביעלאָ-
צערקאָוו! דער משה עפעלבוים פון ביעלאָצערקאָוו האָט זיך
ארויסבאָוויזען פאַר איין אמת'ען דזשענטעלמען. ער האָט זיך
לאַנג נישט געדונגען פאַר'ן פרייז. מסכים געווען אויף אַלסדינג.
ער האָט נאָך צוגעזאָגט דעם בחור, אז ער וועט איהם צולעהרנען
אדוואָקאטור און וועט איהם נאָכדעם געבען רעקאָמענדאציעס ניט
נאָר צו קופערניקען — צו נאָך א סך גרעסערע מענטשען פון
קופערניקען, וואָרום ער קען זיך מיט אַלע גרעסטע לייט אין קיעוו,
אין מאַסקווע און אין פעטערבורג, אויסגעבונדען מיט אַלע מיניס-
טאָרען. אויב דער בחור וויל, קאָנען זיי נאָך היינט פאָהרען קיין
ביעלאָצערקאָוו. ער, עפעלבוים, פאדאָרף זיך נאָך אַראָפּהאַפּען
אויף א מינוט צום גענעראַל-גובערנאָטאָר. און וויפאָלד צום
גענעראַל-גובערנאָטאָר, מוז ער שוין זיין מיט א וויזיט אויך ביז'ס
גראַזשדאַנסקי גובערנאָטאָר. וואָרום די הינט זענען שרעקליך מקנא
איינס דאָס אַנדערע. ער האָט אפילו פאדאָרפט זיך זעהען מיט'ן
קיעווער פאָליצמייסטער אויך. נאָר ער קאָן באַשטעהן, אז דער
פאָליצמייסטער זאָל קומען צו איהם — ער איז נישט קראַנק...

דער פריסיאזשנע פאָווערענע עפעלבוים האָט זיך אַרויס-
געהאַפּט, איבערנעלאָזט א פרעמדען אומבאַקאַנטען בחור אויף
נאָט'ס באַראָט. די אַוואַנטירע איז דעם יונגען ריזענדער דוקא
געפעלען. און פון דער פערזענליכקייט פון דעם עפעלבוים איז
ער גאָר געווען אַנציקט. ער האָט נאָך קיין צייט ניט געהאַט
רעכט צו באַטראַכטען די לאַגע, האָט זיך עפעלבוים אומגעקעהרט
צוריק, צוגעפאָהרען פרייט אויף א ליכאַטש, אָנגעלאָרען מיט פּוּלע

פעק און מיט פעקלעך. דאָרט איז געווען פֿון כל טוב: הערינג, און פיש, און באַליק, און איקרע, און פרוכטען, און פאפיראַסען. — איהר מיינט, ס'איז געקויפט? ס'איז לויטער מתנות. נעשענקט פון דער גענעראל-גובערנאָטאַרשע, פון דער גובערנאָטאַר טאַרשע און פונ'ם פאָליצמייסטער'ס ווייב.

— איהר זענט דען געווען ביי'ם פאָליצמייסטער אויך? איהר האָט דאָך געזאָגט, אז...

— חס וחלילה! נישט פון זיין ווייב, נאָר פון זיין פאָליר-באָוניצע... איך בין איהר אַדוואָקאט. איך פיהר איהר אַ פראַ-צעס אין פאָלאַטע אויף אַ האַלבען מיליאָן. זי איז אַ פיעלפאַכע מיליאָנערשע, נאָר אַ קארגע. פאַר אַ גראַשען וועט זי זיך אויפ'הענגען! פאַר מיר איז אָבער ניטאָ צו טייער. פאַר מיר זענען זיי אַלע די כפּרה!... פאַהרען מיר, הייסט דאָס, קיין ביעלָאָ-צערקאָוו?

— פאַהרען מיר, הייסט דאָס, קיין ביעלָאָצערקאָוו.

א שטעלע פון א „סעקרעטאר“

ער פאָהרט מיט זיין נייעם פאָרטאָן קיין ביעלאָצערקאָוו. — מע
נעמט איהם אויף, ווי אַ טייערען נאָסט. — פאָמיליעוֹ-איריליעס. —
„רב לוי“. — דער בעלי־הבית לעהרענט מיט'ן סעקרעטאר הלכות
אַדוואָקאָט. — מיאָס אָפּגענאַרט. — ער שרייבט אַ מליצה־בריעף
צום פאָטער און באַקומט נייע האַמענונגען.

פאָהרענדיג פון קיעוו קיין ביעלאָצערקאָוו, האָט זיך דער
„פּריסיאָזשנע פּאָווערענע“ עפּעלפּוים געשטעלט גאַנץ ברייט,
אויפגעפיהרט זיך ווי אַ רייכער פּאָמעשטשיק, ניט געזשאַלעוועט
קויפּען בילעטען ערשטער קלאַס. אויפ'ן וואָקזאַל, אין פּאַסטאָוו,
געגעבען שען צו לייזען געלט דעם בופּעט. דעם מענטשען, וואָס
האָט זיי באַדיענט, האָט ער אויך גאַנץ פיין באַהאַנדעלט. אונזער
יונגען העלד האָט ער פאַר זיינע באַקאַנטע פּאָרגעשטעלט אַלס
„סעקרעטאַר“. און וואָס ער האָט אַזעלכעס דערצעהלט אויף זיין
„סעקרעטאַר“ ביי זיך אין דער היים — ווייסט נאָר איין נאָט אין
הימעל... נאָר מע דאַרף זיך פּאַרשטעלען, אַז מכתּמא האָט דער
„פּריסיאָזשנע פּאָווערענע“ אויסגעמאָהלט פאַר זיינע היימישע זיין
„סעקרעטאַר“ מיט די רייכסטע און שענסטע פּאַרבען. וואָרום ער
האָט געהאַט אַזאַ גרויסאַרטיגע וואַרעמע אויפנאַמע, וואָס נאָר אַ
לאַנג־ערוואַרטעטער נאָסט, אָדער אַ רייכער קרוב פון אַמעריקע,
קאָן זיך ווינטשען; אַזאַ קרוב, וואָס מע קוסט־אַרויס אויף זיין
ירושא... משה עפּעלפּוים'ס ווייב, אַ אַידינע אַ צדיקית און אַ

זעלטענע ווירטין, האָט זיך אָנגעהאָן שבת'דיג און אויסגעצוואַנגען די קינדער. דערנאָך האָט זי אָפּגעקאָכט אויף וועטשערע אַ מאָל-צייט, וואָס איהם וואָלט געמעגט עסען דער קייסער. עפעלבוימ'ס עלטערער בחור לוי, אַ חכם אַ יונגאַטש, — אין שטוב האָט מען איהם גערופען „רב לוי“ — האָט זיך ניט געקאָנט איינהאַלטען פון התפעלות און האָט אַ בורקע געגעבען, אויפשטעהענדיג פון טיש און גלעטענדיג זיך דאָס בייכעל, אַז עס וואָלט גאָר ניט געשאַדט, אַז אַלע טאָג זאָלען זיין אַזעלכע געסט און מע זאָל קאָכען אַזעלכע גוטע מאָלצייטען. האָט איהם משה עפעלבויים געשענקט אַ פאַטש און האָט איהם אַ זאָג געגעבען, אַז ס'וואָלט גאָר ניט געשאַדט, אַז ער, רב לוי, זאָל זיין אַ ביסעלע קליגער און זאָל ניט האָבען אַזאַ לאַנגע צונג. און צום „סעקרעטאַר“ האָט ער אַ זאָג געגעבען: — ווי געפֿעלט אייך מײן קדיש, רב לוי? אַ פיינער תכשיט! קײן עין־הרע, אַ מושלם! מײן קאַפּ מעג שוין דעמאָלט ליגען אין דער ערד, ווען ער וועט קאָנען זאָגען נאָך מיר קדיש... פונ'ם ווייז האָבען זיך אַלע צעלאַכט, און רב לוי אויך בתוכם. פון דעסטוועגען האָט די מוטער געפונען פאַר נויטיג זיך אָנגעמען די קרוודע פון איהר זוהן — פאַר אַ מאַמע! נאָר איהר אַרײַנג-מישען זיך האָט שיער אַרויסגערופען אַ קאָנפליקט. די פרוי עפעלבויים איז געווען זיכער, — און זי האָט דאָס גאַנץ אָפּענטליך אַרויסגעזאָגט, — אַז איהר „קדיש“ וועט קומען אין זיין טאַטענ'ס יאָהרען, וועט ער האָבען פונקט אַזוי פיעל שכל, וויפיעל דער מאַטע זיינער.

— און אפשר נאָך מעהר, ווי דער טאַטע! — האָט אונטער-געחאַפט רב לוי אַליין, און דער פאַטער איז געוואָרען אָנגעצונדרען. אַ גליק, וואָס רב לוי האָט זיך באַצײטענס אָפּגעטראָגען, אַניט וואָלט געקאָנט זיין זעהר ניט שען. משה עפעלבויים האָט זיך מודה געווען, אַז האָטש ער איז אַ גענגער פון „לייב־שטראָף“ און האָטש ער האַלט, אַז שמיסען איז אַ באַרבאַרישער מנהג, וואָס שטימט ניט איין מיט די „פרינציפען פון ציוויליזאַציע“, פון

דעסטווענען געפינט ער, אז ס'איז זעהר נויטיג, אז אזא פאר-
שייטער בחור, ווי זיין רב לוי, זאל פארזוכען שמיץ, האָטש איין
מאַל אין וואָך. דאָס אליין, זאָגט משה עפעלבויס, איז ביי איהם
א פרינציפ. און עס לאָזט זיך דענקען, אז רב לוי'ן איז באַקאַנט
דער דאָזיגער פרינציפ, וואָרום רב לוי האָט זיך זיין פרינציפ, אז
קוים וויל איהם דער פאָטער מקיים פסק זיין, טראָגט ער זיך אָפּ
און והילד איננו — געהט זוכט איהם!

רב לוי'ס אָפּטראָגען זיך האָט אָבער נישט באַרוהיגט דעם
אויפגעוויבענעם קאָנפליקט. דער קאַמף האָט זיך נאָר אַריבער-
געטראָגען, ליטעראַריש גערעדט, אויף איין אַנדער באַדען. אָנשטאַט
דעם, וואָס פריהער מיט אַ מינוט איז ער געווען צווישען פאָטער
און זוהן, האָט די מלחמה אַצינד אויסגעפראַכען צווישען מאַן און
ווייב. משה עפעלבויס האָט אַרויפגעוואָרפען די גאַנצע באַד אויפ'ן
ווייב, אז שולדיג איז אינגאַנצען זי, זיין ליעבע געטרייע פרוי,
זאָל געזונט זיין, דערמיט, וואָס זי שטעלט זיך איין פאַר איהר
שענעם קדיש. און דאָס ווייב, מאַדאַם עפעלבויס, האָט זיך ניט
געלאָזט שפּייען אין דער קאַשע און האָט דערמאַנט איהר ליעבען
געטרייען מאַן זאָל לעבען, אז ווען ער איז געווען אין זיין זוהנ'ס
יאָהרען, איז ער געווען אַ סך מעהר באַסיאָק, ווי איהר „קדיש“
איז אַצינד, און אויב ער, איהר טייערער משה עפעלבויס, האָט
אַ גוטען זכרון, באַדאַרף ער געדענקען, אז מע האָט איהם אַמאַל,
ניט היינט געדאַכט, גערופען ניט משה עפעלבויס, נאָר „משה
פלעצעל“...

מע קאָן ניט זאָגען, אז פאַר אַ גאַסט זאָל עס זיין שטאַרק
אָנגענעהם צו זיין איין אומגעריכטער עדות ביי אַ פאַמיליען-
דראַמע און צוקוקען, ווי די ליעבע און געטרייע מאַן און ווייב
וואַשען זיך דאָס קויטיגע גרעט פאַר אַלעמען אין די אויגען. איין
זאָך האָט דאָ דער גאַסט באַמערקט און באַוואונדערט, ווי אזוי
ביידע קעמפּענדע צדדים, ניט דער מאַן און ניט דאָס ווייב, האָבען
זיך דערביי ניט אָפּגענעמען דאָס האַרץ. אַדרבה, עס האָט אויס-

געזעהען גלייך, ווי דאָס פּאַרפּאַלס איז נאָר-וואָס נאָך דער חתונה אויף זייער ערשטער האַכצייטס-דייזע, און נישט האָבענדיג וואָס צו טהון, בייט מען זיך מיט זיסע קאָמפּלימענטען. אַלערליי מענטשען זענען פאַרהאַן אויף נאָט'ס וועלט און אַלערליי אידיליעס!...

נאָך דער גרויסאַרטיגער וועטשערע האָט דער „פּריסיאָזשנע פּאַווערענע“ עפּעלבוים אַוועקגעזעצט זיין נאַסט און זיין „סעק“ רעמאַר“ צום שרײַבטיש, געגעבען איהם איבערשרייבען אַ פּאַפּיער, און אַליין האָט ער זיך צוגעשפּאַרט האַפּען אַ דרימעל. איבער-געדרימעלט זיך, האָט ער פאַררויכערט אַ פּאַפּיראַס און האָט פאַר-בונדען אַ שמועס מיט זיין יונגען „סעקערעמאַר“. דער שמועס איז געווען אַזוי אינטערעסאַנט, אַז ס'וואָלט געווען, כלעבען, אַיין עבירה פאַר נאָט איהם דורכצולאָזען אומבאַמערקט. עס איז שווער איהם איבערצוגעבען נאָך אַזוי פּיעל יאָהרען בוכשטעבל'ך. נאָר דער אינהאַלט, דער תּמצית פּון איהם, איז געווען לערך אַט אויף דעם שטייגער:

— הערט זשע אויס, יונגערמאַן, די מעשה דערפּון איז אַזוי: איהר זענט אַ יונגעל, זעה איך, נישט קיין גרויסער נאַר און איהר האָט אַ שען הענטעל צום שרײַבען, און אַ צינגעל אויף צו רעדען רוטיש האָט איהר אויך — אַלע סימנים, אַז אייער באַגעהר קאָן דערפּילט ווערען. דאָס הייסט, איהר זענט אַ געבוירענער אַרוואָ-קאַט. דאַרפט איהר אָבער זעהען איין זאַך — איהר זאָלט וועלען. אַז איהר'ט וועלען, וועט איהר זיין. קענטעניש איז אַ ביי-זאַך. דער עיקר — איהר טאָרט ניט אַראָפּפּאַלען ביי זיך, טאָמער קאָן יענער בעסער פּון אייך. איהר באַדאַרפט מיט אייער צינגעל צע-קלאַפּען יענעמ'ס קענטעניש. איהר טאָרט ניט באַווויזען איין מינוט, איין רגע, אַז איהר האָט דרײַ-אַרץ פאַר אַ גרעסערען. וואָרום איהר זענט דער גרעסטער. איהר דאַרפט האַלטען אין איין שיטען

מיט ווערטער. די צונג דארף אַרבייטען מעהר ווי דער קאָפּ. איהר דארפט פארשיטען יענעם מיט אזוי פיעל ווערטער, אז יענער זאָל ווערען צעטומעלט און זאָל פארלירען יעדען געדאַנק און יעדען פאר־שטאַנד. דעמאָלט קאָנט איהר יענעם פארוואַרפען מיט טויזענטער גראַנאַטען פונ'ם „סוואָד זאַקאַנאָוו" און פון „קאַסאַציאָנע דעפּאַר־טאַמענט", וואָס ניט געשטויגען, ניט געפלויען. דאָס איז פאר די ריכטער. און פון די קליענטען רעדט מען ניט. קליענטען זענען שאָף, וואָס לאָזען זיך שערען. בהמות, וואָל לאָזען זיך מעלסען. פערד, וואָס האָבען ליַעב, אז מע פּאַהרט אויף זיי רייטענדיג. מיט זיי איז אַודאי ניטאָ וואָס צו צערעמאַניען זיך. זיי האַלטען ניט פון אַ צעווייקטער לעמעשקע, וואָס פרעדיגט מאָראַל. זיי האָבען מעהר דרך־ארץ פאר אַ נאַחאַל, איידער פאר אַ געלעהרטען פּראָ־פעסאָר, וואָס איז אָנגעשטאַפט מיט זאַקאַנעס, ווי אַ זאַק מיט פּאַלאָזע. אויף דער גאַס טאָרט איהר זיך ניט באַווייזען אָהן אַ גרויסען פּאַרטפעל — איהר מעגט דאָרטען האַלטען אַלמע גאַזעמען, אָדער קויטיגע קעלגער מיט מאַנשעמען. און אין שטוב ביי זיך מעגט איהר זיך שפיעלען מיט דער קאַץ גאַנצע טעג. נאָר אז איהר דעהערט אַ קלונג, דארפט איהר זיך פאַרטיעפען אין אַ גראָבען בוך און זיך רייבען דעם שמערן. אַ קליענט טאָרט איהר ניט אַרויסלאָזען פון די הענט, ביז איהר'ט איהם ניט אויסזויגען ביז'ן סוף, און עס דאַרף ניט זיין אַ זאך אויף דער וועלט, וואָס איהר זאָלט זאָגען „איך ווייס ניט" — וואָרום איהר ווייסט אַלץ!...

נאָך אַזש שענער לעקציע וואָלט דער פאַרפאַסער פון דער דאָזיגער ביאָגראַפיע, דאַכט זיך, געמעגט פאַרשמעהן, וואָס פאר אַ מין נפש אָט דער „פּריסיאַזשנע פּאַוויערענע" משה עפעלבוים איז. האָט אָבער דער עפעלבוים געהאַט אַזאַ קלוג, סימפּאַטיש פנים, אז ער האָט אַיך פאַר'בשופ'ט מיט זיינע אויגען און אונטער־געקויפט מיט זיין דערען, און ניט ווילענדיג זענט איהר געוואָרען זיינער מיט לייב און לעבען. דעם זעלבען אויפדערנאַכט, נאָך דעם ווי ער האָט זיך איבערגעדרימעלט, האָט ער גענומען דאָס

שטעקעל מיט'ן פארטפעל און האָט זיך געקלויבען ערגיץ געהן. און דאָ איז אַרויסגעשפרונגען וויערער אַ קאָנפליקט צווישען די לייעבע און געטרויע מאַן און ווייב. דאָס ווייב האָט אַ פּרעג גע- געבען ביי איהר מאַן, וואוהין ער געהט. דער מאַן האָט געענטפערט, אַז אין קלוב אַרײַן אויף אײַן האַלבע שעה. ער דאַרף זיך דאַרטען זעהן מיט אַ מענטשען. האָט איהם דערויף דאָס ווייב באַמערסט, אַז איהר איז באַקאַנט זײַן האַלבע שעה; הלואי ער זאָל קומען האַמטש מאַרגען צו וואַרעמעס... און דער מענטש, וואָס ער דאַרף זיך מיט איהם זעהן, איז איהר אויך גאַנץ גוט באַקאַנט. דאָס איז ניט קיין מענטש, זאָגט זי, נאָר מענטשעלעך, לויטער מלכים און מלכות און וואַלעטען...

— און טײַז האָסטו, אַפּנים, פּאַרנעסען רעכענען, מײַן טײַערע, טײַז! ... וואָס פאַר אַ שפּיעל איז עס אָהן טײַז? ... דאָס ווייב ענטפערט איהם דערויף נאָרניט. נאָר זי גיט אויף איהם אַזאַ קוק, אַז אײַן אנדער מאַן אויף זײַן אָרט וואַלט בעסער אַרײַן אין דער ערד אַ לעבעדיגער. נאָר משה עפּעלבוים מאַכט זיך דערפּון. ער געהט צו זײַן יונגען „סעקרעטאַר“, בויגט זיך אָן צו איהם, ווי ער שרייבט, און טהוט איהם שטילער- הייט אַ פּרעג, וויפּיעל האָט ער בײַ זיך געלט? טהוט זיך דער „סעקרעטאַר“ אַ האַפּ בײַ דער קעשענע און באַווייזט, וויפּיעל געלט ער האָט. טהוט עפּעלבוים אַ ווײַלע אַ טראַכט, דערנאָך ציהט ער אויס די האַנט צום „סעקרעטאַר“.

— אפשר קאָנט איהר מיר דאָס אויסלייגען אויף אַ פּאָר מינוט? איב'ל דאָס אײַך היינט נאָך אָפּגעבען, צוריקקומענדיג פּון קלוב.

— אָך! מיט'ן נרעסטען כּבוד! — האָט איהם געענטפערט דער „סעקרעטאַר“ און אַוועקגעגעבען איהם דאָס גאַנצע ביסעל מזומנ'ס.

נאָך דעם אַוועקגאַנג פּון משה עפּעלבוים האָט די טאַראַם עפּעלבוים גענומען דעם „סעקרעטאַר“ אויסצופּרענען, ווי אַזוי ער

קומט צו איהר מאן אלס סעקרעטאר ? און וואָס נעהער ער זיך אָן מיט בראָדסקין ? — „מיט וואָסער בראָדסקין ?“ — „מיט'ן קיעווער מיליאָנער בראָדסקי...“ — „וואָס פאר אַ מחותן איז דאָ בראָדסקי ?“ — „איז בראָדסקי ניט אייערער אַ פעטער ?“ — „וואָס איז אייך עפּים געפעלען, אז בראָדסקי דארף מיר זיין אַ פעטער ?“ — „וואָס דען קעהר ער אייך אָן ?“ — „ווער ?“ — „בראָדסקי.“ — „וואָס, ווילט איהר, זאָל ער מיר אָנסעהרען ?“ — אַ קורצע פּויע. ביידע קוקען זיך אָן איינס דאָס אנדערע העכסט פאַרוואונדערט. יעדער מיט זיינע געדאַנקען. אין אַ מינוט ארום פרעגט די פרוי עפעלבוים ביי'ם „סעקרעטאר“ וויעדער אַ מאָל: „אזוי ? איהר האָט ניט געדיענט אויך ביי בראָדסקין ?“ — „וואָס פאלט אייך איין, אז איך האָב באַדאַרפט דינענען ביי בראָדסקין ?“ — „און איהר קענט איהם נאָר אפילו ניט ?“ — „וועמען ?“ — „טפו זאָל דאָס ווערען ! מע רעדט און מע רעדט — און מע קאָן זיך ניט דעררעדען ! זאָגט מיר האָטש, ווער זעגט איהר און ווי קומט איהר אהער ?“ —

אויפ'ן צווייטען טאָג האָט אויף אונזער נאַאיווען העלד געוואַרט אַ ניער סורפּריז: זיין פאַטראָן משה עפעלבוים האָט זיך נאָך ניט אומגעקעהרט פון קלוב. „רב לוי“ האָט געהאַט איין ארבייט — געהן אין קלוב אריין רופען דעם טאַטען אהיים עסען וואַרעמעס. האָט רב לוי אָבער קיין חשק ניט געהאַט צו האַפּען אומזיסטע פעטש אויפ'ן ניכטערען האַרצען. האָט איהם די מוטער געמוזט באַצאָהלען „שכר פעטש“ מיט איין אַוואַנסעל. און רב לוי האָט געבראַכט אַ ידיעה, אז דער טאַטע זיינער איז אין דער פריה אָפּגעפּאָהרען פון קלוב גלייך צום וואָקזאַל, און פון דאָרטען — קיין קיעוון.

פאר אונזער העלד איז דאָס געווען איין איבערדאַשונג פון אַ דונער אין אַ שענעם זונענטאָג מיט אַ בלויען הימעל. עס איז

געווען ביידע זאכען: א קרענק אין בויד און א שאנד אין פנים.
 ערשט דעמאָלט האָט ער זיך גענומען צעפרעגען זיך אויף זיין
 פאָטראָן, און איז געוואוירע געוואָרען, און עפעלבוים איז נאָך
 דערווייל קיינמאָל ניט געווען קיין „פריסיאזשנע פאָווערענע“.
 ער איז נאָר א „האָדאָטאי“, א טיפ פון יענעם מין, וואָס מע רופט
 זיי „ווינקעל־דרוואָקאָטען“, און אז מע דערמאנט דעם נאָמען
 עפעלבוים אין ביעלאָצערקאָוו, דערמאנט מען איהם ניט אנדערש,
 ווי מיט א שטייכעל... דערווייל האָט די לאַגע פון אונזער יונגען
 העלד אָנגעהויבען צו ווערען טרויעריג. עס האָט געבלאָזען דערויף,
 אז ער זאָל אין גיכען וויעדער א מאָל פאָרוזכען דעם טעם פון
 הונגער... מיט א פארביטערט האַרץ האָט ער זיך צוועקגעזעצט
 און האָט אָנגעשריבען צום טאטען קיין פערעיאַסלאָוו אַ לאַנגען
 בריעף מיט אַ שענער מליצה־שפראך. די מליצה, קאָן מען זאָגען,
 האָט איהם אַרויסגעראַטעוועט. מיט מליצה קאָן מען אַ סך שרייבען
 און ווינציג זאָגען... ערשט צום סוף בריעף האָט ער אַריינגעד
 וואָרפען אַ פאָר ווערטער, אז ער וואָלט זיך דורכגעפאָהרען אַהיים,
 ער זאָל האָבען גענוג קליינגעלט אויף הוצאות־הדרך... און נאָר
 נישט לאַנג געוואַרט, קומט איהם אָן פון פאָטער אַ געלט־בריעף
 אויף עטליכע רופעל מיט אַ באַפויל, ער זאָל זיך צואַיילען און
 קומען וואָס גיכער, וואָרום עס האָט זיך געעפענט אַ וואַקאַנסיע
 אויף ראַבינער אין אַ שמאָרט ניט ווייט פון פערעיאַסלאָוו, און אז
 ער האָט נומע שאַנסען צו פאַרנעמען די שטעלע. און אויסגעלאָזט
 האָט ער זיין בריעף צום זעהן אויך מיט אַ מליצה: „עושה!
 חושה! עופה פּחץ מקשת פּעל פּנפי נשרים!
 מהר אל תביט אַחריך! עליה והצלח!“...
 דאָס וועט הייסען אויף אונזער אידיש לשון: „אייל זיך! האַפּ
 זיך! פליה פּייל אויס'ן בויגען, ווי אויף די פלינגלען פון איין
 אַדלער! גיכער! זאָלסט זיך נאָר ניט אַרומקוקען! קום און
 זיי מצליח!“...

די „וויבאָרעס“

ווי אזוי מע קלויבט אַ ראַבינער. — דער פרייהעריגער ראַבינער אין לובען — איין אלטער באַקאַנטער. — רב נתן כהנא פראַטעזשירט דעם יונגען קאַנדידאַט. — ער האַלט אַ דרשה און נעמט שטאַרק אויס ביי'ס עולם. — „סוף טוב, איזבראָן יעדניגאַנלאַסנאַ“. — אַ סופת פאַר גוים. — ער קומט קיין פּערעיאַסלאַוו, און די שמחה ווערט איהם דאַרט פאַרשטעהרט. — ער גיט זיך דאָס וואָרט, אַז ער וועט גיט זיין ווי אלע.

לובען — דאָס איז דער נאָמען פון דער שטאָדט, וואו מע האָט פאַרלאַנגט אַ נייעם ראַבינער. דאָס וואָרט „פאַרלאַנגט“ איז, מאָהלט אַיך, גיט מעהר ווי אַ מליצה. אַ שטאָדט פאַרלאַנגט אזוי אַ ראַבינער, ווי, אַשמיגער, מע פאַרלאַנגט אַ קברות־מאַן. דער גאַנצער אינסטיטוט פון „קאַזיאַנע רבנים“ איז, אייגענטליך, אַיין איבעריגער, אַיין אַנ־געהאַנגענער פון דער רעגיערונג אויף די רוסישע אידען, און זיי האַלטען זיך מיט איהם, ווי מיט עפּים רעכטס. שענער פון אלס־דינג איז דאָס, וואָס אַ „קאַזיאַנער רב“ ווערט גיט געשיקט דירעקט פון דער רעגיערונג צו געוועלטיגען אויף די אידען, נאָר די אידען אַליין באַדאַרפען איהם אויסקלויבען דורך וואַהלען („וויבאָרעס“) פון קהל. נאָר די וואַהלען גופא זענען בעל־כרחם, גענויט פון אויבען. דאָס הייסט, „נאַטשאַלסטווע“ שרייבט־אַרײַן צו קהל אַ פאַפּיער, אַז דעמאָלט און דעמאָלט זאָלען זיך די אידען צונויפ־

זאמלען דאָרטען און דאָרטען און זאָלען זיך אויסקלויבען אַ ראַבינער. און עס טהוען זיך אַ לאַז קאָנדידאָטען. יעדער קאָנדידאָט האָט זיך זיין צד, און יעדער צד האָט זיך זיינע בלייזן מיט זיינע מיטלען, מיט וואָס צו נעמען דעם עולם. איינער האָט אַ שענע פּראָטעקציע. דער אנדערער אַרבייט מיט געלט. דער דריטער — מיט אַ גלעזעל משקה. שלאָמען שלאָפּט קיינער ניט. אין שטאָרט קאָכט עס, און עס רעדעלט זיך. חברה היצען זיך, עס איז אַ גדולה אויף דער אידישער גאָס, אַ שמחה — מע קלויבט אַ ראַבינער. מע באַלאָטירט. מע וואַרפט נאַלקעס. עס איז חייגעלעבט! אַמאָל ציהט זיך עס אזוי אַוועק וואָכען. אַמאָל — חדשים. בדי די „וויבאָרעס“ זאָלען צוגעהן בשר, ווערט צוגעשיקט אַ „קנעפעל“, וואָס ניט אַכטונג, אז ס'זאָלען ניט פּאַרקומען חלילה קיין שום פּאַלשקייטען ביי'ם צעהלען די נאַלקעס. און ערשט נאָך די וואַהלען הויבט זיך אָן די רעכטע חתונה. אזוי ווי דער גובערנאַטאָר באַדאַרף דעם אויסוואַהל באַ-שטעטיגען, הויבען-אָן צו געהן אין דער גובערנאָסקי פּראָווליעניע מסירות מיט קאַסאַציעס פון די נישט-אויסגעקלויבענע קאָנדידאָטען, און אויב די „וויבאָרעס“ ווערען קאַסירט, הויבט זיך אָן די שמחה נאָך אַ מאָל פון אָנהויב. נייע קאָנדידאָטען, נייע צדדים, נייע „וויבאָרעס“, נייע מסירות מיט נייע קאַסאַציעס...

צווישען די פּאַרשוינען, וואָס האָבען אַרויסגעשטעלט זייער קאָנדידאָטור אויף רבנות אין לובען, איז געווען אויך דער פּריר העריגער ראַבינער. אויב איהר געדענקט, איז דאָס געווען משה דוד דעם מלמד'ס זוהן, שמעון רודערמאַן, אָט דער, וואָס האָט געהאַלטען אין פּערעיאַסלאָוו ביי שמד'ען זיך און אידען האָבען איהם אַרויסגעראַטעוועט און אָפּגעשיקט אין דער ראַבינער-רשול אין זשיטאָמיר. דער דאָזיגער ראַבינער האָט, אָפּנים, ניט שטאַרק אויסגענומען אין לובען. דער עולם האָט אַרויסגעקוקט אויף די „וויבאָרעס“, ווי אויף משיח'ען. די לובענער אידען ווייסען ניט פון קיין פּאָליטיק און פון קיין חכמות. זיי, אז עס געפעלט אַ מענטש, זאָגען זיי איהם: „ביזט אונז געפעלען.“ און אז עס

נעפעלט זיי ניט, זאָנען זיי: „געה געזונטערהייט, דו ביזט אונז
 ניט נעפעלען“. דעם ראַבינער רודערמאַן האָבען זיי שוין לאַנג
 געזאָגט, און דוקא ניט זעהר פאַרשמעלט, אַז ער מעג זיך זוכען
 אַיין אַנדער שטאָרט. און טאָמער וועט ער מיינען, אַז זיי טרייבען
 מיט איהם קאַטאָוועס, האָבען זיי זיין אָרט אין בית־המדרש פאַר־
 דונגען צו אַ בעל־הבית, אַזוי אַז דער ראַבינער איז געקומען שבת
 אין שוהל אַרײַן, האָט ער ניט געהאַט וואו צו זיצען, און האָט
 געמוזט אויסשטעהן די גאַנצע צײַט אויף די פיס. דעם צווייטען
 שבת איז ער שוין דערפאַר געקומען מיט „פּאָליציע“ און האָט מיט
 תקיפות און מיט גבורה אַיינגענומען זיין שטאָרט אויבען־אָן אין
 מזרח־וואַנט — און מע קאָן זיך גרינג פאַרשמעלען דעם עפעקט
 מיט'ן הן, וואָס עס האָט געהאַט. די גאַנצע וועלט האָט געוואוסט
 פון דעם פאַקט. וואָרום אַ הויז, וואָס די גאַנצע מעשה איז געווען
 באַשריבען אינ'ם „המליץ“, האָט נאָך דער רעדאַקטאָר צעדערבוים
 צוגעגעבען פון זיך מיט גאַנץ קליינע אותיות'לעך אַ „הערת
 המוֹלֵל“ — אַ באַמערקונג פונ'ם רעדאַקטאָר, וואָס פאַרנעמט פונקט
 דריי מאָל אַזוי פיעל, ווי די קאַרעספּאָנדענציע. דאָרט גיט ער
 אַוועק אַ גאָב סאַי דעם ראַבינער, סאַי דעם איבעריגען עולם, און
 מוסר'ט זיי פאַר'ן חלול־השם, וואָס זיי האָבען דערלאָזט פּאָליציע
 אין אַ מקום קדוש. און לאָזען לאָזט ער אויס מיט אַ „וכן לאַ
 יעשה“ — אַזוי טהוּט מען ניט, און פאַרענדיגט מיט אַ פאַר
 מדרשים, מיט אַ פסוק און מיט אַ מליצה פון דער מגילה: „וכדי
 בזיון וקצף“. צעדערבוים, עליו השלום, איז דערויף געווען אַ
 מייסטער!

פון דעסמוועגען האָט רודערמאַן ניט אויפגעגעבען זיין קאַר־
 דידאַטור אויף לובענער רבנות. און אויך די איבעריגע קאַנדיד־
 דאַטען האָבען געאַרבייט יעדער מיט זיין צד, און יעדער צד אויף
 זיינע בליים, און דער קאַמף האָט זיך אָנגעהויבען. נאָר שוין פּמעט
 נאָר צו־לעצט, אַ פאַר טעג פאַר די „וויבאַרעס“, איז ווי פונ'ם
 הימעל אַראָפּגעפאלען דער העלד פון דער דאָזיגער בײַגראַפיע מיט

א בריוועל פונ'ם פעטער פיני צו זיינעם א מחותן, איינעם פון די פיינסטע בעלי-בתים אין לובען, מיט'ן נאָמען רב נחמן כהנא. דאָס איז געווען א זון, א מיוחס און א נגיד. אזא איד פאַרנעמט אין שוהל דעם אויבען-אָן. דער חזן וואָגט ניט געהן ווייטער, ביז רב נחמן שטעהט ניט אויס שמונה-עשרה — עם מעג זיך ציהען אייביג. אז עם מאַכט זיך, רב נחמן פאַרשפעטיגט זיך קומען אין שוהל אַריין (און דאָס טרעפט זיך מיט איהם כמעט אַלע שבת), שיקט ער א שליח, מע זאָל אויף איהם ניט וואַרטען. דער עולם פאַר-שטעהט אָבער דרך-אָרץ, אז ער מיינט מסתמא, אז מע זאָל יאָ אויף איהם וואַרטען מיט'ן דאוונען. מיט איינעם וואָרט, דאָס איז געווען א איד א צאצקע, וואָס מע מעג זאָגען אויף איהם „תורה וגדולה במקום אחד“.

געטראָפּען האָט איהם דער יונגער קאַנדידאַט זיצען איבער א משניות. איבערגעלייענט דעם פעטער פיני'ס בריוועל, האָט דער אַלטער כהנא צורעכט געמאַכט די ברילען און גענומען באַ-טראַכטען דעם בחור פון קאָפּ ביז פיס. עם האָט אויסגעזעהען, אז דער חברה-מאַן האָט מיט זיין קורץ ווייטיקעל ניט אזוי שטאַרק נושא חן געווען ביי דעם שענעם אידען. נאָר דער זכות פונ'ם פעטער פיני איז איהם בייגעשטאַנען, און ער האָט איהם געבעטען זיצען. צערעדט זיך מיט'ן גאַסט און דערזעהען, אז דער בחור איז ניט קיין עס-האַרץ אין די קליינע אותיות, ניט שטאַרק ווייט פון א פרק משניות, און אז ער רעדט, וואַרפט ער גאָר אַריין א לשון-קודש-וואָרט, האָט זיך דער אַלטער צעשמייכעלט און האָט א זאָג געגעבען, מע זאָל דערלאַנגען עפּים פאַרבייסען. און עם איז אַריינגעטראָגען געוואָרען א טעצעל. אויפ'ן טעצעל איז געשטאַנען א שעלכעל, און אינ'ם שעלכעל איז געלעגען, איינס אַליין, ווי א יתומה'לע, א צוקערלעקאכעל. און אינ'ם צוקערלעקאכעל האָט געשטעקט א ראָזינסקע.

— מאַכט מזונות! — רופט זיך אָן דער אַלטער נביר און צעפרעגט זיך ביי'ם יונגען קאַנדידאַט אויף דער שטאַרק פּערע-

יאַסלאָוו, וואו ער איז געווען אמאָל מיט אַ יאָהר עטליכע און זעכציג צוריק. דעמאָלט איז דאָס געווען אַ אירישע שטאָרט — ווי האַלט דאָס דאָרט איצט מיט אירישקייט?

— עס האַלט זעהר גוט! — ענטפערט איהם דער גאָסט און זאָגט זיך אָפּ פונ'ם לעקאָכעל, ניט אזוי איבער'ן „מזונות“, ווי איבער דעם, וואָס נאָכדעם וועט מען מסתמא איהם הייסען מאַכען די „ברכה אַחרונה“ — און ער האָט זי קיינמאָל נישט געקענט אויסוועניג... פאר'ן צוועקגעהן האָט איהם דער אַלמער פּהנא געבענטשט, ער זאָל זיין מצליח. און ער וועט, אם ירצה שם, געוויס מצליח זיין, וואָרום ער, אַז ער בענטשט, — אזוי האָט איהם דער אַלמער פאַרזיכערט — ווערט מקוים, וואָרום ער איז אַ כּהן...

דעם זעלבען טאָג איז אַרויס אַ קלאַנג אין שטאָרט, אַז ס'איז צוגעטומען נאָך אַ קאנדידאָט אויף ראַבינער. נאָך נאָר אַ יונגער, אַ בחור'על, נאָר אַ חברה־מאַן מיט אַלע מעלות. ערשטענס, אַ „טאַטענ'ס אַ קינד“. רב נחמן פּהנא'ס איין אייגענער. היינט אַ בעל־תנ"ך, און אַ כתבא רבה, און איז קלאָר אין ש"ס און פּוסקים. און אזוי ווי די פאַנטאַזיע האָט זיך שוין צעהיצט, האָבען אייניגע צוגעלעגט, אַז ער האָט סמיכות אויף רבנות, און אַז ער קאָן פּס'ענען שאלות, און אַז ער וועט אַיך פאַרשטעקען אין גארטעל דעם רב מיט נאָך דריי אַזעלכע, ווי דער רב, — הפּלל, עפּים טאַסי אַ פּויגעל פון פּויגעללאַנד! אַז ער האָט זיך באַוויזען אין גאָס, צווישען די קלייטען, האָט מען אויף איהם געטייט מיט די פינגער, און ער האָט געהערט הינמער זיינע פּלייצעס רעדען:

— אָט דאָס איז ער?

— ווער?

— דער נייער ראַבינער.

— אזא צוציק?

— דער מאַמע'ס מילך נאָך ניט אויסגעטריקענט.

— און וואָסערע לאַנגע האָר ער טראָגט!

— לאַנגע האָר, קורצער שכל...

פון דעסטוועגען האָט ער געהאט גענוג שכל אין איין טאָג אָפּשטאַטען אַ האַלב טויז ווייטען צו די „פּני“, צו דעם סאַמע צימעס פון שטאָרט — צו די באַכמוצקים, צו די קאַניעווסקים, צו די ראַנאַטשעווסקים און צו די אַלע איבעריגע פאַרשמעהער פון דער לובענער בורזשוואַזיע. און טאָמער איז קאַרג, איז ער דעם שבת וואָס פאַר די „וויבאַרעס“ געווען אין שוהל. האָט מען איהם אוועקגעזעצט אויבען-אָן, גוט אָנגעקוקט זיך, אָפּגעשטעקט איהם אַ פּאַר הונדערט שלום-עליכטס און אויפגערופען מפּטיר.

דאָס איז געווען אַ מין עקזאַמען. און דער חבר-המאן האָט אוועקגעלעגט אַ הפּטרה, איז דאָס שוין געווען אין מאָל אַ הפּטרה! נאָר דאָס איז נאָך גאָרניט אַקעגען דעם, וואָס האָט זיך אָפּגעטהאָן ביי די „וויבאַרעס“. און אָפּגעטהאָן האָט זיך אָט וואָס: דער זאַל פון דער „אופּראַווע“ איז געווען פול מיט אידען, און מע האָט שוין באַדאַרפט צוטריעטען צו די וואַהלען, קומט-אַרויס דער יונגסטער פון די קאַנדידאַטען מיט אַ רעדעניש, און דוקא אויף רוסיש, אויסגעמישט מיט פּסוקים פון תנ"ך און מיט אַ משל און מיט אַ מדרש, וואָס האָבען זיך געקלעפט צום ענין, פונקט ווי איין אַרבעט צו דער וואַנט. נאָר די „דרשה“ האָט אזוי אויס-גענומען, אַז דער יונגער קאַנדידאַט איז אויסגעקלויבען געוואָרען פאַר ראַפינער פּוּנ'ס גאַנצען עולם נאָר אָהן גאַללעס. באַלד איז אוועק אַ דעפעש אַהיים: „מזל-טוב, איזפּראַן יעדינאַנלאַסנאָך.“ און אַליין איז דער אויסדערוועהלטער יונגער ראַפינער אוועק צום אַלמען רב נחמן פּהנא אָפּדאַנקען זיך. דער אַלמער איז באַמת געווען געריהרט, וואָס זיין פּראַטעקציע האָט געהאַט אזאַ ערפּאָלג. ער איז אַ בעלן געווען בעטען דעם ראַפינער, ער זאָל איהם איבער-דערצעהלען די דרשה, וואָס ער האָט געהאַלטען פאַר'ן עולם. האָט איהם דער ראַפינער געענטפערט, אַז ער וואָלט דאָס איהם מיט פאַרגעניגען איבערדערצעהלט, איז ניטאָ וואָס צו הערען.

— וואָס זשע זאָגט מען, אַז דער עולם האָט געלעבט די פינגער ?

— אויב איהר'ט קיין פאַראיבעל ניט האָבען, וועל איך אייך דערצעהלען אַ מעשה.

— מהכתּיתּי. אַבי עם האָט אַ שייכות אַהער. — האָט דער אַלטער כּהנא זיך צוגעגרייט הערען, אָנגעטהאָן די ברילען, און דער ראַפינער האָט אָנגעהויבען בזה הלשון :

די מעשה, וואָס איך וועל אייך דערצעהלען, איז מיט, להכּבּדּי, אַ גלח. אַ יונגער גלח, נאָר-וואָס פון דער נאָדעל אַרויס, איז גע-
קומען צום מיטראָפּאָליט, ער זאָל איהם בענטשען און זאָגען, וואָס
ער האָט צו רעדען חנא פאַר די גוים אין קלויסטער. האָט איהם
דער מיטראָפּאָליט געבענטשט און געזאָגט, אַז ער זאָל די גוים
דערצעהלען מופתים פון הייליגע. למשל, דעם מופת פון די פּערציג
הייליגע, וואָס האָבען געפּלאָנזעט אין וואַלד דריי טעג מיט דריי
נעכט, שיער ניט אויסגעגאַנגען פון הונגער. האָט גאָט באַוווּזען
אַ מופת — זיי האָבען געפונען אַ ברויט. האָבען זיך אַלע פּערציג
הייליגע אַוועקגעזעצט עסען דאָס ברויט. האָבען זיי געגעסען און
געגעסען, געגעסען און געגעסען, — און ס'איז נאָך איבערגעבליבען
אויף מאָרגען... אַז ס'איז געקומען חנא, האָט דער יונגער גלח אין
קלויסטער פאַר די גוים איבערדערצעהלט דעם מופת, נאָר אַ ביסעל
אַנדערש. איינער אַ הייליגער האָט געפּלאָנזעט אין אַ וואַלד דריי
טעג און דריי נעכט, שיער ניט אויסגעגאַנגען פאַר הונגער, האָט
גאָט באַוווּזען אַ מופת — ער האָט געפונען פּערציג ברויט. האָט
ער זיך אַוועקגעזעצט עסען, האָט ער געגעסען און געגעסען, געגעסען
און געגעסען — און ס'איז נאָך איבערגעבליבען אויף מאָרגען...
שפּעטער, אַז דער מיטראָפּאָליט האָט איהם פּירגעהאַלטען, ווי אזוי
מאַכט דאָס אַ גלח אַזאַ מיאוסען טעות ? האָט איהם דער יונגער
גלח געענטפּערט :

— פאַר אָט די גוים איז דאָס אויך אַ מופת...

דער אלטער כהנא איז צעשמאלצען געוואָרען פאר געלעכטער.
 ער האָט זיך משמח געווען מיט'ן ראַבינער, געקלויבען תענוג, טאַקס
 ווי זיין אייגענער. ניט לאַנג האָט עס אָבער געדויערט. עס איז
 איהם גלייך פארשטעהרט געוואָרען די שמחה, ווי מיר וועלען דאָס
 ווייטער זעהען. דערוויילע פאָהרען מיר זיך דורך מיט'ן יונגען
 ראַבינער אין זיין געבורטסשטאָדט, אין פּערעיאַסלאָוו.
 פאָרגעשטעלט האָט זיך אונזער העלד, אז פּערעיאַסלאָוו וועט
 געהן האַדאָראָם מיט זיינע „וויבאָרעס“. אַ קלייניגקייט — אזא
 ערפאָלג, און ביי אָט די יאָהרען! צום סוף — נאָרנישט מיט
 נאָרנישט. געפרעהט האָט זיך נאָר די משפּחה. און אויך ניט
 אינגאַנצען. די שמחה וועט ערשט זיין, אז דער נובערנאָטאָר וועט
 די „וויבאָרעס“ באַשטעטיגען. דערווייל הענגט דאָס נאָך אין
 לופטען. מע דאַרף זיך דורכפאָהרען אין דער נובערניע, קיין
 פּאָלטאווע — חלָפּאָטשעו, שמירען... דאָס אַליין איז שוין געווען
 גענוג אויף אַפּצוקיהלען די געהויבענע שטימונג. און טאַמער איז
 קאַרג, באַדאַרף זיך דער העלד באַגעגענען מיט חייטע רודערמאַן,
 דעם לובענער ראַבינער'ס יונגערען ברודער. חייטע געהט זיך אזוי
 פרויטליך, די הענט אַרונטער, דאָס געלע אויבעררעקעל אויף די
 אַקסלען אָהן די אַרבעל. ניט פיהלענדיג זיך אין קיין זאַך שולדיג,
 ציהט איהם אויס אונזער העלד די האַנט. יענער ריהרט ניט מיט
 קיין האַנט, טרעטאָפּ אויף אַ זייט און געהט דורך פּאַרביי, ווי
 איין אומבאַקאַנטער... „אַ ברודער פאַר אַ ברודער“ — טראַכט
 זיך דער באַלעדיגטער, געפינט אַ זכות אויף זיין חבר דעם באַ-
 לעדיגער און לויפּט-אוועק אויסניסען זיין האַרץ פאַר איין אַנדער
 חבר, פאַר אַברהמעל זאָלאָטושיניען. לאָזט זיך אויס, אז זאָלאָ-
 טושיקין, האָטש ער איז מיט חייטע רודערמאַן אויף מעסערשטעך,
 דאָך גיט ער אָפּ דעם גערעכט חייטען און זאָגט דעם העלד אין
 די אויגען, אז אַ רעכטער מענטש טאָר איהם איצט די האַנט ניט
 געבען. איבער צוויי טעמים: ערשטענס — דערפאַר, וואָס ער
 איז אַ ראַבינער, און אַ ראַבינער איז אַ צבועק, אַ היפּאָקריט, אַ

טעלערלעקער ביי די נגידים און א טשינאָוויט ביי דער רעגירונג.
און צווייטענס — איין אָרענטליכער מענטש געהט ניט צונעמען
יענעמ'ס פרנסה, רייסט ניט ווי אַ הונט ביי'ם אַנדערען דעם ביין
פֿון די צייהן...

קורצע, נאָר שאַרפע דבורים. אונזער העלד פיהלט, אז אין
די ווערטער ליגט אַ שטיק אמת. און ער דערמאָנט זיך אַ בילד,
ווי אזוי ער האָט דעם טאָג פון די „וויבאָרעס“ באַגעגענט זיך
מיט'ן לובענער עקס-ראַבינער שמעון רודערמאָן, ווי אזוי יענער
איז געוואָרען בלאַס, די אויגען צעשראָקען, גלייך ווי זיי וואָלטען
פרעגען: „וואָס האָסטו געוואָלט צו מיר?“ ... אזוי טראַגיש
זעהט אויס אַ הונט, וואָס איז פון אַנדערע הינט צעריסען און
צעביסען און אַרויסגעיאָגט געוואָרען אויף אַלע פיער עקען פון
דער וועלט. עס האָט איהם פון דעם באַגעגעניש פאַרקלעהמט דאָס
האַרץ. איין מינוט איז געווען אַזעלכע, וואָס ער איז גרייט געווען
פאַלען דעם אומגליקליכען שמעון רודערמאָן אויפ'ן האַלז, איהם
בעמען מחילה און אָפטרעטען איהם די שטאָרט לובען מיט איהרע
שענע בעלי-בתים און מיט דער קאַנדידאַטור אויף רבנות... דאָס
וואָלט געווען מענטשליך, שוין צו מענטשליך... האָט עס אָבער
מעהר ניט געדויערט ווי איין מינוט. פאַלד איז אַרויס דער עגאָ-
איסט, דער „איך“ — און דער „איך“ האָט גובר געווען...

מיט וואָסער אַ האַרץ דער העלד איז אַוועק פון זיין חבר
זאָלאָטשיסין — קאָן מען זיך משער זיין. וואָס קאָן זיין ערגער
פֿון דעם, אז איך ווייס, אז יענער איז גערעכט און איך בין אומד
גערעכט? ... ביי טשעכאָווען איז פאַרהאַן דערויף דער ריכטיגער
אויסדרוק: „ער האָט זיך געפיהלט, ווי
איינער, וואָס האָט געגעסען זיין“ ... איין
זאך נאָר האָט ער ניט געקאָנט פאַרשטעהן: פאַר וואָס מוז אַ
ראַבינער זיין דוקא אַ היפּאָקריט, און דוקא אַ טעלערלעקער ביי
די נגידים און אַ טשינאָוויט ביי דער רעגירונג? ... און ער ניט

זיך דאָס וואָרט, אז ער וועט דאָס ניט זיין! אז ער וועט זיין
א ראַבינער ניט ווי אלע... א מענטש איז דאָס, וואָס
ער וויל זיין!...

* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *

[מיט'ן קאפיטעל „די וויבארעס“ ווערט איבערגעריסען אין רעכטען מיטען
דאס וואונדערליכע בוך פון שלום-עליכם'ס לעבענסגעשיכטע, אין וועלכען ער
האט אריינגעגעבן די בעסטע קרעפטען זיינע אין די לעצטע יאהרען און האט
עס גערעכענט פאר זיין „שיר-השירים“ — דער געזאנג איבער אלע געזאנגען.
ווי עס שיינט, איז דאס דאזיגע קאפיטעל געשריבען געווארען שוין אין די
לעצטע טעג פון זיין לעבען.]

נאָכדעם איז די איבערגעבליבענע שריפטען פון שלום-עליכם אַלסדינג,
וואָס האט א וועלכענעס'איז שייכות מיט'ן בוך „פּוּנ'ס יאָרד“, האט זיין פאָמיליע
מעהר קיין גענצליך באַארבייטע קאָפיטלעך פון דער אויטאָביאָגראַפיע ניט
געפונען, אויסער א קורצע לעבענסכאַשרייבונג פון שלום-עליכם, געשריבען מיט
יאהרען צוריק פון איהם אַליין אין דער פארם פון א בריעף צו א פריינט,
און אויסער א קליינע הקדמה צום בוך „פּוּנ'ס יאָרד“, אין וועלכער דער פאר-
פאסער דערצעהלט, ווי אזוי ער איז געקומען צום געדאַנק צו שרייבען זיין
לעבענסגעשיכטע. אַנשטאַט דעם האט מען געפונען ניטקייט-באַארבייטע אויטאָ-
ביאָגראַפישע מאַטעריאַלען און רשימות, וואָס האבען געוואָלט דיענען ביים
מייסטער אין די הענט אַלס לייחם און ציענעל פאר א גרויסען פראַכטפולען
בנין — פאר א קאַלאַסאַלען בוך, וואָס האט אפשר געקאָנט דערנאָכען ביו
צע הן בענדער, וועלכע וואָלטען אַרומגענומען, צוזאַמען מיט'ן פער-
זענליכען לעבען פּוּנ'ס דיכטער, א גאַנצע עפאָכע פּוּנ'ס אידישען לעבען אין
אייראָפּע און אמעריקע.

די אידישע ליטעראַטור האט אָבער קיין מול ניט געהאַט — און דער
דאזיגער גרויסגעפלאַנטער בנין וועט אזוי בלייבען דערפיהרט נאר ביו זיין
דריטען שטאַק און וועט אזוי בלייבען שטעהן אין אונזער אַרעמער נאָס ניט
קיין געענדיגטער, און א דאַר. דער מייסטער איז אין רעכטען מיטען פון זיין
אַרבייט אַוועקגערוּפּען געוואָרען.

אייניגע מיטגלידער פון שלום־עליכמ'ס פאמיליע האפן דאָר די ביאגראפיע פון דעם פאלקסדיכטער — אויב נישט אין דער זעלמענער דיכ מערישער פארם, צו וועלכער ער אליין נאר איז געווען באַרופֿען, איז חאטש אין דעם אמת'ען ליכט פון די ווירקליכע פאקטען און לעבענס־פאסירונגען — דערפיהרען ביו'ן סוף. צו דעם דאָזיגען צוועק וועלען אויסגענוצט ווערען אלע די מאטעריאלען און רשימות, וואס שלום־עליכמ האט געזאמעלט פאר זיין לעבען און האט זיי איבערגעלאזט אין גרויסער אַרדענונג צווישען זיין ליטעראַרישער ירושה.

באַטערקונג פון י. ד. בערקאוויטש.

צו סײן ביאגראפיע

(געשריבען אין יאָהר 1908 צו סײן אינמיטטען פֿרײַנט י. ח. ראָזוויצקי)

צו מיין ביאָגראַפיע

ליעבסטער חבר, טייערסטער פריינט דאָווניצקי!

איחר ווילט, איך זאָל איך געבען האַטש אַ ביסעל רשימות צו מיין ביאָגראַפיע? איך האָב זעהר מורא, צי איז בכלל ניט קיין איבעריגע זאך די ביאָגראַפיע מיניע? אפשר איז נאָך אַ ביסעל צו פריה? דאָס איז נומער איינס. והשנית, האָב איך חשק אַליין אָנשרייבען די געשיכטע פון מיין לעבען — אַ גאַנצען ספר* און דריטענס, בין איך אויפט, לאַ עליכס, שטאַרק פאַרט האָן אין עסק. טאַקי אין ליטעראַטור. זינט איך שרייב בין איך נאָך קיינ-מאָל נישט געווען אַזוי פּראָדוקטיוו, אַזוי פּרוכטבאַר, ווי אַצינד. צי גוט, צי שלעכט — נאָר סע שרייבט זיך אַ סך. און איחר ווייסט דאָך, ווי אַזוי איך בין מסוגל צו שרייבען — אפילו אויף אַ שפיץ פון אַ נאָדעל און אויף אַ שאַרף פון אַ שווערט! ... אַ חסרון — די צייט איז ניט גוט, און ביי אונזער פאָלק אין דרויסען איז חמאָרנע, גלוסט זיך ניט לאַכען, און אַז סע לאַכט זיך — לאַכט זיך מיט יאַשטשערקעס... היינט דאָס איבערשרייבען זיך מיט אונזערע גדולים, די אידען און, להבדיל, די גויים — געמט צו ביי מיר אַ גוזמא צייט. און דאָך האָב איך זיך אָפּגעריסען פון אַייערטוועגען אַ גאַנצע שעה (רוצח!), און נאָט איך נאָך אַ

* דעם ספר האב איך טאַקי אַנגעהויבען נאכדעם צו שרייבען אין איסטאליע טיט'ן נאמען „שלוסעליכט'ס ביאָגראַפיע, פון איהם אַליין געשריבען“.

אַננעטערקט [פון שלוםעליכט] אין 1913.

ביסעל רשימות. אפשר וועלען זיי אייך צונוץ קומען ביי אייער
 ארבייט? און נאָט לאָז אייך זיין צו הילף!
 אייער איבערגעבענסטער חבר
 ש ל ו ם - ע ל י כ ם .

... אין אַ קליין שטערטעל וואָראַנקאָ, ווי אַ טלומטר די גרויס,
 ניט ווייט פון דער שטאָרט פּערעיאַסלאָוו (וואו איך בין אינ'ם
 יאָהר 1859 געבוירען) — דאָרט האָב איך פּאַרבראַכט די בעסטע
 גילדענע יאָהרען, מיינע ערשטע גוטע גאַרישע קינדערשע יאָהרען.
 אין דעם דאָזיגען קליינעם וואָראַנקאָ איז מיין פאָטער געווען דער
 מיוחס, דער גביר, דער גבאי ראשון פון אַלע חכרות — „רב נחום
 וועוויק'ס"! און מיר, רב נחום וועוויק'ס קינדער, — אויך נישט
 קיין קלייננקייט! אַלע שבת־צירנאַכטס איז געווען ביי אונז אַ
 מלחה־מלכה פאַר דעם גאַנצען שטערטעל; אַלע יום־טוב איז מען
 געקומען צו אונז אויף קידוש; אַלע נייעס האָט מען געבראַכט צו
 אונז און אַרויסגעטראָגען פון אונז; אַ גלעזעל וויין האָט מען
 געטרונקען ביי אונז; פונ'ם רבין האָט מען גערעדט ביי אונז,
 פון פאָליטיק — ביי אונז, אַלסדינג — ביי אונז. און אונז, נחום
 וועוויק'ס קינדער, האָט מען געהאַלטען חשוב, געפיהרט בדרך־הישר,
 אָפּגעגעבען צום בעסטען מלמד, צו רב זרח'ען, און פרום זענען מיר
 געווען באמת.

איך גערענט נאָך אַצינד דעם זיסען טעם פון די טרערען,
 וואָס מיר האָבען פאַרגאַסען פון אונזער רבינ'ס מוסר. אַלע טאָג
 פלעגט אונז דער רבי רב זרח זאָגען אַ ביסעל מוסר, און מיר פלעגען
 זיך נאָכדעם, ביי'ם דאָוונען, שלאָגען „אָשמנו" אויף אונזערע
 גרויסע זינד, וואָרום אינאיינעם מיט'ן פרומקייט זענען מיר געווען
 אויך גרויס־גרויסע בעלי־עבירות: לינגערס, נאַשערס, נישט
 געפאָלגט דעם טאַטען, געהיפט אינ'ם דאָוונען, גע'ננב'עט געלט
 פון דער צדקה־פּושקע (זעה „דאָס מעסערעל"). היינט הרהורים,

מחשבות זרות, געדאַנקען! ... איינער איז געווען צווישען אונז אַ חבֿר, אַיין עלטערער, אַלי האָט ער געהייסען, אַלי קייל'ס, אַ יונגעל אַ חתן — האָט ער אונז דערצעהלט מעשיות, געוועקט ביי אונז דעם יצירהרע, פּאַרדאָרבען, געמאַכט אונז פאַר גרויסע... און נאָכדעם האָט דער רבי געזאָגט מוסר, און מיר האָבען געוויינט, געגאַסען מיט טרערען און געדאווענט עהרליך, נישט געהיפט, געשלאָגען זיך „אַשמנו" און געוויינט, געוויינט און תשובה געמאַהן.

די פּאַנטאַזיע איז ביי מיר געווען פון קינדווייזאָן מאָדנע גרויס און צעהיצט. הייזער האָבען ביי מיר אויסגעוועהען ווי שטערט, הויפּען — מדינות, בוימער — מענטשען, מיידלעך — בת־מלכהס, רייכע יונגעלייט — פּרינצען, גראָז — חיל, שטע־כעלעס און קראַפּיווע — פּלשתיים, ארום און מוזאָב, און איך פּלעג געהן אויף זיי מיט מלחמה (זעה „גרינס אויף שבועות").

אויפּהאַפּען דאָס לעכעריגע פון יעדער זאַך און פון יעדען מענטשען — דאָס איז געווען ביי מיר כּמעט אַ חולצת. איך פּלעג, ניט ווילענדיג, נאָכמאַכען אימליכען באַזונדער. פּונ'ם רבין רב זרח מיט זרח'ליכען מיט אַלע חברים מיט זייערע טאַטע־מאַמע ביז ברוך־בער דעם שפור און, להבדיל, אָניסקאָ דעם סטאַראָזש מיט די אויסגעדריעהטע פּיס — און פאַר אָט דעם נאָכמאַכען האָב איך געחאַפט פּעטש, ווי האַלץ. אין חדר בין איך געווען די „פּאַרשעפּטע קרענק" (דער קאָמיקער). אַלע פּלעגען לאַכען, ביז'ן טוירט לאַכען, אַ חוץ מיר. נאָר אין דער היים האָט די מאַמע באַמערקט מיינע שטיק, און פון דעמאָלט אָן האָט זי גענומען אויס־קאַרעניען אין מיר די דאָזיגע תּנועות.

נאך איינער איז געווען מיט מיר א גלייכען אויף מאכען
 אַנשטעלען, זיך פארשטעלען, „שפיעלען“, „זיך גרימירען“, און
 בשעת מעשה זינגען שענע, וואונדערשענע ליעדער. דאָס איז
 געווען מאיר'על דעם רב'ס, אָדער מאיר'על מערוועדיעוו, דער גער
 וויסער נאָכדעם באַריהמטער אַרטיסט מערוועדיעוו. די
 קונץ פון „שפיעלען“ איז געווען אַנטפּלעקט פאַר איהם נאָך
 דעמאָלט, ווען ער איז געגאַנגען באַרוויס און געזונגען דאָס שענסטע
 ליעד פאַר אַ גראַשען אָדער פאַר אַ האַלבען עפעל* . מיר ביידע,
 איך און מאיר'על מערוועדיעוו, האָבען געשפיעלט דעם „גולן“ —
 אַ טהעאַטער־שטיק פון אונזער אייגענער פּאַנטאַזיע. מערוועדיעוו
 איז געווען דער גולן, איך בין געווען דער איד, דער אָרעמאַן, און
 די איבעריגע חברים זענען שוין געווען דער וואַלד (די בוימער
 פּונ'ם וואַלד — סטאַטיסטען). איך, דער איד דער אָרעמאַן, בין
 געשטאַנען פאַר איהם, פאַר'ן גולן, אויף די קניהעס, גע'טענה'ט:
 „וואָס האָסט דו צו מיר? איך בין אַ איד איין אָרעמאַן, איין
 אביון! האָב רחמנות אויף מיין ווייב און קינדער!“... און ער,
 דער גולן (מערוועדיעוו), מיט אַ קאָלאָראַטשמעסער אין האַנט,
 האָט געזונגען זעהר אַ שען ליעדעל: אַז ער מוז, ער מוז אויס־
 קוילען אַלע אידען!...

ווי ווייט פאַרדאָרבען און שלעכט דערצויגען מיר זענען ניט
 געווען, איז דער געפיהל פון צער בעל־חיים געווען ביי מיר אזוי
 גרויס, אַז אַ קראַנט פּערד האָט מיך געקרענקט (זעה „מתושלח“),
 אַ הונט מיט איין איבערגעבראַכענעם פּוס האָט אַרויסגערופען ביי

* איך גערענט אַ ליעדעל מיט דער מעלאָדיע:

„געה איד ארויס אין דער ווינקער גאס,

הער איד אַ קול מיט אַ גרויס געשריי:

— אוי־וועה!

מע שרייעט אזוי...“

מיד טרערען (זעה „ראַפטיש“), און אפילו אַ סאָץ, וואָס איז נאָך אַ טמא. אַ שרץ. איז ביי מיר געווען טייער און ליעב. און פון קראַנקע אָרעמע סיגדער שמועסט מען ניט (זעה „באַשעפעניש“).

דער חשק פון שרייבען — מערקווירדיג! — האָט זיך געדנומען ביי מיר פון דעם רבין רב זרח'ס זעלטען שען הענטעל. פאַר אַ שענעם „כתב“ האָט אונז דער טאַטע געשענקט אַ גראַשען (דער ערשטער „האַנאַראַר“), און צוליעב דעם שענעם כתב האָב איך זיך אויפגענייהט אַ ביכעל און האָב שען אָנגעשריבען („פאַר-פאַסט“) אַ גאַנצען חבור אויף תנ"ך און אויף דקדוק, און אז איך האָב דאָס באַוווּזען דעם טאַטען, איז ער נתפעל געוואָרען פון מיין „ווערק“ און האָט דאָס לאַנגלאַנג אַרומגעטראַגען ביי זיך אין קעשענע, באַוווּזען איטליכען באַזונדער, ווי שען זיין זוהן שרייבט (אַלט האָב איך באַדאַרפט זיין דעמאָלט אַ יאָהר צעהן), ווי קלאָר ער איז אין תנ"ך און ווי גוט ער קען דקדוק. דערויף האָט געזאָגט אונזער שכן, אַ איד אַ חסיד מיט אַ צאַפען-בערדעל, דב אַייזיק, וואָס פלעגט קוויטשען בשעת דאוונען, ווי אַ קעצעל: „דקדוק — שמינדיק — פינדיק בלע“! דער עיקר'שט איז ביי מיר דאָס הענטעל! אַ גילדען הענטעל!“... (די ערשטע „קריטיקע“).

געצויגען האָט מיר אַלץ אַהין, אין יענע עולמות פון רוחניות, פון חלומות, פון נגינה (זעה „יוסילע סאַלאַווי“), פון שפיעלען (זעה „סטעמפעניו“), און איך האָב אַליין נאָך דער בר-מצוה פּננכה זיך צונעחאַפט צום פיערעל — און האָב געחאַפט דעם רעכטען פסק פון מיין טאַטען (זעה „אויפ'ן פיערעל“).

פאר אַרעמט געוואָרען, זענען מיר אַריבערנעפּאָהרען פון וואָראַנקאָ צוריק קיין פּערעיאַסלאָוו. דאָרט האָט מען אונז אויפֿגענייהט די ערשטע מאָדנע קאַפּאַטקעלעך, מיט אַ שפּאַלט פון הינטען. און אז די מאַמע איז געשטאַרבען (פון דער חלירע), האָט אונז דער טאַטע אָפּגעגעבן אין דער „שקאַלע“, און איך האָב מיך אויסגעפּוינט צווישען אַלע קינדער, באַוויזען אַ סך בריה״ש שאַפט, און נאָך דעם ערשטען ביכעל, וואָס איך האָב אויף מיין לעבען געלייענט צו פּופּעווען יאָהר, „ראַבינאָן סרוועאַ“, האָב איך תּיכּף ומיר געמאַכט איין אייגענעם „ראַבינאָן סרוועאַ“, מיט'ן נאָמען: „דער אידישער ראַבינאָן סרוועאַ“, באַוויזען דעם טאַטען, און דער טאַטע האָט באַוויזען די אורחים (ביי אונז איז געווען איין אַכסניאַ), און אַלע זענען אַרויס פון די בליים!

פון דעמאָלטאָן האָט דער טאַטע געקוקט אויף מיר, ווי אויף איין אבן־טוב, מיך אַרויסגענומען פון דער שטיפּמאַמע'ס רשות, נישט געלאָזט, מע זאָל מיך שלאָגען, נישט געלאָזט מיך וויענען איהרע קליינע קינדער, נישט געגעבען מיר האַסען ראָזשינקעס, ווי פּריהער (ביי אונז איז געווען אויך אַ וויינסעלער מיט'ן נאָמען „יוזשע בייערעג“), און פאַרוועהרט מיר פּוצען פאַר די אורחים די שטיוועל, שטעלען דעם סאַמאָוואַר, לויפען אַ גאַנג, וכדומה אַזעלכע מלאכות, וואָס איך פלעג זיי טהון ביז יענער צייט.

אין דער עפּאָכע וואָס פון זיעבעצעהן יאָהר ביז איין־אונד צוואַנציג יאָהר, ביז איך האָב גענומען שטודיערען, געוואָלט זיין אַ ראַבינער, האָב איך אַ סך־אַ סך געלייענט, נאָר נאָך מעהר געשריבען. און געשריבען האָב איך אַלץ, וואָס איך האָב געלייענט: ליעדער, פּאָעמען, ראַמאַנען, דראַמען אָהן אַ שיעור און גלאַט „מאַמרים“ אין דער וועלט אַרײַן! מייע „ווערק“ האָב איך געשיקט אין אַלע אידישע און נוישע רעדאַקציעס (איך האָב געשריבען אין לשון־קודש און אין רוסישען), און די רעדאַקציעס האָבען, ברוך השם, געהאַט מיט וואָס צו הייצען די הרובּעס...

נאָר איין „המליץ“ האָט אָפּגעדרוקט אַ צוויי־דריי פּון מײנע „מאמרים“ מיט אַ הערה פּון דער רעדאַקציע מיט קלייניטשקע אותיות'לעך: „שפתך אתך (דיין שפּראַך איז מיט דיר). שלח דבריך וכבודנום (שיק דיינע רעד, וועלען מיר זיי פאַרצוקערען)“... און איך האָב אָנגעהויבען שרייבען לשון־קודש'דיגע „מאמרים“ אויפ'ן פּוד, גאַנצע וואַגאַנעס מיט „מאמרים“, נאָר מע האָט זיי ניט געוואָלט „פאַרצוקערען“, איך ווייס ניט פאַר וואָס!...

בעת ההיא — אין יענער צייט (1883) האָט זיך באַ-
וויזען אַ איריש בלאַט, דאָס ערשטע אירישע בלאַט אין זשאַרנאַן
(„פּאָלקסבלאַט“ פּון אַלכסנדר צעדערבוים), און אזוי ווי די גוים
האָבען מײנע „ראַמאַנען“ און מינע „דראַמען“ נישט געוואָלט
דרוקען, און די לשון־קודש'דיגע „מאמרים“ זענען אויך געלעגען
נישט „פאַרצוקערטערהייט“, האָב איך מיך געפּרוּבט אויף אַ ציקאַ-
וועסט אָנשרייבען עפּיס אַ זאָך פּראָסט אויף דעם לשון, וואָס מע
רעדט, אויף דעם לשון פּון מענדעלי מוכרס־פּרים, וואָס איז דעמאָלט
געקומען מיר אין האַנט — און שטעלט אייך פּאַר, אז מע האָט
דאָס אויפּגעהאַפּט אין „פּאָלקסבלאַט“, און דער רעדאַקטאָר אליין,
צעדערבוים, האָט מיט זיין האַנט מיר אָנגעשריבען אַ פּריעף און
געבעטען (איהר הערט? — געבעטען!), איך זאָל שרייבען
נאָך. און פּון יענער צייט האָב איך אָנגעהויבען געבען פעליעטאַנען
אין „פּאָלקסבלאַט“, און וואָס מעהר איך האָב געגעבען, אזוי מעהר
האָט מען מיר געשריבען, איך זאָל שיקען נאָך. און צו דעם האָט
זיך אונטערגעהאַפּט מרדכי ספּעקטאָר, אַלס מיטאַרבייטער אין
„פּאָלקסבלאַט“: ער האָט מיך ניט אויפּגעהערט צו וואַרעמען,
איך זאָל שרייבען — עד היום הזה. דאָס איז אָבער ביי מיר
געווען אין יענער צייט ניט מעהר ווי אַ שפּיעלעכעל, ביז עס האָט
זיך געטראָפּען אַ מעשה מיט אַ „מעסערעל“, וואָס האָט געמאַכט

איין איבערסקהרעניש אין מיין ארט שרייבען און אויך אינ'ס גאנצען לעבען ביי מיר.

יענע צייט איז געווען ביי מיר א צייט פון מסחר, פון געלט, פון בערוע, פון פאפיערען, וכדומה אועלכע זאכען, וואָס זענען ניט שייך צו ליטעראַטור. איך האָב זיך אַרײַנגעהאַפּט, ווי מע זאָגט, אין די פּערערען, אין די גרויסע שווערע טויזענטער, און וואָלט אַפּשר אַוועק אויף אײַן אַנדער וועג, ווי זיי רופּען עס — דעם אמת'ען וועג... געקומען אין דער גרויסער שטאָרט אַרײַן, אין קיעוו, וועגען פאַרשיידענע גרויסע עסקים, און אָנגע-מיערט זיך פּונ'ם טאָג, האָב איך מיך געלעגט שלאָפּען און האָב נישט געקאָנט אַנשלאָפּען ווערען. בין איך אויפגעשטאַנען, זיך געזעצט צום שרייבטיש און אָנגעשריבען — ניט אָנגעשריבען, נאָר אויסגעגאָסען א זאך, אײַן עראינערונג פון מײַנע חדר-יאָהרען, און האָב דאָס א גאַמען געגעבען „דאָס מעסערעל“, און האָב דאָס אַוועקגעשיקט אין דער רעדאַקציע — און פאַרגעסען.

ויהי היום, איך לייען דעם „וואָסהאַד“, טרעף איך אײַן איבערבליק איבער ליטעראַטור פון „קריטיקוס“ (דובנאָוו) — איבער פאַרשיידענע שמאַטעס, ובתוכם מײַן „מעסערעל“. מיט א שרעקליך האַרצקלאָפּעניש האָב איך איבערגעלייענט די עטליכע וואַרעמע שורות פון דעם „קריטיקוס“, וואָס לויבט דאָס „מעסערעל“ מײַנס און זאָגט נבֿיאות, אז דער יונגער מחבר פּונ'ם „מעסערעל“ ווייזט אױס א טאַלאַנט צו זײַן און ער וועט נאָך אַמאָל געבען נוטע זאַכען פאַר אונזער אַרעמער אידישער זשאַנגאַן-ליטעראַטור.

מיט טרערען פון פרייד און דאַנקפאַרקיט האָב איך איבער-געלייענט נאָך אַ מאָל די דאָזיגע ווערטער פּונ'ם לייענפאַרציגען „קריטיקוס“ און האָב מיר געגעבען דאָס וואָרט, איך זאָל שרייבען אין דער אַרט נאָך און נאָך — און פון דעמאָלט אָן בין היינטיגען טאָג שמעהען מיר פאַר מײַנע אויגען די עטליכע וואַרעמע נוטע

געטרייע ווערטער, און איטליכס מאַל, ווען איך שרייבֿ'אָן אַ נייע זאַך, פאַרגעס איך נישט פרעגען בײַ זיך אַליין: וואָס וועט זאָגען דערויף „קריטיקוס“? ... פון דעמאָלט־אָן האָב איך דאָס געלט פאַרלאָרען, נאָר מוטא איז מיר געבליבען, און איך האַלט שטאַרק שטאַרק די פּען אין האַנט! צי דאַרף איך איהם זאָגען אַ דאַנק, דעם דאָזיגען קריטיקוס (דובנאָוו), צי חלילה פאַרקעהרט? ... דערויף בין איך נישט קיין בעל־הבית. איך בין פאַרקראַכען מיט מײן חולאַת (שרייבעריי) אַזוי ווייט, אַז איך הויב שוין אָן געײערען נישט צו זיך און נישט צו מײן הויזגעזינד, נאָר מעהר צו אונזער ליטעראַטור און צו יענעם גרויסען געזינדעל, וואָס הייסט פּובליקום...

קיעוו, חוליהמועד סוכות, תרס"ד.

די צואה פון שלום-עליכם

די צואה פון שלום-עליכם

איך בעט עפענען און פערעפענטליכען אינ'ם טאג פון מיין טוידט.
שלום-עליכם.

י"א תשרי התרע"ו. 19 סעפט. 1915, ניו-ארק.

היינטיגען טאג, מחרת יום-הכפורים, עם האט זיך נאך-
וואס אנגעהויבען א נייעס יאהר, און א גרויס אומגליק האט
געטראפען מיין פאמיליע — געשטארבען מיין עלטערער זון
מישא (מיכאאיל) ראבינאוויץ און צוועקגעטראגען מיט זיך
אין קבר א שטיק פון מיין לעבען. איז געבליבען ביי מיר,
איך זאל איבערשרייבען אויף דאס ניי מיין צואה, וועלכע
איך האב געהאט געשריבען אינ'ם יאהר 1908, ביי מיין
קראנק זיין, אין נערווי (איטאליע). —

זייענדיג געזונט און אין פולען פערשטאנד שרייב איך
מיין צואה, וואס בעשמעהט אין צעהן פונקטען:
א) וואו איך זאל ניט שטארבען, זאל מען מיך בע-
האלטען ניט צווישען אריסטאקראטען, מיוחסים, אדער
גבירים, נאך גראד צווישען פראסטע אידען ארכיימער, מיט'
אמת'ען פאלק, אזוי אז די מצבה, וואס מע וועט דערנאך
צוועקשמעלען אויף מיין קבר, זאל בעשענען די איינפאכע
קברים ארום מיר, און די איינפאכע קברים זאלען בעפוצען
מיין מצבה, אזוי ווי דאס פראסטע עהרליכע פאלק האט פאר
מיין לעבען בעשענט זייער פאלקסשרייבער. —

ב) קיין שום מיטלען מיט לויבענישען מיט מורר-
 מורינו'ס זאל אויף מיין מצבה ניט זיין, אויסער דער נאמען
 „שלום-עליכם“ פון איין זייט און אויסער דעם אידישען אויפ-
 שריפט, וואָס בייגעלעגט, פון דער אַנדערער זייט.

ג) קיין שום דעכאטען און דיסקוסיאָנען פון מיינע
 קאַללעגען וועגען פּעראַייביגען מיין נאָמען, וועגען אויפ-
 שטעלען מיר אַ מאָנומענט אין ניו-יאָרק א. ד. ג. זאל ניט
 זיין: איב'ל נישט קאָנען אַייגליגען רוהיג אין קבר, אַז
 מיינע חברים וועלען זיך נאַריש מאַכען. דער בעסטער
 מאָנומענט וועט זיין פאַר מיר, אַז מע וועט לייענען מיינע
 ווערק און אַז עס וועלען זיך געפינען אין די פּערמענליכע
 קלאַססען פון אונזער פּאָלק מעצענאָטען, וואָס וועלען זיך
 געמען אַרויסגעבען און פּערשפּרייטען מיינע ווערק, הן אין
 אידיש, הן אין אַנדערע שפּראַכען, און דערמיט געבען דעם
 פּאָלק די מעגליכקייט צו לעזען און מיין פּאַסיליע — אַ
 בכבוד'ע עקזיסמענט. אויב איך האָב ניט זוכה געווען, אַדער
 נישט פּערדיענט קיין מעצענאָטען ביי מיין לעבען, וועל איך
 זיי אפּשר זוכה זיין נאָכ'ן טוידט. איך געה אַוועק
 פון דער וועלט מיט'ן פּולען גלויבען,
 אַז דאָס פּאָלק וועט נישט פּערלאָזען
 מיינע יתומים. —

ד) אויף מיין קבר און דערנאָך דאָס גאַנצע יאָהר און
 שפּעטער אַלע מאָל צום יאָהרצייט זאל מיין איבערגעבלי-
 בענער איינציגער זוהן, ווי אויך מיינע איידעם, אויב זיי
 וועלען וועללען, זאָנען נאָך מיר קדיש. און אויב זיי וועלען
 קיין חשק ניט האָבען, אַדער די צייט וועט זיי ניט ערלויבען,
 אַדער ס'וועט זיין קענען זייערע רעליגיעזע איבערצייגונגען,
 קאָנען זיי יוצא זיין נאָר דערמיט, וואָס זיי וועלען זיך צענויפ-
 קלויבען אַלע מיט די טעכטער מיינע און מיט די אייניקלעך
 און מיט גלאַט גומע פּריינד, און פּאַרלייענען די דאָזיגע צואה

מיינע, און אויך אויסקלויבען א מעשה פון מיינע מעשה'לעך, פון די סאמע פרייליכע, און פארלייענען עס אין וואסער א שפראך ס'וועט פאר זיי זיין מעהר פערשטענדליך, און לאז מיין נאמען דערמאנט ווערען פון זיי בעסער מיט א געלעכ-טער, איידער גארניט דערמאנט ווערען. —

(ה) רעליגיעזע איבערצייגונגען קאנען מיינע קינדער און קינדס-קינדער האַכען וואַסערע זיי ווילען. נאָר זייער אידישע אַפּשטאַמונג בעט אײך, זיי זאָלען היטען. די יעניגע פון מיינע קינדער, וואָס וועלען זיך אַפּוואַרפען פון זייער שטאַם און וועלען אַריבער אין אַיין אַנדער גלויבען, האַכען זיך שוין דערמיט אַליין אַפּגעוואַרפען פון זייער שטאַם און פון זייער פאַמיליע און אַליין אויסגעמעקט זיך פון מיין צואה — ואין להם חלק ונחלה בתוך אחיהם. —

(ו) אַלץ וואָס אײך פאַרמאָג, סאַי אין מוזמן — אויב דאָס מין וועט זיך געפינען אין מיין בעזיץ — סאַי אין ביכער, געדרוקטע און אין מאַנוסקריפּט, סאַי אין אידיש, סאַי אין אַנדערע שפּראַכען (אויסער די, וואָס זענען איבערזעצט אין העברעאיש), געהער צו מיין פרוי האַדעל בת אלימלך, אַדער אַלגא ראַבינאַוויץ, און נאָך איהר טוידט געהט עס אַריבער צו מיינע קינדער גלייך אויף גלייך: צו מיין טאָכטער חיה אסתר (ערנעסטינאַ) בערקאַוויץ, צו מיין טאָכטער שרה (ליאַליאַ) קויפּמאַן, צו מיין טאָכטער נעמי (עמאַ) ראַבינאַוויץ, צו מיין טאָכטער מרים (סאַרוסיאַ) ראַבינאַוויץ און צו מיין זוהן נחום (נומאַ) ראַבינאַוויץ. און וואָס אַנבעלאַנגט צו מיינע ווערק אין העברעאיש גע-הערען זיי צום מייסטערהאַפטען איבערזעצער, מיין שוויגער-זאָהן י. ד. בערקאַוויץ, און צו זיין טאָכטער, מיין אייניקעל תמר (תמרה) בערקאַוויץ — דאָס זאָל זיין איהר נדן. — די מאַנטיעמען, וואָס וועלען אַריינפאַלען פאַר מיינע פּיעסען, זען אין רוסלאַנד זען אין אַמעריקאַ, זאָל האַלב געהן צו מיינע

יורשים און האלב זאל אפגעלעגט ווערען אויפ'ן נאמען פון מיין אייניקעל בעללע, די טאכטער פון מיכאאיל און שרה קויפטאן — דאס זאל זיין איהר נדן. —

(ז) פון אלע הכנסות, וואס זענען אויסגעוועכענט אין פרייהעריגען פאראגראף, זאל ארונטערגענומען ווערען פאר'ן פאנד פאר אידישע שרייבערס (אין אידיש און אין העב-רעאיש) ביז פינף טויזענד רובעל א יאהר — פינף פראצענט, און אויב די הכנסה וועט זיין מעהר פון 5,000 רובעל א יאהר, איז צעהן פראצענט (צום ב"ש: פון 6,000 רוב. 600, פון 7,000 700, פון 8,000 רוב. 800 רובעל א. ז. וו.). אויב אין יענער צייט וועט זיין אזא פאנד, דא אין אמעריקא, אדער דארט אין יוראפ, זאלען די פראצענטען אלע יאהר איינ-געצאהלט ווערען אין פאנד אריין, און דער פאנד וועט טהון לויט זיינע סטאטוטען. באס אבער עס וועט ביז דאן קיין אפיציעלער פאנד נישט זיין, אדער עס וועט זיין אזא פאנד, וואס ענטשפרעכט נישט מיין ווילען, וואס איז אויסגעוועסט אין אנהויב פונ'ם דאזיגען פאראגראף, זאלען די פראצענטען צעטיילט ווערען נויטבעדערפמיגע שריפטשמעלער פון מינע יורשים דירעקט, לויט פעראייניגונג צווישען זיך.

(ח) אויב איך וועל נישט בעווייזען פאר מיין לעבען אליין אוועקצושטעלען א מצבה אויפ'ן קבר פון מיין נאך-וואס פערשטארבענעס זעהן מיכאאיל (מישא) ראבינאוויץ אין קאפענהאגען, זאלען דאס טהון מינע יורשים ביד רחבה, און אינ'ם טאג פון זיין יאהרצייט זאל אלע יאהר געזאגט ווערען קדיש און צעטיילט ווערען ח"י קרוין צדקה לעניים.

(ט) מיין וואונש איז, אז מינע יורשים זאלען זיך איינ-ארדנען אזוי, אז מינע ווערק און מינע פיעסען זאלען לצמיתות נישט פערקויפט ווערען, נישט דא אין אמעריקא, נישט אין יוראפ, נאר זיי זאלען בעווייזען צו לעבען פון זייער איינקונפט אלע יאהרען, וואס עס געהער צו זיי לויט געזעץ

פונ'ם לאנד. מיידען עס וועט קומען צוזאם צייט, אדער עס וועט זיך געפינען צוזאם שומה, וואָס וועט אָפּצאהלען פּאַר'ן זכות צוזאם סומע, וועלכע זאָל קענען זיין גענוג אויף אויס-צוהאלטען אַ משפּחה. דאָן זאָלען זיך אלע יורשים צווישען זיך פּערשטענדיגען, און אויב די מערהייט וועט צושטימען, זאָל מען זיך מיט די סוומנים צעטיילען חלק כחלק לויט פּאַראַגראַף 10 און קודם כל זאָלען די 10% אַראַפּגענומען ווערען פּאַר'ן אידישען ליטעראַטור-פּאַנד לויט פּאַראַגראַף ז'.⁽¹⁾ מיין לעצטער וואונש צו מיינע נאָכפאלגער און מיין בקשה צו מיינע קינדער: אָפהימען די סאַמע, בעשענען איהר עלטער, פּערזיסען איהר ביטער לעבען, היילען איהר געבראָכען האַרץ, נאָך מיר ניט וויינען, נאָר אַדרבה דער-סאַנען מיך מיט פּרייד, און דער עיקר — צווישען זיך לעבען אין פּריעדען, ניט טראַגען קיין שנאה איינס אויף דאָס אַנדערע, אויסהעלפען זיך איינער דעם צווייטען אין אַ שלעכטער צייט, דערמאַנען זיך אַמאָל אין דער משפּחה, רחמנות האַבען גלאַט אויף ציין אַרעמאָן, און ביי גוטע אומשטענדען צעהלען מיינע חובות, אויב אַזעלכע וועלען זיין. קינדער! טראַגט מיט עהרע מיין פּערהאַרעוועמען אידישען נאַמען, און דער גאָט וואָס אין הימעל זאָל ציך זיין צו הילף. אָמן.

שלום בן מנחם נחום ראַפּינאַוויץ
שלום-עליכם.

די עפיטאפיע פון שלום-עליכם

(געשריבען פון איהם אליין און אויסגעקריצט אויף זיין מצבה).

גדל איך א מיז א פלעט'ער
געדינק איבער - בייך פון ווייניג
און פילן פראבלן פארן האט -
גאנץ א באמירט א פלעט'ער.

דו גייען אבער אויסגעכאפט,
געפלאנקן מיט דער וואס פירט.
די גאנצע ארט האט קיין אפמאכט,
און דו - מיר - גאנץ - פלאנקן אונז צומאל!

און דורך דעמאלט און דער אלס האט
גאנץ, געפלאנקט, אונז פארן אל פירט א
האט דו געפלאנקט - דאס און פארן גאנץ -
בסוף, א קיינער גאר נישט אהין.
פארן - איבער.

